

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

**ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2021.
Гуманітарний факультет**

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

19–23 квітня 2021 року

Електронне видання на DVD-ROM

м. Запоріжжя

УДК: 1(06)+3(06)+8(06)+9(06) Т39

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Запорізького національного технічного університету
(Протокол №10/21 від 12.04.2021 р.)*

Упорядник: канд. філос. наук, доцент Бондаревич І.М.

Редакційна колегія:

*Шило Г.М., проректор з НПП та ППРУ, доц., д-р техн. наук
Наумик В. В., д-р техн. наук, професор (відпов. ред.)
Кузькін О.Ф., канд. техн. наук, доцент
Глушко В.І., канд. техн. наук, доцент
Климов О.В., канд. техн. наук, доцент
Антонов М.Л., канд. техн. наук, доцент
Савченко В.О., канд. техн. наук, доцент
Кабак В.С., канд. техн. наук, доцент
Касьян М.М., канд. техн. наук, доцент
Корольков В.В., канд. екон. наук, доцент
Дєдков М.В., канд. іст. наук, доцент
Васильєва О.О., канд. фіз.-мат. наук, доцент
Пуцина І.В., канд. пед. наук, доцент
Філей Ю.В., канд. юр. наук, доцент
Гайворонська Т.О., канд. філос. наук, доцент
Сажнев В. М., канд. техн. наук, доцент
Висоцька Н. І., начальник патентно-інформаційного відділу*

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленого авторами, які несуть відповідальність за його форму і зміст.

Т39 Тиждень науки-2021. Гуманітарний факультет. Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 19–23 квітня 2021 р. [Електронний ресурс] / Редкол. :В. В. Наумик (відпов. ред.) Електрон. дані. — Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2021. — 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. — Назва з тит. екрана. ISBN 978-617-529-319-5.

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться на Гуманітарному факультеті Запорізького національного технічного університету. Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців.

ISBN 978-617-529-319-5.

© Національний університет
«Запорізька політехніка», 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Козицька Г.В. <i>Діджиталізація як вектор сучасного розвитку світового господарства</i>	16
Ситников М.М. <i>Інноваційно-інвестиційна політика, як фактор регіонального соціально-економічного розвитку</i>	18
Антонюк К.І., Войцеховський Ю.О. <i>Інноваційна структура української економіки: проблеми та завдання розвитку</i>	19
Антонюк К. І., Щербанюк А.К. <i>Загрози та перспективи розвитку економіки України</i>	21
Козицька Г.В., Коваленко Є.В. <i>Вплив пандемії COVID-19 на розвиток сучасної міжнародної дипломатії</i>	24
Козицька Г.В., Мелешенко Р.А. <i>Вплив сучасних транснаціональних корпорацій на розвиток міжнародного бізнесу</i>	26
Прушківська Е.В., Коваленко Є.В. <i>Розвиток молодіжного підприємництва: досвід країн ЄС</i>	29
Ситников М.М., Загубіна В.О. <i>Участь України у європейських інтеграційних процесах</i>	31
Ситников М.М., Карпенко Д.Г. <i>Особливості інтеграційних процесів в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні</i>	33
Ситников М.М., Кириченко І.С. <i>Ефекти та прогнозовані наслідки міжнародної економічної інтеграції соціально-економічних систем на прикладі Чехії</i>	35
Ситников М.М., Колядюк Ю.А. <i>Інтеграційні процеси у Західній Європі</i>	38
Ситников М.М., Левада В.В. <i>Проблеми і перспективи участі України в Атлантичному Альянсі</i>	40

Ситников М.М, Стріжко І.С. <i>Інтеграційні процеси у Центрально-Східній Європі</i>	42
Ситников М.М., Ярмоленко А.В. <i>Сутність, етапи і перспективи розвитку Європейської економічної інтеграції</i>	44
Ситникова Т.М., Худяк Є.М. <i>Інтернаціоналізація, глобалізація і міжнародні інтеграційні процеси</i>	45

СЕКЦІЯ «ПЕРЕКЛАД»

Кузнецова І. В. <i>Паремії як засіб об'єктивації концепту Marriage в англомовній картині світу</i>	48
Бондаренко О. М. <i>Нові слова англійської мови у галузі екологічної безпеки</i>	50
Куш Е. О. <i>Американські національні цінності та їх відображення в політичному дискурсі США</i>	52
Лут К. А. <i>Засоби вираження суб'єктивної модальності у французьких публіцистичних текстах</i>	54
Підгорна А. Б. <i>Авторська картина світу в художньому творі</i>	56
Костенко Г. М. <i>Методологія комп'ютерно-опосередкованого дискурсу</i>	58
Хавкіна О. М. <i>Сучасна англомовна лексика віолентності</i>	61
Волошук В.І. <i>Метафора в ліриці Р.М. Рільке та її збереження в українських перекладах</i>	63
Тарасенко К. В. <i>Літературна містифікація в романі Г. Робертса «Виклик Фортуни» (1590): стратегія автора або ж інтуїтивне рішення?</i>	65
Бережна О. О. <i>Поняття, функції та роль юридичного перекладу</i>	67
Мелещенко А. І. <i>Контекстуальне моделювання антонімічних прикметників сучасної французької мови</i>	70
Гура Н. П. <i>Особливості термінології патентів металургійної галузі США</i>	73

Четвертак Є. О. <i>Образ «чужого» в американському політичному дискурсі</i>	75
Кулабнева Е. А. <i>Components of the concept «Economy and social changes» and their lingvo-cultural meaning</i>	77
Каширіна І. В. <i>«Мовна доктрина» й модель української мови перекладача С. Караванського</i>	79
Лещенко Г. А. <i>Відтворення імпліцитного змісту засобами мови перекладу</i>	82
Волошук В. І., Петруша Ю. Ю. <i>Лексико-семантичні групи англійських термінів-епонімів в ортопедії та травматології</i>	83
Приходько А. М., Козлова О. Б. <i>Поняття «дискурс» vs. «текст» у сучасній лінгвістиці</i>	85
Кузнецова І. В., Рябчук О. Т. <i>Визначення поняття фітонім та його особливості в сучасній лінгвістиці</i>	87
Кузнецова І. В., Засипко В. С. <i>Способи творення англомовних термінів кібербезпеки</i>	89
Кузнецова І. В., Дорош О. Ю. <i>Парадигматичні відносини в англомовній терміносистемі нутрігенетики</i>	91
Гура Н. П., Галахова М. О. <i>Жанрові особливості роману Д. Кельмана «Обмірювання світу»</i>	93
Бондаренко О. М., Павленко М. В. <i>Особливості перекладу текстів галузі штучного інтелекту</i>	96
Лазебна Н. В., Деркачова А. О. <i>Лінгвальні параметри образності англомовної автомобільної реклами у мережі Facebook</i>	98
Хавкіна О. М., Іваненкова К. О. <i>Використання тропів у рекламних текстах</i>	100
Тарасенко К. В., Овчинникова К. В. <i>Роман Джоан Гарріс «П'ять четвертинок апельсина» (2001) в світлі рецептивної естетики</i>	101
Лут К. А., Доніна А. О. <i>Лінгвальна репрезентація атмосфери саспенс в англомовній літературі жахів</i>	103

Лут К. А., Небога Г. А. Семантичні групи англомовної гастрономічної лексики	105
Куш Е. О., Нікуліна Г. В. Поняття «цінність» в гуманітарних науках	107
Куш Е. О., Каніковський Р. С. Ключові поняття дискурсології та текстології	108
Підгорна А. Б., Коптуров В. М. Специфіка футбольного дискурсу в англомовній публіцистиці	110
Підгорна А. Б., Моїсеєнко О. А. Стилiстичні особливості мовлення наратора як ідентифікатори його соціального статусу	112
Підгорна А. Б., Старенкова Г. О. Світосприйняття О. Вайльда та його погляд на поняття «естетизм»	114
Костенко Г. М., Пономаренко А. Ю. Функціонально-прагматична адекватність перекладу текстів бізнес-комунікації з англійської мови на українську	116
Костенко Г. М., Кіреєва Д. О. National linguistic picture of the world and phraseology	118
Костенко Г. М., Скоріна С. Д. Міфопоетичний концепт України в романі А. Мельничука «What is told»: перекладацький аспект	120
Бережна О. О., Кононенко А. Ю. «Робінзонади» як явище в англійській літературі епохи Просвітництва	122
Бережна О. О., Черняєв Д. В. Труднощі та способи перекладу Англомовної термінології галузі штучного інтелекту	124
Бережна О. О., Лющанська С. В. Романи Ч. Діккенса в оцінці закордонних та вітчизняних літературознавців	125
Бережна О. О., Деревенчук Т. С. Історія творення англійської економічної термінології	127
Бережна О. О., Распутько О. Ю. Гедонізм та його відображення в творах Оскара Уайльда	129
Бережна О. О., Коваль П. С. Модальність та способи передачі модальності в тексті науково-популярної статті	131

Бережна О. О., Сікан О. В. <i>Традиції, історичний та місцевий колорит в історичному романі «Айвенго» В. Скотта</i>	133
Бережна О. О., Кононенко Я. Ю. <i>Англійська сатирична проза</i>	134

СЕКЦІЯ «УКРАЇНОЗНАВСТВО»

Чумаченко О. А. <i>Внесок В. Лотарева в розвиток української авіапромисловості</i>	137
Сигида Г. А.. <i>Роль купецтва в процесах економічної колонізації Південної України в першій половині XIX століття</i>	139
Коянс А. А. <i>Створення та діяльність Запорізького центру татарської культури «Алтин ай» (1996-2021 рр.)</i>	140

СЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

Спудка І. М., Коновалов Д. С. <i>Ямна культура – перші європейці</i>	143
Чумаченко О. А., Фурманов В. М. <i>Голодомор 1921-1923 рр. (до 100-річчя трагедії)</i>	145
Спудка І. М., Немцев Н. Р. <i>Звільнення м. Запоріжжя у 1943 р.</i>	147
Спудка І. М., Сиваш О. Р. <i>Аварія на ЧАЕС - найбільша техногенна катастрофа в історії людства</i>	150
Чумаченко О. А., Мартинов Д. О. <i>До 35-річчя трагедії на ЧАЕС: від катастрофи до сьогодення</i>	152
Чумаченко О. А., Медяник Є. С. <i>Історія Української Конституції</i>	154
Чумаченко О. А., Разніцина К. Д. <i>Сучасна українська держава (до 30-річчя незалежності)</i>	156

Сигида Г. А., Шиловець І. О. <i>Європейський вибір: свобода чи обмеженість?</i>	158
---	-----

СЕКЦІЯ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

Коянс А. А., Палладі Д. Е. <i>Звіриний стиль у скіфському мистецтві</i>	161
Чумаченко О. А., Горбатих А. О. <i>Традиції українського козацтва</i>	162
Дедков М. В., Підгорна Т. Ю. <i>Література бароко в Україні</i>	164
Сигида Г. А., Федосєєва В. О. <i>Жінки на сцені театру корифеїв</i>	167
Сигида Г. А., Самсонова І. А. <i>До витоків українського кінематографу</i>	169
Турчина Л. В., Постоленко М. О. <i>Микола Куліш – видатний драматург Доби Розстріляного Відродження</i>	171
Турчина Л. В., Ковальов І. Є. <i>Микола Хвильовий – організатор літературного процесу у 1920-1930-ті роки</i>	173

СЕКЦІЯ «КРАЇНОЗНАВСТВО»

Дедков М. В., Щербанюк А. К. <i>Вплив COVID-19 на діяльність бізнесу в Україні</i>	175
Дедков М. В., Єльцина О. О. <i>Торговельна угода щодо Brexit між Великою Британією і ЄС, яка стала чинною з 1.01.2021</i>	177
Дедков М. В., Самофал І. В. <i>Будапештський меморандум 1994 р.: чому не став на перешкоді російській агресії 2014 р.?</i>	179
Дедков М. В., Староконь М. А. <i>Паризька кліматична угода 2015 року</i>	181

Дедков М. В., Дондик С. Ю. <i>Наслідки COVID-19 для світової економіки</i>	186
Дедков М. В., Падалка В. С. <i>Вплив COVID-19 на туристичну галузь Франції</i>	189
Дедков М. В., Кулігіна А. В. <i>Політична спадщина Д. Трампа: що залишив країні та світу 45-й президент США</i>	191

СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО»

Онуфрієнко Г. С. <i>Актуалітети екології мовної комунікації у сучасному науковому дискурсі</i>	194
Біленко Т. Г.. <i>«Екологія» мовлення в науковому та публіцистичному стилях: критерії, спільне та особливе, міжнародні та національні стандарти</i>	197
Чернова І. В. <i>Мотивація до вдосконалення мовної компетентності студентів технічного профілю</i>	199
Мантуло Н. Б. <i>Концептуально-методологічні засади формування професійної мовної компетентності іноземних студентів інженерного профілю</i>	201
Красницька А. В. <i>Термінологічні недоліки у законодавстві</i> . 203	
Ласкава Ю. В. <i>Формування термінологічної компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей</i>	205
Катиш Т. В. <i>Варіантність відмінкових закінчень іменників як відображення еволюції морфологічних норм української літературної мови ХХ – ХХІ ст.</i>	207
Юлдашева С. А. <i>Класифікаційні характеристики термінів правничої лінгвістики</i>	209
Ознамець Г. О. <i>Лінгвістичні помилки в юридичних документах</i>	211
Бондарчук К. С. <i>«Екологія» мовної комунікації в науковому та професійно-діловому дискурсах: критерії, особливості, міжнародні та національні стандарти</i>	213

Миронюк Л. В. <i>Специфіка викладання української мови на платформі Moodle</i>	215
Воронюк І. О. <i>«Пам'яті Лесі Українки. Вступне слово...» Михайла Грушевського: лінгвокультурний комунікативний аспект</i>	216

СЕКЦІЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ»

Онуфрієнко Г. С., Коваленко Є. В. <i>Провідні локації мовної комунікації в компаративному аспекті</i>	219
Онуфрієнко Г. С., Гавриш С. О. <i>Неолексеми на позначення кіберзлочинів у сучасному юридичному дискурсі</i>	221
Біленко Т. Г., Печерський М. В. <i>Професійна комунікація заслуженого енергетика України Клейнера Ігоря Всеволодовича</i>	223
Біленко Т. Г., Галиш О. С. <i>Продуктивна наукова діяльність школи радіотехніки та інформаційних технологій НУ «Запорізька політехніка»</i>	224
Біленко Т. Г., Азманов І. П. <i>Науковий потенціал НУ «Запорізька політехніка»: від училища до національного університету</i>	225
Біленко Т. Г., Шевченко М. О. <i>Внесок науково-дослідної школи технологій зварювання НУ «Запорізька політехніка» в розвиток професійної комунікації</i>	226
Біленко Т. Г., Рильська Д. П. <i>Особливості сучасної рекламної комунікації (на матеріалі українських, російських, англійських рекламних текстів)</i>	228
Біленко Т. Г., Семенова Р. М. <i>Екологія перекладу в сучасному комунікативному просторі</i>	230
Красницька А. В., Ознамець А. А. <i>Юридичний термін як точне найменування юридичного поняття</i>	231

Красницька А. В., Сандул А. І. <i>Наукові студіювання юридичної термінології в працях лінгвістів Національного університету «Запорізька політехніка» та Національної академії внутрішніх справ</i>	233
Ознамець Г. О., Гайдаш К. О. <i>Наукове співробітництво мовознавців та юристів Національного університету «Запорізька політехніка» та Національної академії внутрішніх справ</i>	235
Катиш Т. В., Бурцев О. С. <i>Лексичні особливості політичних промов Б. Обами та П. Порошенка</i>	237
Катиш Т. В., Стойчева В. О. <i>Типи помилок в усному мовленні студентів Запорізького регіону</i>	238
Воронюк І. О., Олексієнко К. О. <i>Міждисциплінарні зв'язки у системі логопедичних термінів</i>	239
Воронюк І. О., Солоділова Л. О. <i>Мовна особистість Лесі Українки в її листах</i>	241
Воронюк І. О., Садікова С. О. <i>Особливості вживання фемінітивів в офіційно-діловому і науковому стилях української мови</i>	243
Миронюк Л. В., Лівік М. О. <i>Дієслівні інтерферени в усному мовленні українських білінгвів</i>	244
Миронюк Л. В., Кутняк Я. Є. <i>Основні ознаки культури мовлення логіста в професійній комунікації</i>	245
Бондарчук К. С., Бугайцова Ю. О. <i>Кличний відмінок як елемент мовленнєвого етикету українців</i>	247
Бондарчук К. С., Самсонова І. А. <i>Специфічні морфологічні особливості української мови порівняно з російською</i>	249
Бондарчук К. С., Коваль Ю. О. <i>Мовні помилки в наукових текстах в умовах двомовності півдня України</i>	250
Бондарчук К. С., Горбатих А. О. <i>Лексико-семантичне розмаїття української мови у творчості Т. Шевченка</i>	252

СЕКЦІЯ «ФІЛОСОФІЯ»

Арсентьева Г.О. <i>Емпатична взаємодія, за К. Роджерсом</i> .	254
Бондаренко О.В. <i>Філософські засади побудови сучасної системи освіти в Україні</i>	255
Бондаревич І.М. <i>Перспектива дослідження уявлень про здоров'я</i>	257
Дєвочкіна Н.М. <i>Філософське осмислення освітніх процесів</i>	258
Коваль В.М. <i>Премодерн та революція модерну</i>	260
Повзло О.М. <i>Філософські аспекти туристичної діяльності</i>	262

СЕКЦІЯ «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОГО ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ»

Беляєва Д.С. <i>Арсентьева Г.О. Моїсти і конфуціанці щодо спільного і відмінного у Тянь і Піднебесної</i>	264
Галушка Н.М. , Арсентьева Г.О. <i>Вчення Мо-цзи про загальну любов</i>	265
Гончаренко Д.В. <i>Арсентьева Г. О. Психотренінг: тренінгові групи</i>	267
Дряпак О.А. <i>Арсентьева Г.О. Розуміння через «Я», за К. Роджерсом</i>	269
Кулігіна А.В., Арсентьева Г.О. <i>Співвідношення діяльності і бездіяльності в філософії У-вей</i>	270
Левенкова О.І. <i>Арсентьева Г.О. Конформізм як соціально-психологічний феномен</i>	272
Маслов С.О. <i>Арсентьева Г.О. Мандала як метод арт-терапії</i>	274
Осолодько О.М., Арсентьева Г.О. <i>Психосинтез Асаджіолі</i>	276
Филимоненко А.В. <i>Арсентьева Г.О. Методи арт-терапії як терапії мистецтвом</i>	277

Ходяк В.О., Арсентьєва Г.О. <i>Репертуарні решітки Д. Келлі у процесі дослідження міжнаціональної толерантності</i>	279
Шпакоїд М.В., Арсентьєва Г.О. <i>Принципи гештальт-терапії</i>	281
Яцура С.Ю., Арсентьєва Г.О. <i>Психодрама як чуттєва методика гуманістичної психології</i>	283
Бондаренко О.В. Загута В.І. <i>Штучний інтелект на служінні людству: за і проти</i>	285
Бондаренко О.В., Дряпак О.А. <i>Актуальність трансгендеру</i>	286
Бондаренко О.В., Левєнкова О.І. <i>Філософія статі: сутність та основні підходи до проблеми статі</i>	288
Бондаренко О.В, Рябінін А.І. <i>Ключові аспекти філософії глобалізації сучасного світу</i>	289
Бондаренко О.В. Ткаченко Д.І. <i>Філософський дискурс у сучасному світі</i>	291
Бондаренко О.В. Яремченко Є.В. <i>Філософія симуляційного світу: ми у матриці?</i>	293
Бондаренко О.В., Чеботар К.М. <i>Філософія поведінки людини під час агресії</i>	295
Бондаренко О.В. Шимко Т.О. <i>Мова як спосіб відображення світу та людської свідомості: питання фемінітивів у мові</i>	297
Білошапка В.С , Бондаревич І.М. <i>Особливості уявлень про здоров'я студентів НУ «Запорізька політехніка»</i>	298
Бондаренко А.О. Бондаревич І.М. <i>Проблема взаємозв'язку природи і людини</i>	299
Кабанова П.Ю., Бондаревич І.М. <i>Самовизначення як проблема підліткового віку</i>	300
Майстренко О.В., Бондаревич І.М. <i>Чи зможе людство жити без війни?</i>	301
Сорокин А.Р., Бондаревич І.М. <i>Егоїзм у сучасному суспільстві</i>	302
Фанкєєва Г.Р., Бондаревич І.М. <i>Проблема самотності в філософії</i>	303

Бондаренко О.О., Ємельяненко Є. О. <i>Філософські аспекти міфів про створення світу та перших людей</i>	304
Бурцева О.В., Ємельяненко Є.О. <i>Методологічні проблеми освіти в умовах карантину</i>	307
Ківа К.В., Ємельяненко Є.О. <i>Релігія – пережиток минулого: критичний філософський погляд</i>	308
Олійник В.А., Ємельяненко Є.О. <i>Поняття про гендерні стереотипи у суспільстві</i>	310
Пономаренко Є.О., Ємельяненко Є. О. <i>Протиріччя об'єктивного і суб'єктивного в музиці</i>	311
Селянінов В.В., Ємельяненко Є.О. <i>Проблеми спілкування за допомогою сучасних засобів комунікації</i>	313
Сергієнко О.Ю., Ємельяненко Є.О. <i>Філософське обґрунтування методології наукового пізнання</i>	315
Філобок Є.В., Ємельяненко Є.О. <i>Місце філософії в розвитку культури епохи Ренесансу</i>	316
Яковенко О.О., Ємельяненко Є.О. <i>Філософія інженерної діяльності ХХІ століття</i>	319
Гонтар Ю.Р., Коваль В.М. <i>Моральні засади дружби</i>	320
Зик Ю.О., Коваль В.М. <i>Філософські засади тренерської майстерності</i>	322
Овдієнко А.С., Коваль В.М. <i>Теоретичні моделі всесвіту</i>	324
Родін М. В., Коваль В.М. <i>Комп'ютеризація, її переваги та недоліки</i>	326
Степаненко Г.В., Коваль В.М. <i>Поняття істини в класичній та некласичній філософії</i>	328
Хара Т.С., Коваль В.М. <i>Моральний зміст духовного буття людини</i>	329
Дзюба О.О., Повзло О.М. <i>Філософія – подорож - туризм</i> ..	331
Дрьоміна Я.Є., Повзло О.М. <i>Філософській сенс терміну «гостинність»</i>	333
Хупавка П.О., Повзло О.М. <i>Філософія мандрівника крізь призму філософію людини</i>	334
Шкуринська Г.С., Повзло О.М. <i>Філософія їжі</i>	335

<i>Яртимик К.М., Повзло О.М. Філософський сенс мандрівництва та подорожей.....</i>	<i>337</i>
--	------------

СЕКЦІЯ «ПОЛІТОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ ТА ПРАВО»

<i>Кириченко В. М. Відповідальність народних депутатів України.....</i>	<i>339</i>
<i>Кириченко Ю. В. Регулювання права інтелектуальної власності в Україні та європейських державах</i>	<i>340</i>
<i>Резанова Н. О. Інноваційні процеси в Україні.....</i>	<i>341</i>
<i>Соколенко Ю. М. Діяльність політичних партій в Україні.</i>	<i>343</i>
<i>Давлетова Г. В. Громадянське суспільство як основа політико-правової системи України</i>	<i>345</i>
<i>Резанова Н. О. Маслова Г.М. Деякі аспекти масового суспільства.....</i>	<i>347</i>
<i>Резанова Н. О., Христенко Н. О. Розвиток людини в сучасному суспільстві.....</i>	<i>349</i>
<i>Давлетова Г. В., Юрченко П. Ю. Передумови виникнення тоталітаризму.....</i>	<i>351</i>
<i>Давлетова Г. В. Григоренко М. С. Діяльність Засобів масової інформації в тоталітарному і демократичному режимах.</i>	<i>353</i>

СЕКЦІЯ «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

УДК 334.01

Козицька Г.В.¹

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ВЕКТОР СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Значення інформаційно-комунікаційних технологій для економічного розвитку неможливо переоцінити, адже саме впровадження цифрових технологій в усі сфери життєдіяльності людей визначає майбутній вектор розвитку економічних суб'єктів. Поширення Інтернету, розвиток мобільних пристроїв і додатків визначають інноваційні форми економічної активності, які прийнято називати віртуальними, інформаційними, цифровими та мережевими. Слід відзначити, що на протязі останнього десятиліття тенденції віртуального бізнесу змінилися від часткової цифровізації бізнес-процесів у ендогенній підприємницькій мережі до всеосяжного проникнення Інтернет-технологій в бізнесі-моделі світової економіки.

На сучасному етапі явище діджиталізації бізнесу виявилось вкрай важливим для успіху. Діджиталізація є одним із найбільш складних, комплексних та малодосліджених процесів трансформації глобальної економіки. Активне використання цифрових технологій для обробки, зберігання і трансляції інформації, сприяє діджиталізації бізнес-операцій, поширенню міжнародної електронної комерції, створенню електронних урядових структур, формуванню діджиталізованого світового ринку праці.

Аналіз наукових підходів свідчить, що під поняттям діджиталізації економіки мається на увазі трансформація класичної економіки з домінуванням капіталу, у господарство, де основну роль відіграють інформаційні технології. По-перше, найбільш цінним товаром стає не матеріальне благо, а інтелектуальна власність. По-друге, у сфері господарювання все ширше впроваджуються сучасні цифрові технології. Такі дії позитивно впливають не тільки на національну, але й на світову економіку.

Фахівці виділяють чотири підходи до визначення поняття «діджиталізація», а саме: інформаційний підхід, процесний підхід, структурний підхід, бізнес-орієнтований підхід.

На нашу думку, варто на даному етапі розвитку суспільства при трактуванні змісту діджиталізації використовувати бізнес-орієнтований підхід. Тому пропонуємо сутність діджиталізації розглядати в наступній редакції – це процес формування віртуальної цифрової бізнес-моделі,

заснованої на передових знаннях та інформаційних технологіях, що задає новітні напрями розвитку економіки та суспільства в цілому.

До основних інструментів діджиталізації відносяться: великі дані, технології блокчейн, квантові технології, штучний інтелект, хмарні обчислення, віртуальну реальність та інші прогресивні технології, які постійно удосконалюються та впроваджуються.

Імплементація діджител-інструментів у бізнес-процеси забезпечить ряд можливостей для розвитку світового господарства, а саме:

- стимулювання розвитку відкритого інформаційного суспільства;
- перехід до нових організаційних форм (бізнес-моделей) господарювання;
- можливість координації цілей та збільшення ефекту від використання ресурсів;
- прискорення розвитку наукомістких галузей економіки;
- розширення інформаційного простору та спрощення пошуку й взаємообміну інформацією;
- створення нових висококваліфікованих робочих місць;
- розширення пулу висококваліфікованих спеціалістів через електронні біржі праці, фріланс- або аутсорсинг-платформи;
- зміна форм та способів зайнятості;
- глобальний доступ до товарів та послуг;
- надання додаткової цінності товару, у тому числі завдяки підвищенню якості сервісу;
- зменшення рівня бідності та справедливості розподілу доходів;
- покращення якості життя.

З урахуванням світового досвіду слід зазначити, що впровадження цифрової економіки в Україні на початковому етапі має відбуватися одночасно за трьома наступними напрямками:

а) технологічним, що передбачаю всеосяжну стандартизацію, сертифікацію, безпечність та відповідність техніко-технологічним умовам;

б) інституційно-економічним, під яким розуміють формування інноваційних управлінських бізнес-моделей на основі використання розумних хмарних технологій у всіх галузях економіки, інституціональне забезпечення;

в) виробничим, що передбачає наявність певних додатків бізнес-управління, які відповідають вимогам ознакам моделей менеджменту [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи,

УДК 330.341.1(4)

Ситников М.М.¹

¹ канд. техн. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА, ЯК ФАКТОР РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Політику держави в напрямку позитивних соціально-економічних перетворювань на сьогодні вважають пріоритетною областю, яка відповідає інтересам населення. Регіональний соціально-економічний розвиток, передбачає реформування інноваційної системи, активізація інвестиційної діяльності та європейську інтеграцію і є пріоритетним тому, що відповідає умовам зростання людського добробуту. Одним із інструментів реалізації прискореного соціально-економічного розвитку є перехід національної економіки до ефективної інвестиційної політики з використанням досвіду європейської інноваційної політики.

Сучасні тенденції економічного розвитку в країнах Європи надають велику увагу надходженню інвестицій та інноваційної діяльності, які забезпечують конкурентоспроможність у світовому економічному просторі. Інноваційна політика розвинутих країн світу спрямована на удосконалення механізмів і засобів стимулювання інноваційної діяльності на всіх рівнях, належне фінансування, а також забезпеченні інституційної підтримки науково-технічного рівня розвитку з застосуванням таких механізмів як науково-технічні парки, наукові, технічні, інвестиційні центри та інкубатори, венчурні компанії тощо.

Метою роботи є на підставі дослідження динаміки надходження інвестицій у Запорізьку область, визначити проблеми та шляхи підвищення темпів регіональної інноваційно-інвестиційної діяльності, зростання соціально-економічного добробуту регіону та країни в цілому.

Відповідно до мети у роботі було поставлено наступні завдання: розглянути де які аспекти побудови та особливості інноваційної політики та проаналізувати сучасний стан інвестиційно-інноваційної діяльності у Запорізькій області, розробити пропозиції щодо регіонального інноваційно-інвестиційного розвитку.

У 2019 році економіку області надійшло інвестицій з понад 50 країн світу. Основними країнами інвесторами, на які припадала лівова частка загального обсягу ПІІ були: Нідерланди (654,2), Кіпр(441,6), Британія та Північна Ірландія (158,2), Словаччина(130,6), Чехія (48,7), Швейцарія (35,9)

та Австрія (21,2) (млн. дол. США). Обсяг прямих іноземних інвестицій (інструменти участі в капіталі) в економіці Запорізької області з 2015 по 01 січня 2020 рр. хоча і збільшився з 914,3 до 1725,7 млн. дол. США, але цього не достатньо для сталого економічного зростання регіону. Обсяг інвестицій (на 30.06.2020р.) з Європейського Союзу (1240,8 млн. дол. США) значно перевищують інвестиції з Російської Федерації (2.7 млн.) та США (4.9 млн.). В Запорізькій області працює 2,7 % вкладеного в країну прямого іноземного капіталу, для прискорення соціально-економічного розвитку цього недостатньо.

Регіон досі сприймається іноземними інвесторами як не зовсім сприятливий для інвестування. Серед основних причин, з яких інвестори не проявляють зацікавленості у розміщенні капіталу, як у Запорізькій, так і в інші регіони є територіальна близькість до військового конфлікту на сході, недостатньо розвинута інвестиційна інфраструктура, не дуже сприятливий діловий клімат та діловий оптимізм, недостатня відкритість влади та високий рівень корупції, неефективність державних органів та складні адміністративні процедури, відсутність дієвого механізму правового захисту інвесторів від боржників та недобросовісних партнерів, відсутність реформування судової системи, непередбачуваність економічної політики Уряду та НБУ. Недостатньо високий рівень надходження іноземних інвестицій в інноваційні проекти можна пояснити невідповідністю сучасного стану технологічного розвитку виробництва в регіоні вимогам створення та роботи інноваційної моделі економіки. Більшість галузей виробництва має низький технологічний уклад, морально та фізично застаріле обладнання, технології що не забезпечують конкурентоспроможності продукції та послуг на внутрішньому та зовнішньому ринках і матеріальних основ для підвищення життєвого рівня населення і його добробуту, не створюючи при цьому науково-технічних та економічних передумов до європейської інтеграції.

УДК 330.341.1: 338.1(477)

Антонюк К.І. ¹,

Войцеховський Ю.О. ²

¹ д-р екон. наук, доц.. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-210м НУ «Запорізька політехніка»

ІННОВАЦІЙНА СТРУКТУРА УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ

Під час формування незалежності нашої держави інноваційна політика не виступала важливим елементом в розвитку економіки України. Але це

відбувалося не через неважливість інновацій для розвитку економіки, а через не приділення їм значної уваги, в т.ч. шляхом розвитку інноваційної політики.

Інфраструктура інноваційного розвитку економіки України перебуває зараз в кризовому стані, на відміну від розвинутих країн, де стратегія управління передбачає, що інноваційна діяльність охоплює всі сфери економіки і суспільного життя. Сучасний стан інноваційної діяльності є наслідком відсутності стратегічного бачення та послідовної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку, формування національної інноваційної екосистеми, яка забезпечувала б його реалізацію і підвищувала розвиток інноваційної культури в державі, використовуючи, крім фінансових, інші механізми розвитку інноваційної діяльності.

В Україні представлено такі типи інноваційних структур: наукові центри; бізнес-інкубатори; технопарки; науково-технічні підприємництва та фонди. Ще у 2005 р. було створено декілька елементів інноваційної структури (такі як Український центр сприяння іноземному інвестуванню, Українська державна інноваційна компанія, Державне підприємство «Національний центр впровадження галузевих інноваційних програм» та інші). Проте частина цих об'єктів характеризується неефективністю функціонування. Це, поруч із недостатньою кількістю інноваційних структур, не є єдиною проблемою інноваційного розвитку економіки нашої держави. Більш вагомою проблемою можна назвати їх структурну неповноту, а також функціональну невизначеність їх діяльності. На сьогодні розвиток інноваційної інфраструктури в Україні потребує всебічної державної підтримки.

Ще однією проблемою розвитку інноваційної діяльності в нашій країні є її переважна сконцентрованість на низько технологічному секторі промисловості та фінансово-банківському секторі. Швидке зростання впливу науки та новітніх технологій на соціально-економічний розвиток, що відбувся протягом останніх років, зумовлює актуальність забезпечення інноваційної моделі розвитку держави. Нові технології змінили структуру світової економіки. Неспроможність країни здійснити структурну перебудову економіки відповідно до нового технологічного укладу гальмує її розвиток та призводить до економічної деградації.

В умовах ринкової економіки проблема інноваційної діяльності підприємства набуває особливого значення, коли фінансування є головною перешкодою інноваційному процесу. Джерелом фінансування розвитку інновацій в країнах з ринковою та перехідною економіками є державні кошти, і саме тому необхідна цілеспрямована та скоординована державна політика, що буде задовольняти фінансовим потребам інноваційної структури нашої економіки.

Очевидним є те, що інноваційний розвиток сприятиме загальному економічному розвитку України, однак для прискорення інноваційного розвитку на рівні держави необхідно виконати певні завдання: - сформувати інноваційно-орієнтовану структуру національної економіки; - покращити організаційно-фінансову інфраструктуру інноваційної діяльності; - забезпечити цілеспрямовану підготовку кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей; - сприяти створенню ринку інноваційної продукції; - створити умови для підвищення інноваційної культури суспільства.

Проаналізувавши усі проблеми та завдання, що стоять перед державною владою щодо розвитку української інноваційної діяльності та структури, можна зробити висновок, що переламним моментом у розвитку соціально-економічних відносин в країні має стати зміна застарілих принципів і підходів, що лежать у основі функціонування всіх сфер життєдіяльності людини, також має відбутися їх ґрунтовне переосмислення, змістовне оновлення та інструментальна трансформація. Основою таких змін мають стати кардинально нові ідеї, методи, інструменти та підходи, розробка або адаптація яких до наявних умов та подальше запровадження у життя дозволить стабілізувати ситуацію, що сьогодні склалася в країні. Саме тому будь-які аспекти інноваційного розвитку мають стати підґрунтям позитивних зрушень у соціально-економічному розвитку окремих суб'єктів господарювання, регіонів та країни в цілому. В світі формується так звана економіка, що ґрунтується на знаннях. Це актуалізує питання інноваційної діяльності, яка, як з'ясувалося, є фактично неодмінною умовою побудови ефективної економіки, конкурентоспроможної на світовому ринку. Таким чином, необхідність переходу України на інноваційну модель розвитку є незаперечною. І саме держава повинна здійснювати пряме фінансування інноваційних проєктів, стимулювати інвестиції в інноваційні проєкти з боку приватних і державних підприємств через створення пільгових умов для тих підприємств, які впроваджують прогресивну техніку і технології, а також займаються науково-дослідною діяльністю.

УДК 330.5 (330.3)

Антонюк К. І.¹,

Щербанюк А.К.²

¹ д-р. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-210м НУ «Запорізька політехніка»

ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сучасний стан економіки України обумовлює наявність значної кількості загроз, вплив яких лише посилюється в умовах перманентно

турбулентного зовнішнього, в тому числі глобального середовища. Так, за результатами аудиту економіки України (2019–2020 рр.) [1], виявлено порушення і недоліки на загальну суму 625,1 млрд грн. Розуміння природи встановлених показників сприятиме більш виваженому обґрунтуванню напрямів та механізмів розвитку нашої держави.

Природньо-виробничий потенціал. Аналіз економіки показав, що непослідовна державна політика завадила використати повною мірою природний, географічний, людський та технологічний потенціали. Ціна чорнозему зазнала п'ятикратного зниження через мораторій на землю. Лише 36 % розвіданих родовищ корисних копалин розробляються, що провокує імпортозалежність від США та втрату 10 млрд доларів. Україна експортує переважно продукцію первинної деревообробки, недовикористовуючи наявний потенціал меблевої промисловості. Аквакультурний потенціал використовується лише на 25 %, а гідроенергетичний – на 62 %. Різним ступенем зношеності характеризуються 90 % доріг загального користування, більшість активів залізниці, 64 % енергоблоків ТЕС, 92% енергоблоків та 80% 15 реакторів АЕС, 60–70 % електричних мереж. Промисловість суттєво деградувала, чимало загальноприйнятих механізмів стимулювання економічного розвитку були дискредитовані, а нові конкурентоздатні стимули для міжнародних інвестицій – не створені [2].

Людські ресурси. Несприятливе економічне середовище призвело до скорочення населення на 10 млн осіб починаючи з 1991 року. Розмір української діаспори коливається від 8,2 (за консервативною оцінкою) до 20 млн осіб (за оптимістичною оцінкою). Трудові мігранти створюють закордоном більше 27 млрд дол. США валової доданої вартості. Частка повернутих через перекази коштів становить лише 15,68 млрд дол. США [2].

Інвестиційний та експортний потенціали. Рівень прямих інвестицій, залучених в Україну у 2019 році становив 5,8 млрд дол США, що на п'ять разів нижче за отримані приватні грошові перекази. Для прикладу, у Польщі відношення прямих інвестицій до переказів становило 246 % за той же рік. На рівень іноземних інвестицій вплинула нестабільна політика Уряду та відсутність довгострокового бачення розвитку держави. Ризиковість інвестицій відображають кредитні рейтинги S&P Global Ratings. Україна має рейтинг «В», що є найнижчим в регіоні [1].

Економічна позиція України в світі. Рівень приросту ВВП в Україні з 1996 по 2019 рік досягав лише 3,6 % за середнього європейського показника 6 %. Крім того, українська економіка вразливіша до економічних шоків. Як наслідок з плином часу різниця у добробуті українців та громадян центральної Європи значна (понад 5,2 рази). За ВВП на одну особу Україна на 122 місці в світі. За даними рейтингів, таких як Розвиток освіти, Розвиток інновацій та Легкість ведення бізнесу, Україна посідає відносно високі позиції (37, 45, 64 місце

відповідно). Також гарний результат країна показує у рівнях доступності освіти та розвитку інновацій. Але існує суттєве відставання в показниках Верховенство права та Сприяння корупції [3].

5. Урядова політика. Політична співпраця України сфокусована на ключових партнерах – ЄС, сусідніх державах та Північній Америці. Що стосується експорту, то незважаючи на високий нереалізований потенціал України в регіонах Китаю, Африки та Індії, відсутня системна політика розвитку за цими напрямками. За період 2016–2019 років уряд виділив такі стратегічні цілі: економічне зростання, розвиток людського капіталу, ефективне управління в державному секторі, зменшення корупції та верховенство права, покращення оборони. Наразі більшість державних реформ є незавершеними. Пенсійна реформа за роки незалежності так і не перейшла на рівень накопичувального загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що є загрозливим для «старіючого» населення, чутливого до інфляційних та валютних ризиків. Реформа системи охорони здоров'я відстрочилася через коронакризу та неготовність закладів до впровадження нової моделі фінансування.

Незавершеними також залишаються реформи: освіти, будівельної галузі, житлово-комунального господарства, енергетичного сектору, правосуддя та правоохоронних органів. Таким чином, якби Україна ефективно використовувала наявні ресурси з моменту здобуття незалежності, то посіла б в рейтингах місця поряд з країнами-сусідами, рівень доходів вже сьогодні у країні був би вищим на 70–130 %. Після закінчення ключових реформ у попередні роки, ВВП на одну особу в Україні міг би становити до 9 тис. дол. США/особу. За даними публікації «Аудит української економіки», сумарний ефект від реалізації потенціалу України може досягнути більше 1 трлн дол. США за наступні 10 років [4].

Тому для вирішення проблеми неефективного використання наявних ресурсів необхідне підвищення добробуту населення в Україні та ефективна економічна політика. З досвіду попередніх дій уряду вже зрозуміло, що прямі виплати населенню не підвищують рівень благополуччя громадян. Дійсно дієвим інструментом є створення кардинально інших умов життя через стимулювання економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кабінет міністрів України. Аудит української економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-audit.pdf>

2. Дослідження фінансових надходжень пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_u_krayini.pdf

3. Пирог, О.В. Економічний розвиток національного господарства України: особливості та моделі в умовах постіндустріального суспільства : монографія [Текст] / О. В. Пирог ; М-во освіти і науки України, нац. ун-т «Львів. Політехніка». – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2018. – 336 с.

4. World Economic Outlook 2020, International Monetary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues>

УДК 327.82

Козицька Г.В.¹

Коваленко Є.В.²

¹ канд. екон. наук., доцент НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-217 НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ МІЖНАРОДНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Нині весь світ стоїть перед викликом пандемії COVID-19. У глобалізаційному світі загальмовано всі процеси і слід налаштовуватися до нових альтернативних сценаріїв. Дотепер усі країни вимушені піти на ізоляцію, що завдає потужний удар по світовій економіці. Пандемія COVID-19 також підводить до повного переосмислення дипломатії та її ролі в розвитку сучасних міжнародних відносин. З кожним днем все більшого значення у міжнародній практиці набуває використання діджиталізації, соціальних платформ, відеоконференцій, які вже увійшли як альтернативний спосіб ведення міжнародної діяльності. Саме пандемія COVID-19 стала провідним каталізатором до суспільних змін. Дипломатія у цей період оперативно перейшла у цифровий формат, де онлайн-платформи стали основним джерелом спілкування і вирішення важливих питань, інструментом міжнародної взаємодії і швидкого реагування на зміни в соціумі.

Хоча традиційний спосіб ведення дипломатії, тобто пряма взаємодія між представниками суверенних держав залишається вирішальним, у сучасному взаємопов'язаному світі цифрова дипломатія відіграє все більшу роль у міжнародних справах. Цифрова дипломатія – це форма нової публічної дипломатії, яка використовує Інтернет, нові інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) і соціальні мережі як засіб зміцнення дипломатичних відносин. Основні відмінності від класичної публічної дипломатії полягають в більш широкому доступі до інформації, більшій взаємодії між окремими особами і організаціями та більшій прозорості. Розвиток веб-сайтів міністерствами закордонних справ, посольствами та делегаціями міжнародних організацій в даний час є стандартною практикою. Цифрова дипломатія стосується головним чином зростаючого використання

соціальних медіа-платформ країною для досягнення її зовнішньополітичних цілей та активного управління своїм іміджем та репутацією. Цифрова дипломатія існує на двох рівнях: у міністерстві закордонних справ та у посольствах, розташованих по всьому світу.

Термін е-дипломатія, що позначає широке використання інформаційно-комунікаційних технологій для здійснення державними органами своїх функцій та комунікацій у сфері зовнішньої політики, вперше почали використовувати у США.

І хоча часто цифрову дипломатію пов'язують саме з соціальними мережами, проте є і інші аспекти, що її характеризують. Зміни відбуваються не лише в каналах комунікацій урядів, дипломатичних представництв чи окремих представників держави, а також і в щоденній роботі посольств та консульств – вже звичними стали процедури онлайн подання на візи, з'явилося поняття віртуального посольства. Перший успішний досвід «віртуальних» самітів G 7, ЄС та інших багатосторонніх платформ довів ефективність таких заходів. Серед безумовних плюсів – значна економія часу та коштів, а також більша відкритість та транспарентність у процесі ухвалення рішень.

Під час пандемії в онлайн-дипломатії велика робота приділялася тому, щоб зберегти рівень довіри серед країн та їх лідерів. Рішення треба приймати негайно, часу мало, а інформації недостатньо, тому велика відповідальність лежить саме на організації онлайн-комунікації на міжнародному рівні. Для полегшення дипломатичної комунікації створювалися онлайн-майданчики для спілкування, але вони мали певні недоліки: через онлайн неможливо досягти компромісу у рішеннях, висловити конфіденційну інформацію, зберегти таємницю переговорів.

До того ж важливим аспектом залишається і забезпечення безпеки даних. Нещодавні скандали з найбільшими онлайн-сервісами відеоконференцій показали, що в сучасних умовах немає достатньо захищених каналів комунікації, але наразі головні питання вирішуються і технічні засоби не перешкоджають імпульсу зустрічі. Ще одна зміна в еру нових технологій – актуалізація питання кібербезпеки та боротьба з «фейками». Так як застосування цифрових технологій нерозривно пов'язане з кібербезпекою, важливим пріоритетом є посилення кібербезпеки певної інституції завдяки збільшенню «цифрової гігієни», належному тренуванню та навчанні персоналу, розробці розумних процедур кібербезпеки для забезпечення швидкого реагування, коли виникає загроза.

Отже, у сучасному світі цифрова дипломатія є важливим фактором зовнішньої політики. Державні та недержавні суб'єкти змагаються за вплив та владу в одному і тому ж Інтернет-просторі. Зараз у цьому просторі проживає понад 3 млрд. користувачів, більшість з яких отримують доступ до

Інтернету лише через свій мобільний телефон. Переваги цифрової дипломатії значно перевершують її недоліки. При правильному використанні цифрова дипломатія є переконливим і своєчасним доповненням до традиційної дипломатії, яка може допомогти країні просунути свої зовнішньополітичні цілі, розширити міжнародне охоплення та покращити свій імідж на світовій арені. Тому цифрова дипломатія, як продукт м'якої сили ХХІ століття, повинна поєднуватися з «розумною силою», що означає максимальне використання переваг сучасних технологій і розширення можливостей політики захисту від різних цифрових загроз.

УДК 339.727.22

Козицька Г.В.¹

Мелешенко Р.А.²

¹ канд. екон. наук., доцент НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-217 НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Дослідження транснаціональних корпорацій (ТНК) як основного двигуна сучасного міжнародного бізнесу базується на понятті «інтернаціоналізація». Вона пов'язана з розвитком виробничих мереж у різних географічних зонах та континентах, куди направляються прямі іноземні інвестиції. ТНК є найпотужнішою частиною корпоративного бізнесу, який діє у міжнародних масштабах, і інтегрує та інтернаціоналізує окремі ланки виробництва та галузі в єдине ціле. Поява та розвиток транснаціональних корпорацій безпосередньо пов'язані з їхньою зарубіжною інвестиційною діяльністю. Встановлено, що вони є провідними суб'єктами міжнародної господарської діяльності, які генерують основні фінансові потоки через систему внутрішньо фірмових транзакцій та трансферних цін між материнськими та дочірніми компаніями. Підчас проведення аналізу було виявлено, що міжнародні корпорації є одним з головних джерел технології для країн, мають значний науково-технічний потенціал, контролюють виробництво та поширення переважної частини науково-технічних знань.

В ході досліджень було визначено головну особливість їх розвитку, яка полягає в створенні мереж виробництва і реалізації брендів глобального масштабу. Зростання кількості зарубіжних філій ТНК відбувається набагато швидше, ніж зростання числа самих ТНК. Головну роль у виборі місць для створення дочірніх фірм відіграє аналіз виробничих витрат, які часто більш

низькі в країнах, що розвиваються; продається ж продукція там, де на неї вищий попит, головним чином, у розвинутих країнах.

Встановлено, що на цьому етапі транснаціональні корпорації, переслідуючи свої приватні економічні інтереси, разом являють собою синтез як субнаціональних, так і наднаціональних інтересів, що посилюються величезним фінансовим капіталом і тяжіють до використання як державного апарату окремих країн, так і суб'єктів інтересів внутрішніх корпорацій у своїх інтересах.

Виявлено, що більшість ТНК, які представлені на українському ринку, спеціалізуються на харчовій промисловості та торгівлі. Саме ці галузі забезпечують швидкий обіг капіталу та невисокі комерційні ризики. Великі ж промислові концерни, як, наприклад, Westinghouse, Exxon Mobil, на українському ринку майже відсутні. Винятком є лише компанія Mittal Steel, яка працює у металургійній галузі.

Встановлено, що параметри глобального бізнесу формуються у гіперконкурентному середовищі, де інформаційний ресурс стає ключовим чинником досягнення ефективності і довгострокової конкурентоспроможності на світових товарних і фінансових ринках. В результаті проведеного аналізу виявлено, що формування середовища міжнародного бізнесу відбувається у масштабах інтенсивних інвестиційних й інноваційних процесів, де мотиви всіх суб'єктів світового господарства є спільними. Розподіл і перерозподіл доданої вартості стає актуальним у результаті змін технологічної компоненти відтворювального процесу всередині великих корпорацій чи країн.

Слід зазначити, що міжнародна підприємницька діяльність зорієнтована на впровадження конкретних заходів щодо розширення ринків збуту, послуг, капіталу, робочої сили, пошук нових джерел виробничих і фінансових ресурсів, здійснення диверсифікації господарської діяльності тощо. Як інноваційна, так і інвестиційна діяльність базуються на одному мотиві – необхідності поповнення ресурсів інвестора для підтримання існуючого стану або ж розвитку в зовнішньому середовищі. Вплив іноземного інвестування на економіку різних країн не є однозначним. Він має як позитивні, так і негативні наслідки для країн-імпортерів капіталу та країн-експортерів капіталу. Характеристика ТНК різних поколінь, що функціонують дотепер, дозволяють зробити висновок про те, що фактично на сьогоднішній день саме ТНК спрямовують вектор економічного розвитку та диктують свої умови господарювання.

Зважаючи на те, що стратегії крупних фірм відомі у всьому світі і вже з цієї причини втрачають значну частину своєї конкурентоспроможності. Тому в умовах турбулентності все більшу роль на глобальних високотехнологічних ринках відіграють саме малі та середні фірми, які отримали термін

«приховані чемпіони». Таких компаній, наприклад тільки в Німеччині, нараховується понад 500 і саме вони забезпечили стабільне зростання німецького експорту. Сучасний період корпоративної транснаціоналізації пов'язаний із виходом на лідерські позиції у міжнародному бізнесі високотехнологічних ТНК розвинутих країн завдяки все більшій концентрації в них інноваційно-інтелектуального потенціалу.

Треба визначити, що в наш час прямі іноземні інвестиції є основним каналом передачі передової технології країнам, що розвиваються, і державам з перехідною економікою.

Вивезення капіталу здійснюється у двох основних формах – підприємницькій і позичковій. Вивезення підприємницького капіталу означає інвестиції у промисловість, транспорт, сільськогосподарські, банківські підприємства тощо через будівництво або купівлю вже існуючих підприємств, через механізм придбання їх акцій. Це призводить до утворення власності за кордоном. Для ТНК за рахунок перенесення деякої частини процесу виробництва за кордон є можливість використання конкурентних переваг, а також ресурсної бази інших країн. Прямі іноземні інвестиції дають найбільший ефект зростання економіки та росту її ВВП тоді, коли водночас в економіку країни вкладаються великі потоки внутрішніх інвестицій, на базі заощаджень країни та іноземні фінансові потоки на основі ПП і ці 2 потоки, корелюючи між собою генерують створення нової доданої вартості. Сучасна світова економіка трансформувалася під впливом жменьки мегакрупних корпорацій типу: Exxon Mobil, Volkswagen, Toyota Motor, BP, Walmart та інших, що виникли в результаті злиття, поглинань і прямих іноземних інвестицій. І всі вони базуються, в основному, у розвинених країнах.

Необхідно підкреслити, що ядро нової світової економіки – це так звані компанії – системні інтегратори, з домінуючими брендами і надсучасними технологіями; вони знаходяться на вершині ланцюжка доданої вартості і вони ж задовольняють потреби середнього класу всього світу.

Необхідно відзначити, що ТНК є найбільшими продуцентами інновацій, ноу-хау та патентів, особливо у сфері послуг. Найбільші ТНК розпоряджаються коштами, що перевищують розмір національного доходу багатьох суверенних держав.

Об'єктивним процесом останніх років також є збільшення кількості злиттів і поглинань корпорацій між ТНК. Реструктуризація компаній шляхом ЗіП веде до поширення синергетичного ефекту, взаємного доповнення ресурсів, для посилення монопольного становища та диверсифікації. 10 із 15 найбільших поглинань відбулася за рахунок американських ТНК. Більшість поглинань пройшла в секторі енергетики, мас-медіа, ЗМІ, розваг, фармацевтики та охорони здоров'я. Слід зазначити, що в майбутньому вплив ТНК на світову економіку буде тільки посилюватися саме за рахунок

стратегії розвитку ТНК, їх прямих іноземних інвестицій та злиттів і поглинань.

Встановлено, що іноземні інвестиції відіграють значну роль в економічному розвитку будь-якої держави незалежно від рівня її економічного розвитку та сприяють економічному зростанню приймаючої економіки на основі ефективнішого використання національних ресурсів. Тому, стимулюючи інвестиційну діяльність та покращуючи інвестиційний клімат в Україні, уряд повинен сформувати стабільну державну політику у сфері іноземного інвестування, розраховану на довгострокову перспективу та розробити обґрунтовану державну стратегію залучення іноземних інвестицій від міжнародних корпорацій у регіони України з високим економічним потенціалом для розвитку, з урахуванням національних цілей та пріоритетів. Це сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості вітчизняної економіки на міжнародному ринку капіталу й прискорить процес її відновлення.

УДК 339.9

Прушківська Е.В.¹

Коваленко Є.В.²

¹д-р екон. наук., проф. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ГФ-217 НУ «Запорізька політехніка»

РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ДОСВІД КРАЇН ЄС

Сучасний вектор розвитку будь-якої країни визначається процесами глобалізації. Глобалізація несе в собі як переваги так і загрози, які проявляються у турбулентності економіки та поглибленні кризових явищ на національному рівні. За таких умов інтеграція молоді на ринок праці та пов'язані з цим соціальні наслідки мають чітку тенденцію до погіршення та збільшення безробіття. Молодіжне підприємництво розглядається як важливий ресурс розвитку економіки країни, а також як інструмент вирішення проблеми молодіжного безробіття, що суттєво загострилася останнім часом, особливо у віковій категорії 20-24 років. Молодіжне підприємництво є способом забезпечення матеріального становище молодих людей, а також сприяє їх професійному та особистісному зростанню. Молодь виступає свого роду державним кадровим резервом, забезпечуючи наступність поколінь.

Поняття «молодіжного підприємництва» все ще законодавчо і науково не закріплено в повній мірі. Дискусійні питання, що піднімаються в наукових джерелах, дозволяють розглядати дане поняття як мультидисциплінарне,

оскільки є на стику таких наукових областей, як економіка, психологія та соціологія, право. В рамках цього дослідження вважатимемо, що молодіжне підприємництво – це відносно самостійна категорія ділової активності, яка передбачає досягнення молодими підприємцями, що ефективно об'єднують доступні ресурси на основі особистісних якостей і професійних навичок, конкурентних переваг у веденні бізнесу, задля отримання прибутку.

З огляду зарубіжного досвіду, слід зазначити, що дним з найбільших викликів соціально-політичного життя останнього десятиліття для країн Європейського Союзу (ЄС) була криза безробіття серед молоді. Паралельно розгортається низка структурних змін на ринку праці. Молодь має високий рівень інтересу до самозайнятості, але лише 6,5 % працюючої молоді (20-29 років) у Європейському Союзі (ЄС) були самозайнятими в 2018 році. Крім того, кількість самозайнятої молоді зменшилася за останнє десятиліття, впавши з 2,7 млн. у 2009 р. до 2,5 млн. у 2018 р. Близько 40 % молоді в ЄС проявляють інтерес до підприємництва, але далеко не всі молоді люди займаються індивідуальною трудовою діяльністю. Цей розрив свідчить про нереалізований підприємницький потенціал.

Очевидно, що молодь зустрічається з багатьма перешкодами, в тому числі з відсутністю підприємницьких навичок. До інших ключових бар'єрів відносяться відсутність прикладів для наслідування, низький рівень підприємництва та досвіду роботи, обмежені фінансові ресурси, обмежені бізнес-мережі і ринкові бар'єри.

Під час фінансової кризи 2020 року рівень безробіття серед молоді в Європейському Союзі зріс з 16 % до 26 %. Показник в ЄС повернувся до рівня 2008 року лише в 2018 році. Навіть під час відновлення, деякі країни ЄС мали високий рівень безробіття серед молоді. Так, наприклад, у Греції, Іспанії та Італії безробіття серед молоді у 2019 році все ще було вищим, ніж у 2008 році.

Ще один значний сплеск безробіття серед молоді, викликаний пандемією Covid-19, також може забрати близько десяти років на відновлення. Перші ознаки вже помітні: показники слабкості ринку праці в ЄС зросли приблизно на п'ять відсотків, як і відсоток молоді, яка навіть відмовилася від пошуку роботи. Оскільки Європа перебуває у другому значному локдауні, існує ризик того, що ці цифри будуть швидко погіршуватися далі.

Отже, Європейські інституції повинні докласти максимальних зусиль, щоб уникнути ще одного втраченого покоління. Першим важливим пріоритетом є виправлення позицій європейської макроекономічної політики. Однією з причин повільного відновлення зайнятості молоді в ЄС після фінансової кризи стала друга рецесія, в яку потрапила Європа між 2011 і 2013 роками. На той час посилення фіскальної та монетарної системи передчасно

зупинило відновлення. Наразі у відповідь на Covid-19 європейські політики не повторювали цієї помилки і надали вражаючу фінансову та грошову підтримку. Фіскальна політика повинна продовжувати підтримувати економіку ЄС у 2022 та 2023 роках. По-друге, політикам потрібно створити цільові програми підтримки найму та утримання молодих працівників. Європейська комісія пообіцяла, що 22 млрд. євро з фонду оздоровлення ЄС буде використано для підтримки зайнятості молоді.

Масове збільшення державного боргу захищає бізнес від банкрутства та зберігає економічні структури. Але якщо Європа хоче залишатися конкурентоспроможною, їй потрібно більше інвестувати в економіку майбутнього. Немає кращих інвестицій, ніж інвестиції в молодь Європи, яка продовжує непропорційно страждати. Тому політика молодіжного підприємництва може бути основним елементом серед заходів, що допомагають молоді увійти та бути активними на ринку праці. Для тих, хто вирішив не займатися підприємництвом або проекти яких зазнали краху, молодіжні програми підприємництва все ще можуть бути корисними, оскільки вони допомагають розвивати підприємницьке мислення та набувати досвід та навички, які можуть бути використані для забезпечення працевлаштування.

УДК 330.35(477)

Ситников М.М.¹

Загубіна В.О.²

¹ канд. техн. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Інтеграція України до ЄС є доволі непростим питанням, адже вона відбувається досить тривалий період, хоча й зрозуміло, що цей процес не може проходити швидко. Стан проблеми: одним із вагомих факторів економічного зростання, покращення економічної ситуації в країні та поліпшення добробуту населення є економічна інтеграція. Крім того, економічну інтеграцію можна розглядати як фактор політичної та економічної безпеки країни. Однак для успіху інтеграційного процесу потрібно визначити шлях економічної інтеграції, а також методи його впровадження. Мета роботи полягає в аналізі сучасного стану інтеграційних процесів в Україні та перспектив їх розвитку. На теренах України часто відбувається щось протилежне: інтеграція стає поняттям декларативним, використовується як інструмент у політичній боротьбі, проте не є

стратегічним усвідомленим пріоритетом. Намагаючись встигнути на всіх напрямках інтеграції, Україна розпорошує інтелектуальні та матеріальні ресурси, часто вирішує другорядні, рутинні проблеми, полишаючи без належної уваги та ресурсного підкріплення справді важливі напрямки. Сучасний стан розвитку економіки України потребує втілення в програму економічного розвитку політики інтеграційних процесів. Інтеграція економіки зумовлює перспективний шлях удосконалення та розширення світових процесів у різних галузях господарства. Європейський Союз із моменту створення поступово перетворився в один із найпотужніших економічних, фінансових і політичних центрів світу. Саме тому вступ до ЄС є одним з головних напрямів розвитку економіки країни. Європейська інтеграція і членство в ЄС для України є найкращим способом реалізації національних інтересів та побудови економічно розвиненої держави, а також зміцнення позицій у глобальній системі міжнародних відносин. Курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною незалежності. Його витoki – в історії нашого народу й усвідомленні права жити в демократичній, економічно розвинутій, соціально орієнтованій країні. Його мета – створення шляхом масштабних внутрішніх перетворень умов для входження до спільноти європейських розвинутих країн. Європейська інтеграція для України – шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості. Також це гарна можливість отримати іноземні інвестиції і новітні технології, поліпшити конкурентні можливості вітчизняних виробників, доступ на світові ринки. Можна виділити декілька аргументів на користь розвитку взаємного співробітництва між нашою країною та ЄС з урахуванням особливостей економіки України на даний момент:

- 1) європейський Союз є великим ринком збуту, а також гарним ринком для імпорту продукції;
- 2) торгівля з ЄС є важливим джерелом валюти;
- 3) виробничі технології. Українські підприємства відстають від своїх аналогів у передових європейських країнах, наша країна не має капіталу, необхідного для модернізації наявних і створення нових сучасних підприємств.;
- 4) доступ до європейського ринку українських підприємств має велике значення як джерело досвіду та практичних навичок, щоб конкурувати з виробниками в інших країнах;
- 5) розвиток співпраці з ЄС сприятиме більш ефективному використанню потенціалу України як транзитної держави;
- 6) співпраця з ЄС означатиме, що існуватимуть відповідні правила і стандарти, розробка і впровадження економічної політики;

7) розвиток міжнародного співробітництва в загальних і господарських зв'язках з ЄС безпосередньо впливає на більш раціональний розподіл ресурсів, підвищення ефективності економічних процесів.

Таким чином основні політичні вигоди від європейської інтеграції – зміцнення стабільності демократичної політичної системи та її інститутів, модернізація нормативно-правової бази, прозорість національного законодавства, поглиблення культури демократії і поваги прав людини тощо. Європейська інтеграція означає також зміцнення національної безпеки і безпеки громадян, оскільки вона виключає застосування сили як методу врегулювання протиріч і рішень.

УДК 327+339.9] (5-11)

Ситников М.М.¹

Карпенко Д.Г.²

¹ канд. техн. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

Посилення економічної взаємозалежності національної економіки у двосторонніх, субрегіональних, регіональних та регіональних економічних відносинах стало вимогою сучасних міжнародних економічних відносин, оскільки очевидно, що економіка країни не може поєднуватися в єдині національні рамки. Однією з характеристик сучасної світової економіки, особливо Азіатсько-Тихоокеанського регіону, є розповсюдження регіоналізації, яка є способом поглиблення економічних відносин при підтримці конкуренції між країнами.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон стає все більш важливим як у політичному, так і в науковому дискурсі. Кількість публікацій про роль Азії в сучасних міжнародних відносинах постійно збільшується, про що свідчать стрімкі темпи змін у регіоні. Однією з найважливіших галузей досліджень міжнародних науковців є питання конкуренції, встановлення інституційних зв'язків між країнами регіону та конкуренція між концепціями інтеграції, запропонованими різними суб'єктами.

Аналіз публікацій показує, що насправді не існує послідовного методу визначення характеристик регіональних та субрегіональних інтеграційних груп. Систематизація інтегрованих методів та факторів, що ведуть до регіональних та субрегіональних економічних та інших процесів, привернула увагу дослідників, особливо в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Через необхідність диверсифікації зовнішньої торгівлі товарами та послугами в

Україні перспективним питанням цього дослідження є окреслення перспектив співпраці між Україною та країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Метою даної роботи є визначення особливостей розвитку міжнародної економічної інтеграції в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та підтвердження інтеграції цих країн як одноструктурного механізму.

Яскравим прикладом інтеграційних процесів є створення у 1967 році АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії), у її складі заходиться 10 країн - Бруней, В'єтнам, Індонезію, Камбоджу, Лаос, Малайзію, М'янму, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни. Основними цілями АСЕАН є військова та політична стабільність Південно-Східної Азії, створення митного союзу та сприяння економічному зростанню.

Характерною особливістю АСЕАН є співпраця з іншими країнами з точки зору важливості: були визначені партнери та спостерігачі для діалогу та консультацій. Партнерство не формується випадково - це результат цілеспрямованого пошуку та відбору партнерів: як вибрати партнерів та хто вибирає партнерів, залежить від рішення ініціатора партнерства та потенційних партнерів.

Другим прикладом є заснована в 1989 році АСЕТ (Асоціація Азіатсько-тихоокеанського економічного співробітництва), яка являлася ініціативою прем'єр-міністрів Індії та Нової Зеландії. АТЕС зібрав 21 учасника з різних регіонів та континентів, і ці учасники мали спільний доступ до Тихого океану. Членами АТЕС є Канада, США, Мексика, Нова Зеландія, Австралія, Папуа-Нова Гвінея, Бруней, Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни, Південна Корея, Тайвань, Гонконг, Китай, Японія, Чилі, Росія, Перу, В'єтнам.

АТЕС націлена на посилення регіональної економічної інтеграції шляхом усунення перешкод для торгівлі та інвестицій "на кордоні", посилення зв'язку між ланцюгами поставок «через кордон» та покращення бізнес-середовища «за кордоном». Метою є покращення робочого середовища для бізнесу за рахунок скорочення бюрократичної тяганини та інших бар'єрів. АТЕС також допомагає країнам-членам створювати інституційний потенціал для впровадження та використання переваг реформ, які були проведені в торговельній та інвестиційній галузях. АТЕС підтримує багатосторонні торгові переговори, що ведуться у Світовій організації торгівлі, та доповнює цілі G20.

Таким чином, ефективність і динамічний розвиток Азіатсько-Тихоокеанського регіону окреслює перспективні для України напрямки співпраці, які повинні забезпечити поступовий розвиток інтеграційних процесів, що, зокрема, які можуть бути реалізовані тільки шляхом посилення інтеграції в галузь досліджуваного регіону. До позитивних процесів можна

віднести: ефективний вплив на економіку країн-учасниць; здатність своєчасно адаптуватися до нових технологічних і фінансових вимог процесу глобалізації; забезпечення умов для формування інших структур інтеграційного характеру на базових підставах АТЕС. Кожен з цих характерних ознак може стати предметом подальших наукових досліджень.

УДК 339.9(437.1/.2)

Ситников М.М.¹

Кириченко І.С.²

¹ канд. техн. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

ЕФЕКТИ ТА ПРОГНОЗОВАНІ НАСЛІДКИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ НА ПРИКЛАДІ ЧЕХІЇ

Найуспішнішим проектом регіональної інтеграції в даний час є Європейський Союз, якому вдалося пройти шлях від галузевої інтеграції до економічного і валютного союзу. Участь в європейському проекті надавало на учасників об'єднання певні економічні ефекти. Як правило, участь в будь-якому інтеграційному об'єднанні передбачає позитивний ефект для економіки країни. Однак у світлі недавнього виходу Великобританії з ЄС для багатьох країн Союзу виникло актуальне питання - чи є членство країни в ЄС економічно виправданим. Незважаючи на те, що з моменту приєднання Чехії до ЄС пройшло більше п'ятнадцяти років, вивчати наслідки цього кроку для економічного розвитку країни стало доцільно лише в даний час. Справа в тому, що світова фінансова та економічна криза 2008 року, створила певні перешкоди для оцінки ефективності інтеграції Чехії в ЄС. Потім послідувала низка локальних криз всередині самого Європейського Союзу, що також ускладнювало проведення оцінки. Мета даної роботи – виявити основні наслідки вступу Чехії в ЄС для її економіки та визначити основні проблеми.

Чехія, починаючи з 1993 року, планувала вступ в ЄС. Перевагами від членства є: збільшення ринку збуту для товарів і послуг, свободу переміщення капіталу і робочої сили. Ліберальні реформи 90-х років, засновані на принципах Вашингтонського консенсусу, приносили швидкі і досить високі результати — зростання ВВП Чехії сягав 10 % в рік.

Новий імпульс для розвитку економіки Чехії надала повна приватизація фінансового сектора в 2001 році. Незважаючи на те, що економіка Чехії довгий час була плановою, вона володіла здоровою структурою і високою конкурентоспроможністю. Велика частина ВВП припадала на сферу послуг (58%), трохи менше на промисловість (38%) і на сільське господарство (4%).

Але більш потужним поштовхом для економіки Чехії було приєднання до ЄС. До числа основних факторів економічного зростання на етапі 2004- 2008 років можна віднести всі переваги європейської інтеграції: широкий ринок, свободу пересування праці та капіталу.

Після вступу в ЄС структура ВВП знайшла тенденцію до збільшення частки сфери послуг (60 %) за рахунок незначного скорочення промисловості (37 %) і сільського господарства (3 %). В середньому ВВП зростав з 2004 по 2009 рік на 5,32 % в рік. Динаміка ВВП відображає стан економіки в цілому. Зростання ВВП Чехії свідчить про позитивний вплив європейської інтеграції на економіку країни. Такі темпи зростання після вступу в регіональне інтеграційне угруповання можна пояснити низкою причин. У підсумку за роки членства Чехії в ЄС, незважаючи на глибоку світову фінансову кризу, серйозні проблеми, з якими зіткнувся сам ЄС, чеська економіка продемонструвала позитивні тенденції в динаміці макроекономічних показників.

Зростання ВВП на душу населення не привело до зростання рівня заробітних плат. Темпи зростання заробітних плат в Чехії за останні 20 років залишаються досить стабільними, і складають в середньому 5%.

Сільське господарство, як первинний сектор економіки, є досить важливою сферою для будь-якої держави. Частка сільського господарства у структурі економіки Чехії як будь-який постіндустріальної країни є досить низькою – на рівні 3 %. Після вступу Чехії до Європейського Союзу в сільському господарстві намітилися позитивні зрушення. Важливо розуміти, що вступ в ЄС передбачав як перебудову і модернізацію, так і адаптацію економіки Чехії до вимог єдиного внутрішнього ринку. Крім того, членство в ЄС було потенційно важливим кроком для розширення ринку збуту, і, отже, для розвитку промисловості.

Важливою галуззю промисловості Чехії є машинобудування, на цю галузь припадає близько 25 % ВВП. Багато в чому розвиток цієї галузі визначає розвиток всієї промисловості в країні. Результатом участі в європейській інтеграції стало щорічне збільшення продажів автомобілів в ЄС.

Важливо розуміти, що розвиток промисловості та економіки в цілому неможливий без розвитку енергетики. Вироблення енергії в Чехії здійснюють ГЕС, АЕС, ТЕС і поновлювані джерела енергії. При цьому на частку атомної енергетики припадає 34% енергії, спалювання вугілля в ТЕС приносить 54 % енергії. Безумовно, роль інновацій та наукових досліджень відіграє важливу роль в економічному прогресі та сприятливо відбивається на розвитку промисловості, зокрема. Після вступу в ЄС Чехія стала учасником багатьох науково-дослідних програм, що реалізуються в рамках науково-технічної політики ЄС.

Торгова політика є важливою частиною зовнішньоекономічного комплексу будь-якої країни. Саме завдяки зовнішній торгівлі країна позиціонує себе на світовій арені. Країни, з розвинутою зовнішньою торгівлею і позитивним сальдо торгового балансу є більш економічно забезпеченими і розвиненими. Чехія, вступивши в ЄС, була зобов'язана протягом обумовленого Договором про приєднання терміну прийняти єдину політику. Центральним елементом єдиної політики є митний тариф. В ЄС загальний митний тариф становить від 4 % до 25 %, в залежності від типу товару, що ввозиться. Але є деякі винятки, наприклад, автомобілі – тариф 29%. Для порівняння, тариф на ввезення автомобілів в Чехію до вступу в ЄС становив 17%. Варто відзначити, що за останні роки експорт Чехії, в тому числі завдяки зонам вільної торгівлі ЄС, почав збільшуватися. Збільшення експорту в 2018 році пов'язане з заходами по раціоналізації і збільшення ефективності експортної стратегії 2012 - 2020 років, а саме інтеграції агентств ЧехТрейд і ЧехІвест, де були об'єднані як іноземні, так і регіональні мережі, були укріплені горизонтальні зв'язки та співпрацю між державними проєкспортними установами. Експортна стратегія Чехії 2012 – 2020 рр. складається з трьох елементів:

- 1) розумний експорт;
- 2) розвиток експорту;
- 3) розвиток торговельних можливостей.

Дана програма складена відповідно до європейської стратегії 2020. Приєднання до ЄС вплинуло не тільки на експорт Чехії. Починаючи з 2004 року почав зростати і імпорт. Після вступу в ЄС імпорт Чехії зріс на 24 %, переважно завдяки закупівлям машин (20 %), металу (30 %), пластмаси (29 %). Тож, об'єктивно у Чехії був тільки один шлях розвитку – вступ в ЄС. Такий підхід визначався наступними факторами: великий ринок збуту, безпосередня близькість з Союзом, тісні зв'язки з країнами блоку. Європейська інтеграція надала потужний імпульс економічному розвитку Чехії: ВВП збільшився в два рази, експорт – на 205 %, ПП – на 244 %, безробіття та інфляція залишаються низькими.

Однак крім явно позитивних результатів, європейська інтеграція принесла і неоднозначні наслідки. Будучи членом ЄС, Чехія отримує значні субсидії з бюджету Союзу на розвиток і підтримку сільського господарства, промисловості і наукові дослідження. Чехія отримує з бюджету більше, ніж вносить туди. Рівень заробітних плат в Чехії помітно поступається країнам Західної Європи. Завдяки гранично низькому рівню безробіття в останні роки заробітна плата зростає, що спричиняє зростання добробуту населення. У зовнішній торгівлі основними партнерами Чехії є Німеччина, Словаччина і Польща. При цьому частка ЄС в структурі торгівлі за останні роки скорочується, що є наслідком чеської експортної стратегії. Виходить, що

Чехія намагається наростити обсяг торгівлі за межами ЄС. Однак було б більш раціонально використовувати ринок ЄС і розширити коло партнерів за рахунок інших країн ЄС, ніж тримати орієнтир на країни поза блоком.

УДК [327+339.9](4-15)

Ситников М.М.¹

Колядюк Ю.А.²

¹ канд. техн. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

Переважна більшість дослідників сучасної світової політики відзначають однією із закономірностей розвитку міжнародних відносин у другій половині ХХ століття бурхливий розвиток процесів міжнародної інтеграції у всіх регіонах нашої планети. Інтеграційні процеси стали особливо інтенсивними після 2-ї світової війни, але вони мали місце в регіональному і світовому розвитку задовго до другої половини ХХ століття. Західна Європа справедливо вважається колискою світової інтеграції. Саме тут інтеграційні процеси досягли найбільшої глибини і найвищого рівня розвитку в післявоєнний період. Тому в більшості наукових праць, які стосуються вивчення інтеграційних процесів у всьому світі, їх аналіз здійснюється саме через призму розвитку європейської інтеграції, яка стала своєрідним еталоном.

Своєрідною точкою відліку в розвитку західноєвропейської військово-політичної інтеграції після 2-ї світової війни став Дюнкерський договір про союз і взаємодопомогу між Францією і Великобританією, підписаний у березні 1947 р. В недалекому майбутньому він став основою для розвитку воєнно-політичної інтеграції Західної Європи. В 1948 р. до договору приєдналися країни Бенілюксу, утворивши Західний Союз (Брюссельський пакт). Через незначний проміжок часу учасники союзу розпочали переговори із США та Канадою про створення більш широкого військового об'єднання. Результатом переговорного процесу, до якого згодом приєдналися і інші країни, стало підписання в квітні 1949 р. Північноатлантичного договору та створення НАТО. Всього за два роки був пройдений шлях від двостороннього військового союзу до багаточисельної воєнно-політичної організації, в яку крім США і Канади увійшли 10 західноєвропейських держав. В 1999 р. Північноатлантичний блок поповнився трьома східноєвропейськими державами, довівши свою чисельність до 19 країн. В листопаді 2002 р. на саміті НАТО в Празі до альянсу запрошено ще сім нових членів.

Формування нової системи відносин у Європі у 1990-тих роках відбувалося на основі старих інституцій без докорінних змін у їх структурі. Військово-політичне об'єднання країн Заходу 50-тих років XX століття спонукало активізацію соціально-економічних та культурних інтеграційних процесів Західної Європи.

Початок європейської інтеграції справедливо асоціюється з іменами Жана Моне і Робера Шумана. Перший розробив проект Європейського об'єднання вугілля і сталі, а другий оприлюднив його 9 травня 1950 р. Важливим етапом розвитку інтеграційних процесів стало підписання Римських угод у 1957 р. щодо заснування Спільного ринку шести європейських країн. Створивши економічний і валютний союз, країни ЄС вперше у світовій історії перейшли до вищої стадії інтеграції, яка до цього часу розглядалася тільки як теоретична можливість. Найяскравіше виявлення економічного і валютного союзу – єдина валюта, уведена в обіг з 1 січня 1999 р.

Новим словом в європейській інтеграції є створена відповідно до Маастрихтського договору система загальної зовнішньої політики і політики безпеки. Після ратифікації Амстердамського договору в 1999 р. в ЄС вперше створена правова база для будівництва власного військового виміру. Пошуки ідентичності у сфері внутрішніх справ і правосуддя привели Європейське співтовариство до масштабного проекту «європейського простору свободи, безпеки і правосуддя».

До безперечних досягнень 1990-х років необхідно віднести створення так званого «Шенгенського простору», а також введення інституту європейського громадянства.

Кожна країна, яка входить до ЄС і до НАТО, може мати власну точку зору з тих або інших питань, при цьому її ніхто не буде примушувати змінювати свою позицію за допомогою тиску або насильства. Саме цим зумовлюється притягальна сила євроатлантичних структур безпеки для посткомуністичних країн.

Дослідження історії та розвитку західноєвропейської інтеграції дозволяє зробити певні висновки. Для успішної реалізації інтеграційних проєктів велику роль відіграють поетапність, зваженість, ретельність, висока відповідальність в підготовці та реалізації тактики і стратегії об'єднання. Рух до об'єднаної Європи міг бути лише поетапним. Економічна інтеграція на основі ринкової економіки є суттєвим і необхідним фундаментом, що дозволяє розвивати співробітництво в інших сферах суспільного життя. Інтеграційні процеси мають вагомий результат тільки між тими учасниками, які досягли певного рівня політичного та соціально-економічного розвитку, мають демократичний державний устрій, сповінують однакові культурно-цивілізаційні цінності.

УДК 341.176(477)

Ситников М.М.¹

Левада В.В.²

¹ канд. техн. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ УЧАСТІ УКРАЇНИ В АТЛАНТИЧНОМУ АЛЬЯНСІ

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) – це військово-політичний союз 26 країн з Північної Америки та Європи, який пропагує досягти мети Північноатлантичного договору, підписаного урядами 12 країн у Вашингтоні 4 квітня 1949 року. Основний принцип діяльності НАТО – це прагнення суверенних держав і їх співробітництво у забезпеченні неподільної безпеки усіх членів.

Сучасний розвиток глобалізації і транснаціоналізації життя, створення системи всесвітньої інформаційної мережі вимагає формування відповідної системи безпеки, яка б стала підґрунтям стабільного господарського розвитку. Така система повинна бути прозорою і потужною, неухильно відданою справі розбудови Європи, забезпечення миру, безпеки, стабільності та свободи, а також існувати як цілісний організм, що об'єднує основних суб'єктів міжнародних процесів. Названим параметрам у світі відповідає тільки Організація Північноатлантичного договору (НАТО)

Також актуальним питанням є проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи. Адже сьогодні, як показують дослідження різних соціологічних інституцій, переважна більшість громадян не володіє інформацією про НАТО, переваги і недоліки вступу України до Альянсу.

Однією з головних проблем України у сфері зовнішньої політики, безпеки, оборони і торгівлі продукцією спеціального та подвійного призначення є звільнення від співпраці зі спецслужбами й особами, пов'язаними з силовими відомствами (а також з комерційними колами) 172 як України, так і Росії та набуття незалежності у цій сфері. Найбільшою загрозою, вважає О.Сушко, є корупційні зв'язки працівників російських і українських спецслужб.

Україна залишається єдиною з країн-партнерів альянсу, яка бере участь у всіх операціях під проводом НАТО.

Перспективними напрямками співробітництва між Україною і НАТО у сфері оборони є:

- реалізація заходів в рамках Річних національних програм;
- продовження участі в операціях та місіях НАТО;
- інтеграція процесу планування і оцінки сил у національну систему оборонного планування України;

- проведення оцінок підрозділів Збройних сил України в рамках концепції оперативних можливостей в світлі майбутнього залучення до сил реагування НАТО;

- співробітництво з НАТО у сфері управління повітряним рухом, обмін даними про повітряну обстановку.

Активне тісне співробітництво з країнами-членами НАТО надасть Україні можливість доступу на ринки збуту військової техніки та озброєнь. Ключовим практичним інструментом здійснення реформ в Україні за сприяння альянсу є Річні національні програми співробітництва Україна – НАТО (РНП).

Для розвитку практичного співробітництва під егідою комісії Україна-НАТО створено 5 спільних робочих груп Україна НАТО:

- з питань воєнної реформи;

- з оборонно-технічного співробітництва;

- з питань економічної безпеки;

- з питань планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру;

- з співробітництва з питань науки та довкілля.

Таким чином, виявлено, що взаємини «Україна – НАТО» розвиваються, починаючи з 1991 року. Вони врегульовані низкою договорів і угод, прийнятих за роки співробітництва. Існує взаємна зацікавленість у співпраці з обох сторін. Адже для України це досвід міжнародного співробітництва, ринок збуту для товарів військово-промислового комплексу, а для Альянсу – зміцнення позицій на Сході. Україна бере активну участь у реалізації програми НАТО ПЗМ.

Здійснений аналіз дозволяє припустити, що співпраця «Україна – НАТО» має більше позитивів, ніж негативів. Україна не вступила до НАТО внаслідок низки вагомих причин, але впродовж тривалого часу продовжує взаємодію на вже сформованих позиціях. Нині Україна ще не готова вступити до Альянсу, а він не готовий її прийняти. Групу причин «специфічні» обставини можна вважати найвагомішою при аргументації неспроможності (на даний час) вступу України до НАТО. До них відносимо: неврегульовані питання морського і сухопутного кордону між РФ та Україною; наявність на території України двох російських радіолокаційних станцій; патрулювання повітряного простору України літаками РФ; Ст. 17 розділу XV Конституції України, яка виключає можливість розміщення на території України нових військових баз тощо.

УДК [327+339.9] (4-191.2)

Ситников М.М.¹

Стріжко І.С.²

¹ канд. техн. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ

Аналізуючи процес інтеграції східноєвропейських держав до Європейського Союзу, варто констатувати, що розширення ЄС на схід передбачало проведення демократичних реформ у країнах регіону, зокрема, зміни у праві, а від держав-членів ЄС – цілковитого сприяння цим процесам. Зміни у праві Польщі, Чехії й Словаччини відбувалися під тиском і навіть диктатом Євросоюзу («копенгагенські критерії», Партнерські угоди про вступ). Незважаючи на таке зовнішнє втручання у справи суверенних держав, подібна практика може вважатися виправданою, оскільки в її основі лежала політична воля самих держав-кандидатів до зближення своїх систем права із законодавством ЄС.

Враховуючи прагнення України вступити до ЄС, вважаємо доцільним проаналізувати інтеграційні процеси у Центральній-Східній Європі та виокремити характерні риси, переваги та недоліки даної інтеграції.

Інтеграційним процесам значну увагу приділило багато дослідників, серед вітчизняних можна виділити Вергун В., Гошовську О., Дьоміну О., Задарей Н., Іванова П., Корнилова О., Копійку В., Кузьміна О., Курдину Е., Фурмана В., Шкарпову О., Шниркова О., Ковальова О., Сабан М., Фіалко А., Долішнього М. та ін. Роботи зазначених авторів сприяли розширенню уявлень про інтеграційні процеси. Вони проаналізували програмні документи урядів, парламентів східноєвропейських держав, що дало нам можливість відстежити політику та діяльність урядів, міністерств закордонних справ держав регіону, адже саме ці структури мали відповідні повноваження і несли відповідальність за проведення демократичних реформ і у кінцевому результаті – за інтеграцію до ЄС.

Метою дослідження є визначення й висвітлення послідовності реорганізації правових систем держав Східної Європи внаслідок інтеграції до ЄС, з'ясування особливостей подальшої стратегії розвитку держав регіону у нових геополітичних умовах.

Автори ставлять перед собою наступні завдання: проаналізувати модель європейської інтеграції країн Центрально-Східної Європи, виокремити характерні явища й процеси, що супроводжували дану інтеграцію, розглянути перспективи розвитку України на шляху інтеграції до ЄС.

Інтеграція як процес створення та розвитку інтенсивних та різноманітних моделей взаємодії між країнами стала головною характеристикою міжнародних відносин після закінчення періоду «холодної війни». З одного боку, відбувається глобалізація економічних зв'язків і стирання національних відмінностей у процесі поширення масової культури, з іншого, все наполегливіше заявляють про себе нові дійові особи на міжнародній арені: транснаціональні корпорації, неурядові організації, регіональні та місцеві органи влади. У своїй діяльності вони прагнуть вийти за рамки національних держав, що ставить світову спільноту перед необхідністю вироблення нових правил і механізмів регулювання взаємовідносин. В ході цього дослідження ми розглянемо моделі інтеграції країн Центрально-Східної Європи до Європейського союзу та перспективи, надбання й недоліки для України.

У контексті дослідження важливо проаналізувати положення з основних документів, договорів, програм, що були укладені й прийняті в процесі інтеграції до ЄС країн Центрально-Східної Європи. Серед таких виділимо наступні: програма допомоги «PHARE»; «Угода про заснування Європейського Банку Реконструкції та Розвитку»; доповідь «На шляху до більш тісного асоційованого співробітництва з державами Центральної та Східної Європи»; «Європейські угоди», підписані з державами Центрально-Східної Європи щодо вступу у ЄС; «Копенгагенські критерії»; Біла книга «Підготовка асоційованих країн Центральної та Східної Європи до інтеграції у внутрішній ринок Європейського Союзу».

Для України європейська інтеграція – це шлях до модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід'ємна частина Європи Україна орієнтується на чинну у провідних європейських державах модель соціально-економічного розвитку.

Отже, основними напрямками інтеграційного процесу для України є адаптація законодавства України до законодавства ЄС, розвиток торговельних відносин між Україною та ЄС, інтеграція України до ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки, політична консолідація та зміцнення демократії, зміцнення фінансової складової євро інтеграційного руху України, адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС, культурно-освітня і науково-технічна інтеграція, регіональна інтеграція України, галузева співпраця, співробітництво у галузі охорони довкілля.

УДК 330.35(477)

Ситников М.М.¹

Ярмоленко А.В.²

¹ канд. техн. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

СУТНІСТЬ, ЕТАПИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

В сучасних умовах все більшу і більшу увагу науковців та політиків приваблюють процеси інтеграції, причому не тільки у сфері економіки, а й політики, культури, науки. І все це тому, що інтеграція представляє собою базу для сталого розвитку кожної із країн учасниць інтеграційного об'єднання. Більше того, навіть менш розвинуті країни в разі участі в інтеграційних угрупованнях, мають можливість більш активно і з користю для себе включатися у стосунки з третіми учасниками світової спільноти. Зрозуміло, що економістів найперше цікавлять питання економічної інтеграції, оскільки саме вона прокладає шлях до інтеграційних процесів в інших сферах людської діяльності.

Мета роботи – визначення стану і місця України в євроінтеграційному процесі.

Процес інтеграції країн Європи на сьогодні досяг рівня координації внутрішньої та зовнішньої політики держав – членів Європейського Союзу (Євросоюзу). Із початком функціонування європейських інтеграційних об'єднань зарубіжна доктрина почала опікуватися питаннями правового регулювання самої інтеграції, проблематикою економічних та політичних факторів, що спричиняють розвиток або гальмування процесів європейської інтеграції. Європейська інтеграція – складний та суперечливий соціально-економічний процес налагодження тісного співробітництва європейських держав. Є одним із проявів провідної тенденції сучасного історичного розвитку – посилення всебічної взаємозалежності держав, передусім в економічній сфері, та подальшого зближення споріднених національних спільнот.

Для набуття членства в ЄС потрібна згода всіх країн членів. Деякі політики в ЄС мають сумніви щодо можливого членства України. У 2002 році Комісар з Розширення ЄС Гюнтер Ферхойген сказав, що «європейська перспектива для України не означає обов'язково членство у найближчі 10-20 років, хоча це можливо». Щоб приєднатися до Євросоюзу, держава-заявник має задовольняти політичним і економічним умовам, загальновідомим як Копенгагенські критерії (були ухвалені на саміті в Копенгагені в 1993 році), а саме мати демократичний уряд, що визнає верховенство закону і відповідних свобод та інститутів.

Відповідно до Маастрихтського договору кожна поточна держава-член, а також Європарламент повинні прийти до згоди з приводу будь-якого розширення. У Європейському парламенті 11 лютого 2021 року оприлюднили доповідь, присвячену успіхам України в імплементації Угоди про асоціацію з Європейським союзом. У документі висвітлені як основні успіхи України на цьому шляху, так і провали або моменти, які гальмують процес реформ в країні.

Загалом, у Європейському Союзі поки що не готові офіційно говорити про перспективи вступу України до лав країн-членів, однак європейська перспектива України визнається. Станом на січень 2021 року Грузія та Україна готуються офіційно подати заявку на членство в ЄС у 2024 році, з метою приєднання до Європейського Союзу в 2030-х роках. Після вступу України до СОТ наша країна почала активно залучатися до економічних інтеграційних процесів. Укладання угоди про асоціацію, переговори щодо якої тривають з 2007 року, стане першим кроком для України на шляху до європейської інтеграції. Із заснуванням зони вільної торгівлі, що є основою відносин асоціації з Європейським Союзом, Україна опиниться на першому етапі європейської інтеграції. У цілому послідовний розвиток форм міжнародної економічної інтеграції забезпечує більш повне і раціональне використання економічного потенціалу країн та підвищення темпів їх розвитку.

Водночас вирішуються важливі питання соціальної політики як внаслідок об'єктивно зумовленого зниження цін на основні товари і послуги та створення нових робочих місць, так і через концентрацію зусиль країн-учасниць на пріоритетних програмах соціально-економічного розвитку. Отже, у висновку можна відзначити, що інтеграція визначається як складний процес, що поєднує, з одного боку, інтегруючу дію ринкових сил і механізмів, а з іншого – передбачає поступове узгодження відповідної політики країн, що залучені до інтеграційного процесу.

УДК 339.9

Ситникова Т.М.¹

Худяк Є.М.²

¹ методист перш. категор. НМВ НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І МІЖНАРОДНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

З інтернаціоналізацією господарського життя тісно пов'язані процеси глобалізації. За генетичним підходом вихідним етапом сучасної глобалізації

був і залишається процес інтернаціоналізації всіх складових суспільно-економічної формації, який еволюціонує від менш розвинутих економічних та інших суспільних форм до більш розвинутих. Під інтернаціоналізацією розуміють зближення національних економік шляхом посилення промислової співпраці та взаємозалежності міжнародного товарообороту, руху капіталів робочої с між країнами. Однією з найважливіших рис сучасного економічного розвитку є інтернаціоналізація господарського життя, яка полягає у формуванні стійких всебічних взаємовідносин у міжнародній сфері на ґрунті міжнародного поділу праці (МПП). Розвиток МПП приводить до переростання світового ринку у світове господарство. Формується двоїста структура світового господарства: з одного боку – це система взаємопов'язаних національних економік, а з іншого – транснаціональних корпорацій (ТНК). ТНК зараз стали головною ланкою у системі світогосподарських зв'язків. Сьогодні достатньо стійко проглядається така структура світового господарства: світові ринки товарів і послуг; світові ринки капіталів; світові ринки робочої сили; міжнародна валютна система; міжнародна кредитно-фінансова система.

Паралельно з інтернаціоналізацією процесів на мікрорівні відбувається інтернаціоналізація макроекономічних процесів, що проявляється в міжнародній економічній інтеграції. Міжнародна інтеграція – це якісно новий етап розвитку і форма прояву інтернаціоналізації політичного та економічного життя, що передбачає зближення і взаємоприспосовування, переплетення всіх основних структур національних держав. Міжнародну інтеграцію визначають і як відносини, і як процес, відсутність будь-якої форми дискримінації іноземних партнерів. У цьому контексті міжнародна інтеграція виступає як найвищий рівень розвитку міжнародних відносин. На макрорівні розглядають такі основні форми міжнародної регіональної економічної інтеграції:

- зона вільної торгівлі (учасники обмежуються відміною митних обмежень у взаємній торгівлі);
- митний союз – вільне переміщення товарів і послуг в середині об'єднання доповнюється єдиним митним тарифом щодо третіх країн);
- спільний ринок – ліквідовуються усякі бар'єри між країнами не лише для переміщення товарів, а й робочої сили і капіталів;
- економічний союз – включає спільний ринок (проведення єдиної економічної політики);
- валютний союз – економічний союз, що базується на єдиній банківській системі і на єдиній валюті.

Розвиток процесів міжнародної економічної інтеграції зумовлений низкою факторів: економічним розвитком країн, груп країн та регіонів світу; закономірностями науково-технічного прогресу; тенденціями

демографічного розвитку; наявністю та необхідністю розв'язання глобальних проблем; різким скороченням відстаней за рахунок розвитку транспортно-комунікаційних мереж; ринковою «уніфікацією» економічного розвитку.

Сучасний політичний стан міжнародного середовища визначається процесами глобалізації, що сприяє поширенню економічних, політичних і культурних процесів за межі держав і формування на цій основі нової цілісності світового простору. Глобалізація визначається кількома факторами. Це процеси інтернаціоналізації економічного життя (вільним поєднанням капіталів, товарів, взаємодією національних економік у господарській діяльності); проблеми навколишнього середовища, які вийшли за кордони національних держав; проблеми безпеки перед загрозою ядерної війни, міжнародного тероризму і злочинності; революцією у засобах комунікацій (створенням всесвітньої сітки телебачення, Інтернету, розвитком туризму, інформаційно-культурних обмінів).

Таким чином, глобалізація світової економіки є ні що інше, як гранично можливий розвиток інтернаціоналізації як наростаючої взаємодії між країнами або, іншими словами, як процес злиття розрізнених національних економік в інтегровану глобальну світогосподарську систему, коли кожен окремий елемент знаходиться в тісному і часом нерозривному зв'язку.

СЕКЦІЯ «ПЕРЕКЛАД»

УДК 811.111'373.7

Кузнецова І. В.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПАРЕМІЇ ЯК ЗАСІБ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ КОНЦЕПТУ MARRIAGE В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Як відомо, концепти, представлені в тій чи іншій культурі, є одиницями ментальності її народу і представляють узагальнені образи, за допомогою яких ми мислимо про світ, насправді; вони складають основу мовної картини світу народу, оскільки не тільки включають когнітивні елементи, але і мають на увазі орієнтацію на певні цінності, вбирають певні почуття, породжують асоціації.

Концепт MARRIAGE, обраний нами як об'єкт дослідження, є значущим в системі соціальних понять, так чи інакше детермінує функціонування кожного суспільства. Він багато в чому визначає структуру і зміст інших базових концептів мовної свідомості. Інформація про еволюцію змісту концепту закладена перш за все в етимології лексеми marriage. Англійське слово «marriage» («шлюб, замужжя, одруження») було запозичене з французької мови в XIII в. Давньофранцузький іменник «marriage» («шлюб, замужжя, одруження») утворилося від дієслова «marier» («одружуватися, виходити заміж»), який, в свою чергу, походить від латині: maritare («одружитися, вступати в шлюб»), maritus («чоловік») і, нарешті, mas («чоловічий, чоловічої статі, самець, чоловік»). Можна помітити, що біля витоків утворення англійського слова «marriage» («шлюб, заміжжя») варто латинське «mas», що означає «чоловік», «чоловічий». Якщо звернутися до словника середнянглійської мови (Middle English Dictionary), то можна побачити, що слово «marriage» багатозначне з наступними значеннями: 1) вступ до шлюбу; 2) замужжя, шлюб; 3) весілля, весільна церемонія; 4) єднання, союз Бога і душі, єднання з Христом. Семантичні компоненти «релігія» (*religion*) і «церква» (*church*) є важливими складовими поля marriage, що пояснюється великим значенням, яке надавали церкви в середньовічному британському суспільстві. Релігійна основа середньовічного шлюбу підтверджується наявністю такого значення у слова marriage, як «союз з Христом», «союз душі і Бога».

Високий рівень появи даного концепту у паремійному фонді британської культури свідчить про його значимість для цього етносу, де шлюб – вирішальна річ у житті людини: *Marriage makes or mars a man*, потребує серйозного ставлення: *Jesting with matrimony is playing with edged tools*; це – союз, який укладається на все життя, відмежовуючи усіх

одружених від попереднього способу життя: *Wedlock is a padlock. To marry once is a duty, twice is folly, thrice is madness.* Дружина зберігає тісний зв'язок зі своєю родиною і після шлюбу, а в чоловіка він розривається на користь нової сім'ї: *My son is my son till he gets him a wife, but my daughter is my daughter all the days of her life.* Шлюб заради грошей – обмеження свободи, навіть рабство: *He that marrieth for wealth sells his liberty*, хоча наявність матеріальних ресурсів полегшує повсякденний побут: *Who marrieth for love without money, hath merry nights and sorry days*, і фінансова стабільність відіграє важливу роль у побуті: *Never marry for money but marry where money is; Haste makes waste, and waste makes want, and want makes strife between the goodman and his wife*, а гостра потреба грошей здатна мобілізувати ресурси навіть поважної віком дружини на їх пошуки: *Money makes the old wife trot.* Народна мудрість свідчить, що слід спершу досягнути міцного фінансового становища, а опісля вирушати на пошуки дружини: *First thrive and than wive.* Фінансова ситуація одруженого чоловіка, його успіх чи невдача у бізнесі часто залежать від поведінки жінки: *He that will thrive must first ask his wife.* Утверджений в суспільстві ідеальний варіант – це коли подружжя поділяє походження, фінансове становище та є однакового віку: *Likeblood, like good, and like age make the happiest marriage.* У найщасливіших подружніх пар чоловік та дружина інтелектуально та сексуально сумісні: *Longs more to marriage then foure bare legges in a bed.* Отож, можемо резюмувати, що шлюб у цей час базується не лише на фізіологічній привабливості, а й на матеріальній та духовній спорідненості.

Дефініції лексеми «marriage», представлені у виданні словника 1884 р. відрізняються від тлумачення тієї ж лексеми, запропонованого словником 1989 р. По-перше, у визначенні останнього відсутній асоціативний компонент religion (релігія), що був невід'ємною складовою тлумачень концепту «marriage», представлених в більш ранніх словниках. По-друге, словник, виданий в ХХ в., дає два нових, які раніше не зустрічалися значення лексеми marriage – «шлюбний договір» і «будь-яке тісне єднання». Таким чином, можна зробити висновок про зміну понятійної складової концепту «marriage» від значення «релігійний союз» до значення «законний союз». Нарешті, визначальною ознакою досліджуваного концепту став правовий аспект шлюбних відносин, про що свідчить включене в словникову статтю словосполучення *legal union* (законний союз). Вивчивши тлумачення, запропоновані сучасними британськими словниками, ми прийшли до висновку про те, що концепт «marriage» представлено, як комбінація наступних характеристик: 1) формальний (*formal*); 2) законний (*legal*); 3) офіційний (*official*); 4) близький (*close*); 5) має тісний зв'язок (*With a strong bond*); 6) соціальний (*social*); 7) релігійний (*religious*).

Отже, високий рівень вербалізації концепту MARRIAGE у паремійному фонді британської культури свідчить про високу актуальність даного концепту для цього етносу, де ШЛЮБ – вирішальна річ у житті людини.

УДК 811.111 :502.17

Бондаренко О. М.

доц. НУ «Запорізька політехніка»

НОВІ СЛОВА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Питання соціальної та екологічної відповідальності бізнесу розглядається як необхідність з 1990 років. Під відповідальністю розуміється цілий комплекс заходів: протидія можливим техногенним катастрофам, створення здорового навколишнього середовища. Подібні питання були вперше порушені у Норвегії, потім завдяки більш жорсткому природоохоронному законодавству ця концепція була прийнята практично всіма розвиненими країнами. Крім вимог законодавства існує моральна відповідальність власників бізнесу за шкоду природі. Ці проблеми є об'єктом вивчення екологічного менеджменту. Впровадження екологічної відповідальності знаходять місце у працях таких вчених, як І. Савченко, О. Ф. Новікова, М. Є. Дейч, О. В. Панькова, І. Царик.

Зрозуміло, що вже існує лексика, притаманна саме цій галузі. Завдяки статусу англійської мови як мови міжнародного спілкування і науки, цілком логічним є переважне вживання англомовних лексичних одиниць. У нашій роботі ми ставимо за мету аналіз лексики англійської мови за тематикою екологічного менеджменту, пояснення змісту лексичних одиниць, надання рекомендацій щодо вірного їх розуміння та перекладу.

Відповідальне ведення бізнесу, з точки зору екологічної безпеки, отримало назву *ecolonomics* (*ecology* + *economics*). Слово асимілювалось у мові, про що свідчить наявність похідних: *ecolonomic*, *ecolonologist*. Лексичну одиницю створено за допомогою телескопії, усічення складових елементів дозволяє легко зрозуміти нове слово. Полегшує розуміння той факт, що у мові вже існують слова, утворені за подібною моделлю: *caronomics*, *freconomics*, *Enronomics*, *Reagonomics*, *bionomics*. Створення нових слів за аналогією є дуже розповсюдженим, сприяючи більш легкому розумінню нових лексичних одиниць.

Задля зрозумілості нових лексичних одиниць вживаються морфеми, значення яких асоціюється із здоровим образом життя, екологічною безпекою: *clean*, *eco*, *green*. Частотність вживання подібних лексем виправдана прагненням до максимально прозорого значення нових

лексичних одиниць. Серед таких можна відзначити cleantech, greentech, ecotech (технологія, яка є безпечною для довкілля); green urbanism – дизайн і планування міста для мінімізації впливу на довкілля; eco-anxiety – стурбованість проблемами екології; eco-driving – швидкість, за якої негативний вплив на довкілля мінімальний; eco-efficiency – виробництво з мінімальним впливом на довкілля.

Незважаючи на прозорість семантики вищезгаданих лексем, деякі нові лексичні одиниці, створені за їх участі, вимагають пояснення. Так, green accounting – система економічних показників, яка враховує вплив виробництва або споживання продукту на довкілля; green anarchy у значенні напрямку анархістського руху, який пропагує ідеї здорового довкілля; greenbullet – куля, в середині якої вольфрам замість шкідливого свинцю.

Англійська мова створила сполучення cheque book environmentalist (check book environmentalism) з дерогативними значеннями «підприємець або компанія, які відкупаються від екологічних проблем або сплачують штрафи за порушення законодавства, не вживаючи істотних заходів на відміну від свідомих підприємців.

Надалі ми проаналізуємо групу лексичних одиниць, які мають одним з елементів морфеми, які вказують на екологічну свідомість, але другий елемент своїм значенням повністю нівелює це значення. Так, зміст eco-bling – (неефективне використання «зелених» технологій) стає зрозумілим, якщо прийняти до уваги значення другого елементу (блиск, мішура). Якщо ж зробити асоціативний зв'язок з bling-bling (теревені, пусті балачки), значення стає цілком зрозумілим. Значення другого елементу лексеми eco-scam (шахрайство) надає негативного значення слову у цілому. Це практика, яка пов'язана з використанням недостовірної інформації або відвертої брехні при вирішенні екологічних питань, у тому числі видавання продукту за екологічно безпечний. Судячи з числа похідних слів, цей вид шахрайства, на жаль, є досить розповсюдженим, так, у мові існують greenscamming, greenscam, greenscammer. Подібною є логіка створення greenwash (green + whitewash) – вести розмови або розпочинати різні ініціативи з метою сховати (прикрити) діяльність, яка шкодить довкіллю. Наявність похідних свідчить про повну асиміляцію слова в мові. Про створення за аналогією можна казати аналізуючи лексичну одиницю greentape. Автор цього новоутворення відсилає нас до відомого сполучення red tape у значенні «бюрократія, канцелярська тяганина, без урахування цього розуміння нової одиниці не може бути вірним».

Екологічна свідомість сприяла появі нових, значно екологічніших продуктів: mycodiesel (myco- (“fungus”) + diesel); newater (new + water). У першому випадку використано морфему грецького походження, що дуже

доречно у науковому терміні, у другому випадку ми спостерігаємо явище гаплоглогії, яке є характерним для слів, утворених за допомогою телескопії.

Розглянувши нові слова англійської мови у сфері екологічної безпеки, можемо зробити висновки, що для створення нових слів використовуються такі способи: творення за аналогією, використання в якості одного з елементів морфем з добре відомим значенням, членування елементів слова при телескопії.

УДК 811.111: 043.5

Куц Е. О.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АМЕРИКАНСЬКІ НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ США

Самобутність та унікальність національних цінностей американців зумовлені їх історією, системою ідей і поглядів на соціальну, політичну, економічну, культурну та інші сторони життя. Національні цінності визначаються особливостями менталітету американців. П. Капен відзначає наступні ідеологічні складові, що є основою системи американських цінностей: протестанська віра, демократія, американський націоналізм, приватна власність та свобода підприємництва [1, с. 34]. Вказані фактори накладають неабиякий відбиток на національну свідомість американців і визначають їх ставлення до світу та представників інших націй. Д. Девос визначив такі базові ціннісні орієнтації своєї нації: *свобода, демократія, приватна власність, рівність можливостей, індивідуалізм* [2, с. 26].

До американських цінностей відносять також *практичність, активність, наполегливий труд, ініціативність, впевненість у собі* [3, с. 49]. Активність і наполегливий труд були обов'язковими для виживання переселенців, що прибули до нового континенту і самі несли відповідальність за свою долю. Необхідність спільної праці сприяла формуванню переконання про їх рівність. Крім того, основою американського суспільства завжди вважалися право на свободу та приватну власність. Головним історичним документом американська нація вважає Декларацію незалежності, що була прийнята 4 липня 1776 року в Філадельфії. В документі британські колонії Північної Америки було вперше названо Сполученими Штатами Америки та було зазначено їх незалежність від Великобританії. В Декларації незалежності вказано, що усі люди є рівними, мають певні права. Четверте липня святкується як День незалежності країни нині. Національні цінності віддзеркалені в політичному дискурсі США, наприклад: *Ask not what your country can do for you; ask what you can do for your country. I was reminded of*

that not so long ago talking to Iowa famers about corporate agriculture. I was reminded of that in New Hampshire not so long ago when there were individuals who'd lost their health insurance. I was reminded of that in Los Angeles in February where it took 10 years before home health-care workers in that city ended up being represented by a union [5, с. 72].

Автором вислову *ask not what your country can do for you; ask what you can do for your country*, який використав в одній із своїх промов 44-ий президент США Барак Обама, є відомий політичний діяч, 35-ий президент країни Джон Кеннеді. Цей вислів віддзеркалює ціннісні уявлення про необхідність громадян країни займати активну позицію та працювати на її користь. Застосування подібного вислову у дискурсі політика спрямовано також на формування патріотичних почуттів у американців. Проаналізуємо уривок дискурсу 36-ого президента США Л. Джонсона: *When people quit seeing themselves as part of something greater than self- interest, and the bonds of community are severed by cynicism, the virtues of shared national purpose give way to the temptations of selfishness, bigotry and hate. Our synagogues and churches have always taught us to be tolerant out of love and compassion for our fellow man. And patriotism has always given tolerance and our sense of national unity its dearest expression. United we stand, divided we fall* [5, с. 138].

Вислів *united we stand, divided we fall* належить Дж. Дікінсону (1732–1808 pp.) – відомому політичному діячу країни, автору її відомої патріотичної пісні «The Liberty Song», у якій було вперше використано цей вислів. Слова пісні було опубліковано у 1978 році в одній із бостонських газет: *Then join hand in hand, brave Americans all,*

By uniting we stand, by dividing we fall

In so righteous a cause let us hope to succeed

For heaven approves of each generous deed [4, с. 31].

Вислів було популяризовано іншим видатним політиком США А. Лінкольном у його промові «*the House divided*», виголошеній у 1858 році у Сенаті країни. Вказаний вислів актуалізує ціннісну ідею єдності та згуртованості нації. Він є зараз також офіційним девізом одного з штатів США (штат Кентуккі). Зазначимо, що національні цінності ставали об'єктом афоризації у різні часи та епохи в країні, поширюючись її політичними діячами та ретранслюючись від покоління до покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Capen, P. Random Reflections on American Society, Politics, and the Human Condition [Text] / P. Capen. – Chicago : Jonson Publishning Company Inc., 2017. 322 p.

2. Devos, D. Rediscovering American Values [Text]. – New York : Gallery Books, 2002. 186 p.

3. Donaldson, A. G. The Making of Modern America: The Nation from 1945 to the Present [Text] / A. G. Donaldson. – New York : Rowman & Littlefield Publishers, 2012. 364 p.

4. Stephanson, A. Manifested Destiny : American Expansionism and the Empire of Right [Text]./ A. Stephanson. – New York : Hill and Wang, 1995. 216 p.

5. Golway, T., Beeman, R. A-Z of the Presidential Speeches in the USA [Text]/ T. Golway, R. Beeman. – New York : HarperCollins, 2012. 412 p.

УДК 811.133.1

Лут К. А.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ У ФРАНЦУЗЬКИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Науковців давно цікавить проблема існування додаткових смислів висловлювання та способи більш глибокого проникнення у внутрішню структуру значення слова і виявлення імпліцитного змісту тексту.

У різний час проблемою визначення поняттєвого обсягу терміна «суб'єктивна модальність» займалися Л. Г. Бабенко, Ш. Баллі, Л. Г. Барлас, Н. С. Валгіна, С. С. Вауліна, В. В. Виноградов, О. В. Девіна, І. В. Смушинська та ін. Не зважаючи на це, все ще залишається низка нерозв'язаних питань, пов'язаних із змістом категорії модальності, її функціональним аспектом, а також із засобами її вираження у процесі творення публіцистичного тексту.

Актуальність дослідження пов'язана, насамперед, з тим, що зміст категорії модальності та способи її реалізації змінюються під впливом соціально-історичних умов. Метою дослідження є виявлення способів реалізації категорії суб'єктивної модальності у французьких публіцистичних текстах (на прикладах *Le Monde* [2] і *Le Figaro* [1]).

Модальність як універсальна категорія є необхідною ознакою тексту і відіграє важливу роль у формуванні його комунікативної перспективи. Вона передбачає, що автор тексту не тільки передає інформацію про дійсність, але й виражає своє ставлення та свою оцінку до неї через різноманітні засоби.

Основними засобами вираження категорії суб'єктивної модальності у французькій мові є лексичні, лексико-семантичні та синтаксичні. Серед лексичних засобів виділяють аксіологічну лексику, що надає оцінку подіям: *heureusement*, *malheureusement*, *effectif*, *bien plus simple*, *mauvais*, *la meilleure réponse* і т.д. У якості підсилюваної частки часто використовуються прислівники *vraiment*, *déjà*, *très*, *beaucoup* та ін.

Вставні слова та словосполучення, які граматично не пов'язані з членами речення, можуть додавати різних смислових відтінків, виражати почуття, настанови, переконання автора тощо: *en effet, en fait, en réalité, pourtant* та ін.

Експресивна оцінка та вираження авторського «Я» може проявлятися за допомогою таких лексико-семантичних засобів, як епітети, гіперболи, порівняння, метафори тощо.

Образні порівняння сприяють підсиленню експресивності висловлювання: *Notre campagne s'endort, comme un vieillard qu'on oublie; Comme un animal qui cherche à fuir son prédateur*

Метафори у публіцистичних текстах не тільки допомагають зробити опис більш образним, але й несуть оцінне осмислення, визначення сутності того чи іншого явища і авторського ставлення до нього: *la métropole s'éveille; Il est vrai que depuis le confinement décrété le 17 mars, le parcours des fleuristes n'a pas été un chemin tapissé de roses; douchant les espoirs d'un assouplissement des relations avec l'arrivée au pouvoir de Joe Biden.*

Гіперболи теж можуть сприяти відтворенню авторського ставлення до повідомлюваної інформації, оскільки акцетують увагу на специфічній характеристиці: *Depuis le lancement de la nouvelle génération de téléphonie mobile début décembre, les opérateurs télécoms déploient à tour de bras.* Часто гіперболи утворюються за допомогою префіксів: *super, ultra, hyper, archi, extra, sur* та ін.: *des logements hyper-écologiques et connectés; À l'ère de l'hyper-défiance, les dirigeants politiques doivent donner l'exemple; Le retour en arrière et l'ultra-localisme punitif, c'est non*

До синтаксичних засобів можна віднести риторичні питання, які примушують читача замислитись над поставленою проблемою: *Le bitcoin est-il un placement comme un autre? Les Argentins seraient-ils devenus des crypto-adeptes?*

Суб'єктивні модальні форми слугують для передачі різних значень. Вони можуть демонструвати ступінь упевненості / невпевненості мовця у валідності змісту висловлювання, однак, інколи можуть пом'якшувати категоричність висловлювання. Одним із засобів хеджування можна вважати *La Voix Passive* (пасивний стан) та *Participe Passé* (дієприкметник минулого часу), що виступає в ролі означення, оскільки вони допомагають опустити виконувача дії: *Les logements énergivores bientôt considérés comme «indécents».*

Для підтвердження впевненості автори публіцистичних текстів зазвичай використовують прислівники із відповідною семантикою: *sûrement, certainement, bien sûr* та ін.; модальні дієслова: *devoir*, або граматичний час *Futur*, який передає упевненість автора у повідомлюваній інформації. Відтінок сумніву або невпевненості за допомогою дієслова *pouvoir* та умовного способу *Conditionnel* або *Subjonctif*.

Модальні слова та звороти *peut-être*, *probablement*, *il est probable*, модальні дієслова *pouvoir*, *se pouvoir*, а також умовний спосіб *Conditionnel Present* використовуються для позначення припущення.

Отже, як бачимо, автори французьких публіцистичних текстів активно використовують засоби реалізації категорії суб'єктивної модальності задля передачі власного ставлення до повідомлюваної інформації та для створення певної думки у реципієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Le Figaro [Electronic resource] – Access mode: <https://www.lefigaro.fr>
2. Le Monde [Electronic resource] – Access mode: <https://www.lemonde.fr>

УДК 821.111:81'42

Підгорна А. Б.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АВТОРСЬКА КАРТИНА СВІТУ В ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ

У світлі сучасних когнітологічних досліджень значного поширення набуває тлумачення моделі світу автора як «індивідуально-авторської концептосфери». Подібна концептосфера, за словами В. Кононенка, виявляє себе як комплекс понять, слів, образів, символів [2, с. 12]. Отже, мовними проєкціями концептів як ментальних одиниць концептосфери у художньому тексті виступають знаки, символи, образи. Мовне пояснення концептів здійснюється через ключові слова і мотиви, які можуть розглядатися і в межах окремого твору, і в контексті творчості письменника, і в інтертекстуальних зв'язках.

Якщо виходити із того, що, маніпулюючи вербальними символами, можна маніпулювати концептами, тобто будувати нові концептуальні структури, як зауважує В. Кононенко, то художній текст, можна сказати, може створювати свою концептосферу [2, с. 21]. Деякі концепти в авторських творах можуть набувати інших значень, тобто носити виключно індивідуальний характер. А при читанні художніх творів найчастіше саме індивідуальний характер знака виходить на перший план, що і дозволяє говорити про своєрідність концептуальної системи конкретного письменника.

На думку В. Маслової, основними конститутивними елементами індивідуально-авторської моделі світу є улюблені автором слова-образи, слова-мотиви, які, повторюючись, збагачуються, змінюються, в які

вкладається власний зміст, що необов'язково співпадає зі словниковим, іншими словами. Це власне і є концепти [4, с. 6]. З іншого боку, як і у випадку з мовною картиною світу, джерелом моделювання авторської моделі світу може бути різний мовний матеріал. Однак, в останньому випадку дослідники зважають передусім на ті ключові одиниці, що є визначальними у творчості того чи іншого автора. І чим багатший культурний і емоційний досвід автора, тим глибшими й вагомішими є його концепти [5, с. 127].

Видатні письменники, з одного боку, втілюють у своїй творчості основні ідеї, культуру й мовні особливості сучасної їм епохи, а з іншого – активно впливають на розвиток як мови, так і культури свого народу, її концептосфери. Концептуальна сфера, в якій живе будь-яка національна мова, постійно змінюється та збагачується завдяки наявності необхідного культурного досвіду, зокрема розвитку словесного мистецтва [3, с. 111].

Слід зазначити, що у художньому тексті основна роль відводиться індивідуальності та унікальності образу автора, що знаходить відображення у підтексті у вигляді асоціацій, які читач, завдяки своїм фоновим знанням, може вловлювати і таким чином сприймати основний смисл тексту та концептуалізувати його. У художньому тексті завжди існує система концептів, яка відображає авторський задум і формує цілісність твору. Тому за основу дослідження приймається гіпотеза про дворівневу структуру авторської концептосфери: на першому рівні виділяються індивідуально-авторські концепти, як одиниці свідомості автора, на другому – когнітивні структури, які являють собою процес і результат взаємодії між концептами [6, с. 218].

Загалом, розуміння змісту художнього твору – це фактично процес взаємодії концептуальних систем автора і адресата тексту, процес реконструкції в свідомості читача певного фрагмента моделі світу письменника, який вербально сплікується в тексті. Збагачення інформаційного тезауруса читача у процесі залучення до естетичного смислу тексту зумовлене творчою індивідуальністю митця, неповторністю його світобачення, а отже, оригінальністю його концептосфери. Крім того, виняткового значення в осмисленні художнього змісту тексту набувають індивідуально-авторські концепти, які, перебуваючи на периферії «середнього, стандартного тезаурусу певної мовленнєвої спільноти» та підлягаючи авторській інтенції, актуалізуються в лексичній структурі тексту [1, с. 260].

Індивідуально-авторська модель світу виявляє тісний взаємозв'язок між мовною картиною світу і концептуальною, які виділяються у межах загального конструктора «картина світу». Вона є загальнонаціональною, тобто такою, що здатна засобами певної мови виразити світовідчуття та

світорозуміння народу – її носія, репрезентоване в індивідуально-авторській уяві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд, И. В. Стилистика современного английского языка. (Стилистика декодирования) : учеб. пособие [Текст] / И. В. Арнольд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.
2. Кононенко, В. Концепти українського дискурсу [Текст] / В. Кононенко. – К. : Плай, 2004. – 248 с.
3. Лазебник, Ю. С., Ярмак В. И. Поэзия XX века: слово, текст, мир [Текст] / Ю. С. Лазебник, В. И. Ярмак. – К. : Наукова думка, 1992. – 144 с.
4. Маслова, В. А. Поэт и культура: концептосфера Марины Цветаевой : учеб. пособие [Текст] / В. А. Маслова. – М. : Флинта ; Наука, 2004. – 256 с.
5. Селиванова, Е. А. Когнитивная ономазиология [Текст] / Е. А. Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2000. – 247 с.
6. Шанский, Н. М. Лингвистический анализ художественного текста [Текст] / Н. М. Шанский. – Л. : Просвещение, 1990. – 414 с.

УДК 81'255.2:621.74

Костенко Г. М.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

МЕТОДОЛОГІЯ КОМП'ЮТЕРНО-ОПОСЕРЕДКОВАНОГО ДИСКУРСУ

Комп'ютерно-опосередкований дискурс (КОД) охоплює всі види міжособистісного спілкування, що здійснюється в Інтернеті, наприклад, електронною поштою, миттєвими повідомленнями, веб-дошками та каналами. В останнє десятиліття КОД привернув велику увагу дослідників з лінгвістичної – особливо прагматичної, дискурсно-аналітичної та соціолінгвістичної – перспектив. Н. Б. Мечковська, наприклад, вказує, що Інтернет-комунікації в цілому властиві різні тенденції. До них відносяться:

- активізація метамовної рефлексії;
- вплив ненормативного (субстандартного) варіанту мови на загальне вживання слів;
- експансія особливостей молодіжного сленгу і англійської термінології;
- посилення в стилістиці Інтернет-комунікації ліберально-демократичних рис, що йдуть від неформального, розмовно-повсякденного спілкування.
- стилістична двоїстість Інтернет-комунікації, що поєднує в собі одночасно поверхневу легкість з внутрішньої заплутаністю [1, с. 485-513].

Однак саме методологічна рефлексія відстає порівняно з іншими напрямками вивчення Інтернет-дискурсу. По-перше, хоча збір даних в Інтернеті на перший погляд здається неважким, вчені, які досліджують КОД, стикаються з різноманітними нетривіальними питаннями. Вони можуть стосуватися розміру та репрезентативності зразків даних, методів обробки даних, розмежування жанрів, виду та обсягу контекстної інформації, яка необхідна, а також таких етичних питань, як анонімність та захист конфіденційності. Багато досліджень у цій області базуються на невеликих, спеціальних наборах даних; бракує стандартних вказівок щодо проектування корпусу КОД та не існує загальнодоступних корпусів КОД [3]. Що стосується методології, орієнтованої на мову дослідження КОД, то зазвичай використовують методи та ключові концепції з різних дослідницьких традицій у мовознавстві (включаючи прагматику, аналіз розмов, соціолінгвістику, жанровий аналіз та етнографію спілкування), які плідно застосовують, щоб вивчити, як люди використовують лінгвістичні ресурси для встановлення контактів, управління взаємодіями та створенням ідентичності в комп'ютерних мережах. Однак значною мірою бракує критичних коментарів щодо існуючих та нових проблем, що виникають через створення інших умов та середовищ КОД.

Плідним слід визнати і уявлення про текст як про діяльність, як про семіозис, що відбувається безперервно в культурологічній парадигмі. Дослідження накопиченої текстової інформації, способи ментальної обробки в свідомості текстового інформаційного потоку становили і становлять предмет досліджень в області штучного інтелекту, лінгвістики тексту та дискурсу. У зробленому Р. Бартом текстовому аналізі наочно простежуються чисто мовні механізми семантичної згортки, що уможливорюють появу нового і забезпечують подальше розгортання тексту. Подальше вдосконалення техніки лінгвостилістичного аналізу повинно увібрати в себе можливості, розкриті культурологічною парадигмою.

Для лінгвістичної поетики проблема людини в її ставленні до мови має особливе значення, оскільки мова йде не просто про користувача мови, але про творця словесного мистецтва. Антропологізація змінюється новою дезантропологізацією: особисті займенники – це «точки суб'єктивності», пов'язані не з промовистим суб'єктом, а з виробником акту висловлювання. Той, хто говорить, не є «джерелом і господарем свого дискурсу», бо «в дійсності він увесь пронизаний словами, які не є його власними словами» [2, с. 51]. Системно-функційний підхід повинен уточнити і прояснити свої позиції щодо творчого суб'єкта в новому концептуальному науковому полі.

Необхідно відзначити, що єдиного підходу до методики проведення аналізу, принципів виділення компонентів змісту значення лексичних одиниць немає. Якщо для дослідника важлива лексична сполучуваність

слова, способи угруповання сем, місце кожної семи в структурі значення, векторні відносини між семами, то для пояснення структурної організації сем в компонентній структурі значення слова досліджуються синтаксичні властивості слів, їх сполучуваність, синтагматика. Якщо ж проводити компонентний аналіз з емпіричної точки зору на основі предметно-логічних зв'язків, то на перший план виступає рівень понять, тобто вміння лінгвіста описати об'єктивну дійсність термінами компонентного аналізу. Такий підхід часто критикується через необ'єктивність мовознавця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мечковская, Н. Б. История языка и история коммуникации : от клинописи до Интернета [Текст] / Н. Б. Мечковская. – М. : Флинта-Наука, 2009. – 584 с.
2. Серио, П. В поисках четвертой парадигмы [Текст] / П. Серио ; [пер. с франц.] // Философия языка, в границах и вне границ. – Харьков : ОКО, 1993. – С. 37–52.
3. Beißwenger, M. Corpora of computer-mediated communication [Text] / M. Beißwenger, A. Storrer // Corpus linguistics. An international handbook. Vol. 1 / ed. by A. Lüdeling & M. Kytö. – Berlin / N.Y. : de Gruyter, 2008. – P. 292–308.

УДК 811'111

Лазебна Н. В.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АНГЛОМОВНИЙ ДИГІТАЛЬНИЙ ДИСКУРС ТА ЙОГО ЛІНГВОСЕМІОТИЧНІ ДОМІНАНТИ

Англомовний дигітальний дискурс є ідеальною самопороджуючою системою, лінгвосеміотичні домінанти якої екстраполюються від побудови та декодування команд мов програмування від людини до машини (комп'ютера), здійснюючи ресипрокальну взаємодію між англійською мовою як ідеальною системою, антропоцентричним лінгвальним осередком, а також сферою-джерелом мов програмування [2]. Останні, у свою чергу трансформують морфологічні, семантичні та синтаксичні зв'язки англійської мови у певний лінгвосеміотичний симбіоз.

Мови програмування як основний інструмент обробки природної мови (NLP) базуються на мовних засобах англійської мови (вербальна основа) та семіотичному ґрунті, тобто являють собою певний лінгвологічний і лінгвоматематичний континуум. Іншими словами, англійська мова створює основу штучної мови (мови програмування) для самоаналізу (обробки природної мови, *Natural language processing*) задля медіації взаємодії

«Людина-Машина». Відбувається переродження або кодування вербальних команд у мову, зрозумілу машині. Розглянемо «Приклад 1» як репрезентацію лінгвологічного континууму, вербалізованого засобами англійської мови та символами [3].

Рис. 1. Приклад МП Python

```
user = "Name"  
action = "purchase"  
log_message = 'User {} signs in and acts: {}'.format(user, action)  
print(log_message)
```

Єдність вербальних та символічних позначень у англomовному дигітальному дискурсі свідчить про впорядкованість та, водночас, варіативність конститuentів такого типу дискурсу. Функційність лінгвoseміотичних елементів продукує мережі взаємовідношень, у яких кожен із таких елементів у контексті мов програмування чи природної мови (англійської) може стати емергентним, тобто перероджуватися із слова чи символу у команду, яка, у свою чергу функціонує у англomовному дигітальному дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Касумова, М. Ю. Компьютерный дискурс как полиаспектная разновидность речи [Текст] / М. Ю. Касумова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство, 2009. – Т. 17. – Вип. 15 (2). – С. 52–59.
2. Bandhakavi, A., Wiratunga, N., Massie, S. Lexicon generation for emotion detection from text. [Electronic resource] / A. Bandhakavi, N. Wiratunga, S. Massie. Institute of Electrical and Electronics Engineers, 2017. – Vol. 32 (1). – P. 102–108. Access mode: <https://doi.org/10.1109/mis.2017.22>
3. Schwarz, J., Blunsom, P. The NarrativeQA Reading Comprehension Challenge [Text] / J. Schwarz, P. Blunsom. – Transactions of the Association for Computational Linguistics, 2018. – Vol. 6. – P. 310–328.

УДК 811.111'373:364.632

Хавкіна О. М.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СУЧАСНА АНГЛОМОВНА ЛЕКСИКА ВІОЛЕНТНОСТІ

У ХХІ столітті проблема насильства, зокрема по відношенню до жінок та дівчат, стала однією з нагальніших. За спостереженнями ВООЗ на кінець 2017 року 30% жінок, що знаходилися у відносинах, піддавалися насильству з боку свого партнера [1]. Все більше країн долучаються до глобального плану

дій щодо посилення ролі систем охорони здоров'я в боротьбі з міжособистісним насильством [2, с. 39].

Спеціалісти, які працюють на різних рівнях і у різних сферах над вирішенням цієї проблеми, послуговуються спеціальними термінологічними мовними одиницями, які можуть бути об'єднані в окрему групу – лексику віолентності (від. англ. *violence* – «насилля»).

Щодо структурних особливостей, то серед проаналізованої лексики виокремлюємо: непохідні основи – *abuse, rape*; похідні (деривативи) – *abuser, hater, rapist*; складні слова: *cyberbullying, gaslighting, self-violence, victimblaming*; телескопічні утворення: *sexting* (*sex+texting*); двокомпонентні терміни: *human trafficking*, багатокомпонентні терміноодиниці: *female genital mutilation*; словосполучення з прийменниковим сполученням компонентів: *survivor of violence*. Також відзначимо наявність серед лексисних одиниць із семантикою віолентності аббревіатур: *FGM* (*female genital mutilation*), *GBV* (*gender-based violence*) та ідіом: *blood and guts, to talk tough*.

Англомовна віолентна лексика може бути об'єднана в різні семантичні групи. Так, серед проаналізованих мовних одиниць виділяємо групу двоскладних терміноодиниць на позначення різних видів насильства, компонентом яких виступають лексеми *violence* або *abuse*: *cultural violence, domestic violence, economic violence, emotional violence, financial abuse, physical violence, psychological violence, sexual violence, spiritual violence, verbal abuse*. Також можемо виокремити появу нового виду поведінки, яку теж відносять до насильства: *neglect*. Певні види насильства скоюються на сексуальному ґрунті: *gang rape, marital rape, sexual violence, sexual harassment, statutory rape, rape, corrective rape, rape culture*.

Найчастіше від насильництва потерпають жінки та дівчата, як слабкіша і більш залежна в деяких культурах стать. Корпус дослідження включає мовні одиниці, що позначають насильництво виключно над жінками: *child bride, child marriage, female genital mutilation, femicide, honor killing*.

Останнім часом у зв'язку із диджиталізацією усіх сфер людського життя поширення набувають нові види так званого інтернет-насильства або насильства в мережі: *cyberbullying, doxing, non-consensual sexting*.

Англомовна лексика віолентності постійно поповнюється новими одиницями, різноаспектне дослідження яких є перспективним напрямком сучасних лінгвістичних наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Насилие в отношении женщин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>.

2. Міщерікова, А. О. Аб'юз як соціальне явище [Текст] / А. О. Міщерікова, Т. В. Коробкіна // Пріоритетні шляхи розвитку науки та освіти (частина II): матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 листопада 2020 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2020. – С. 38–39.

УДК 811.112.2'25:821.161.2-1

Волошук В. І.

канд. філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

МЕТАФОРА В ЛІРИЦІ Р.М. РІЛЬКЕ ТА ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Поетичний переклад – один з найскладніших для перекладачів. Адже він зумовлений не лише об'єктивними факторами (конкретно-історичним літературним каноном), але й суб'єктивними (поетикою перекладача). Найпродуктивніший внесок у розвиток вітчизняної теорії поетичного перекладу належить таким дослідникам, як В. Бех, Л. Коломієць, А. Содомора, О. Чередниченко та ін.

В Україні інтерес до поезії Рільке зріс у 60-70-ті роки минулого століття. Його вірші перекладають М. П. Бажан, М. О. Лукаш, Д. В. Павличко, В. С. Стус [1]. До творчості Рільке зверталися також М. К. Зеров, М. Г. Йогансен, Л. М. Мосендз та ін. І хоча останнім часом з'явилося багато досліджень його творчості, проте охопити розмаїття образних засобів лірики Рільке занадто важке завдання.

Тропείчне вживання слова – лише один з можливих шляхів створення образності; слово ж містить у собі невичерпні можливості, які реалізуються в атмосфері загальної образності художнього цілого і без перенесення значень. У художньому стилі тропи виконують естетичну функцію, вони тут особливо різноманітні, яскраві й численні, адже художній текст відрізняється поетичними забарвленнями, які досягаються саме завдяки використанню тропів і стилістичних фігур.

Основним завданням перекладача є відтворення не самого прийому, а функції, ефекту, який даний троп утворює в мові оригіналу. Для цього використовуються різноманітні трансформації. На нашу думку проблема перекладу стилістичних засобів художнього тексту може бути подолана, беручи до уваги особливості індивідуального стилю письменника.

Серед улюблених тропів Р. М. Рільке, які і формують його ідіостиль головне місце посідає метафора. Вона є не лише ресурсом образного (поетичного) мовлення, але й джерелом нових значень слів, які здатні виконувати описову та номінативну функції, закріплюючись за

індивідом у якості його назв. У цьому випадку метафоризація призводить до заміщення одного значення іншим. Метафора у віршах Рільке є поліфункціональною: вона слугує конкретизації представлення, риторичній меті (підкреслення, виділення, висування) і естетичній виразності.

Оскільки метафора належить до виразно індивідуальних, суб'єктивно позначених тропів, введення її у текст потребує вміння, такту і високого естетичного чуття. Так само, як і вміння зберегти таку авторську метафору при перекладі: *«dränge sie zur Vollendung hin, und jage die letzte Süße in den schweren Wein»* [4] – «щоб геть дозріти, щоб солодкість соку відтак вином зробилася тяжким (Бажан)» [2]; «Дозріти. Довшого вділи їм строку Для стиглості, щоб солодоші соку Перебродили на важке вино (Москаленко)» [2]; «Звели плодам зливатися в одно, дай цим плодам ще дві спекотні днини, дай стиглості, солодкі крапельни дай обернути на важке вино (Фішбейн)» [2]; «нехай останній плід іще дозріє і виповниться соком. Заяріє останнім хмелем в ярому вині (Стус)» [2]

В наведеному прикладу з вірша «Herbsttag», на жаль, жоден за перекладачів не зберіг метафору «jage die letzte Süße» (досл. вполюй останню сладість). Бажан використовує описовий переклад «щоб солодкість соку відтак вином зробилася тяжким», так само як і Москаленко «щоб солодоші соку перебродили», а Стус також уникає метафори використовуючи однорідні дієслова «дозріє і виповниться соком». Найбільш наближений до метафоричності переклад Фішбейна «солодкі крапельни дай обернути на важке вино». Тобто деме́тафоризація в більшості наведених перекладів йде шляхом описового перекладу.

У вірші «Herbst» німецький поет використовує розгорнуту метафору, як і в багатьох інших випадках. Перекладачу дуже складно зберегти такі метафори як в оригіналі: *«Und in den Nächten fällt die schwere Erde aus allen Sternen in die Einsamkeit»* [4] – «І з темряви, з ночей, із зорепаду розприскує земля останній жар (Стус)» [3].

В. Стус в цілому також перекладає метафорично. Але багато втрачається. По-перше втрачається лейтмотивне слово «fallen» (перекладач замінює його на «розприскує»), по-друге, Стус опускає важливий епітет «die schwere Erde». Одночасно з опущенням він використовує трансформацію додавання (емоційного нагнітання): замість німецького «die Nächte» – однорідні іменники «із темряви, із ночей», а замість «зірок» в перекладі більш поетичний відповідник «зорепад».

Можна зробити висновок, що метафора в творах Рільке є чи не найважчим тропом для збереження в україномовних перекладах.

Отже поетичне мовлення Р. Рільке неможливо уявити без тропів. Метафора в Рільке є не лише ресурсом образного (поетичного) мовлення, але й джерелом нових значень слів, які здатні виконувати описову та

номінативну функції, закріплюючись за індивідом у якості його назв. Несподівані асоціативні зв'язки між віддаленими поняттями і є найчастіше поетичною знахідкою автора. Для передачі метафор перекладачі використовували наступні перекладацькі трансформації: конкретизація, генералізація значень, смисловий (або логічний) розвиток, цілісна перебудова речення тощо. На жаль, нерідко мова йде про демеафорізацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рільке, Р. М. Книга образів Другої книги, друга частина / з нім. пер. В. С. Стус, М. П. Бажан [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://rilke.org.ua/verses/bilder2_2_uk.html.
2. Рільке, Р. М. Книга образів Першої книги, друга частина / з нім. пер. В. С. Стус, М. П. Бажан, М. Москаленко, М. Фішбейн, І. Бурковський [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://rilke.org.ua/verses/bilder1_2_uk.html.
3. Рільке, Р. М. Книга образів Першої книги, перша частина / з нім. пер. В. С. Стус, М. П. Бажан, П. Тичина [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://rilke.org.ua/verses/bilder1_1_uk.html.
4. Rilke, R. M. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rainer-mariarilke.de>.

УДК 811.111-944

Тарасенко К. В.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЛІТЕРАТУРНА МІСТИФІКАЦІЯ В РОМАНІ Г. РОБЕРТСА «ВИКЛИК ФОРТУНІ» (1590): СТРАТЕГІЯ АВТОРА АБО Ж ІНТУЇТИВНЕ РІШЕННЯ?

Одним із доволі поширених письменницьких прийомів в добу Відродження була літературна містифікація. На сьогоднішній день правомірно говорити про два її різновиди в ренесансну епоху: перший полягав у тому, що автор підписував свій твір лише ініціалами; другий – введення читача в оману стосовно авторства твору, коли письменник у передмові представляв власний твір як чужий. І той, і другий тип містифікації мали місце в літературі доби Відродження та перетворилися на своєрідну літературну конвенцію.

Англійський пізньоренесансний письменник Генрі Робертс не залишається осторонь літературної моди тогочасся: він також вдається до літературної містифікації. Уникаючи афішування власного імені на титульній сторінці «Виклику Фортуні» (1590), письменник ставить лише власні

ініціали – H. R., що розкодовується як Генрі Робертс. До подібного прийому зверталися і такі ренесансні колеги по письменницькому цеху як Дж. Петті, котрий приписав назву власного твору «Малий палац насолоди Петті» (1576) видавцеві з ініціалами R. B., та широковідомий автор романного диптиха про суконників Т. Делоні, який підписав новелістичну збірку «Дзеркало розваг» (1583) доволі дивними ініціалами R. D.

Причинами, чому Робертс саме так підписав власний твір можуть бути наступні: по-перше, сам автор не належав до письменників «першого ряду», і не був професійним письменником, а отже у випадку певних зауважень щодо твору міг уникнути критики; по-друге, він ймовірно, хотів приховати власний зв'язок із гільдією друкарів та видавців (Stationer's Company), до чого вдалося чимало тогочасних «men of letters».

Втім, думається, щоб відповісти на запитання, чи було це інтуїтивне рішення або ж стратегія автора, варто звернути увагу на те, що сам Робертс на рівні заголовку твору грає із читачем: так, звертаючись до нього як до особи шляхетної («to the courteous reader») [1, с. 134], автор свідомо піднімає соціальний статус читача із розрахунком на те, що це підвищить його самооцінку. Безперечно, автор сподівався, що його читачами будуть здебільшого представники «третього стану», і їм мало б полестити і таке авторське шанобливе звернення, і інші типові для елітарного роману конвенції. В умовах надзвичайно високої соціальної мобільності, яка була притаманна елизаветинському суспільству, перехід із одного соціального прошарку в інший позначався на всіх без винятку рівнях буття індивідуума, включаючи не лише рівень освіти, але й характер творів, що читаються, розваг, які практикуються, одягу, їжі.

Навіть сам факт публікації твору Робертс репрезентує у манері типовій для авторів «високих» романів. Він зізнається у зверненні до читачів: «написав цей твір швидше, ніж сподівався, завдяки тому, що один друг хотів придбати його, тож прислуховуючись до дружніх порад, я і насмілюся опублікувати цей твір із превеликим задоволенням» [1, с. 135]. До подібних «хитрощів» – введення гіпотетичної зацікавленої особи – вдавалися і Дж. Гасконь у «Пригодах добродія F. J.», і Е. Форд у передмові до роману «Орнатус і Артезія».

Міжтекстові зв'язки у романі в нашому випадку слугують тими факторами, які спроможні розкрити сутність творчих пошуків та літературних прийомів в романі епохи Відродження. Тож, враховуючи вищенаведене, гра автора з читачем, намагання Робертса улестити потенційного реципієнта власних творів, введення гіпотетичної особи – всі ці текстові маркери в сукупності дозволяють корелювати характер його літературної містифікації як тенденцію копіювання/наслідування вже

усталеної літературної традиції та радше як стратегію автора якомога краще розрекламувати власний твір та підсилити інтригу для читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Roberts, H. A Defiance to Fortune [Текст] / H. Roberts // Eine kritische edition von Henry Roberts' «A Defiance to Fortune» (1590). – Köln: Universität zu Köln, 1973. – P. 131-289.

УДК 340.113

Бережна О. О.

ст. викл. каф. ТіПП НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ, ФУНКЦІЇ ТА РОЛЬ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Професія перекладача – одна з найдавніших, адже вже при першому контактуванні між людьми, що говорять різними мовами, виникала потреба в послугах так званого «тлумача». Завдяки праці перекладачів ми маємо можливість читати твори всесвітньо відомих талановитих письменників, дізнаватися новини, спілкуватися з іноземними партнерами. Особливості взаємозв'язку мови і права з давніх давен цікавлять мовознавців і правознавців. Діалог цих наукових сфер, що почався в Німеччині ще на початку 19 століття, з того моменту все більш розширювався, підживлюючи новими суспільно значущими темами. Наприклад, в 70-х роках 20 століття зміцненню співробітництва правознавства та лінгвістики значно сприяла «вимога суспільства створити зрозумілу громадянам мову відомчих установ» [1, с. 75]. В 80-х і 90-х роках обговорення нових формулювань законодавства, що забезпечують рівні права чоловіків і жінок, проходило за участю лінгвістів.

В останні роки одним з найважливіших факторів у розвитку цього діалогу є процес правової гармонізації в Європейському Союзі, а також розвиток торгівлі і нових засобів комунікацій, внаслідок чого, зокрема, зростає увага до питань міжмовної комунікації в сфері права [4, с. 114]. Питаннями мови та права займається розділ науки, званий в науковій літературі «legal linguistics» («правова лінгвістика»). Німецький вчений-лінгвіст Адальберт Подлех «правовою лінгвістикою» називав «сукупність всіх методів і результатів досліджень, які стосуються питань зв'язку мови і правових норм, і відповідають вимогам сучасної лінгвістики». Сучасне розуміння правової лінгвістики значно розширилося, так як «змінилися вимоги сучасної лінгвістики, що пройшла за ці роки довгий шлях розвитку» [5, с. 23]. У зв'язку з цим змінилося співвідношення правознавства та

мовознавства в вивченні мовних питань у правовій сфері та значно зросла роль лінгвістичних досліджень в цій області.

Спираючись на класифікацію науково-дослідницької групи з вивчення мови права Берлінсько-Бранденбурзької академії наук, можна виділити наступні найважливіші галузі дослідження сфери мови і права у науці: 1) Комунікація в суді – мовна поведінка сторін перед судом. Цей широкий напрямок досліджень включає, зокрема, питання риторики, стилістики, лінгвістики тексту, а також різні чисто мовні аспекти, наприклад, соціальні і діалектні відмінності в мовній поведінці учасників комунікації; 2) Юридична аргументація – способи і можливості вираження юридичних аргументів «засобами природної мови з урахуванням його багатозначності, варіантності і невизначеності» [5, с. 32]. Юридична логіка розглядається тим самим через призму можливостей і властивостей мови; 3) Судова лінгвістика – вивчення і розробка в правовій практиці технічних прийомів розслідування за допомогою лінгвістики та ін.; 4) Мовні норми в праві – «правові приписи щодо мови в суді, вимоги до юридичних перекладів, питання мовних позначень, наприклад, в сфері права на ім'я, права торгових знаків і т.д.» [5, с. 33]. 5) Правова сила мовних дій – дійсність законів і правових норм, «види їх мовного маркування», а також окремі випадки мовних дій, наприклад, «інвективні критерії» тощо [5, с. 34]; 6) Критерії трактування текстів – «взаємодія власне мовних закономірностей і позамовних критеріїв» [5, с. 35], що дозволяють уточнити значення тексту, таких як правова культура, комунікативна ситуація, обсяг знань учасників комунікації тощо; 7) Мовні вимоги до юридичних формулювань, зокрема, в зв'язку з вимогами зрозумілості і однозначності. «Систематична розробка мовних критеріїв, співвідношення мовної форми юридичного тексту і його зрозумілості та однозначності» [5, с. 34].

Питання про те, чи є мова права особливою мовою і чи є ця спеціальна мова внутрішньо єдиною, складає одну з традиційних областей досліджень правової лінгвістики. «Так як мова права є не тільки семіотичною системою, але і невіддільною частиною правової системи з її традиціями, особливостями логіки і функціями, то особливості цієї мови природним чином впливають з особливостей самого права» [3, с. 48], серед яких в першу чергу наводяться наступні: високий ступінь абстракції юридичних понять. На відміну від спеціальних областей, як наприклад, техніки або природознавства, де терміни позначають конкретні предмети і можуть бути зображені принаймні графічно, що дозволяє досить легко визначити зміст поняття і співвіднести поняття з його мовним позначенням, «мова права виражає абстрактні поняття і зв'язки між ними» [3, с. 51]. Звідси впливає друга особливість мови права, тісний зв'язок мови і права. «Правові поняття і норми можуть бути виражені лише за допомогою мови» [5, с. 35]. Мова є

єдиним «робочим інструментом» юриста, інструментом, який повинен бути добре пристосований для роботи з «робочим матеріалом», тобто з системою правових відносин, щоб забезпечити її функціонування. Таким чином, «мова права повинна бути, з одного боку, єдиним, щоб забезпечити єдність всередині правової системи» [3, с. 54]. З іншого боку, він повинен бути застосований для різних цілей, тобто в різних сферах юридичної діяльності.

Існують різні думки про те, наскільки мова права може вважатися єдиною. На користь цього припущення свідчить той факт, що юристи, тобто основні носії цієї мови, отримують однакову освіту на основі єдиної мови. Крім того, «у всіх галузях права, мова правової практики спирається на єдину мову закону» [3, с. 54]. Аргументом проти цього твердження можуть служити різні критерії, за якими мову права можна структурувати. Це і відмінності між правовими інститутами, в яких засобом комунікації є мова права, і різні рівні знань і компетентності учасників цієї комунікації (при цьому не слід випускати з уваги, що межа між обсягом юридичних знань юриста і не юриста може бути розмита), і безліч способів комунікації (наприклад, усна або письмова) та інші аспекти. Багато робіт останніх років спиралися на запропоновану В. Отто класифікацію «шарів» юридичної мови» [2, с. 73], тобто його внутрішньої структури: 1. мова законів: загальні, абстрактні правові норми, призначені законодавцем як для фахівців, так і для не-юристів; 2. мова судових рішень; 3. мова юридичної науки і експертиз: коментарі та обговорення спеціальних питань фахівцями для фахівців; 4. мова відомчого письмового спілкування: формуляри, пам'ятки, порядки і т.д.; 5. адміністративний жаргон: неофіційне обговорення спеціальних і полуспеціальних питань фахівцями. Ці «мовні шари» відрізняються один від одного мірою необхідності точного, докладного і короткого вираження понять у мові. Серед особливостей юридичної мови, що найбільш часто піддаються критиці з боку лінгвістів, багато дослідників наводять такі: вживання юридичних термінів, які збігаються зі словами природної мови: наприклад, «термінологізованих слів»: possession – володіння, item – річ, об'єкт [3, с. 67]; вживання «невизначених виразів»: public interest – інтереси громадськості [3, с. 67]; вживання архаїзмів; «компактний стиль» (складні номінальні групи, пасивні конструкції, заплутані синтаксичні конструкції і складнопідрядні речення та ін.)» [2, с. 114]. У зв'язку з цим слід звернути увагу на те, що причини виникнення проблем розуміння між юристами і неюристами в правовій та адміністративній області полягають не в лексиці і мовних структурах, а скоріше в абстрактності спеціальних юридичних взаємозв'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева, Л. М. Терминоведение и философия [Текст] / Л. М. Алексеева // Стереотипность и творчество в тексте: Межвузовский

сборник научных трудов. – Пермь: ГОУ ВПО “Пермский государственный университет”, 2004. вып. 7. – С. 204–219.

2. Алимов, В. В. Юридический перевод. Практический курс. Английский язык [Текст] / В. В. Алимов. – М. : КомКнига, 2005. – 160 с.

3. Гамзатов, М. Г. Техника и специфика юридического перевода: [сборник статей] [Текст] / М. Г. Гамзатов. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского гос. Ун-та, 2004. – 181 с.

4. Панкратова, Е. А. Особенности межкультурной коммуникации специалистов юридического профиля // Языки профессиональной коммуникации [Текст] / Е. А. Панкратова. – Челябинск: Изд-во ЧелГУ, 2012. – 203 с.

5. Томпсон, Г. В. Курс юридического перевода (гражданское и торговое право)[Текст] / Г. В. Томпсон. – М. : МГИМО Мид России, 2002. – 192 с.

УДК 811.133.1'367.623:821

Мелешенко А. І.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

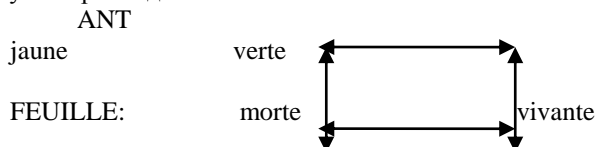
КОНТЕКСТУАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ АНТОНІМІЧНИХ ПРИКМЕТНИКІВ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Вивчення семантичної близькості слів, пов'язаних контекстом, є досить актуальним напрямком сучасної лінгвістики. Лексико-семантична класифікація слів дає можливість виділити з парадигматики окремі тематичні групи слів. Вивчення семантики лексичних одиниць, які входять до складу різних лексико-семантичних і тематичних груп, є одним із пріоритетних напрямків сучасної лінгвістики. Систематизація лексики і виділення лексико-семантичних груп відбувається не тільки на рівні мови, в парадигматиці, на основі словникових дефініцій, а й на рівні висловлювання, контексту, тобто в синтагматиці. При функціональному підході будь-яка лексична одиниця є актуалізована. Наприклад, контекстуально-ситуативне значення слова в конкретному висловлюванні трактується як функція слова на відміну від його значення, що визначається його місцем в лексичній системі даної мови.

Семантичні зв'язки між окремими лексичними одиницями всередині тексту, наприклад, прикметниками, визначаються контекстуальних аналізом, а самі зв'язки можуть бути синонімічними, антонімічними, гіперонімо-гіпонімічними, асоціативними тощо. Саме семантичні зв'язки антонімічних прикметників в контексті є найменш вивченими в сучасній лінгвістиці.

Контекстуальна семантика, заснована на функціональному підході і на широкому розумінні синонімії та антонімії, є саме тією категорією, яка

пов'язує воедино одиниці одного або різних рівнів мови, забезпечуючи вираз смислової єдності висловлювання і в цілому всього художнього або наукового тексту [1, с. 22] . Контекст або ситуація можуть дуже сильно впливати на створення антонімії між тими прикметниками, які зазвичай в системних відносинах не мають ознак антонімії в своїх значеннях. Контекст нейтралізує, згладжує, встановлює нові додаткові семантичні зв'язки, а іноді пригнічує непотрібні. Контекстуальна антонімія прикметників має цілий ряд аспектів і особливостей, що впливають в різній ступені на когерентність тексту. Наприклад:

Прикметник morte завжди вказує на відмирання органічної матерії, jaune - лише в даному контексті, а зазвичай на колір. Асоціативність контекстуальної антонімії прикметників підтверджується також тестом на синоніми verte – vivante, де прикметники також є асоціативними.

Будь-який текст може бути представлений у вигляді сукупностей напружень і разрядок, створюваних численними парами антонімів в їх багаторазових входженнях в контекст, при розгортанні тексту. Пари антонімів виступають як свого роду пари елементарних одиниць семантичних мікрополів, які знаходяться в системі мови у взаємопов'язаному і взаємообумовленному вигляді. На думку Ю. К. Лекомцева, «... система антонімів, що стоїть за деякими текстом (а може бути і більш широка система протиставлень) більшою мірою визначає текст, ніж структура сюжету. Пари антонімів, включаючи неточні антоніми і антонімічні комплекси, створюють враження про текст подібно до того, як антонімічні значення визначають архітектуру семантичних полів» [2, с. 205].

Антонімія прикметників в тексті проявляється в тих же аспектах, що і контекстуальна синонімія. Однак, в рамках даної статті, ми вважаємо за необхідне більш детально зупинитися на моделях антонімічних прикметників і антонімічних комплексах, які дозволяють виявити ряд додаткових особливостей антонімії прикметників. Антонімія прикметників в тексті може приймати простий або ускладнений вид, коли мова йде про антонімічні комплекси, що складаються, як правило, з антонімічних пар прикметників і серії інших прикметників, що мають різну функціональну спрямованість. Таким чином, виходячи з простої або ускладненою антонімії прикметників в тексті, відповідним чином буде зростати або зменшуватися ступінь когерентності різних структурних відрізків, тобто, чим більше ускладнена антонімія прикметників, тим вище ступінь когерентності тексту. Якщо ж

антонімія обмежується тільки однією парою прикметників, то когерентність тексту виглядає дещо слабше.

- Ne t'inquiète pas. Quoi de neuf ?
- Tout de vieux. Vous remontez quand ? [3, с. 27].

В даному випадку когерентність між висловлюваннями досягається за допомогою простої антонімічної пари прикметників *neuf* - *vieux* в ситуації, коли відбувається зустріч двох давно не бачивших один одного людей. На відміну від простої антонімії прикметників, яка має вигляд А – В, складна антонімія може бути представлена у вигляді набору певних моделей: реверсивної, з лівосторонньої і правобічної синонімією, попарної, перехресної, бінарно-радіальної.

Даючи загальну характеристику різних моделей складної антонімії прикметників, необхідно відзначити ряд особливостей їх функціонування. Наприклад, реверсивна модель є спільною для антонімії прикметників з лівої і правобічної синонімією. Попарна антонімія представлена парами взаємопов'язаних антонімів. Бінарно-радіальна модель відрізняється від попарної тим, що попарна не передбачає будь-якого обов'язкового зв'язку між компонентами А і В, тобто такий зв'язок може мати місце на основі синонімії, але необов'язково. У той час як в бінарно-радіальній моделі для цих цілей використовується бінарна вісь даної моделі. У бінарно-радіальній моделі компоненти серії А, можуть бути пов'язані між собою відносинами синонімії або містити в собі загальну для всіх прикметників кожного боку ланцюжка, позитивну або негативну оцінку. Вибір в подібних випадках залежить від семантики основної антонімічної пари, але в принципі, можливе одночасне поєднання як синонімії, так і групи якісних прикметників, що не суперечить самій суті даної моделі складної антонімії прикметників.

Антонімія прикметників всередині складних моделей може мати як експліцитний, так і імпліцитний характер. Багато в чому вона залежить від контексту. Чим ширше береться контекст і чим більш поширеною є модель, тим більш імовірним стає виникнення імпліцитності. Ця особливість стосується насамперед функціонування попарної і бінарно-радіальної моделей, рідше реверсивної і інших моделей. У зв'язку з імпліцитністю модель може приймати, наприклад, такий вигляд:

A-----В
A-----Ø /імпліцитно/

Складні антонимичні моделі дуже часто супроводжуються транспозицією, асоціативністю, дейксісом. Під впливом тексту можливе злиття декількох моделей в одну, ще більш складну конфігурацію. Таке нарощування моделей в більш складні конфігурації, супроводжуване іншими семантичними явищами, призводить до утворення в тексті свого роду супер означення, яке, звичайно ж, дуже сильно впливає на когерентність тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Колшанский, Г. В. Контекстная семантика [Текст]/ Г. В. Колшанский – М. : Наука, 1980. – 147 с.
2. Лекомцев, Ю. К. Антонимический текст. Семантика и структура. [Текст]. / Ю. К. Лекомцев – М. :Наука, 1983. – С. 197–206.
3. Courchey, Cl. Un ami de passage [Текст]. – Paris : Belfond, 1983. – 342 p.

УДК 81'373.46:[001.894:669](73)

Гура Н. П.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПАТЕНТІВ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ США

В області науки і техніки є необхідність в максимально точному визначенні понять та явищ дійсності, тому характерною особливістю словникового складу наукового стилю є використання термінів. З іншого боку, для наукових текстів характерно широке використання абстрактної лексики, що переважає над конкретною, що свідчить про узагальненість і абстрагований характер текстів науки.

В силу своєї подвійної природи, патентний опис тісно пов'язаний з науковим стилем та характеризується специфічним лексичним складом: широкого використання термінів та лексичних одиниць з абстрактною семантикою. В патентах металургійної галузі часто використовують абстрактні іменники: *resistance, development, purity, solution, element, measurement, method, distance, device* [1]. Узагальненість і абстрактність сприяють створенню однорідного функціонально-стилістичного забарвлення. Цей лексичний пласт підкреслює абстрактно-узагальнений характер викладу та вираження однозначності, що спрощує розуміння тексту патенту. Комунікація на фаховому рівні не можлива без використання спеціальної термінології, яка розподіляється на загальнонаукову, загальнотехнічну, галузеву і вузькоспеціальну. У будь-якій терміносистемі є величезна кількість загальнонаукової та загальнотехнічної лексики. До загальнонаукових та загальнотехнічних термінів відносяться слова, які вживаються в декількох галузях науки і техніки та зберігають своє значення незалежно від термінологічної системи, в якій вони в даний момент функціонують. В патентних описах металургійної галузі часто використовуються такі терміни: *system, compound, concentration, power, prevention, elimination, processing, heat exchanger, vessel* [2]. Слід також зазначити, що загальнонавживані слова, окрім своїх основних значень, можуть

набувати специфічних значень для певної галузі науки чи техніки, наприклад: термін «reduction» перекладається як «відновлення» та «зменшення», але в патентних описах в останньому значенні він використовується частіше.

Таким чином, загальнотехнічні та загальнонаукові терміни в кожній науковій галузі демонструють специфічні відтінки значення поняття, що стосуються конкретної області. Їх наявність в патентній літературі пояснюється тим, що патентна література генетично пов'язана з науково-технічною літературою. Вузкоспеціальні терміни є ядром терміносистеми патентів металургійної галузі. В нашому випадку це терміни, що притаманні саме металургійній галузі: forging, rolling, pipe-shaped structure, casting mold, crystal structure, quenching, impact, abrasion, friction. Окрім термінів, які пов'язані з виробництвом металу, спостерігається лексика, яка використовується в патентних описах: application, invention, description, embodiment, disclosure. Ці терміни є характерними для патентної літератури, а отже є вузькоспеціальними термінами. Поряд з вузькогалузевими термінами в патентних описах металургійної галузі США широко представлені терміни суміжних та дотичних галузей, оскільки металургія об'єднує технологічні процеси та обладнання з багатьох напрямків науки: хімія, матеріалознавство, обробки матеріалів тощо. З урахування вищезазначеного є доцільним виділити:

1. Міжгалузеві терміни хімії: речовини та матеріали: yttrium, titanium, aluminum, zirconium, hafnium, magnesium, molybdenum, niobium, iron, zinc, nickel, copper, oxide, boride, carbide, nitride, carbonitride; гази: argon, carbon, nitrogen.

2. Міжгалузеві терміни матеріалознавства: сплави та сталі: martensitic steel alloy, steel, stainless steel, nickel-based alloys, copper-based alloys, copper, an alloy of copper, beryllium copper, copper tungsten, a conductive metal; структурні складові металів та сплавів: ferritic, ferrite, austenite; термічна обробка матеріалів: normalizing, annealing, hardening, наприклад; фізико-механічні властивості матеріалів: resistance, ductility, hardness, strength, toughness, corrosion resistance, tensile strength; теплофізичні властивості металів та сплавів: thermal resistance, corrosion resistance, hardenability, temper resistance, age-hardenable. Отже, своєрідною рисою патентних описів металургійної галузі США на лексико-номінативному рівні є неоднорідність їх складу. Для мови патентів металургійної галузі характерне використання лексики з абстрактною семантикою, а також загальнонаукової та загальнотехнічної, галузевої та вузькоспеціальної термінології. В патентних описах металургійної галузі домінують вузькоспеціальна та галузеві термінології. Вони формують основне лексичне наповнення патенту металургійної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Feed speed regulation for electroslag welding with multiple strips: pat. 0361496 A1 US: МПК B23K9/18. № US 2018/0361496 A1; заявл. 15.06.2017; опубл. 20.12.2018. [Electronic resource]. – Access mode: https://worldwide.espacenet.com/publicationDetails/biblio?II=0&ND=3&adjacent=true&locale=en_EP&FT=D&date=20181220&CC=US&NR=2018361496A1&KC=A1.

2.High strength, corrosion resistant austenitic alloys: pat. 0237536 A1 US: МПК C22C38/00. № US 2016/0237536 A1; заявл. 25.04.2016; опубл. 18.08.2016. [Electronic resource]. – Access mode: https://worldwide.espacenet.com/publicationDetails/biblio?II=0&ND=3&adjacent=true&locale=en_EP&FT=D&date=20160818&CC=US&NR=2016237536A1&KC=A1.

УДК 811.118`25:376.75

Четвертак Є. О.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОБРАЗ «ЧУЖОГО» В АМЕРИКАНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Однією з провідних культурних констант, які формують картину світу людини є бінарні опозиції: «день-ніч», «вогонь-вода», «добро-зло», «свій-чужий». Саме остання бінарна опозиція є об'єктом уваги багатьох дослідників в області філософії, соціології, психології та лінгвістики (Леві-Стросс, Ю. М. Лотман, О. Б. Пеньковський, О. О. Селіванова, Ю. С. Степанов, В. М. Топоров, О. М. Трубачов, Т. В. Цив'ян, А. К. Байбурін та ін.).

Для сучасних мультикультурних та мультинаціональних суспільств проблема етнонаціонального самовизначення постає особливо гостро, що зумовлено не тільки процесами глобалізації, космополітизації, еміграції та іміграції, але й тим фактом, що культурно-національні надбання держави набувають першорядного значення у системі цінностей людини ХХІ століття. Дихотомію «свій-чужий» науковці розглядають як одну з фундаментальних бінарних опозицій, яка лежить в основі формування національної і соціальної ідентичності з одного боку і характеризує специфіку міжкультурних взаємовідносин з іншого. Отже, вищезазначена опозиція є базовою константою формування національної та етнічної ідентичностей будь-якої держави або етносу. Мета статі полягає у з'ясуванні образу «чужого» у політичному дискурсі США. Опозиція «свій-чужий», як і будь-яка інша

бінарна опозиція, є архетипною та стереотипною. Вона пов'язана із неприйняттям особливостей поведінки людей іншого етносу або національності. В основі цього процесу знаходиться одна з базових потреб людини – прагнення до уподібнення. Індивід виокремлює «своїх», на яких він прагне бути схожим, та «чужих», які є антиподом уподобань та прагнень. Запрограмована негативна оцінка дій чужого свідчить про процес стереотипізації, в результаті якого за представниками чужої спільноти закріплюються певні риси, тобто створюється стереотип. Традиційною реакцією на «чужого» є агресія, через те, що за своєю природою, навіть, на підсвідомому рівні, людина сприймає своє, як позитивне, а чуже, як те, що становить загрозу, тобто апріорі негативне.

На противагу традиційній бінарній опозиції у сучасній науці застосовується модель триади «свій-гість-чужий», де перерозподіляється наповнення компонентів. В протиставлення вводиться третій компонент «гість», який виступає медіатором між «своїм» та «чужим». На «гостя» не поширюється ворожа неприязнь, але він не є абсолютно позитивним, яким є компонент «свій». Схожої думки дотримується М. Н. Рассоха, який розглядає опозицію «ми-вони-чужі», яка базується на протиставленні «ми-вони», а у разі неприязні та агресії «вони» стають «чужими».

Бінарне протиставлення «свій-чужий» виступає однією з базових структур, які функціонують у ідеологічному дискурсі. Його основною метою є маніпуляція громадською думкою заради здійснення впливу на суспільство взагалі і окрему особистість зокрема. Реалізація опозиції «свій-чужий» набуває широкого розповсюдження у політичному дискурсі США. Це пов'язано з тим, що, по-перше, Америка займає лідируючу позицію у світі як у сфері економіки так і воєнного озброєння, через що представляє загрозу для багатьох держав. По-друге, США є «плавильним казаном» багатьох націй, етносів та культур, що також актуалізує проблему розмежування «свого» та «чужого». Образ «чужого», який є актуальним для Америки, змінювався впродовж історії. Наприклад, у другій половині ХХ ст. головним ворогом для США виступала СРСР, а після трагічних подій 11 вересня 2001 року, почалася епоха боротьби з ісламським тероризмом. Отже, проекцією опозиції «свій-чужий» виступає протиставлення «Захід-Схід». З іншого боку, можна з впевненістю сказати, що такі держави як Китай та Росія виступають проекцією елементу трихотомії «вони» або «гість». Ці держави є конкурентами США в економічних та науково-технічних наробках, але на теперішній час не несуть прямої загрози для Америки. Отже, формування національної ідентичності, як і будь-якої іншої форми ідентичності, можливе тільки за умов соціалізації. Слід розрізняти поняття етнічної та національної ідентичності, які є майже тотожними, але останнє визначається не тільки генетичними та географічними чинниками, але й політичними. Національна

ідентичність є більш ширшим поняттям, що охоплює етнічне самоусвідомлення та ідентифікацію індивіда з певним політичним утворенням. Національна ідентичність формується, змінюється та актуалізується у мові, яка є універсальним засобом самоусвідомлення індивіда як представника певної етнонаціональної групи. Світоглядні та аксіологічні засади, що домінують у суспільстві, зазвичай штучно нав'язуються через структури влади. Національна ідентичність як соціальний конструкт також актуалізується у дискурсі суспільних та політичних діячів.

УДК 81'373(045)

Кулабнева Е. А.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

COMPONENTS OF THE CONCEPT «ECONOMY AND SOCIAL CHANGES»AND THEIR LINGVO-CULTURAL MEANING

The development of humanitarian knowledge put forward a dilemma to work out a new term, which would adequately indicate the content of the linguistic sign, which would remove the functional limitations of traditional sense and meaning, and which would organically merge logical-psychological and linguistic categories. Consider the problems and results of the interaction of politics and economics. Make recommendations for bringing the political and economic system into a state of economic and cultural growth. Designate moments for the harmonization of management at the macro and micro levels with the realities of achieving happiness and well-being of humanity and its saprophytes.

The meaning of «concept» is explored in cognitive science, metaphysics, and philosophy of mind. The term «concept» is traced back to Aristotle's «The classical theory of concepts» definition of terms [1].

At present stage of linguistics, several approaches to the concept understanding can be identified. Researchers of different countries treat the concept as a linguistic-cognitive /psycholinguistic/linguistic-cultural / cultural / or linguistic phenomenon. Each approach, on the grounds of certain features, highlights the specific margin of the concept. There are two approaches that are based on the role of language shaping the concept «society and social changes» and showing the bonds between language and culture and policy. The emotional evaluations of the concept “society and social changes” used by historians with the same facts may be radically different.

Firstly, approach considers the concept «society and social changes» as a cultural phenomenon. «Concepts are self-organizing, integrative, functional systematic, multidimensional, idealized formations based on the notional basis and which are fixed to the meaning of a sign: the scientific term, or word (phrase) of

everyday language, or more complex lexico -grammatical and semantic structures, or non-verbal subjective image, or action» Concepts «society and social changes» exist in the real mentality of an individual, thus, to communicate they have to be verbalized, that is, to be expressed by language means. In the language the concept can be verbalized, both, by individual words and phrases and by sentences and the entire texts, which determines the concept itself.

Thus it is obvious that the study of concepts in all its aspects is one of the important research directions in linguistics in recent years. Of special interest is the analysis of the structure of the concept «society and social changes». The content of the concept is divided into linguistic meaning and cultural, and political sense. That is why it is often called a unit of knowledge, an abstract idea or a mental symbol . «Evaluation of politicians from the standpoint of the theory of intellectual capital is a step towards rationality. The economy can produce both wealth and impoverishment. In this case, the wealth of some can be a disaster for others. Openness, honesty, the ability to consult and choose the most effective development option for all is the key to productivity» [3].

H. Bloom defines mentality as the perception of the world in the categories and forms of the native language that connects the intellectual, and spiritual qualities of national character in its typical manifestations [2].

The analysis of linguistic realization of the concept “society and social changes” in the scientific articles distinguished the following cases of intensification: «Epochs do not differ in what is produced, but in how it is produced. Capitalism has its own truth, its own strength in the fight against evil and it is not so simple! Capitalism presses parasitism, but it loves at the same time! The mission of economics and politics is to work for the benefit of humanism» [3].

The accomplished analysis revealed the following features: firstly, along with the stylistic tools such as personification, metaphors, and intensification used by the authors, one of the most impressive examples of the language of the in the description of political processes are the internationalisms and epithets, terms.

The study revealed some specific character and a wide scale of perception of the concept «society and social changes», which is inherent to the speakers. The analysis presented the peculiarities of explication of the figurative component of the concept «society and social changes» by stylistic means.

REFERENCES:

1. Aristotle 1998. Nicomachean Ethics. USA: Oxford University Press.
2. Bloom, Howard, The Global Brain: The Evolution of Mass Mind from the Big Bang to the 21st Century. (2000) John Wiley & Sons, New [Electronic resource] / York. https://web.stanford.edu/class/symbolsys205/global_brain.html
3. Kulabneva E.A., Ostapenko V.V., Tkachenko A.M., (2019). Economy and Social Changes [Electronic resource] / Kulabneva E.A., Ostapenko V.V.,

УДК 811.111'255.4

Каширіна І. В.

викладач НУ «Запорізька політехніка»

«МОВНА ДОКТРИНА» Й МОДЕЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПЕРЕКЛАДАЧА С. КАРАВАНСЬКОГО

Все мовне багатство ідіостилю перекладача С. Караванського ґрунтується на його творчому кредо й оприявлюється у власноруч розроблених принципах розвитку поетичної мови за законами краси. Її масив тлумач, *по-перше*, систематизував відповідно до власноруч розроблених правил, які називає «мовною доктриною, яка б орієнтувала мовців у словесному океані» [6, с. 145] і про яку пише: «На ділі, в Україні існують дві тенденції мовлення: українська традиційна і українська офіційна, накинута згори. Сьогодні ці тенденції очікують уніфікації. Отут і придалися б правила відродження» [6, с. 140]. *По-друге*, зафіксував у «Словнику рим української мови», «Практичному словнику синонімів української мови» (витримав 3 перевидання) та «Російсько-українському словнику складної лексики» (витримав 2 перевидання) [4; 5; 7], з опертям на зауваги, наведені у низці мовознавчих видань [1; 3; 6] та у циклах «Війна словес, або кожен Івась має свій лас» [2, с. 122–128; 8, с. 37–60], «Стиліст Микита Канахвета» [8, с. 61–87] «Експерсія до Лябораторії слова» [8, с. 109–160]. *По-третє*, С. Караванським розроблено *лінгвографічну модель української мови*, що є багатшаровою та просторовою складною конструкцією, що відроджує а) фонетичний рівень української мови: укладено звукову абетку української мови та розроблено канали й підканали чоловічих, жіночих і дактилічних рим української мови («Словник рим української мови» фіксує 60 000 римованих пар й «може з успіхом заступати орфографічний та орфоепічний словники» [7, с. 2]); б) лексичний рівень української мови (лексеми та їхні морфологічні варіанти, новотвори й призабуті мовні форми згруповано у вигляді 20 000 синонімічних рядів, представлених у «Практичному словнику синонімів» [4]); в) морфологічний рівень (українською мовою перекладено й систематизовано у вигляді «Російсько-українського словника складної лексики» російські дієслова, вперше в історії української лексикографії перекладено й систематизовано утворені від кожного з них дієприкметники та інші граматичні форми); г) перекладено українською мовою та систематизовано у «Російсько-українському словнику складної лексики» [5] фразеологічні звороти, крилаті вирази, цитати з літературних творів. Отже,

модель відродженої української мови С. Караванського включає в себе а) канал зв'язку з мовою колонізатора через абсорбцію питомих українських форм, раніше привласнених колонізаційною лінгвокультурою («Російсько-український словник складної лексики» містить 35 000 перекладів [5]), б) канал зв'язку з мовами народів вільного світу, оскільки схему нагромадження звукових сигналів у «Словнику рим», на думку С. Караванського, цілком можна застосувати для цілісної візії інших національних мов.

До С. Караванського, своє бачення літературної української мови перекладачі відображали в різноманітні стильових ознак, притаманних їхнім творчим методам. Тому прагнення С. Караванського плекати чистоту рідного слова органічно переплітається з поглядами відомих майстрів художнього слова: М. Лукаш, використовуючи фольклорний, розмовний пласт, активізував забуту лексику [9; 11], Г. Кочур мав завжди напохваті лексику, синтаксис і фоніку фольклору [13, с. 192–202], Борис Тен вживав у перекладах архаїзми [10, с. 105–108; 12].

Створена С. Караванським *лінгвографічна модель відродженої української мови* є вкрай новаторською, і понині не має аналогів. За основу С. Караванський бере розроблений власноруч специфічний *звуковий алфавіт*, в якому всі звуки нашої мови записано у двох рядах: голосному ([И / Е / А / О / У]) та приголосному ([Р' / Р / Л' / Л / Й' / Й / Н' / Н / М' / М / В' / В / Ф' / Ф / Б' / Б / П' / П / Д' / Д / Т' / Т / Г' / Г / К' / К / Г' / Г / Х' / Х / З' / З / С' / С / ДЗ' / ДЗ / Ц' / Ц / Ж' / Ж / Ш' / Ш / Щ' / Щ / ДЖ' / ДЖ / Ч' / Ч]). *Звуки* подано як *звукові сигнали*, класифіковано у рубрики за допомогою «методів словникування» (термін С. Караванського [7; с. v]), на чолі яких – *лінгвографічний* (на відміну від традиційного лексикографічного). Зазначемо, що до С. Караванського в Україні зроблено спробу створити словник рим. Його оцінку С. Караванський дає у 23 інтернет-сеансі наших інтерв'ю: «Ведучи мову про «Словник рим», варто згадати про історію словників рим в Україні. До появи мого словника рим, в Україні вийшов «Словник рим» мовознавця Бурячека. Я бачився із п. Бурячеком 1960/1961 року у Львівському університеті ім. І. Франка. Я пояснював йому потребу зміни абетки у словнику рим, але він її, як виявилось після видання його словника, не прийняв, за винятком того, що поділив увесь словник на 5 розділів, відповідно до кількості основних голосівок в нашій мові: И, Е, А, О, У. Це він прийняв, але зберіг порядок голосівок традиційної абетки: А, Е, И, О, У. Тим він знизив легкість пошуку рим з подібними приголосними: -ид – ит, -иб – ип, -из – ис тощо. На мою думку, це головний недолік його словника».

Створена С. Караванським *модель* відкриває особливий аспект його творчого методу, який сам перекладач назвав «*римотворчим*» [7, с. xv]. Вважаючи римотворчість «наріжним каменем» свого творчого методу, С. Караванський міркує так: «Наша мова дає змогу поетам і перекладачам

“працювати” з усіма можливими в поезії римами, і цю універсальність нашої мови перекладач має не нехтувати, а розвивати». С. Караванський підкреслював, що «Словник рим української мови» [7] фіксує не тільки основний словниковий склад нашої мови, а й специфічну лексику, властиву поетичній мові. Тож створена модель *охоплює не тільки рівні мови* (від фонетичного до граматичного), *а й стилі* (від розмовного до поетичного), а тому перетворює «Словник рим української мови» на джерело перекладацької римотворчості й експресивних контрастів й зсувів у текстах перекладів, виконаних С. Караванським.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Караванський, С. До зір крізь терня, або хочу бути редактором [Текст] / С. Караванський. – Львів : БаК, 2008. – 120 с.
2. Караванський, С. Моє ремесло / С. Караванський. – Лондон : Українська Видавнича Спілка, 1981. – 184 с.
3. Караванський, С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я» [Текст] / С. Караванський. – Київ : ВЦ «Академія», 2001. – 240 с.
4. Караванський, С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – Львів : БаК, 2012. – 536 с.
5. Караванський, С. Російсько-український словник складної лексики / С. Караванський. – Київ : ВЦ «Академія», 1988. – 711 с.
6. Караванський, С. Секрети української мови [Текст] / С. Караванський. – Львів : БаК, 2012. – 536 с.
7. Караванський, С. Словник рим української мови / С. Караванський. – Львів : БаК, 2004. – 1027 с.
8. Караванський, С. Ярина з городу Хоми Черешні / С. Караванський. – Торонто; Онтаріо; Канада : Гомін України, 1981. – 187 с.
9. Корунець, І. В. Микола Лукаш як людина і перекладач. / І. В. Корунець // Всесвіт. – Київ, 1999. – Вип. 11–12. – С. 118–128.
10. Кочур, Г. П. Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю [Текст] / Г. П. Кочур. – Київ : Смолоскип, 2008. – Т. 2. – 1072 с.
11. Радчук, В. Д. Уроки Миколи Лукаша. / В. Д. Радчук // Дивослово. – Київ, 2017. – № 2. – С. 42–47.
12. Стріха, М. У робітні майстра / М. Стріха // Всесвіт. – Київ, 1990. – № 4. – С. 148–149.
13. Чередниченко, О. І. Про мову і переклад / О. І. Чередниченко. – Київ : Либідь, 2007. – 248 с.

УДК 81'25=112.2(045)

Лещенко Г. А.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ВІДТВОРЕННЯ ІМПЛІЦИТНОГО ЗМІСТУ ЗАСОБАМИ МОВИ ПЕРЕКЛАДУ

Імпліцитним змістом або підтекстом називають ту частину інформації, яка прямо не виражена мовними знаками, але так чи інакше присутня на текстову рівні. Така інформація виражається та розуміється адресатом за допомогою розумових операцій та з врахуванням контексту, фонових та прагматичних знань. Наявність імпліцитності у мові пояснюється дією закону економії у мові, проявом тенденції до компресії інформації. Імпліцитна інформація може бути засобом комунікативного впливу на адресата, або виступати художнім засобом, так як вона здатна підвищити експресивність та естетичний вплив на читача. На даний момент у лінгвістиці явище імпліцитності вивчається в рамках когнітивно-комунікативного підходу до мови. Імпліцитність розглядається як одна з найважливіших мовних універсалій, яка властива мові як знаковій системі і яка виникає в результаті тісної взаємодії мовних і мовленнєвих чинників.

В тексті імпліцитність виражається за допомогою різних засобів.

На графологічному рівні маркувальними засобами імпліцитності є шрифт, колір, графічне оформлення, а репрезентативними – розділові знаки. На лексичному рівні імпліцитність реалізується через імплікаціонал (переферія семантичних ознак), який бере участь в утворенні асоціативних зв'язків (периферія семантичного значення). Засобом вираження імпліцитності на лексичному рівні постає оцінна лексика. На граматичному рівні маркувальними засобами імпліцитності постають еліipsis, модальні дієслова, модальні конструкції тощо. На комунікативному рівні репрезентативними засобами імпліцитності є пресупозиції, а репрезентативними – непрямі мовленнєві акти. Пресупозиції охоплюють сукупність умов, необхідних для істинності повідомлення (фонові знання і комунікативний досвід). Ілюкція повідомлення в непрямих мовленнєвих актах здійснюється опосередковано шляхом вторинного комунікативного акту.

Отже, одніє з найбільш продуктивних особливостей мови можна вважати її імпліцитність, тобто властивість передавати явно не виражену, позатекстову інформацію. Імпліцитність в мові розглядається як економічний спосіб відображення позалінгвістичного змісту, при якому в результаті асоціативного зв'язку елементів ситуації можливо зрозуміти всю.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ-ЕПОНІМІВ В ОРТОПЕДІЇ ТА ТРАВМАТОЛОГІЇ

Окремий пласт в системі медичних термінів загалом і в ортопедії та травматології, зокрем, складають поняття, до складу якого яких входять власні імена, утворюючи терміни-епоніми, що представляють досить поширений спосіб термінологічної номінації. Додавання власних імен до складу термінів призводить до перегляду власних імен та отримання нових значень та асоціацій. Нові терміни стають носіями певних диференціальних ознак відповідного терміну.

Під епонімами ми розуміємо особливі поняття, унікальність яких виражається власним ім'ям людини. Вони не тільки зберігають ім'я першовідкривача структури чи хвороби, але й вказують на епоху, в якій вперше був описаний термін, наукову школу і часто методологію відкриття.

Оскільки терміни-епоніми в ортопедії та травматології номінують медичні поняття різних семантичних категорій, то з добору епонімів в 306 одиниць, які були відібрані з фахової літератури (підручники, журнали та комп'ютерні сайти) було виокремлено 10 основних лексико-семантичних груп:

переломи (22 %): Bankart's [fracture](#), Barton's [fracture](#), Bennett's [fracture](#), Boxer's fracture, Bumper fracture, Burst fracture, Busch fracture, Bosworth fracture, Cedell fracture, Chance fracture, Chopart fracture-[dislocation](#), Colles' fracture, Cotton fracture, Destot fracture, Deutschlander fracture, De Quervain fracture, Dupuytren's fracture;

хвороби (21 %): а) вроджені деформації (12 %): Albers-Schönberg disease, Albright's hereditary osteodystrophy, Antley-Bixler syndrome, Apert syndrome, Beals-Hecht syndrome, Bekhterev's disease, Bruck syndrome, Camurati-Engelmann disease; б) надбані хвороби (9 %): Baker's cyst, Bankart lesion, Barré-Liéou syndrome, Blount's disease, Brodie abscess, Chandler's disease, De Quervain syndrom, Dupuytren's contracture, Ewing sarcoma, Freiberg disease;

ортопедичні класифікації (11 %): Danis-Weber classification, Denis classification, Evans-Jensen classification, Frykman classification, Garden classification, Gartland classification, Gustilo open fracture classification, Haruguchi classification, [Hawkin's classification](#), Herbert classification, Herscovi

classification, Ideberg classification, Jupiter classification, Lauge-Hansen classification;

ортопедичне обстеження (11 %): Allis sign, Apley grind test, Barlow maneuver, Clarke's test, [Cotton test](#), Cozen's test, Durkan's test, Finkelstein's test, Froment's sign, Jobe's test, Kapandji score, Gaenslen's test;

кістково-м'язові рентгенологічні ознаки (9%): [Baumann's angle](#), Blumensaat's line, Bohler's angle, Cobb angle, Fairbank's changes, Gilula's lines, Harris lines, Hilgenreiner's line, Kellgren-Lawrence grading scale, Klein's line, Pauwel's angle;

процедури (6 %): [Akin osteotomy](#), Bankart repair, Broström operation, Brunelli Procedure, Cotrel-Dubousset instrumentation, Cunningham shoulder reduction, Darrach's procedure, Evans technique, [Girdlestone's Procedure](#), Kocher manoeuvre, Krukenberg procedure, Latarjet operation;

ортопедичні імпланти (6 %): [Austin Moore prosthesis](#), Baksi's prosthesis, Charnley prosthesis, Denis Browne bar, Ender's nail, Grosse-Kempf nail, Harrington rod, Herbert screw, Kirschner wire, Küntscher nail, Moore's pin, Neer's prosthesis, Smith Peterson nail, Seidel nail, Steinmann pin;

анатомія тіла людини (4 %): Gerdy's tubercle, Guyon's canal, Harrison's groove, Haversian canal, Lisfranc joints, Lisfranc ligament, Lister's tubercle, Martin-Gruber Anastomosis, Schmorl's nodes, Volkmann's canals;

ортопедичні інструменти (4 %): Bryant's traction, Charnley Retractor, Darrach Elevator, Faraboeuf forceps, Gigli saw, Hohmann retractor, Ilizarov apparatus, Jungbluth forceps, Matta forceps, Taylor Spatial Frame, Spanier forceps, [Thomas splint](#), [Verbrugge forceps](#);

клінічні ознаки (3 %): Baastrup's sign, Bouchard's nodes, Boutonniere deformity, [Cooper nail's sign](#), Codman triangle, Destot's sign, Heberden's nodes, Kanavel's sign, Larrey's sign;

На підставі аналізу добору було виявлено, що найчисельнішими лексико-семантичними групами є «переломи», «хвороби», «ортопедичні класифікації» та «ортопедичні обстеження» оскільки ортопедія займається діагностикою та лікуванням деформацій і порушень функцій кістково-м'язової системи. Основними денотативними компонентами цих груп стали іменники: «[fracture](#)», «disease», «syndrome», «classification» та «test».

Традиційно ортопедія пов'язана з розділом клінічної медицини, що вивчає пошкодження опорно-рухового апарату – [травматологію](#). Іманентно до складу ортопедії і травматології входить [протезування](#), що пояснює значну кількість термінів-епонімів, що позначають «процедури» та «ортопедичні імпланти».

Отже, терміни-епоніми – це невід'ємна складова англійської терміносистеми ортопедії та травматології, яка характеризується розгалуженістю тематики, про що свідчить значна кількість лексико-

семантичних груп, де власним назвам належить чільне місце в накопиченні, збереженні та передачі культурної інформації.

УДК 811'11'27

Приходько А. М.¹

Козлова О. Б.²

¹ д-р філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФЗ-310м НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ «ДИСКУРС» VS. «ТЕКСТ» У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Поняття комунікативної стратегії та тактики вже досить детально розроблені у лінгвістиці. Однак ще й донині вони не мають ані загальноприйнятої дефініції, ані однозначного трактування. Під комунікативною стратегією розуміють «характеристику когнітивного плану спілкування, яка контролює оптимальне вирішення системи завдань» [3, с. 274], «вибір комунікативних намірів, розподіл квантів інформації по комунікативним складовим» [8, с. 18]. «загальний план або «вектор» мовленнєвої поведінки» [7, с. 58].

Наголошуючи на інтенціональності та цільовому призначенні комунікативної стратегії, дослідники характеризують її і як «творчу реалізацію плану побудови мовлення з метою вирішення глобального мовного/немовного завдання в конкретній інтеракції» [2, с. 50], «послідовність мовленнєвих дій, організованих залежно від цілей комунікативної взаємодії» [8, с. 22], «ефективні шляхи досягнення комунікативних цілей» [9, с. 97], «план із оптимального втілення комунікативного наміру, що визначає сукупність мовних та мовленнєвих засобів» [1, с. 12].

На нашу думку, вибір комунікативних стратегій визначають комунікативні інтенції. На це вказує і О. О. Селіванова, яка вважає, що «комунікативна інтенція є превербальним, осмисленим наміром мовця, що зумовлює вибір комунікативних стратегій, визначає внутрішню програму його мовлення та способи її втілення» [6, с. 605]. Під комунікативною інтенцією розуміють також цілі та наміри мовця, його загальну настанову та спрямованість на реалізацію комунікативного наміру (наприклад, повчання, інформування, переконання адресата, спонукання його до дій, навіювання та інше) [5, с. 56].

Комунікативні стратегії розрізняються відповідно до цілей, які переслідує людина у процесі спілкування. Цілі учасників комунікативної взаємодії можуть бути організовані ієрархічно. Наприклад, О. С. Іссерс і М. Макаров пропонують розрізняти два види ієрархічно підпорядкованих

цілей: першочергові (заради яких планується та здійснюється комунікація) та другорядні цілі, пов'язані з ефективною взаємодією комунікантів, їх самовираженням, самооцінкою та прагненням створити позитивний імідж [3, с. 112; 4, с. 23].

Першочергові цілі ініціюють комунікативний процес, керують мовленнєвими діями. Для їх досягнення використовують основні стратегії, спрямовані на корегування моделей світу, системи цінностей та поведінки адресата. Для реалізації другорядних цілей, змістом яких є досягнення успіху в процесі комунікативної взаємодії, застосовують допоміжні стратегії, що сприяють її ефективній організації й оптимальному впливу на адресата.

Одна і та ж сама тактика може застосовуватися у різних стратегіях одного й того ж самого дискурсу або у різних типах дискурсу. Наприклад, тактика компліменту може використовуватися не тільки в рекламному, а й у любовному, публічному чи політичному дискурсах. Подібні тактики вважаються універсальними [8, с. 68]. Номінація тактик здійснюється зазвичай шляхом використання певної семантичної назви, що узагальнює значення одиниць, які слугують засобами передачі тієї чи іншої комунікативної тактики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белова, А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики [Текст] / А. Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. – К., 2004. – Вип. 10. – С. 11-16.
2. Вострова, С. В. Комунікативні стратегії та тактики англomовного медичного дискурсу [Текст] / С. В. Вострова // Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. пр. [відп. ред. Н. М. Корбозерова] – К. : Видавничий центр КНЛУ. – 2003. – Вип. 9. – С. 48-57.
3. Иссерс, О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи [Текст] / О. С. Иссерс. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 284 с.
4. Макаров, М. Л. Основы теории дискурса [Текст] / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 280 с.
5. Паршин, П. Б. Речевое воздействие: основные сферы и разновидности [Текст] / П. Б. Паршин // Рекламный текст. Семиотика и лингвистика. – М., 2000. – С. 55-73.
6. Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми [Текст] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2008. – 718 с.
7. Труфанова, И. В. О разграничении понятий: речевой акт, речевой жанр, речевая стратегия, речевая тактика [Текст] / И. В. Труфанова // Филологические науки. – 2000. – № 3. – С. 56-65.
8. Янко, Т. Е. Коммуникативные стратеги русской речи [Текст] / Т. Е. Янко. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 384 с.

9. Adams, J. K. Pragmatics and Fiction / J. K. Adams. – Amsterdam, Philadelphia : Benjamins, 1985. – 89 p.

УДК 811.111'276.2:575

Кузнєцова І. В.¹

Рябчук О. Т.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФз-310м НУ «Запорізька політехніка»

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ФІТОНІМ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Світ рослин безумовно є важливим фрагментом мовної картини світу. Фітонімічна лексика в свою чергу відображає господарську та культурну діяльність народу, систему його цінностей і світосприйняття. Людина, відчуючи себе частиною природи, на початкових етапах свого розвитку знаходилась в повній залежності від існування флори. Назви рослин є носіями символічного змісту завдяки таким їх семантичним ознакам, як багатозначність, образність, імпліцитність змісту. Індивідуальні знання символіки фітонімів формуються переважно на підсвідомому рівні під впливом міфів, легенд, народних пісень, фразеологізмів, звичаїв, обрядів, ритуалів, а також літературних творів. Тому історико-етимологічному аспекту вивчення фітонімів учені приділили більше уваги.

Термін «фітонім» з'явився у 70-х років XX століття, саме з цього періоду дане поняття почало активно використовуватися в лінгвістиці. На думку Ю. А. Дьяченко, в науці оформилося як вузьке, так і широке тлумачення зазначеного терміну. Як зазначає С. Шестакова, «фітонім – це власне ім'я будь-якої рослини» [2, с. 45]. Початок вивчення фітонімічної лексики пов'язане з ім'ям Ф. І. Буслаєва. Оскільки в мовознавчій науці немає єдиного визначення назв на позначення об'єктів рослинного світу, такі лексичні утворення іменували порізно: фітонім (О. Абакумова, О. Блінова, С. Бутко тощо), флороназва (В. Пітель). Проте деякі дослідники у своїх розвідках послуговуються не якимось одним терміном, а використовують паралельні найменування: фітонім, фітонімний іменник (І. Клімас), фітонім, флорема, флористична одиниця (К. Акулініна), фітонім, флористична лексема (С. Камаль), фітонім, фітонімічна лексема (Ю. Дьяченко), флоролексема, флоризм, флороназва, флористична одиниця (С. Шуляк), флоролексема, флористичне найменування (І. Коломієць, Д. Уманець). Проаналізувавши ці визначення, кваліфікуємо лексеми аналізованого різновиду як фітоніми (терміни флороназва, флоролексема вживаємо як синонімічні).

Згідно Т. В. Анікіної, фітоніми поділяються на групи, в залежності від їх структурних особливостей: однослівні і складні найменування. Група однослівних номінацій включає фітоніми, утворені шляхом запозичення і словотвору. Наприклад, запозичена з грецької мови *chamomile* – ромашка. Група складних найменувань включає фітоніми з двох і більше лексичних компонентів. Наприклад, *rubber plant* – фікус. У простих фітонімів, утворених за допомогою суфіксації, як похідних афіксів використовуються суфікси -age (*lovage* – любисток) і -у (*barley* – ячмінь). Вони характеризуються непродуктивністю. Ще меншою продуктивністю характеризуються субстантивація (*pink* – гвоздика, *everlasting* – цмин) і скорочення (*lily* < *Lilium* – лілія, *elder* < *elder berry tree* – бузина) [1, с. 8].

Як відомо, запозичення є широким пластом лексики. Серед можливих типів словоскладання для номінацій англійських фітонімів використовуються тільки два. Простим словоскладанням можна утворити такі лексеми: *henbane* – блекота (букв. курка + отрута); *larkspur* – живокіст (букв. жайворонок + шпора); *hawthorn* – глід (букв. огорожа + колючка); *moor-berry* – журавлина болотна (букв. болото + ягода). [1, с. 8].

За ознакою структурно-семантичної організації можна виділити такі тематичні групи назв на позначення флористичних одиниць: а) найменування сукупностей (елементи ландшафту): об'єкти природи, створені без участі людини: ліс – *forest*; об'єкти природи, створені людиною: сад – *garden*; б) загальні найменування: квіти – *flowers*; в) власне фітоніми: назви дерев: сосна – *pine*; назви кущів: бузок – *lilac*; назви ліан: виноград – *grape*; назви трав: суходільних: чистотіл – *celandine*, кульбабка – *dandelion*; водяних і болотних: комиш – *reed*; назви квітів: ромашка – *chamomile*, гвоздика – *pink*; назви городніх культур: соняшник – *sunflower*; назви плодів: фруктових дерев: яблуко – *apple*; городніх рослин: морква – *carrot*; г) партитивні фітоніми (частини рослин): гілка – *branch* тощо.

Отже, проведений короткий структурно-семантичний аналіз фітомної лексики, дає підстави твердити, що у ролі об'єктів цих наукових досліджень виступають різноманітні флороназви, які включають родові і видові поняття, в основному вилучені із спеціальних джерел наукової літератури (словників, довідників, науково-навчальних посібників тощо), тобто закріплені за науковою сферою вживання і підпорядковані певній галузі знань. Наведені класифікації флороназв, з одного боку, адекватно відображають екстралінгвільну типологію рослин на рівні буденної свідомості пересічного носія мови, а з іншого боку, вони придатні для власне лінгвістичного використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аникина, Т. В. Словообразовательная структура фитонимической лексики в английском и русском языках [Текст] / Т. В. Аникина // Научный результат. Сер. : Вопросы теоретической и прикладной лингвистики. – 2018. – Т. 4, № 4. – С. 3–13.

2. Шестакова, С. Мотивація сучасних українських фітонімів [Текст] / С. Шестакова // Українська мова. – 2010. – № 2. – С. 44–49.

УДК 811.111'276:004.056

Кузнєцова І. В.¹

Засипко В. С.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФз-310м НУ «Запорізька політехніка»

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ КІБЕРБЕЗПЕКИ

За класифікацією О. В. Даниленко [1, с. 14]) англomовні терміни кібербезпеки утворюються за допомогою наступних способів творення, а саме: морфологічний – створення нового терміна шляхом афіксації та словоскладання; синтаксичний – формування термінологічних словосполучень та скорочень – побудова усічених варіантів термінів на основі багатокomпонентних термінологічних одиниць; семантичний – вживання в ролі терміна слова або словосполучення загальноновживаної мови з набуттям термінологічного значення та запозичення – називання наукового поняття іншомовним словом.

Словниковий склад англійської мови постійно поповнюється, морфологічні способи словотворення (афіксація і словоскладання) роблять істотний внесок у збагачення не тільки загальноновживаної мови, а й спеціальних термінологій. Відзначимо, що на сучасному етапі розвитку морфологічні способи термінотворення в англomовній терміносистемі кібербезпеки є високопродуктивними, цим способом утворюються багато найбільш частотних термінів англomовної термінології кібербезпеки. Афіксація є досить поширеним способом словотворення в англійській мові. Суфікси і префікси відрізняються не тільки з точки зору позиції по відношенню до кореня слова, але і за ступенем самостійності. Суфікси, які оформляють певну частину мови, тісно пов'язані з основою. На відміну від суфіксів, префіксів змінюють значення слова, тому більш самостійні лексично. В аналізованій термінології продуктивні афікси за своїм походженням в основному є споконвічно англійськими: -er (cryptographer), -sis (cryptoanalysis), -ency (cryptocurrency), -ance (resistance). Префікси – це словотвірні морфеми, що передують кореневі, вони можуть змінювати лексичне значення слова, але здебільше не мають впливу на належність його

до того чи іншого лексико-граматичного класу. Як показало дослідження, високочастотні префікси в англomовній терміносистемі кібербезпеки це такі як a- (asymmetric), dis- (distribution), hyper- (hyperlink), multi- (multivariate), pre- (prerequisites), en- (encryption). У словоскладанні в англійській мові можуть брати участь як прості основи, так і основа проста з основою похідною які знаходяться між собою в певних структурно-семантичних відношеннях. У процесі утворення складного слова предмет або явище конкретизується. Нейтральний тип будови складних слів є поєднання основ без з'єднувального елемента. Цей спосіб типовий для більшості складних іменників сучасної англійської мови, які при цьому можуть належати до різних частин мови: hash-function, anti-virus, blacklist, botnet, ciphertext, clickjacking, cyberattack.

Одним з ефективних способів терміноутворення є семантичний, суть якого полягає в актуалізації смислових, асоціативних зв'язків між словами різних предметних рядів і створенні на їх основі нової лексико-семантичної єдності. Термін, створений семантичним способом, не є неологізмом: новизна мовної одиниці формується за допомогою встановлення нових концептуальних зв'язків у новому контексті: sniffing, Trojan Horse, vulnerability, worm. Для англomовної терміносистеми кібербезпеки характерна термінологізація загальноновживаної лексики шляхом переміщення її в контекст сфери ІТ. Вивчений нами матеріал показує, що у формуванні зазначеної терміносистеми найактивнішу роль відіграє метафоризація: cloud computing, packet sniffing, patch management, меншою мірою – метонімізація: clickjacking, drive-by download, honeypot, link jacking. Синтаксичний спосіб терміноутворення є одним з найбільш продуктивних, оскільки двокомпонентні і трикомпонентні термінологічні словосполучення становлять більше 60 % всього складу термінології. Більшість двокомпонентних термінологічних словосполучень мають атрибутивний характер і утворюються за різними моделями: unauthorized access, Virtual Private Network, Software-as-a-Service, Public Key Infrastructure. Багатоконпонентні термінологічні словосполучення є номінаціями, які найбільш повно відповідають потребам сучасної ІТ сфери, оскільки з їх допомогою утворюються складні одиниці, що позначають складні за своїми функціями й компонентами. Скорочення перетворюється у виключно продуктивний спосіб терміноутворення, причому об'єктом скорочення стають не тільки термінословосполучення, але й терміни-слова: malware, hacktivism, pen-testing. Запозичення один з найпростіших способів терміноутворення. Серед причин запозичення виступають такі: запозичення терміна разом з новим поняттям, паралельне використання власного і запозиченого терміна в різних сферах, пошук досконалішого терміна, відсутність досконалого власного терміна. Неоднозначним є й ставлення до запозичених термінів. Деякі термінознавці - так звані пуристи - заперечують потребу запозичати терміни з інших мов, натомість пропонуючи

творити терміни з ресурсів власної мови. Приклади запозичень: security perimeter, social engineering, authentication, virus, zombie.

Отже, у ході дослідження були виділені чотири найбільш продуктивних способи терміноутворення в англомовній терміносистемі кібербезпеки: морфологічний, синтаксичний, семантичний та запозичення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Даниленко, О. В. Становление и развитие английской туристской терминологии : монография [Текст] / О. В. Даниленко. – Омск : ОмГТУ, 2009. – 120 с.

УДК 811.111'36:058

Кузнецова І. В.¹

Дорош О. Ю.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФЗ-310м НУ «Запорізька політехніка»

ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ В АНГЛОМОВНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ НУТРИГЕНЕТИКИ

Парадигматика і синтагматика в лінгвістиці досить актуальні при дослідженні англомовної терміносистеми конкретної науки. Визнання парадигматичних відношень у лексиці призводить до визнання її системного структурування. Загальноприйнятою нині можна вважати позицію, згідно з якою в лексико-семантичній системі мови існують парадигматичні класи [1, с. 96]. Досі дискусійним вважається питання про те, на якому рівні внутрішнього членування слів одного семантичного розряду, можна говорити про парадигматичні класи і парадигматичні відносини між словами.

На переконання Д. Н. Шмельова, парадигматичні відносини – це відносини між одиницями одного класу, однієї групи слів. Так, дієслова *rejoice, laugh, cry, grieve, mourn* / *радіти, сміятися, плакати, тужити, сумувати* об'єднуються тим, що називають дії, пов'язані з вираженням почуттів [4, с. 32].

Парадигматичні відносини спостерігаються не тільки між словами, а й між формами слів. Крім того, парадигматичні відносини, об'єднуючи слова і форми слів у групи взаємопов'язаних одиниць, створюють можливості вибору в процесі мовлення одиниці, потрібної в конкретному тексті та ситуації. Різні одиниці, які знаходяться в парадигматичних відносинах, не живаються одночасно.

Термінологія є джерелом терміносистеми, яка формується відповідно до етапів формування теорії або теорій науки. Загалом терміносистема є

сукупністю термінів, які забезпечують номінацію головних понять певної сфери знань та діяльності, пов'язаних між собою логіко-семантичними та іншими відношеннями. Термінологія молодшої науки нутрігенетики багата, насамперед, завдяки історії її формування та поповнення (на основі латинських, грецьких та англійських запозичень), а також постійному обміну інформацією між спеціалістами всього світу. Метафоричні терміни молекулярної біології дозволяють здійснювати вербалізацію уявлень щодо об'єктів і процесів, які не помітні неозброєним оком, а також відображають прагнення синтезування в метафорі нове та вже відоме. Метафорична номінація виникає, на переконання В. Н. Телія, на основі схожості за функцією, формою категоріально різнорідних сутностей [3, с. 82].

Вживання вже готового мовного найменування в нутрігенетиці базується найчастіше на основі звичайних стереотипних асоціацій. Складні методи аналізу ДНК та розшифвання генома вербалізуються за допомогою кластера метафор «геном як код / інформація»: *gene, gene transcription, gene expression, genome editing, repeat(s), read(s), silencing, coding, recombination, translation, deletion*.

Характерною особливістю термінотворення в нутрігенетиці є висока частотність використання основних словотворчих моделей, які відображають категоріальну приналежність відповідних понять [4, с. 130]. У цілому термінологічний матеріал нутрігенетики володіє великою кількістю термінологічних одиниць генетики та генної інженерії, які є запозиченими зі сфери біології, медицини, хімії, фізики та деяких інших сфер людського знання, наприклад, *genetic mechanism, DNA repair, DNA damage; progenitor, dead Cas9, winged DN, zinc finger system*. І цей розвиток терміносистеми постійний і відбувається в нерозривному зв'язку зі становленням відповідних референтних сфер.

Семантичне дублювання та синонімія в сфері нутрігенетики зустрічаються часто. Також присутні графічні варіанти, які відрізняються написанням, але мають однакову вимову; фонетико-графічні варіанти, які відрізняються вимовою і написанням, тощо. Елементи *cis*- і *trans*- володіють антонімічною семантикою. У рамках префіксації найчастіше вживається *in*- із значенням заперечення або протилежності. Доволі поширена частка *anti*- для утворення англословних термінів у сфері нутрігенетики.

Антонімія в термінології нутрігенетики насамперед важлива в семантичному аспекті, адже, зокрема, відбувається чітке позначення вектора дії об'єкта дійсності. Зустрічається антонімічний елементу *trans*- елемент *cis*-, який означає «по цей бік, з цього боку». Він менш поширений в англословній науковій термінології нутрігенетики. Це пояснюється його меншою полісемантичністю.

Омонімія також притаманна мові нутрігенетики. Термінологічна омонімія тут представлена лексико-граматичною і лексичною. Найчастіше зустрічається лексико-граматична омонімія, яка переважно відображена у словах, які відрізняються високою частотністю.

Загальний семантичний компонент спеціального або неспеціального характеру в тлумаченнях багатозначних термінів нутрігенетики грає ключову роль. Він допомагає визначати їх семантичний статус. У деяких випадках наявність загальних сем вважається необхідною умовою зв'язку між значеннями термінів, і цей факт – підстава класифікувати їх як терміни-полісеманти. Загальні семи неспеціального характеру можуть виявлятися не тільки на першому, але і на другому, третьому і т.д. етапі аналізу.

Таким чином, темпи кількісного росту термінологічних одиниць в сучасній науці надзвичайно високі, особливо це стосується англійської мови та такої відносно молодшої галузі як нутрігенетика. Вчені роблять нові відкриття, що водночас породжує виникнення великої кількості нової термінологічної лексики. Тому аналіз лексико-семантичних відношень термінів галузі невичерпний і не втрачає своєї актуальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бундюк, О. В. До теорії парадигматики в лінгвістиці [Текст] / О. В. Бундюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія : Філологія. – 2015. – № 14. – С. 94–97.
2. Гринев-Гриневиц, С. В. Введение в терминоведение [Текст] / С. В. Гринев-Гриневиц. – М. : Изд. центр «Академия», 2008. – 304 с.
3. Телия, В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц [Текст] / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 144 с.
4. ТОЛЕ – Типы отношений лексических единиц. – Режим доступа : <http://genling.ru/books/item/f00/s00/z0000012/st049.shtml> (дата звернення: 10.01.2021).

УДК 82-31: 821.112.2

Гура Н. П.¹, Галахова М. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-310М, НУ «Запорізька політехніка»

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ Д. КЕЛЬМАНА «ОБМІРЮВАННЯ СВІТУ»

Роман австрійського письменника Даніеля Кельмана «Обмірювання світу» («Die Vermessung der Welt», 2005), перекладений на більше ніж 40 мов світу, є одним із найуспішніших німецькомовних творів повоєнного часу.

Будучи яскравим зразком постмодерної літератури, роман увібрав в себе її тягу до плюралізму та еклетики, що позначилося на усіх рівнях роману.

Літературознавці неодноразово намагалися визначити жанрову природу роману, але спільного знаменника так і не було досягнуто, оскільки межі жанрів у сучасній літературі розмиті та постійно порушуються. Німецький дослідник Г. Нікель стверджує, що «у рамках жанрової поліфонії, роман «Обмірювання світу» відносять до пригодницького роману, який поєднує риси історичного, біографічного, та філософського роману, де письменник майстерно вводить у роман історичний контекст та використовує творчу уяву» [4, с. 219]. Цю думку розділяють Г. Фролов та Е. Шастіна, які визначають роман як роман-подорож [3, с. 1099]. У свою чергу, Л. Аверкіна та Е. Проціна вважають роман «іронічним переосмисленням традиційної форми роману-біографії [1, с. 66; 2, с. 561]. Такий плюралізм визначень наводить на думку про поліжанрову природу роману.

За зовнішніми ознаками та змістом, роман «Обмірювання світу» можна віднести до історичного, біографічного та пригодницького типу романів. Д. Кельман розповідає історію подорожей головних героїв, оминаючи розлогих описів та барвистих зображень подій та уникає прямої мови, яка надала б роману прямолінійність і достовірність, а також досить точно подає факти життя дослідників. Більш того, австрійському письменнику вдалося дистанціюватися від описуваних подій завдяки нейтральній манері оповіді та непрямій мові, що створює у читача відчуття вільного авторського переказу.

Хоча у романі зображені реальні історичні постаті, Д. Кельман буде оповідь таким чином, щоб вона нагадувала біографію головних персонажів, адже у центрі роману опинилися постаті двох геніїв німецької наукової думки кінця XVIII – початку XIX століть. За основу роману взято реальні документи і листи О. Гумбольдта до брата, однак, завдяки вигаданим діалогам та комічних повсякденним ситуаціям, «шаблонні» генії перетворюються на «живих» людей зі своїми пристрастями та слабкостями.

Мандруючи сторінками роману «Обмірювання світу», читач має змогу поринути у нескінченний світ пригод, адже герої всіляко займаються підкоренням світу. Більшість сторінок у романі присвячені мандрям персонажів: так вісім із шістнадцяти глав роману позначають природньо-географічні поняття: «Море», «Печера», «Річка», «Зорі», «Гора», «Сад», «Степ» та «Дерево». Маршрути подорожей, події та пригод, картини тропічної природи і російської зими, життя людей подаються Д. Кельманом в нейтральній авторській матері, мовою подорожніх нотаток. Однак, автор не тільки фіксує історичні факти, але й заглиблюється у внутрішній світ героїв, описує події їх очима, передає їх настрої, відчуття та переживання.

На сторінках роману Д. Кельман вдається до містифікаційних стратегій, завданням яких є введення читача в оману за допомогою навмисного

залучення елементів вигадки: О. Гумбольдт за два дні у Вашингтоні має змогу побачити купольну споруду та президентський кабінет еліптичної форми. Однак, такий кабінет було побудовано у 1909 році, а класичну купольну споруду – у 1824 році (за 20 років після візиту Гумбольдта у 1804 році). Письменик залучає читача до «творення» роману, тим самим трансформує жанр історико-біографічного роману у захоплюючу розповідь та робить її доступною для розуміння широкій публіці.

Наступною характерною особливістю оповідної стратегії Д. Кельмана є іронічне зниження образів німецьких «геніїв», їхніх подорожей, наукової діяльності, а також взаємовідносин із оточуючими у різних ситуаціях:

О. Гумбольдт проводить на собі досліди по провідності струму через живі тканини та визначає кількість вошей у волоссі індіанки, а К. Гаус страждає через помилково видалений зуб. Іронія в романі відіграє набагато більшу роль, оскільки вона приймає участь у переосмисленні традиційних романних форм та постмодерністській грі з читачем.

Отже, якщо традиційний історичний роман, зосереджений переважно на епосі та її закономірностях як вирішальному чиннику формування та розвитку героя, в романтизованому життєписі подається переважно картина духовного становлення героя, а в романі-подорожі увага сфокусована на пригодах та нових фактах, то роман «Обмірювання світу» Д. Кельмана є сучасним переосмисленням історико-біографічного наративу. Іронія, містифікація та гра руйнують традиційні жанрові рамки та доводять поліжанровість роману

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверкина, Л. А. Критический анализ перевода романа эпохи. Translation 4.0 «Die Vermessung der Welt» Д. Кельмана. Язык. Культура. Коммуникация. Проблемы практики перевода [Текст] / Л. А. Аверкина. // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского, 2017. – Выпуск 20. – С. 65-73.

2. Прощина, Е. Г. «Неужели всегда нужно быть настолько немцем?»: иронический контекст немецкой идентичности в романе Д. Кельмана «измеряя мир» [Текст] / Е. Г. Прощина // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского, 2011. – № 6 (2). – С. 561-564.

3. Фролов, Г. А., Шастина Е. М. Модернизм – постмодернизм – неомодернизм (Повествовательные стратегии в немецкоязычном романе XXI века) [Текст] / Г. А. Фролов, Е. М. Шастина // Ученые записки Казанского университета, 2016. – Т. 158. – Кн. 4. – С. 1098-1108.

4. Nickel, G. Daniel Kehlmanns «Die Vermessung der Welt»: Materialien, Dokumente, Interpretationen [Text] / G. Nickel. – Reinbek : Rowolt Taschenbuch Verlag, 2009. – 224 S.

УДК 81' 255: 004.8

Бондаренко О. М.¹

Павленко М. В.²

¹ доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-318 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ГАЛУЗІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Професійна науково-технічна мова кардинально відрізняється від розмовної та художньої через присутність у ній спеціальної лексики, за допомогою якої можна точно визначити, текст якого типу постає перед нами. Галузь штучного інтелекту швидко розвивається, це сприяє появі спеціальних слів для позначення нових процесів, об'єктів і явищ, тобто термінів. Термін – це слово, яке визначає поняття, виконуючи денотативну функцію. З точки зору морфології терміни поділяються на прості (*deal, lease, tax*), похідні (*liquidity, hypothecation*), складні (*stockholder, creditworthiness, markdowns*), терміни-словосполучення (*expiration date*), терміни-скорочення (*LLC – limited liability company*). Для англomовної термінології галузі штучного інтелекту характерним є якраз використання абревіатур, що позначають назви у комп'ютерному семантичному полі (наприклад: *ANN – artificial neural network*), а також використання загальних технічних та наукових термінів (*algorithm, network, target, error*) [2]. Переклад термінології галузі штучного інтелекту здійснюють за допомогою спеціальних способів перекладу, для того, щоб якнайповніше передати зміст слова у контексті, а саме: Словниковий відповідник – постійна лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова: *network* – мережа; *error* – помилка; *minimum* – мінімум; вибір лексико-семантичного варіанту – обрання перекладачем одного значення терміну, яке є найбільш доречним у контексті: *weight* – навантаження; *gradient descent* – градієнтний спуск; *term* – параметр; *initialization* – калібрування; транскодування – побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу: *linear* – лінійний; *heuristics* – евристика; *approximation* – апроксимація; калькування – дослівний переклад, який використовують при перекладі складних за структурою термінів: *training iterations* – навчальні ітерації; *local minima* – локальні мінімуми; контекстуальна заміна використовується у випадку, коли точний еквівалент певного терміну не відповідає контексту конкретного технічного тексту, і його потрібно замінити на інше, більш доречне слово: *committee* – група; *poorly understood* – недостатньо досліджений; описовий переклад використовують у випадку, коли термін не має жодного словникового відповідника у мові перекладу: *the backpropagation algorithm* – алгоритм зворотного розповсюдження помилки

[1, с. 66]. Лексико-семантичні трансформації представляють собою певні лексичні зміни, які потрібно здійснювати задля адекватного та точного перекладу, який буде легким для читання та розуміння. До лексико-семантичних трансформацій належать конкретизація, генералізація, додавання, вилучення, заміна частини мови та перmutація. Конкретизація являє собою перетворення, при якому одиниця більш широкого змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту: *effectively* – фактично; *initialize* – калібрувати. Генералізація – це прийом, який навпаки розширює значення терміну, коли точне значення терміну не впливає на сенс речення: *get stuck* – зупинитись. Трансформація додавання слова використовується, коли потрібно більш розгорнуто передати речення оригіналу, для кращого його розуміння та інтерпретації у мові перекладу: «*Although much is still unknown*» – «Не зважаючи на те, що багато чого ще є невідомим». Вилучення застосовують у випадках, коли потрібно уникнути повторів і тавтології, або якщо слово або словосполучення, на думку перекладача, не є вирішальним у контексті речення: «...*consider the following general scheme*» – «...розглянемо загальну схему». Перmutація – це трансформація, яка полягає у перестановці слів у словосполученні або реченні, що зумовлено відмінностями у будові мов: *error surface* – поверхня помилки; *hypothesis space* – простір гіпотез [3, с. 104]. До найрозповсюдженіших граматичних одиниць текстів галузі належать безособові форми дієслів, пасивні та інфінітивні конструкції із модальними дієсловами, а також сполучники та прислівники. В українській мові форми герундія відповідають іменники, що утворилися від дієслів, форми інфінітиву, а також в деяких випадках дієприкметники та дієприслівники: *presenting* – представлення; *considering* – врахувавши. Використання дієприкметників різного часу і форми у галузі штучного інтелекту робить викладення думки більш компактним. Інфінітивні конструкції часто використовуються із модальними дієсловами: *to keep in mind* – мати на увазі; *might provide* – можуть забезпечити. Пасивні конструкції, які сприяють більш компактному викладенню думки, часто зустрічаються із модальними дієсловами: *can be represented* – можуть бути представлені; *can be approximated* – може бути апроксимований. Також у текстах галузі часто зустрічаються сполучники, які відображають відношення автора до конкретного твердження: *however* – однак; *although* – хоча. Серед часових форм переважає простий теперішній час Present Simple. Автори науково-технічної літератури часто використовують у своїх роботах Present Simple Active або Present Simple Passive, адже ці часові форми є зручними для візуального сприйняття та компактності матеріалу.

Проаналізувавши текст галузі штучного інтелекту треба зауважити, що найбільш поширеними способами перекладу виявились вибір лексико-семантичного варіанту, словникові відповідники та адаптивне транскодування. Найбільш використовуваними граматичними одиницями виявились

дієприкметники теперішнього і минулого часу та сполучники, які виражають відношення автора до того чи іншого твердження та надають емоційного забарвлення, не зважаючи на прагнення термінології до нейтральності. Серед граматичних трансформацій можна виділити характерні для технічної літератури пасивні конструкції з модальними дієсловами. Таким чином, ми бачимо, що переклад текстів галузі штучного інтелекту є складним процесом, що може бути поясненим новизною термінології даної галузі та відмінностями у будові мов оригіналу та перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури [Текст] / В. І. Карабан. – М. : Нова книга, 2004. – С. 65-84.
2. Кручинина, К. А. Особенности перевода терминов в текстах экономической тематики [Електронний ресурс] / К. А. Кручинина. – Режим доступу:
<https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/148131/1/%D0%9A%D1%80%D1%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%98.pdf>.
3. Mitchell, T. M. Machine learning. [Text] / Mitchell T. M. – М. : McGraw-Hill Science, 1997. – 432 p.

УДК 811.111'38

Лазебна Н. В.¹

Деркачова А. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-310м НУ «Запорізька політехніка»

ЛІНГВАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ОБРАЗНОСТІ АНГЛОМОВНОЇ АВТОМОБІЛЬНОЇ РЕКЛАМИ У МЕРЕЖІ FACEBOOK

Сьогодні реклама в Інтернеті за своєю оперативністю не поступається радіо і телебаченню, а часом навіть перевершує їх. Налаштованість інтернет-користувачів на активне споживання інформації дозволяє виробникам швидко реагувати на запити аудиторії завдяки зворотному зв'язку в режимі реального часу, що сприяє зростанню популярності соцмереж, зокрема мережі Facebook в англomовному світі, у якості каналу поширення реклами.

Рекламний текст – це, в першу чергу, сукупна реалізація різноманітних мовних засобів, і їх доцільне використання сприяє здійсненню впливу на споживача. Змістова багатоплановість та образність дозволяють автору висловити думку стисло, точно та переконливо [2, с. 27], тому в оформленні рекламного тексту в Інтернеті значну роль відіграють засоби виразності.

На фоностилестичному рівні переважають такі прийоми, як алітерація та асонанс. Алітерація – повтор приголосних звуків, що задає певний ритм повідомленню, надає йому звучності: *Don't let the grass grow under your tyres. #LandCruiser* [6]. Асонанс – повтор голосних всередині фрази [1, с. 22]. В рекламних повідомленнях асонанс створює особливий ритмічний малюнок: *The Twinkle, twinkle little star. Riddle solved. Camaro V8* [4].

На лексико-семантичному рівні важливе місце у рекламі відводиться фразеологізмам. Нерідко трансформовані, вони широко вживаються в автомобільній рекламі за рахунок колориту та легкої впізнаваності: *A wolf in wolf's clothing #AudiRS6* [3] – *Вовк у вовчий шкури #AudiRS6*.

Поширеним явищем у сфері автомаркетингу є вживання неологізмів – лексичних одиниць на позначення нових предметів чи вираження нових понять [1, с. 151]. Зокрема важливу роль у рекламі відіграють оригінальні індивідуально-авторські неологізми: *Flamin-go-faster with the #AudiA6* [3].

З метою надання мовленню екзотичності в текстах реклами вживаються запозичення з інших мов: *That's amore. #Z06* [4] – *Це любов. #Z06* (італ). Особливий рівень довіри допомагають створити розмовні, сленгові вирази, властиві усному неформальному мовленню: *How can you be a city slicker while remaining wild at heart? Škoda KAMIQ. That's how* [5]. – *Як бути міським піжонем, залишаючись бунтарем в душі? Škoda KAMIQ. Ось як.*

Емоційну насиченість рекламному повідомленню надають і синтаксичні засоби: спонукальні речення (*Chevrolet Camaro V8. Quench your thirst for thrill* [4]); питальні речення, що імітують діалог з адресатом (*Takes your breath away, doesn't it? Camaro V8* [4]); речення з однорідними членами, що різнобічно презентують товар (*Racy design, sporty interior, modern technology, impressive power. That's ŠKODA OCTAVIA RS 230* [5]); називні речення-слогани (*A statement of strength. #LandCruiser* [6]).

Одним з ключових зображувальних засобів є метафора – приховане порівняння за аналогією. В автомобільній рекламі поширені антропоморфні метафори (*Head of the family. #AudiRS4* [3] – *Голова сімейства. #AudiRS4*); зооморфні метафори (*Nocturnal animal on the run. #AudiA4* [3] – *Нічний хижак на полюванні. #AudiA4*); метафори престижу (*Treasure hidden in the garage. #Supra* [6] – *Скарб, прихований у гаражі. #Supra*).

Цікавим прийомом є використання алузії – стилістичного засобу, що полягає у натяку на загальновідомі факти, історичні події тощо [1, с. 15]. Звернення до культурних явищ відбувається за допомогою кліше, цитат, прецедентних імен, іноді трансформованих з метою утворення мовної гри: *White Riding Hood #ŠKODASUPERB* [5] – *Біла Шапочка #ŠKODASUPERB*; *Michelangelo would be in awe. #Z06* [4] – *Мікеланджело був би у захваті. #Z06*.

Не менш важливим в рекламі є каламбур – прийом вживання в одному контексті різних значень одного слова [1, с. 101]: *Make a splash wherever you*

go #Nilux [6] – *Нароби шуму всюди. #Nilux*. Фото під слоганом, на якому автівка прямує бездоріжжям і розбризкує бруд довкола себе, ілюструє буквально значення словосполучення «*to make a splash*» – *розплескувати*. Однак у переносному сенсі цей вислів також означає «*здійснити фурор*» – отже, за будь-яких умов автомобіль Toyota Nilux виглядатиме ефектно.

Таким чином, автомобільна реклама в соцмережі Facebook послуговується широким арсеналом засобів виразності на всіх рівнях мовлення, метою яких є привернути увагу користувача в Інтернет-просторі, спонукати його до ознайомлення з продукцією та стимулювати попит.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ганич, Д. І., Олійник, І. С. Словник лінгвістичних термінів [Текст] / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
2. Лазебна, Н. В. Образність англomовного комп'ютерного текстового простору [Текст] : монографія / Н. В. Лазебна ; Запорізь. нац. техн. ун-т. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2017. – 205 с.
3. Audi Facebook page [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.facebook.com/audioofficial>.
4. Chevrolet Facebook page [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.facebook.com/chevrolet>.
5. Škoda Facebook page [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.facebook.com/skoda>.
6. Toyota Facebook page [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.facebook.com/TOYOTA.Global>.

УДК 811.111'38:659

Хавкіна О. М.¹

Іваненкова К. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-310м НУ «Запорізька політехніка»

ВИКОРИСТАННЯ ТРОПІВ У РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

У сучасному світі реклама відіграє надзвичайно важливу роль. Реклама – це сполучна ланка між продавцем і покупцем товару. Її головна мета – збут продукту. Основним завданням реклами є формування у цільовій аудиторії чіткого, незабутнього образу продукту, що досягається за допомогою різних інструментів, у тому числі завдяки використанню у рекламних текстах тропів.

«Троп – це прийом виразності, що реалізується на рівні слова чи словосполучення. Слово, вживане в переносному значенні для характеристики будь-якого явища за допомогою вторинних смислових значень, актуалізації його

«внутрішньої форми» [1, с. 7]. Найчастіше вживаними тропами в рекламних текстах є *епітети, порівняння, гіперболи, метафори, уособлення* та деякі інші мовні звороти.

Застосування епітетів у тексті реклами – один з найбільш дієвих способів впливу на пам'ять споживача. Епітети сприяють створенню певного образу товару, який здатний викликати конкретні асоціації (*Виняткова стійкість кольору*). Порівняння використовуються для пояснення чого-небудь невідомого через відоме або для досягнення оригінального звучання (*Новий ефект накладних вій – об'ємні вій і розкриті, як крила метелика*). Гіперболи створюють більш чіткий і запам'ятовуваний рекламний образ (*Don't just volumize, millionize your lashes in Extra Black*). Метафори є найпоширенішими тропами, оскільки вони дають можливість застосовувати приховане порівняння по відношенню до практично будь-яких властивостей і якостей (*Skittles: Спробуй веселку*). За допомогою уособлення можна створити ілюзію «живого» товару (*Hotels that love to say Yes*). Фразеологічні вирази слугують для створення нових, неочікуваних, експресивних образів, мовної гри, які привертають увагу споживачів (*Finger lickin' good*). Цей фразеологічний вираз похвали за гарну їжу, також можна трактувати «дуже смачно, що пальчики оближеш». Каламбур використовується для збудження інтересу до реклами, для створення комічної ситуації і двозначності при прочитанні слогана (*Tic Tac. Surely the best Tactic*). Якщо розбити назву *Tic Tac* на компоненти, а потім на два склади і поміняти місцями, то ми отримаємо гру слів.

Отже, за допомогою тропів рекламний текст стає більш привабливим і цікавим. Вони слугують для посилення виразності рекламного повідомлення. Уміле застосування тропів може допомогти створити ефективну оригінальну рекламу, яка буде «чіпляти» потенційних споживачів рекламованих товарів або послуг та буде краще запам'ятовуватися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Святовець, В. Ф. Словник тропів і стилістичних фігур [Текст] / авт.-уклад. В. Ф. Святовець. – К. : Видавничий центр «Академія», 2011. – 176 с.

УДК 821.111–31.09Гарріс

Тарасенко К. В.¹

Овчинникова К. В.²

¹канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ГФз-310м НУ «Запорізька політехніка»

РОМАН ДЖОАН ГАРРІС «П'ЯТЬ ЧЕТВЕРТИНОК АПЕЛЬСИНА» (2001) В СВІТЛІ РЕЦЕПТИВНОЇ ЕСТЕТИКИ

Роман Дж. Гарріс «П'ять четвертинок апельсина» (2001) є частиною трилогії («Шоколад» (1999), «Ожинове вино» (2000), «П'ять четвертинок апельсина» (2001), і, як

стверджують літературознавці та критики (Стрижевська Т., Сергієнко К., Каркавіна О. та ін.) користується чималим авторським попитом. Ймовірно, секрет популярності цього твору полягає в тому, що його авторка Джоан Гарріс неодмінно проектує тематику роману на жіночу читачку аудиторію, і, як свідчить успіх твору, у своїх розрахунках не помиляється.

Нагадаймо, що рецептивна естетика розглядає твір крізь призму «автор-текст-читач» і у випадку з романом «П'ять четвертинок апельсина» (2001) доволі цікава комбінтрона кореляція компонентів цієї славнозвісної тріади і зумовила успіх цього твору. Рецептивна естетика, яка сприяє проясненню ключових для інтерпретації позицій (позиція автора – позиція потенційного читача послуговується для позначення цього поняття терміном «Erwartungshorizont», який зазвичай перекладають як «горизонт очікування»). Оскільки у так званому «горизонті очікування» виокремлюються дві амбівалентні складові, кожна з яких корелюється з одним з учасників комунікації – з автором та читачем, то доцільним вважається диференціація «горизонту очікування» на горизонт авторських сподівань та «горизонт читачьких очікувань».

Першим аспектом, де «горизонтом авторських сподівань» співпадає із «горизонтом читачьких очікувань» є чисельні кулінарні описи, які і на рівні заголовку роману, і на рівні тексту провають потенційного реципієнта до прочитання твору. Варто підкреслити, що стиль письменниці доволі легкий для сприйняття і адаптований під жіночу аудиторію і на рівні мовних зворотів, і на рівні тематичному. Авторка чітко прораховує потенційну аудиторію, а беручи до уваги психологічну здатність жінки фантазувати, Гарріс насичує текст емоційно, збуджуючи не тільки сферу уяви, але й створює особливий художній світ.

Іншим аспектом, який не може не привернути увагу читачок, це наявність інтриги та таємниці, яка розкривається в кінці роману. Читач відчуває певний катарсис, коли Фрамбуаза нарешті змогла відчутти і зрозуміти те, найтаємніше, що приховувала її мати. Тож інтрига і напруга та постійне перебування в пошуках істини і тримає читачок проглатом усього твору мотивованими для читання, і знову ж таки авторка задіє емоційну сторону жінки-читачки. Доречі, тут також є точка перетину між «горизонтом авторських сподівань» та «горизонтом читачьких очікувань».

І третій рівень співпадіння цих двох категорій рецептивної естетики – це сюжетний рівень. Міфічно-казковий сюжет у поєднанні з доволі специфічним хронотопом відповідає жанровим очікуванням аудиторії: перебування у декількох світах твору та елементи казковості в творі є тими стратегіями письменниці, які вона успішно реалізує у боротбі за читача.

Таким чином, роман Дж. Гарріс «П'ять четвертинок апельсина» (2001) в оптиці рецептивної естетики виглядає як своєрідний вдалий письменницький проект письменниці, який вона, судячи з популярності твору та його перекладеності іншими мовами, доволі успішно реалізує. Авторка у своїх розрахунках доволі точно окреслює потенційну аудиторію свого твору та знає, які письменницькі стратегії використати, щоб сприяти його успіху, і, як бачимо, досягає поставленої мети.

ЛІНГВАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ АТМОСФЕРИ САСПЕНС В АНГЛОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ЖАХІВ

У мовознавчих студіях останніх років значна роль приділяється дослідженням, що пов'язані з вираженням емоцій у художніх творах і їх безпосереднім впливом на реципієнта. Почуття та емоції читача, стан роздуму, тривожності та напруженого очікування привертають увагу дослідників сьогодні як ніколи.

Зокрема, науковий інтерес представляє дослідження поняття «саспенс». Попри те, що саспенс є об'єктом дослідження багатьох праць з лінгвістики, психології, кіномистецтва, наразі не існує однозначної дефініції терміна. У лінгвістиці та літературознавстві саспенс визначається як художній прийом, заснований на створенні ефекту тривожного стану, невизначеності та занепокоєння, які відчуває читач.

Як важливий прийом саспенс має місце у низці літературних жанрів, серед яких література жахів. Вона має багаторічну історію та сягає ще стародавніх часів, коли склалися балади про чаклунські ритуали, демонів та привидів, шабаш відьом. Характерними ознаками цього жанру є містичність, ірраціональність та специфічний настрій твору. Прагматична спрямованість жанру визначається створенням атмосфери саспенсу та напруженого очікування, що досягається шляхом максимального залучення читача у драматичні події твору.

Основою атмосфери саспенс є стан хвилювання, невизначеності, а головне – емоції страху. Як зазначає Г. Ф. Лавкрафт: «Найстарішою та найсильнішою емоцією людства є страх, а найстарішим та найсильнішим різновидом страху є страх невідомого» [2, с. 25]. Без сумніву, страх є базовою емоцією, властивій будь-якій людині, незалежно від її культурної приналежності. Взагалі, людина досліджує світ, отримує певну інформацію та реагує на неї. Тому емоції відіграють важливу роль у сприйнятті знань людини, допомагають зрозуміти та проаналізувати інформацію, яку ми отримуємо із навколишнього середовища.

У художніх творах жанру літератури жахів значна частина сюжету припадає саме на описи внутрішніх станів та переживань героїв. Страх розглядається як емоція, що викликається швидким підвищенням нейронної активності. За інтенсивністю людський страх може варіюватись від переляку (*fright*) чи паніки (*panic*) до жаху (*horror*). У людини при сильному переляку

або жаху спостерігаються: заціпеніння, відчуття холоду у всьому тілі та похолодання кінцівок, підвищене потовиділення, спазми в горлі, тремтіння в тілі та кінцівках. Тож, фізіологічні форми прояву страху часто носять комплексний характер: *Fresh sweat began to break on his face. His heart began to run again, and his teeth were clenched together against the panic that wanted to leap free* [1, с. 282]. На додачу, страх може асоціюватися з певним фізичним відчуттям (гарячий, холодний): *And he could too; it was roaring up from inside, nothing but a big cold bullet of fear* [1, с. 65].

Серед синонімів на позначення емоції страху можна виділити наступні: *fright* (переляк), *anxiety* (тривога), *dread* (страх, жаж), *alarm* (тривога), *danger* (небезпека), *apprehension* (побоювання), *horror* (жах, страх), *terror* (жах), *panic* (паніка), *scare* (переляк, паніка), *trepidation* (тривога, занепокоєння), *terrified* (наляканий), *terrible* (жахливий), *awful* (жахливий), *hideous* (огидний, бридкий), *frightened* (переляканий), *tension* (напружений стан), *intimidation* (страх, переляк, залякування), *awe* (благоговійний страх), *dismay* (сум'яття, тривога). Як правило, більшість з цих емоцій реалізуються в сукупності та взаємопов'язаності: *He felt apprehensive – no, he felt scared. In fact he felt terrified* [1, с. 4].

У своїй нагородженій збірці есе про жахи 1981 року Кінг називає три емоції, що лежать в основі жанру жахів: чистий жаж, страх, огида та відраза. Письменник стверджує, що, хоча всі емоції мають однакову цінність для створення жаху, на найвищому рівні, на його думку, знаходиться «чистий жаж», оскільки дає можливість керувати свідомістю читача [3].

Лінгвальна репрезентація атмосфери саспенс також може відбуватися за рахунок використання пейоративної лексики, тобто лексичних одиниць, до семантичної структури яких входить конотативний аспект (негативна емотивна сема), і за допомогою яких виражають негативне ставлення мовця до адресата. Пейоративи знаходять широкі застосування в описі ситуацій, пов'язаних з панікою, відчаєм, страхом та іншими негативними емоціями, наприклад: *Then a shrill, maniacal laugh came out of the darkness, rising and falling in hysterical cycles, loud, piercing, chilling* [1, с. 102].

Таким чином, у лінгвістиці та літературознавстві саспенс визначається як художній прийом, заснований на створенні ефекту тривожного стану, невизначеності та занепокоєння, які відчуває читач. Одним із жанрів, де має місце використання прийому саспенс є література жахів. Жанр характеризується містичністю, ірраціональністю та специфічним настроєм твору. Мовна репрезентація атмосфери саспенс здійснюється за рахунок використання лексичних одиниць, які можуть варіюватись за інтенсивністю. Нагнітання атмосфери, тривоги та напруженості допомагає досягти використання пейоративної лексики, що знаходить широкі застосування у досліджуваному жанрі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. King, S. Pet Sematary [Electronic resource] [Text] / S. King. – 1983. – 333 p. – Access mode: http://allking.club/books/pet_sematary.
2. Lovecraft, H. P. The Annotated Supernatural Horror in Literature [Text] / H. P. Lovecraft. – NY : Hippocamus Press, 2000. – 228 p.
3. Romano, A. Stephen King has spent half a century scaring us, but his legacy is so much more than horror [Electronic resource] [Text] / A Romano. – 2017. – Access mode: <https://www.vox.com/culture/2017/8/4/16066180/stephen-king-themes-cultural-influence-explained>.

УДК 811.111.2

Лут К. А.¹

Небога Г. А.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФз-310м НУ «Запорізька політехніка»

СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ АНГЛОМОВНОЇ ГАСТРОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

З появою перших людей на світі гастрономія стала невід'ємною частиною життя і тому щоб передавати свої знання від покоління до покоління, люди почали виробляти глиняні дощечки, куди й набивали різні рецепти. З часом, з появою сучасних технологій, появою друкарства, почалась розробка кулінарних книг, в яких могли знаходитись унікальні рецепти різних країн. Тому можна зробити висновок що, гастрономічний дискурс – окремий вид комунікації, який вміщує інтереси різних культур, представлений письмово або в усній формі з використанням певної лексики.

У нашому дослідженні ми розглянули приклади семантичних груп гастрономічної лексики з кулінарної книги Джеймса Олівера «Вечеря за 30 хвилин» [2]. Насамперед, необхідно визначити поняття лексико-семантичні групи – це поєднання слів однієї частини мови з загальним компонентом значення [1]. Розподілимо лексико-семантичні групи на такі частини мови як, іменник, дієслово та прикметник.

До іменника можна віднести назви кухонного приладдя: *tablespoon* – столова ложка, *kettle* – чайник, *freezer* – морозильна камера, *pan* – каструля, назви інгредієнтів, приправ: *onion* – цибуля, *rice* – рис, *oyster* – устриця, *oil* – олія, та саму назву блюда, що розкриває зміст кулінарних рецептів: *Risotto with mushrooms* – *різотто* з грибами, *Rigatoni Trapani (pasta)* – *Різатоні Трапані* (макарони), *Fish baked in the oven (salmon with shrimp and asparagus)* – *Риба, запечена в духовці (сьомга з креветками і спаржею)*, а також блюда з назвою часу року, коли краще готувати дане блюдо або коли збирають урожай овочевих, ягідних або інших інгредієнтів: *Autumn fruit salad with thyme and*

ginger - осінній фруктовий салат з чебрецем та імбиром, *Summer berry trifle* – літня ягідна дрібниця, *Summer soup* - літній суп.

Дієслово вживається у кулінарних рецептах для опису приготування страв, наприклад: лексика яка описує процес обробки продукту: *peel* - очистити, *chop* - нарубати, *squeeze* - вичавити, *halve* – поділити на частини, *discard the skin* – зняти шкірку, дієслова з позначенням термічної обробки: *boil* – кип'ятити, *cool* – охолоджувати, *fry* – смажити, *roast* – жарили, *stew* – тушкувати, дієслова якісної зміни продукту: *stir* – розмішати, *toss* – перемішати, *grate* – терти, *flatten* – розкачати. Існують загальні дієслова нарізки, наприклад: *cut* – відрізати, та дієслова, що вказують на форму нарізки: *slice* – різати скибочками, *trim* – шинкувати, *crumble* – кришити. Дієслова, які вказують на подачу страви: *to serve*, *quickly peel and slice the remaining oranges and dish up alongside the cake, drizzling the pretty syrup* – Для подачі страви, швидко очистіть та наріжте скибочками решту апельсинів та викладіть на блюдо, збризніть все сиропом. Дієслова, які вказують на підготовчий, проміжний і заключний етапи приготування їжі: *preheat the oven to 160°C* – розігрійте духовку до 160°C, *leave to cool* – залиште охолоджуватись.

В англійській мові існує неозначена форма дієслова, яка відноситься до неособистої форми – інфінітив. Інфінітивні форми англійської мови на початку кулінарного рецепта, вказують на причину або послідовність дій при приготуванні, наприклад: *To blanch a green beans, you plunge them into a large pot* – Для бланшування зеленої квасолі, ви маєте покласти її у велику каструлю.

Під час дослідження кулінарних рецептів, у блоці зі списком інгредієнтів, ми побачили значну кількість прикметників, які позначають свіжість, колір, розмір, стан продукту, наприклад: *fresh* - свіжий, *black olive* – чорна оливка, *small white cabbage* – невеликий качан капусти, *good-quality vanilla* – ваніль гарної якості. Також, нами було помічено використання авторських прикметників, таких як: *egg-yolk-and-butter sauces* – яєчно-жовтковий вершковий соус, *egg-yolk-and-oil sauces* – яєчно-жовтковий масляний соус.

Отже, під час дослідження семантичних груп англійської гастрономічної лексики у кулінарних рецептах Джеймса Олівера «Вечеря за 30 хвилин», нами було помічено, що іменники і дієслова є найбільш споживаними у кулінарних рецептах та виступають «будівельним матеріалом». Ми виявили, що іменник найчастіше виражає назви продуктів або назви страв, в той час як дієслово слугує для опису дії, таких як процеси приготування чи способи нарізки. Також для називання послідовності дій у кулінарних рецептах використовують інфінітив, неозначену форму дієслова. Для кращого опису продуктів використовується прикметник, який вказує стан, розмір або детальніший опис інгредієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Филин, Ф. П. О лексико-семантических группах слов [Текст] / Ф. П. Филин // Очерки по теории языкознания. – М., 1993. – 336 с.

2. Oliver, J. Jamie's 30-Minute Meals [Text] / J. Oliver. – London : Penguin Books Ltd, 2010. – 287 p.

УДК 811.11'42:659

Куш Е. О.¹

Нікуліна Г. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-310м НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ «ЦІННІСТЬ» В ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ

Цінності – це категорія, перш за все філософська, однак нині їх вивчають у різних гуманітарних науках, таких як соціологія, культурологія, психологія, лінгвістика тощо. Значення поняття «*цінність*» зумовлене, перш за все, епохою і напрямком філософської думки, яка панує в той чи інший історичний період. Так, антична філософія розглядала питання про цінності як складову філософського питання про буття. Абсолютною цінністю для людини виступала повнота буття, пов'язана одночасно з етичними й естетичними ідеалами. Саме в період античності в філософський побут увійшла ціннісна тріада *істина, добро, краса* [1, с. 231].

У період Середньовіччя, окрім переоцінки класичних античних цінностей, увага приділяється релігійним цінностям. Монотеїзм об'єднує цінності *істини, добра і краси* у вигляді *промислу Бога* [1, с. 232]. В епоху Відродження найвищою цінністю вважається людське життя. Великого значення набувають такі цінності, як *розум, свобода волі, практична користь, наука і прогрес*. Німецький філософ Г. Гегель пов'язував цінність з політекономією, правом, культурою, соціумом. Цінність, за Г. Гегелем, має кількісні і якісні характеристики, що дозволяло науковцю відносити до їх ідеально-матеріальних сутностей [1, с. 234].

У 1902 році, французький філософ П. Лапі ввів у науковий обіг термін *аксіологія* (від грецького *axios* – той, що має цінність, *logos* – теорія, наука) – теорія цінностей або оцінки, що займається вивченням природи цінностей, їх критеріїв, видів та ієрархії, а також їх природи та шляхів пізнання. «Цінності – це абстрактні ідеї, позитивні або негативні, що відображають людські переконання та настанови про об'єкти, суб'єкти, явища оточуючої дійсності, типи поведінки, цілі і т.і.» [2, с. 66]. Згідно з філософським енциклопедичним словником, термін *цінність* використовується для позначення загальнолюдських, соціальних і етнокультурного значень навколишньої дійсності, її фрагментів, об'єктів, суб'єктів, явищ, понять для людини [3, с. 765].

Ціннісні феномени є одним із об'єктів дослідження сучасних лінгвістичних студій, оскільки цінності постійно відображаються в широкому соціокультурному контексті та дискурсивних практиках, на чому наголошують, як зарубіжні [6; с. 7], так і вітчизняні лінгвісти [3; с. 4]. Категорія цінності є визначальною для лінгвістичної аксіології, лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики, в межах яких вивчаються системи цінностей, ціннісні концепти та концептосфери різних етносів, засоби їх вербалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ан, С. И., Белинова, О. А. Концептуализация ценности как философской категории [Текст] / С. И. Ан, О. А. Белинова // Вестник Кемеровского гос. ун-та. – 2014. – С. 230-234.
2. Ивин, А. А. Современная аксиология: некоторые актуальные проблемы [Текст] / А. А. Ивин // Философский журнал. – 2010. – № 1. – С. 66-78.
3. Куш, Е. О. Аксіологічні стратегії та тактики в упередженому мовленні американських і російських політиків [Текст] / Е. О. Куш // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство і міжкультурна комунікація». – 2016. – № 3. – С. 97-101.
4. Куш, Е. О. Зміни аксіологічного значення нейтральних одиниць номінації іноземців в упередженому дискурсі американських політиків [Текст] / Е. О. Куш // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія «Філологія». – 2016. – № 22. – С. 108-109.
5. Фокин, Ю. В. Философский энциклопедический словарь [Текст] / Ю. В. Фокин. – М. : Советская энциклопедия, 1989. – 840 с.
6. Dijk, T. A. van. Ideology: a Multidisciplinary Approach [Text] / T. A. van Dijk. – London : Sage Publications, 1998. – 374 p.
7. Simpson, P. Language, Ideology and Point of View [Text] / P. Simpson. – London : Routledge, 1993. – 217 p.

УДК 81'255.2:621.74

Куш Е. О.¹

Каніковський Р. С.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-310м НУ «Запорізька політехніка»

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ДИСКУРСОЛОГІЇ ТА ТЕКСТОЛОГІЇ

Термін «дискурс» є дуже поширеним у сучасній лінгвістиці та інших дисциплінах гуманітарного циклу. Кількість робіт, присвячених вивченню

дискурсу, його типів, вимірів, різноманітних дискурсних явищ та їх характеристик настільки значна, що науковці говорять про «дискурсний бум» у лінгвістиці [4, с. 7; 4, с. 16; 6, с. 106]. Походячи з латинського *discursus* (букв. *блукаати*), термін «дискурс» через французьку мову (фр. *discours* – *мовлення*) потрапляє в англійську, поширюючись і закріплюючись у ній. В англійській мові «*discourse*» отримує значення «*бесіда, виступ, діалогічне мовлення*» [7, с. 9].

Поняттєвий діапазон терміна «дискурс» на сьогоднішній день є досить широким. Дискурс співвідносять із типами та формами мовлення, принципами побудови повідомлення, його риторикою (монологічний, діалогічний, наративний, риторичний, іронічний тощо), характеристиками мовлення окремої людини та груп людей (особистісний, неповторний, колективний, авторитарний).

Дискурс розглядають і як функціональний стиль, різновид мовлення (усний, писемний, науковий, художній, діловий) [2, с. 12]. Під дискурсом також розуміють «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст, що розглядається в аспекті події ... промова, «занурена в життя» [1]; «складне комунікативне явище, що включає не тільки акт творення певного повідомлення, але й відображає його залежність від багатьох екстралінгвальних факторів: знань про світ, поглядів, думок, цілей, статусних характеристик учасників комунікативної взаємодії тощо» [6, с. 106]; «реалізація мови як системи знаків, мовлення, що актуалізує цю систему знаків для взаємодії людей через механізми їх свідомості, і мовленнєвої діяльності як цілеспрямованої соціальної дії для суспільної орієнтації та комунікації» [5, с. 162]. Наведені визначення вказують на те, що поняття *дискурс* включає в себе не тільки лінгвальний (мовний і мовленнєвий), але й екстралінгвальний (позамовний) аспекти, що у взаємодії визначають реальний зміст того чи іншого повідомлення, мовлення, тексту.

Дискурс протиставляється тексту, що виступає цілісною знаковою формою організації дискурсу. Множинність ракурсів розгляду тексту в гуманітарних науках, а також його поліфункціональна та багатопланова природа зумовлює неоднозначність його дефініції. Поняття «текст» (от лат. *textus* – *тканина, сплетення, з'єднання*) широко використовується не тільки в лінгвістиці, але й у літературознавстві, естетиці, семіотиці, культурології, філософії. Тлумачні словники пропонують різні визначення цього поняття. Так, наприклад, текстом вважається «будь-яке записане мовлення (літературний твір, документ, його частина, уривок), а також внутрішньо організована послідовність уривків письмового твору, мовлення, що є записаним або таким, що звучить, відносно закінченим за своїм змістом і будовою» [2, с. 13]. Пропонується також наступне визначення тексту: «будь-

яке мовлення, відбите у письмовому вигляді чи у пам'яті, написані чи сказані слова, які можна відтворити, повторити у тому ж самому вигляді» [3, с. 7].

Із становленням дискурс-аналізу як самостійної галузі лінгвістичних досліджень було з'ясовано, що значення дискурсу не обмежується писемним і усним мовленням, але включає також одиниці інших семіотичних кодів. Дискурс – це мова, занурена в життя, в соціальний контекст [4, с. 9]. Акцент в дослідженні дискурсу ставиться на його інтерактивній сутності. Саме тому поняття дискурсу корелює з поняттям комунікації, виступаючи подекуди синонімічним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова, Н. Д. Дискурс [Текст] / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 136-137.
2. Белова, А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці [Текст] / А. Д. Белова // Вісник «Іноземна філологія». – 2002. – Вип. 32–33. – С. 11-14.
3. Гальперин, И. Р. Текст как объект лингвистического исследования [Текст] / И. Р. Гальперин. – М. : КомКнига, 2006. – 144 с.
4. Демецкая, В. В. Дискурс и текст в переводе [Текст] / В. В. Демецкая // Когниция, коммуникация, дискурс. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2010. – № 2. – С. 6-17.
5. Куц, Е. О. Критична перспектива дослідження дискурсу в сучасній лінгвістиці / Е. О. Куц // Наукові записки. Серія «Філологічні науки». – 2017. – Вип. 153. – С. 162-165.
6. Олешков, М. Ю. Дискурсивные категории в коммуникативном процессе (опыт лингвистического анализа) / М. Ю. Олешков // Филологические науки. – 2006. – № 4. – С. 105-114.
7. Fairclough, N. Media Discourse [Text] / N. Fairclough. – L. : Arnold, 1995. – 260 p.

УДК 821.111-92:796.332

Підгорна А. Б.¹

Коптуров В. М.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-310м НУ «Запорізька політехніка»

СПЕЦИФІКА ФУТБОЛЬНОГО ДИСКУРСУ В АНГЛОМОВНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

Спорт безсумнівно займає важливе місце у житті більшості людей. Це і фізичне здоров'я, і момент спілкування з іншими людьми, з якими вас

об'єднують спільні інтереси. Серед усіх видів спорту футбол є одним з найпопулярніших. Чемпіонати світу та Європи об'єднують різні національні спільноти і стають подіями року. Саме тому все, що пов'язано з темою футболу, не може бути неактуальним. Мова при цьому відіграє не останню роль, адже саме вона є ланцюгом, що з'єднує.

Дослідження дискурсу, який у широкому розумінні розглядається як комунікативна подія, що реалізується як в усному, так і письмовому мовленні, дозволяє найповніше вивчити мовні особливості певної сфери комунікації. Дискурс можна класифікувати на різні види, базуючись на різних критеріях, а саме – тематика, мета, стиль, рівень професійності тощо. Розрізняють також дискурс письмовий, усний та мисленнєвий. За цими критеріями в цій роботі розглядали футбольний (тематика) публіцистичний (стиль) дискурс на матеріалі статей у періодичних виданнях (не вузькоспеціальний). У цьому випадку говоримо про письмову реалізацію дискурсу і про орієнтацію цього дискурсу на широку аудиторію читачів – як професіоналів, так і вболівальників чи просто тих, хто трохи цікавиться футболом та/чи подіями важливими для світу спорту взагалі.

Тематика текстів футбольного дискурсу є різноманітною. В основному, це – огляд матчів та їх результатів, опис та коментарі щодо складів команд, інформація стосовно результатів змагань. Однак, до футбольного дискурсу також можна віднести статті, що розповідають про певних гравців, тренерів, команди. Ці тексти можуть розкривати секрети не лише професійного життя, а і особисті деталі, адже це також є тим, що цікавить фанатів. Окремо можна відзначити тему фанатів та їх поведінки перед, під час та після матчів. Досить часто тексти цієї теми носять досить негативний характер, адже розповідають про бурхливу реакцію вболівальників на поразку чи навіть про вандалізм як результат незадоволення фанатів. Різняться також і жанри текстів футбольної тематики – це статті, інтер'ю, короткі коментарі тощо.

Що стосується мовного наповнення аналізованих текстів, то воно обумовлено поєднанням в них елементів текстів спеціального призначення і характеристик публіцистичного дискурсу. Тому детальний розгляд статей футбольної тематики в англомовних періодичних виданнях показав, що найбільш яскравими лексичними характеристиками цих текстів є використання термінів, що властиво спеціальним текстам, і застосування емоційно забарвленої лексики, що є типовою ознакою публіцистики.

Терміни, що є словами чи словосполученнями, які номінують поняття певної спеціальної сфери, представлені в текстах футбольної публіцистики досить частотно і варіюються за структурою. Так, зустрічаються прості терміни, складні та складені терміни, а також і скорочення та аббревіатури

широко відомих найменувань, наприклад, *FC (Football Club)* або назв відомих футбольних клубів *Barca*.

Щодо емоційно забарвленої лексики футбольного дискурсу, відзначимо активне застосування оцінних іменників, прикметників та, навіть, прислівників, що використовуються як для позитивної, так і для негативної оцінки гри, гравців, тренерів, поведінки фанатів. Також певного емоційного забарвлення текстам надають сленгові елементи та професійні жаргонізми, які, хоч і є різновидами термінів, але безперечно мають певне емоційне забарвлення. До емоційно забарвленої лексики футбольних текстів відносимо також численні ідіоми та метафори, якими рясніють аналізовані статті. Всі ці елементи безперечно привертають увагу і роблять тексти, що відносяться за тематикою до певної професійної сфери, цікавими та зрозумілими звичайному читачу-непрофесіоналу.

УДК 821.111

Підгорна А. Б.¹

Моїсєнко О. А.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-310м НУ «Запорізька політехніка»

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ НАРАТОРА ЯК ІДЕНТИФІКАТОРИ ЙОГО СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ

Мова розглядається лінгвістами не тільки як система знаків та лексико-семантичних формувань, а і як особливий тип людської діяльності, що слугує ідентифікатором соціальних ролей [4, с. 78-81]. В останні роки предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів часто стає явище мовної особистості. Інтерес до цього поняття пов'язаний зі зміною системно-структурної парадигми мови на антропоцентричну, що відбулася в кінці ХХ століття. Лінгвістам стала цікава конкретна людина зі своїм внутрішнім світом, ставленням до себе, до оточуючих та світу. У зв'язку з цим автори художніх творів активно застосовують різноманітні стилістичні засоби для передачі соціальних статусів персонажів через їх мовлення.

Соціальні статуси визначають взаємовідносини індивіда з іншими членами суспільства [3, с. 78]. Соціальний статус та соціальна роль є одними з найголовніших категорій, що впливають на варіювання мови. Такі фактори, як соціальний контроль, мовний зворотний зв'язок і соціальний клас впливають на фонетичні, лексичні та синтаксичні особливості мовлення носія.

У художніх творах можна побачити яскраві приклади використання різних стилістичних засобів (епітети, порівняння, метафори, авторські

неологізми, фонетичні, морфемні, лексичні, синтаксичні, лейтмотивні повтори, гра слів, іронія, антропоніми і топоніми, синтаксична специфіка тексту оригіналу, діалектизми) для підкреслення певних особливостей персонажа [1, с. 25]. Це означає, що визначення мовної характеристики персонажа є важливим при ідентифікації його соціального статусу, зокрема його віку, рівня освіти, етнічної приналежності, певних рис характеру тощо.

Яскравим прикладом використання стилістичних засобів для підкреслення індивідуальності мовних особистостей у художньому творі є роман Дж. Фаулза «The Collector», головні герої якого повністю протилежні один одному як соціально так і стилістично. Перший розділ роману є втіленням усного мовлення Фредеріка Клегга, звичайного лондонського клерка, який викрадає дівчину, що йому подобається та зачиняє її у своєму підвалі. В першому розділі викладаються його думки, точка зору на те, що відбувається. Другий розділ повторює перший, але в ньому всі події читач бачить очима іншого персонажа, Міранди Грей, яка є жертвою Фредеріка. Вони викладені у формі щоденника, в якому ми можемо спостерігати монологічні роздуми головних героїв та їх самоаналіз.

Пам'ятаючи про ту важливу роль, яка відведена літературній формі в мистецтві постмодернізму, до якого безсумнівно відноситься аналізований роман, не можна не припустити, що такий жанровий різновид, як щоденник, обраний автором не випадково. Щоденниковий запис має різючі відмінності від звичайної оповіді від першої особи: якщо оповідь від першої особи, в порівнянні з «всезнаючим» оповідачем, що використовує третю особу, завжди характеризує суб'єктивність, то в щоденникових записах, які не передбачають читача взагалі, має бути присутня не просто суб'єктивна точка зору автора промови на те, що відбувається, але його глибинні переживання, відображення думок і почуттів, внутрішні монологи, можливо, навіть «потік свідомості» – все те, що характеризує суб'єкта мовленнєвої діяльності як унікальну індивідуальність [2, с. 198-203].

Автор використовує прийоми лексичної і синтаксичної стилізації з метою створення цілісних образів за допомогою непрямой характеристики персонажів. Мова Клегга рясніє словами широкої семантики, повторами, граматичними порушеннями і стилістичними помилками (в разі використання архаїчних кліше в неформальній ситуації), що створює цілісний образ малограмотної людини, одержимої комплексом неповноцінності. Мова Міранди, навпаки, вільна, лексично багата, в більшості випадків носить розмовний характер, з метою підвищення експресивності часто використовуються прийоми апозіопезису та еліпсу, а також емпатичний повтор. Міранда, на відміну від Клегга, який болісно і невміло старається говорити "правильно", не прагне, проте вміє висловити свої думки і почуття.

Таким чином можна зробити висновок, що стилістичні особливості мови персонажів грають важливу роль при визначенні характеристики героїв та для їх реалістичного зображення у романі. Дж. Фаулз широко використовує лексичні та синтаксичні особливості мовлення для підкреслення певних рис персонажів, що позитивно впливає на сприйняття тексту реципієнтом. Окрім цього, автор навмисно протиставляє двох головних героїв один одному, що тільки сприяє акцентуації їх відмінностей та яскравій індивідуальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карасик, В. И. Язык социального статуса [Текст] / В. И. Карасик. – М. : ИТДГЛ «Гнозис», 2002. – 333 с.
2. Криволапова, Е. М. К вопросу о жанрообразующих признаках дневника [Текст] / Е. М. Криволапова // Ученые записки Орловского государственного университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки. – 2012. – С. 198-203.
3. Мечковская, Н. Б. Социальная лингвистика [Текст] / Н. Б. Мечковская. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 207 с.
4. Labov, W. Sociolinguistic patterns [Text] / W. Labov. – Philadelphia : University of Pennsylvania, 1974. – 362 p.

УДК 821.111.1'42:111.852

Підгорна А. Б.¹

Старенкова Г. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-317 НУ «Запорізька політехніка»

СВІТОСПРИЙНЯТТЯ О. ВАЙЛЬДА ТА ЙОГО ПОГЛЯД НА ПОНЯТТЯ «ЕСТЕТИЗМ»

Оскар Вайльд – не тільки один із славетних письменників свого часу, але й оригінальний мислитель, який запропонував нове розуміння мистецтва та його ролі в житті людини й суспільства. Естетизм є провідним принципом світогляду й художньої творчості Оскара Вайльда. Для нього естетизм став бунтом проти вікторіанської моралі з її заміною поганого гарним і навпаки. Ритуалізація повсякденного ставала формою організації реальності за законами краси. Естетичне кредо О. Вайльда виражало його переконаність у пріоритеті мистецтва над життям і було свого роду романтичним протестом проти всевладного раціоналізму, проти мистецтва, що копіює дійсність [1, с. 2-4].

Більше того, О. Вайльд підкреслював свій естетизм і своєю відмінністю навіть дидакуватим одягом. Він носив короткі штани, шовкові чорні панчохи, оксамитові

або золототкані куртки. До того слід додати довге волосся із завитими локонами та користування пудрою. Усі ці зовнішні ознаки естетичного протесту привертали до О. Вайльда увагу значно більшу, ніж його рання творчість, викликали палке обурення консервативної публіки взагалі і літературної критики зокрема [3, с. 34-35]. Але молодий естет ставав усе більш відомим. Його статті, есе, публічні виступи, участь у дискусіях розпалювали загальний, хоч і не однозначний, інтерес. За спогадами сучасників, він дуже добре володів мистецтвом усного оповідання, говорив іноді навіть цікавіше, ніж писав. Його парадокси, афористичні висловлювання, завжди неочікувані і блискучі, були у всіх на вустах. Як відзначає дослідник творчості О. Вайльда М. Соколянський, парадоксальна, афористична форма викладення думки не ослабила, а навпаки – посилила вплив роздумів О. Вайльда на сучасників і нащадків, навіть на тих, хто різко відкидав положення його естетики [4, с. 107].

Сучасна література не подобалася О. Вайльду через те, що вона була надто наближена до дійсності, перетворювалася на копію реального життя, у якому прекрасного було занадто мало. Він заявляв, що «життя – дуже їдуча рідина, воно руйнує мистецтво...», і що «реалізм як метод – нікудишній, і кожен митець має уникати двох речей – сучасності форми і сучасності сюжету» [5, с. 19]. На відміну від реалістів О. Вайльд вважав, що прагнення до правдивості в мистецтві веде до його занепаду. Він проповідував відірваність мистецтва від життя і її проблем: в священний храм мистецтва не повинно вторгтися «грубе або хвилююче, що завдає біль або веде до розбратів» [2, с. 97]. Письменник вважав, що відтворення неестетичної реальності безглуздо і згубно для твору мистецтва. Художник не повинен робити відмінностей між країнами і історичними епохами: «Як і філософ платонівської школи, поет – споглядач всіх явищ і всіх часів. Для нього не існує архаїчних форм, застарілих сюжетів; все розкрито перед художником, як якесь розгорнуте полотно, все дихає чарівним життям» [2, с. 106].

Найяскравішою формою індивідуалізму О. Вайльд вважав мистецтво, і творча особистість стала центральною фігурою його естетики. Більше того, він говорить, що мистецтво «не можна оцінювати зовнішнім мірилом схожості із дійсністю» [6]. О. Вайльд стверджує, що справжнє мистецтво засноване на брехні, а занепад мистецтва XIX століття пояснюється тим, що «мистецтво брехні» виявилось забутим. Мистецтво, на думку письменника, не виражає нічого, крім самого себе, існує самостійно і розвивається за своїми законами. Мистецтво не є породженням певної епохи чи її відтворенням, бо воно вище за життя [4, с. 67]. Доповненням до вищезазначеного може слугувати трактат «Занепад брехні», де О. Вайльд формулює основні принципи естетизму: велич і вічність мистецтва; самодостатність мистецтва; мистецтво вище за істину й мораль; замилювання прекрасним; естетична увага до почуттів, вражень людини; зображення краси в усіх її проявах; проголошення насолоди як вищого сенсу існування (гедонізм) [6].

Отже, в англійській літературі кінця XIX століття ім'я О. Вайльда в першу чергу пов'язане з рухом естетизму. Сенсом його життя стає поклоніння мистецтву та красі. Прибічник самодостатності мистецтва, О. Вайльд вважав, що мораль не впливає на митця та його творчість. Тому на основі своїх поглядів щодо естетизму письменник окреслює власні принципи, які відрізнялися від загальноприйнятих принципів естетизму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гладисhev, В. В. Літературознавчий контекст – засіб виявлення своєрідності естетизму Оскара Уайльда: етюд «Оскар Уайльд» К. Чуковського [Текст] / В. В. Гладисhev // Всесвіт. Література та культура у навчальних закладах України. – 2009. – № 3. – С. 2-4.
2. Історія зарубіжної літератури XIX ст. : підручник [Текст] / під ред. Апенко Е. М. – М. : ПБОЮЛ Захаров М. А., 2001. – С. 96-146.
3. Новик, Г. А. Уайльд і його роман «Портрет Доріана Грея» [Текст] / Г. А. Новик. – К. : А.С.К., 1998. – 544 с.
4. Соколянський, М. Г. Оскар Уайльд [Текст] / М. Г. Соколянський. – М. : Высш. школа, 1977. – 239 с.
5. Удовиченко, Л. М. Афоризми письменника як засіб осмислення його творчості: підсумковий урок за романом О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» [Текст] / Л. М. Удовиченко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 3. – С. 19-22.
6. Wilde, O. The Decay of Lying [Текст] / O. Wilde. – New York : Brentano, 1905. – 336 p.

УДК 811.111'26:004

Костенко Г. М.¹

Пономаренко А. Ю.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-310м НУ «Запорізька політехніка»

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНА АДЕКВАТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

В епоху глобалізації комунікація стає усе більш складною, мультимедійною й багатомовною та відіграє важливу роль у забезпеченні міжкультурного діалогу у суспільстві нового часу. На тлі соціальних, політичних та економічних подій, що відбуваються протягом останніх десятиріч, йде активна міграція людей, оскільки перед ними відкриваються нові можливості для працевлаштування та навчання, успішна реалізація яких

безпосередньо залежить від взаєморозуміння та поваги до культури партнерів по комунікації.

Варто зауважити, що численні зарубіжні дослідження, присвячені міжкультурній комунікації і перекладу, відзначаються виразною орієнтацією на комунікативні стратегії. Як відомо, трьом основним компонентам комунікації відповідають три наступних типи функціонально-прагматичних характеристик:

- по-перше, інтенції відправника повідомлення, так звані комунікативні настанови;
- по-друге, реалізація цих інтенцій у змісті й оформленні повідомлення, так звана лінгвістична специфіка тексту;
- по-третє, реакції одержувача повідомлення, так звані комунікативні ефекти [1].

Поняття прагматичної адекватності тексту виводиться з оцінки його відповідності цільовій настанові відправника повідомлення, а критерієм такої адекватності служать комунікативні ефекти. У теорії комунікації виділяються чотири основних типи комунікативних функцій тексту, яким відповідають чотири основних типи прагматичної адекватності.

Перша функція – означальна – визначається цільовою настановою впливати на інтелектуальну сферу одержувача повідомлення. Це означає, що текстам даного типу відповідає інформаційна адекватність.

Друга функція – оцінка – визначається цільовою настановою впливати на систему поглядів, оцінок, ставлень одержувача повідомлення. Тексти, що мають таку цільову настанову, повинні переконливо, з точки зору одержувача, обґрунтовувати ціннісну характеристику предмета повідомлення, його статус переваги. Текстам даного типу відповідає валоративна адекватність.

Третя функція – інструкційна – визначається цільовою настановою впливати на поведінку одержувача повідомлення. Тексти, що мають таку цільову настанову, повинні реалізувати досить ефективний імпульс для здійснення одержувачем повідомлення тієї чи іншої поведінкової реакції. Текстам даного типу відповідає ініціативна адекватність.

Четверта функція – систематизуюча – визначається цільовою настановою впливати на організацію знань і «знакової поведінки» одержувача повідомлення. Тексти, що мають таку цільову настанову, повинні містити інформацію, необхідну для упорядкування певних знань одержувача повідомлення і для регулювання – у тому чи іншому відношенні його семіотично обумовленої поведінки. Текстам даного типу відповідає селективна адекватність [2].

Від функціонально адекватного перекладу потребують не повної і точної передачі всього значеннєвого змісту і стилістичних особливостей

оригіналу, узгоджених із функціонально-стилістичними нормами мови перекладу, але лише правильна передача основної комунікативної функції оригіналу, його функціональної «домінанти». Інші властивості перекладу, істотні при підході до нього з позицій семантико-стилістичної адекватності, для функціональної адекватності перекладу в принципі нерелевантні.

Для успішного перекладу бізнес-текстів перекладач повинен бути «у темі», тобто усвідомлювати специфіку матеріалу, який він перекладає, і знати галузеві терміни, включаючи їх професійні жаргонні варіанти, аббревіатури та акроніми. Розгалуження мовних культур призводить до того, що терміни, які «створюються для того, щоб звільнити мову людей від недомовок, натяків, неоднозначного розуміння явищ дійсності» часто «утворюють професійно замкнуту термінологічно номенклатуру», тобто стають елементами езотеричної метамови, яку розуміють уже тільки представники певної галузевої еліти. Провести чітку межу різницю між езотеричним (тобто зрозумілим тільки вузькому колу фахівців) та загальноновживаним термінами досить важко. Певним критерієм тут можуть бути галузеві словники, які, на жаль, відстають від практики принаймні на 3-5 років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ванников, Ю. В. Проблеми адекватності перекладу. Типи адекватності, види перекладу і перекладацької діяльності [Текст] / Ю. В. Ванников // Текст і переклад / відп. ред. А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – С. 34-39.
2. Сербиновская, Н. В. Терминологическое поле «Маркетинг» в русском языке [Текст] / Н. В. Сербиновская. – Новочеркаськ : ЮРГТУ (НПИ), 2009. – 234 с.

УДК 811'373.47

Костенко Г. М.¹

Кіреєва Д. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-320 НУ «Запорізька політехніка»

NATIONAL LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD AND PHRASEOLOGY

A number of works have been written about specific concepts that exist in a particular culture. Most of them mark its specificity, but such an exaggeration should not distract researchers' attention from the existence of something interlingual in "specific" concepts (both verbalized lexically and phraseologically). Exaggeration of the share of

nationally specific phenomena in linguistic and conceptual pictures of the world leads to misrepresenting the picture of the world.

National-cultural specificity is, indeed, transparent in phraseological units, which appeared on the basis of prototypical representations associated with the realities of another, alien society and has components-realities in its composition: *as busy as Grand Central Station* (very busy, crowded with customers or other people; this refers to Grand Central Station in New York City); *to be the Karl Marks* (to have a nice, thick beard); *to be the very Mikki Mouse* (meaning to be frivolous, always funny). The phraseological units mentioned above have equivalents verbalized in terms of specific background knowledge. At the conceptual level, these phraseological units do not have cultural identity, because in each of the studied languages there is correspondence of phraseological units that correlate both in meaning and value by metaphorical principles.

In the English language there are a number of phraseological units, which can be considered analogs of a high level of comparability, however, their component composition is different (the names add a national-cultural specificity): *to fight like kilkenney cats* (to engage in a mutually destructive struggle); *to carry coals to Newcastle* (to take something to a place where it is not needed because a large amount of it is already there).

Not only components-realities have national specificity, but also phraseological units that do not have such components in their composition. For example: *a piece of cake* (something easily achieved); *it's not my cup of tea* (it is not the type of thing that you like); *the neighbor's grass is greener* (the things a person does not have always seem more appealing than the things he or she does have).

Phraseology contains not only components of ethnoculture, but also of national culture (units associated with history, politics, art, theater, music, national literature, etc., already created by the nation itself). However, phraseological dictionaries record a stable fund, which may not reflect all units of the phraseological system, but only the «ethnic» part. The phraseological system, in addition to its well-established, central part, also has peripheral areas, which does not indicate the secondary importance of these fields. Perhaps, it is the units themselves which are today on the periphery of the phraseological dictionary that reflect the spirit of our time. The need for social communication brings to life lexical innovations and powerful arrays of phraseological units alongside that do not differ in long-term existence, but which play an important role in a certain period by forming a linguistic personality. So, the concept of national⁷ is broader than «ethnic», whereas ethnic is only a part of the national. Phraseological systems include ethnospecific and nationally specific units. Ethnic specificity concerns the rituals, customs of the people that reflect a certain stage in the development of the nation.

Historical factors of the national specificity of societies (closeness to other peoples, positive and negative influences of neighbors, which ultimately can change the primary ideas, traditions, attitudes, etc.) are of special attention. Historical events, their assessment and impact on societies are recorded in phraseological units. Geopolitical factors

determined the formation of national ideals, images of neighboring peoples. Researchers believe that the position of Ukraine “between” the East and the West became the reason why the great ideas have come there softened and somewhat changed, acquiring Ukrainian reflexivity [1, p. 26-30].

The sources of prototypes for some phraseological units were the spheres of professional activity, which was not typical of everyday life. The speech in these spheres worked little or did not function at all, and vice versa. For example: *It's not rocket science* (it's not complicated); *add insult to injury* (to make a bad situation worse); *get a taste of your own medicine* (get treated the way you've been treating others (negative)). Phraseological units that emerged from jargons are specific. For example: *dead tired* (very tired, exhausted); *to call it a day* (to quit/finish for today); *to be in deep water* (to be in a serious trouble). At the same time, for phraseological units that, with their imagery, rely on spheres open to society, some figurative parallels in other languages can be found. For example: *just what the doctor ordered* – Rus. *то что доктор прописал* (what you needed); *burn bridges* – Rus. *сжигать мосты* (destroy relationships); *who laughs last laughs loudest* – Rus. *хорошо смеется тот, кто смеется последним* (I'll get you back for what you've done).

Phraseological units are vivid material for describing an ethnic image based on a principle of constructing a picture of the world, not only linguistically, but also as behavioral attitudes.

REFERENCES:

1. Levchenko, O. P. Frazеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект : монографія [Текст] / O. P. Levchenko. – Lviv : LRIDU NADU, 2005. – 263 s.

УДК 81'42:821.111

Костенко Г. М.¹

Скоріна С. Д.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-310м НУ «Запорізька політехніка»

МІФОПОЕТИЧНИЙ КОНЦЕПТ УКРАЇНИ В РОМАНІ

А. МЕЛЬНИЧУКА «WHAT IS TOLD»: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

Наприкінці ХХ століття в світовій і вітчизняній культурі спостерігається відродження інтересу до міфу та специфіки міфологічного світосприйняття. Однією з ознак сучасного суспільного розвитку є посилена увага до ірраціонального та міфічного в усіх сферах людської діяльності.

Творчість А. Мельничука сформована в американському мультикультурному суспільстві. Феномен його творчості полягає у тому, що

автор пише англійською мовою на українську тематику. Теми пізнання та осмислення української культури на Заході, утвердження української нації як колоритної та неповторної є провідним мотивом у літературній творчості письменника [1, с. 10].

Роман «What Is Told» насичений міфологічними сюжетами, метафорами та алюзіями. У його творі знаходять відображення перекази і вірування різних культурних епох від слов'янської міфології до Біблії. Кожна сцена, кожен образ А. Мельничука набирає символічного значення. У романі А. Мельничук використовує міф для зображення реального і вигаданого, для висвітлення основної проблеми твору – проблеми самоозначення та самоідентифікації українця в еміграції. Міфопоетика роману має за мету відтворення сучасного життя емігранта, який у будь-який спосіб намагається зберегти свою ідентичність.

Аскольд Мельничук не тільки трансформує і переосмислює міфологію попередніх епох, але і створює власну, оригінальну, що володіє рисами традиційної міфології. Для створення власного міфу автор використовує не тільки релігійні та історичні сюжети, а й український фольклор. Повір'я та приказки А. Мельничук трансформує, створюючи на їх основі власні авторські неологізми. Так, наприклад: «There were hard, stubborn people, and there was a popular saying that they would leave town only after the mountains swam down the river to the Black Sea» [2, с. 8]. Неологізм автора «лише після того, як гори плывуть по річці до Чорного моря», можна назвати аналогом українського виразу «коли рак на горі свисне», тобто – ніколи. Як бачимо, історія Роздоріжжя настільки глибока, що його мешканці мають власні звичаї, обряди і навіть приказки.

На підставі аналізу твору визначено, що в романі використовуються складні механізми міфологічного зображення реальності. Труднощі при перекладі роману «What Is Told» виникають через велику кількість українських транслітерованих латиною реалій. А. Мельничук використовує антитезу як один із стилістичних прийомів міфопоетичної складової роману «The rivers were named Nebo and Peklo, Heaven and Hell (literally sky and hot place)» [2, с. 15]. Слід звернути увагу, що при перекладі на українську мову, пояснення транслітерованих українських назв для англосовного читача вилучається, отже маємо адаптований переклад: «Ріки звалися Небо і Пекло». Таким протиставленням автор підкреслює біблійний підтекст роману, в якому ріки як метафора життя складається зі світлих подій та труднощів.

Отже, біблійні й міфологічні концепції слугують А. Мельничуку для вираження важливих компонентів української історії. Міфопоетика є функціональною культурною системою і методом для того, аби емігрантський голос українця міг бути почутим в американському мультикультурному середовищі. Використання міфу в зарубіжній літературі та його переклад

українською мовою – це багатоаспектна, складна й неоднозначна у висвітленні проблема. Кожний конкретний випадок засвоєння міфу літературою вимагає окремого розгляду та аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барилко, С. М. Міфопоетика роману Аскольда Мельничука «Що сказано» [Текст] / С. М. Барилко, Є. О. Барилко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 14 (273), Ч. II. – С. 10–16.

2. Melnyczuk, A. What Is Told [Текст] / A. Melnyczuk. – N.Y. : Faber and Faber, 1995. – 203 p.

УДК 821.111 – 311.8”17/18

Бережна О. О.¹

Кононенко А. Ю.²

¹ ст. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-317 НУ «Запорізька політехніка»

«РОБІНЗОНАДИ» ЯК ЯВИЩЕ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА

Робінзонада – піджанр пригодницької літератури, який слідом за романом Д. Дефо «Робінзон Крузо» (1719) описує перипетії виживання одного або декількох людей на безлюдному острові. Приклади – «Кораловий острів» Р. Баллантайна, «Таємничий острів» Ж. Верна, «Острів доктора Моро» Г. Уеллса, «Володар мух» В. Голдінга, «Острів напередодні» У. Еко. Серед інших робінзонад існує і українська – пригодницька повість Ігора Федіва та Вал. Златопольця (Валентина Отамановського) «Син України», видана 1919 року [5, с. 43].

У більш широкому сенсі під робінзонадою розуміються всі твори (не тільки літературні, а й фільми, як, наприклад, «Залишитися в живих»), які мають життя і пригоди «відокремлених особистостей поза суспільством» (А. Анікст). При такому підході під визначення робінзонади підпадають розповіді про «дітей джунглів» – Мауглі і Тарзана, а також, романи «Семеро братів» Алексіса Ківі і «Пан» Кнута Гамсуна. Серед науково-фантастичних творів існує піджанр «космічної робінзонади» [2, с. 49].

Інакше кажучи, поява «робінзонад» була детермінована цілком певними соціокультурними обставинами й відповідала запитам читачів. Поряд з численними перекладами та адаптаціями роману Дефо з'являються німецькі, французькі, шведські, та інші «національні» Робінзони. Однак більша частина цих творів була лише імітаціями книги Дефо [3, с. 32].

В той же час не можна не відмітити ті твори, які мали неабиякі ідейні та художні якості та змагалися за популярність з романом Дефо. Це перш за все роман німецького письменника Й. Г. Шнабеля «Острів Фельзенбуря» (1731), насичений просвітницькою ідеєю станової рівності і сентиментальною чутливістю. Дуже відома була в 2-й пол. XVIII ст. книга німецького вчителя Кампе «Новий Робінзон» (1779). Письменник пристосував роман Дефо для дитячого читання, вклавши у нього дидактично-моральні сентенції та значно скоротивши текст. Чималу роль в пристосуванні «Робінзона Крузо» до педагогічних цілей зіграв Ж. Ж. Руссо, який побачив у ньому вдалу ілюстрацію до своєї теорії про «природну людину» і прямо вказував на значення книги Дефо для виховання дитини [6, с. 192].

В XIX ст. «робінзонівська» тема в літературі була блискуче продовжена швейцарським педагогом І. Віссом. Його «Швейцарський Робінзон» (1812) належить до так званих «сімейних робінзонад», тобто на безлюдному острові опиняється ціла родина, яка цивілізує його. Книга Вісса мала величезний успіх у публіки та певний час навіть перевищувала за популярністю роман Дефо. У середині століття дуже відомим був роман Р. Баллантайна «Кораловий острів» (1858), який репрезентує «юнацьку робінзонаду»: три англійських підлітки опиняються на самоті на кораловому рифі у Тихому океані [7, с. 237].

Слід відзначити неабияку пластичність «робінзонівського» сюжету, який дозволяє поставити в ньому важливі екзистенціальні проблеми. Це, перш за все, безперервна боротьба людини з природою, її приборкання та водночас єднання з нею. Це також відчуття власної самотності, радість натхненної праці. Це спроба створення кращого світу, ніж той, що був примусово чи навмисно покинутий, утопічна мрія про соціальний устрій, де немає місця гнобленню, вадам та злиденності [3, с. 75].

Стосовно жанру та специфіки «робінзонад» слід відзначити, що вона обов'язково містить у собі авантюрний елемент, тобто в широкому розумінні «робінзонаду» можна детермінувати як різновид авантюрного роману. В більш конкретному розумінні вона сполучає риси морського, екзотичного, подорожей та випробування. «Робінзонада» була також одним з перших візріців роману для дітей та підлітків [1, с. 121].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гавришків, Б. Безсмертний твір Даніеля Дефо на Україні [Текст] / Б. Гавришків. – К. : Всесвіт, 1960. – 121 с.
2. Дефо, Д. Робінзон Крузо : роман. [Текст] / Д. Дефо; [предисловия М. П. Алексеева и Д. Урнова]. – М. : Детская литература, 1980. – 248 с.
3. Дефо, Д. Робінзон Крузо [Текст] / Д. Дефо; [передмова С. Родзевича]. – К. : Дніпро, 1965. – 274 с.

4. Запорожець, І. Одна з трьохсот п'ятдесяти. [Про роман Д. Дефо «Робінзон Крузо»] [Текст] / І. Запорожець. – К. :Наука і суспільство, 1985 – 50 с.

5. История всемирной литературы : в девяти томах. Том пятый [Текст]. М. : Наука, 1988. – 51 с.

6. Рыбаков, В. Сочинение 412-е, единственное и незабываемое: К 250-летию со дня смерти Д. Дефо [Текст] / В. Рыбаков. – М. : Семья и школа, 1981. – 46 с.

7. Уров, М. В. Вехи традиции в английкой литературе [Текст] / М. В. Уров. – М. : Просвещение, 1986. – 89 с.

УДК 811.111'25:004.89

Бережна О. О.¹

Черняев Д. В.²

¹ ст. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-318 НУ «Запорізька політехніка»

ТРУДНОЩІ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ГАЛУЗІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Двадцять перше століття – вік технологічного розвитку. Кожен день в світі відбуваються нові відкриття, з'являються нові поняття, відбувається зміна в суспільному житті. Світ не стоїть на місці – він розвивається. Так і мова, теж розвивається в унісон з оточуючим світом. Сучасні люди отримують все більше інформації, яку вони можуть прочитати, але з цим зростає потреба в точному перекладі. Термінологія наукової сфери з'являється в журналах, газетах, статтях в інтернеті та навіть в мистецтві. Це актуальне питання показує необхідність перекладачу йти пліч о пліч з часом та вивчати нову тему.

В. І. Карабан виокремлює такі труднощі перекладу науково-технічного перекладу: багатозначність термінів, вибір адекватного словникового відповідника, правильне застосування способу перекладу лексики, переклад термінів-неологізмів, абревіатур та власних імен [1, с. 273].

Не складають труднощів у роботі терміни, що мають один (словниковий відповідник) еквівалент у словнику. Це такі слова як «analogue computer», «AI programmer», «virtual opponent». Вони відповідно перекладаються як «аналоговий комп'ютер», «програміст ШІ», «віртуальний опонент». Допустити помилку при їх перекладі важко, так як більшість слів вже активно використовується у житті людей і вони мають чітке визначення. Пошук словникового відповідника відмінно працює в таких ситуаціях і повинен використовуватися для запобігання неточностей.

Для такого слова як «agent» вже потрібно підібрати відповідний еквівалент, який буде підходити по змісту. «Agent» перекладається як «представник» або «агент», але цей переклад не буде відповідати тематиці тексту про штучний інтелект. Найкращим варіантом стане переклад «виконавча програма».

Найбільш продуктивним способом перекладу є транскодування. Нові терміни використовуються всіма розробниками, тому цей тип перекладу полегшить сприйняття і розуміння текстів для фахівців. Прикладом можуть бути такі терміни: «pattern», «script». Вони відповідно перекладаються як «патерн» та «скріпт».

Прикладом описового перекладу ще може бути речення «Highly competent and entertaining AI was what this genre of game means to players» [2, с. 3]. «Entertaining» взагалі перекладається як «розважальний», але в даному контексті воно не є коректним. Цей уривок стосується штучного інтелекту в іграх, тому більш доречно перекласти речення як «Про працюваний ШІ і той, що може скласти конкуренцію – ось що важливо для гравців даного жанру».

Тема штучного інтелекту достатньо нова і активно поповнюється новими поняттями і термінами. Окрім термінології ШІ, в текстах використовуються терміни близьких галузей, так як ця наука об'єднує багато різних аспектів. Перекладач повинен чітко розрізняти всі лексичні одиниці і розуміти контекст, щоб перекласти текст без помилок і не заплутати читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури [Текст] / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
2. Електронний словник Multitran. – Режим доступу : <https://www.multitran.com/>
3. History of AI design in video games and its development in RTS games. – Режим доступу : <https://clck.ru/ScSiJ>

УДК 821.111-2.09 ДІККЕНС

Бережна О. О.¹

Лющанська С. В.²

¹ ст. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-317 НУ «Запорізька політехніка»

РОМАНИ Ч. ДІККЕНСА В ОЦІНЦІ ЗАКОРДОННИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦІВ

Ще з 1836 р. в пресі розгорілися суперечки з приводу оцінки творів великого письменника. Першим сучасником великого письменника, що дав розгорнутий аналіз художньої системи його творів, був французький критик-

позитивіст Іполит Тен. У 1856 р. він опублікував свою статтю «Діккенс», пізніше, в 1864 р. розкрив свої погляди на творчість письменника в «Історії англійської літератури». У цій роботі Тен розглядає тематику, вибір героя, стиль, естетичну програму Діккенса і способи її вираження [1, с. 78].

Після смерті Ч. Діккенса почали з'являтися роботи, що містять факти біографії письменника. Першою з них була книга Джона Форстера, його найближчого друга. У 90-х рр. 19 ст. письменник – натураліст Гіссінг представив свою суб'єктивну оцінку спадщини Діккенса в книзі «Діккенс». У його роботі письменник виступає типовим представником вікторіанської епохи, не відхиляється від загальноприйнятих норм.

Якщо для англійського літературознавства початку 20 ст. характерна велика кількість робіт, які містять біографічні відомості про Діккенса, то в європейській – німецькій, зокрема, критиці домінує формалістичний підхід до вивчення спадщини знаменитого англійського письменника 19 ст. Німецькі дослідники розглядають лише окремі проблеми (художні прийоми, стиль оповіді), проводять класифікацію жіночих та дитячих образів, акцентують увагу на особливостях Діккенса як педагога, криміналіста, автора окремого твору, але не дають розбір творчої системи письменника в цілому. Робіт, які піднімають питання про соціальному змісті романів Діккенса, в німецькому літературознавстві значно менше, але і такий тип дослідження з'являється в кінці 19 – початку 20 ст. в роботах Аронштейна, Вюлькера, Вебера [2, с. 322].

Україномовна діккенсіана представлена здебільшого статтями, за винятком хіба монографії З. Лібмана. Окремі грані художньої майстерності Ч. Діккенса досліджували С. Гречанюк, В. Мацапура, І. Матвеева, Л. Скуратовська, М. Стріха, К. Шахова, проте вивчення творчого набутку автора в контексті української літератури не було об'єктом їхнього наукового зацікавлення [3, с. 155].

Л. І. Скуратовська зазначила, що Діккенс був «масовим» художником в найвищому сенсі слова, письменником для всієї нації, «від кебмена до королеви». Читач Діккенса зустрічається і з іншими поетологічними несподіванками, вірніше, «очікуваними несподіванками». Персонажі, характери Діккенса – це чи не центральна тема дискусії, що триває з 1836 р. Мова йде не про блідих героїв і героїнь і не про «спасителів», а про всіх інших героїв, «чудових» і тих, що «змушують сміятися». «Декоративний стиль» Діккенса прикрашений ще й особливими іменами людей і місць: придуманими і небувалими, як підкреслювали і Теккерей, і Честертон. Схоже, тепер все змінилося: тепер це письменник не для всіх – для «естетів», для тих, хто цінує в літературі безмежні можливості – образотворчі, емотивні, інтелектуальні. Його потрібно читати, досліджувати, перекладати [4, с. 11].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гром'як, Р. Т., Ковалів, Ю. І. Літературознавчий словник-довідник [Текст] / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів. – К. : Академія, 1997. – 750 с.
2. Алексеев, М. П. Англійська Література: Нариси і дослідження [Текст] / М. П. Алексеев. – Л. : Наука, 1991. – 461 с.
3. Сільман, Т. І. Діккенс. Нариси творчості [Текст] / Т. І. Сільман. – Л. : Художня література, 1970 – 407 с.
4. Скуратовська Л. 200 років з Діккенсом [Текст] / Л. Скуратовська. – К. : Академія, 2013. С. 29.

УДК 811.111'373.46

Бережна О. О.¹

Деревенчук Т. С.²

¹ ст. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-328 НУ «Запорізька політехніка»

ІСТОРІЯ ТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Швидкий соціальний та економічний розвиток багатьох країн, глобалізація та інформатизація суспільства спонукали до всебічного вивчення особливостей англійської економічної термінології. Виділяють такі основні історичні періоди становлення і розвитку термінів англійської економічної термінології: 1) період зародження (доіндустріальний період) – з найдавніших часів до VII ст. н. е.; 2) період становлення (індустріальний період) – VIII–XVIII ст.; 3) період розвитку (постіндустріальний період) – XIX–XXI ст. [2; с. 503].

Ще з давніх часів люди були тісно пов'язані з товарообміном і найпростішими економічними відносинами, які визначають діахронічну глибину деяких економічних термінів. У доіндустріальний період почався процес видобування золота, яке з часом безпосередньо вплинуло на розвиток економіки і походження нової економічної термінології. Так у 725 р. з'явилися власні англійські слова: gold – золото, land – земля, ground – земля, ґрунт та ін. Внаслідок розвитку предметних знань з другої половини XV ст. зароджуються *природничі науки*, а потім і *технічні*, які дали поштовх розвитку новому етапу науки і в результаті появи спеціальної лексики [1; с. 103].

Як наука, економіка почала формуватися в XV – XVI ст. в рамках наукової течії меркантилізму. Як відомо, економіка, як самостійна наукова дисципліна, сформувалася в XVI–XVII ст. та зародилася в Англії, тому

більшість термінів в індустріальний період є англо-саксонськими та латинськими за походженням: (наприклад: cash – готівка, від латинського «*capsa*»; commerce – комерція, від латинського «*commercium*», «*trade, trading*») [1, с. 218].

Формуванню англійської економічної термінології сприяло зародженню капіталізму в Англії і Франції (XVI – остання третина XVII століття), розширення зовнішнього і внутрішнього ринку, зростання сільського господарства. До цього періоду відноситься поява слів «economy» (1530), «economical» (1577), «economist» (1586) [1, с. 114]. У період з кінця XVII століття до початку 2-ї половини XVIII століття з'являються макроекономічні терміни, такі як: national wealth – (загально) народне, національне надбання, the money supply and circulation velocity – швидкість накоплення грошової маси та швидкість її обігу, value – вартість [3]. На наступному етапі розвитку науки і техніки в XIX ст., в результаті промислової революції з'явилася велика кількість технічних наук. У XX столітті настає швидкий розвиток економічних знань. Формування історії економічної науки завершилося в кінці XIX – на початку XX ст. В економічній науці прийнято поділяти економічну діяльність на мікро, та макроекономічний рівні виробництва і світову економіку (інтерекономіку).

На сьогодні, з розвитком технічних наук і все більшого використання соціальних мереж з'являються нові англійські економічні терміни: monetarism – монетаризм; supply-side – постачання; trickle-down economics – суцільна економіка; knowledge economy – економіка знань) [2 с. 218].

Таким чином, економічна термінологія є продуктом історичного розвитку. Вона відображає всі етапи розвитку економічних змін в людському суспільстві. Кожен етап характеризується своєю термінологічною лексикою, що відображає характер виробничих відносин: первіснообщинного, рабовласницького, феодального, капіталістичного, соціалістичного, постсоціалістичного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зацний, Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови в 80-ті – 90-ті роки XX століття [Текст] / Ю. А. Зацний. – К., 1999. – 409 с.
2. Кудашов Д. М. Словосложение в английском аффиктивном лексике [Текст] / Д. М. Кудашов, Л. М. Лещева. – Минск : МГЛУ, 1998. – 510 с.
3. ABBYY Lingvo-online. – Режим доступа : www.lingvo.ua.

УДК 17:821.111УАЙЛЬД

Бережна О. О.¹

Распутько О. Ю.²

¹ ст. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-327 НУ «Запорізька політехніка»

ГЕДОНІЗМ ТА ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ В ТВОРАХ ОСКАРА УАЙЛЬДА

Гедонізм – філософський напрям етики, який вважає радість від фізичного задоволення вищим благом і умовою щастя у житті. Поняття гедонізму (у визначенні Епікура) використовується для опису матеріально орієнтованого, корисливого погляду на життя [2, с. 341].

Людина наділена почуттям прекрасного. Як фізіологічно, так і психологічно вона прагне до насолоди, задоволенню своїх потреб і бажань. Це природно і зрозуміло. Однак існує великий ризик переступити ту хитку грань, де закінчується прийнятне і, якщо так можна сказати, нормальне, і починається те, що вже іменується гріхом, пороком. У всі часи людина прагнула до насолоди, життю в своє задоволення. Але релігійні, моральні догмати обмежували таку особистість в цьому бажанні, звідси впливав громадський осуд, муки совісті і як зовнішні, так і внутрішні протиріччя і розбіжності.

Основними рисами життя гедоніста виступають: 1) прагнення до отримання життєвих благ (матеріальних і душевних); розширення рамок особистої свободи аж до вседозволеності; уникнення небезпек; ігнорування цивільного і особистого боргу, якщо він обмежує бажання людини; небажання докладати до справи зайві зусилля (до навчання, розвитку, вирішення конфліктних ситуацій і т.п.) [2, с. 447].

Уайльд писав: «Гедонізм цей буде вдаватися до послуг інтелекту, але ніякими теоріями або навчаннями не стане підміняти різноманітний досвід пристрастей. У нашому житті не повинно бути місця аскетизму, що умиртворює почуття, так само як і грубій розпусті, що притупляє їх. Гедонізм навчить людей в усій повноті переживати кожную мить життя, бо й саме життя – лише перехідна мить». Автор викладає ідеї гедонізму через теоретика лорда Генрі, а Доріан втілює їх у життя. У Генрі Уоттона немає мети фізично розбестити Доріана, тому що це знищить його красу. Він навмисно робить все, щоб зберегти прекрасний вид юнака. Перше, що він робить – переконує друга в важливості молодості. Уайльд, працюючи над своїм романом, не знав, до якого висновку він прийде, але, тим не менше, зрозумівши, що егоїстичному гедонізму немає в світі місця, він вбиває свого героя. Завдяки всім цим прикладам ми переконуємося, що «Портрет Доріана Грея» вміщує в собі практично всі риси гедонізму.

У «Портреті Доріана Грея» Уайльд показав свою концепцію людини, в душі якого – і пекло, і рай. У романі двійником головного героя стає його портрет. Сам Доріан називає портрет «своїм щоденником». Фабульні кордони роману обумовлені періодом цього подвійного життя людини і його зображення на полотні: розповідь про першу зустріч Доріана і лорда Генрі в студії Безіла Холлуорда в день завершення роботи над портретом – своєрідний пролог до дії, епізод, в якому троє слуг Грея, які увійшли в кімнату, побачили труп потворного старого біля портрету прекрасного юнака, — лаконічний епілог [1, с. 112].

Втім, в романі Уайльда випробуванню піддається навіть не сам герой як особистість або психологічний тип, а його світогляд, його ідеологічна програма – «новий гедонізм» – філософський принцип, згідно з яким добро визначається як те, що є насолодою і звільнено від страждання, а зло як те, що викликає страждання. Лорд Генрі Уоттон залишається в романі лише ідеологом, а діючим протагоністом виявляється його учень, який живе за програмою, складеною вчителем.

«Мета життя – розвиток власного «я». Повністю реалізувати своє ество – ось для чого існує кожен з нас» – переконує Доріана Грея лорд Генрі. Але подальше життя Доріана є не розкриттям сутності людини, портрет якого намалював художник, а переформовуванням його душі, що відображається на полотні. Це переформовування і призводить до тієї втрати цілісності, яку помічає навіть лорд Генрі. Спосіб життя Доріана Грея – аморальний і розпусний, і лише привабливість і дивна незгасна краса цієї людини не дозволяють суспільству остаточно відвернутися від нього. Змінюється портрет, стаючи ще більш потворним, але про це не знає ніхто крім самого Грея: він старанно ховає портрет у затишній кімнаті свого будинку. Безіл, Лорд Генрі, проповідуючи гедонізм, нестриманий егоїзм і аморальність, повільно отруює душу Доріана, його грішне «я»: «Багато років тому, – коли я був ще зеленим хлопцем ... ви побачили мене. Ви лестили мені і навчили пишатися своєю красою. Одного разу ви познайомили мене зі своїм другом, і він пояснив мені, яке це диво – юність, і тоді ж ви закінчили мій портрет, який відкрив мені інше диво – красу» [3, с. 277].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Соколянський, М. Г. Оскар Уайльд: Очерк творчества [Текст] / М. Г. Соколянський. – К. : Лыбидь, 1990.–199 с.
2. Гедонізм // Філософський енциклопедичний словник [Текст] / В. І. Шинкарук та ін. – Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. –42 с.
3. Уайльд, О. Портрет Доріана Грея [Текст] / О. Уайльд. – Спб.: Азбука Классика, 2011. – 320 с.

МОДАЛЬНІСТЬ ТА СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ МОДАЛЬНОСТІ В ТЕКСТІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ СТАТТІ

Термін «модальність» використовується в різних сферах знань: у філософії, логіці, мовознавстві, літературознавстві. Слово «модальність» походить від латинського «modus» – міра, засіб.

Залежно від того, що піддається оцінці: позамовна дійсність чи саме висловлювання, відповідно виділяють два типи модальності: об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивна модальність є обов'язковим компонентом будь-якого висловлення, однією з категорій, що формують предикативну одиницю – речення. Цей вид модальності виражає відношення повідомлюваного додійсності в плані реальності (можливості чи не можливості бути здійсненим). Об'єктивна модальність пов'язана з категорією часу та диференційована за ознакою часової означеності й неозначеності. Суб'єктивна модальність це відношення мовця до повідомлюваного, вона є факультативною ознакою повідомлення.

Модальність може виражатися різними граматичними та лексичними засобами. Imperative та Subjunctive Mood в англійській мові можуть слугувати прикладами вираження модальності. Відтінок модальності носять і модальні слова, наприклад англійські *perhaps, likely*; модальні глаголи *can, may, should* та *must*. В сучасній англійській мові існують граматичні та лексичні засоби вираження модальності. До граматичних належать модальні дієслова *must, should, ought, will/would, can/could, may/might, need*. При цьому ці дієслова послаблюють своє первинне значення бажаності, необхідності, обов'язку та передають тільки відношення мовця до предмета висловлювання. До лексичних засобів належать модальні слова, наприклад, такі як: *perhaps, maybe, probably, possibly*.

Займаючись вивченням текстової модальності як категорії, дослідник-лінгвіст О. О. Селіванова вважає, що підкатегорію емотивності – однією з базових властивостей художнього тексту, яка співвідноситься з предметованими в ньому емоційними знаннями і актуалізуються за допомогою активованих текстових компонентів, що втілюють авторські емоційні інтенції, та моделюючи можливі емоції адресата зв'язані з сприйняттям та інтерпретацією текстової модальності. Емотивність знаходиться у взаємозв'язку з вибором номінативних засобів у тексті. Лінгвіст-дослідник О. Н. Журавльова розглядає текстову модальність як екстралінгвістичну категорію. Вона виявляє себе в таких основних аспектах: відображення реальності/ірреальності створюваного текстового світу; емотивно-

оцінне відношення автора до персонажів; емотивно-оцінне відношення персонажів один до одного.

Емотивність є різновидом суб'єктивної модальності й має пряме відношення до створенні експресивності. Експресивна одиниця мови не завжди несе емотивне навантаження, мовна експресія передає дещо інше.

І. В. Корунець зауважив, що «модальність», будучи екстралінгвістичною категорією, що виражає відношення мовця до реальності, має загальні в англійській та українській мові засоби реалізації, які в себе включають: фонетичні засоби (наголос та інтонація); лексико-граматичні засоби (модальні дієслова); лексичні засоби (модальні слова та модальні вирази), що виражають суб'єктивну модальність; граматичні засоби, що виражають граматичну модальність» [1, с. 28]

Що стосується перекладу науково-технічної літератури, то В. І. Карабан зазначає, що така література перекладається лексико-граматичними засобами вираження модальності, за допомогою складних модальних присудків з *must*, *have to*, *should*, *may*, *might*, *can*, *could*, *will*, *would*, *need*, *ought to*, *to be to*. Кожне з модальних дієслів має різні віддітки значень та виконують різні функції у реченні. Так, наприклад, такі дієслова як *ought to*, *should*, *may*, *must*, *can*, *could* виражають певний ступінь припущення. Дуже часто дієслова *must*, *should* передають значення повинності та ще й ймовірні або передбачувані дії, таким чином, тісно переплітаючись із такими вставними словами як *possibly*, *perhaps*, *probably*, *surely* та інш. А дієслова *can* та *may* спеціалізуються на передачі передбачуваних дій [1, с. 32].

Отже, у лінгвістиці, модальність — це комплексна багатоаспектна функціонально-семантична категорія, що виражає ставлення мовця до висловлюваного, його оцінку ставлення до об'єктивної дійсності. Зміст висловлюваного може розглядатися як реальне або нереальне, можливе або неможливе, необхідне або ймовірне, бажане або небажане тощо. Модальність диференціюється на об'єктивну і суб'єктивну. В сучасній англійській мові до складу модальних слів відносять такі: *слова, що виражають впевненість*: *certainly*, *of course*, *surely*, *apparently*, *assuredly*, *undoubtedly*, *no doubt*; *слова-підсилювачі*: *indeed*, *evidently*, *obviously*, *really*, *actually*, *naturally*; *слова, що виражають невпевненість*: *perhaps*, *maybe*, *possibly*, *probably*; *слова, що виражають схвалення та несхвалення*: *happily/unhappily*, *luckily/unluckily*, *fortunately/unfortunately* [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Корунець, І. В. Теорія і практика перекладу (англійською і українською мовою) [Текст] / І. В. Корунець. — К. : Вища школа, 1998. — 67 с.
2. Модальні дієслова в англійській мові [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://cambridge.ua/uk/blog/all-about-modal-verbs>

УДК 821.111-311.6 СКОТТ

Бережна О. О.¹

Сікан О. В.²

¹ ст. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-327 НУ «Запорізька політехніка»

ТРАДИЦІЇ, ІСТОРИЧНИЙ ТА МІСЦЕВИЙ КОЛОРИТ В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ «АЙВЕНГО» В. СКОТТА

В. Скотт є абсолютно точним у зображенні історичних реалій, тому вважається, що він розробив явище історичного колориту, тобто майстерно показав своєрідність певної епохи.

Виключним роман В. Скотта стає завдяки тому, що в ньому автор надзвичайно яскраво представляє національний колорит стародавньої Англії. Зі сторінок твору перед нами постає країна, яка одночасно охоплена і політичними міжусобицями, і національним розбратом, і соціальними негараздами у феодально-монархічному суспільстві.

Життя і побут Англії XII століття розкриті шляхом введення в роман різноманітних типів і характерів. Тут діють, борються, радіють або страждають десятки людей, кожен з яких типовий для свого класу і роду занять [2, с. 135].

Зображуючи вечерю в замку Седрика, автор змальовує картину соціального розшарування в країні: в кожного своє чітко визначене місце за столом і навіть своє меню. Під час цієї вечері ми спостерігаємо, як зав'язуються конфлікти між норманами і саксами (Айвенго – де Буагільбер), норманами та євреями (Ісаак – лицарі-нормани).

Роман надає уявлення про середньовічний замок: ми маємо можливість «відвідати» і замок небагатого Седрика («Великий дубовий стіл. Дерев'яні лавки. Величезне вогнище. По стінах розвішані предмети полювання і війни. У торці дубового столу ще один стіл, накритий червоною скатертиною, біля нього два крісла...» [4, с. 232]), і замок Фрон де Бефа («Цей замок був високою чотирикутною вежею, оточену нижчими будівлями і обнесений зовні міцною стіною. Навколо цієї стіни тягнувся глибокий рів, наповнений водою» [4, с. 211]). У читача є можливість познайомитися з життям лицарського ордену хрестоносців, зі звичаями та побутом членів ордену, його ієрархією.

Вальтер Скотт показав зневагу християн-європейців до єврейського народу, юдейської віри, до мусульман. У висвітленні цих конфліктів автор виступає як гуманіст, утверджуючи право кожного народу й кожної віри на існування. Автор подає нам також ідеал жіночої краси двох народів – саксів та євреїв, змальовує ідеал лицаря [3, с. 19]

У романі «Айвенго» історичний колорит створюється за допомогою лексичних засобів увиразнення мовлення. До них належать: архаїзми, історизми, екзотизми, варваризми. Також елементом створення місцевого колориту є використання описів одягу героїв. Автор докладно й точно описав одяг різних верств суспільства.

Саме ці подробиці дали змогу В. Скотту максимально наблизити події цього пригодницького історичного роману до подій, які відбувались у ті часи насправді. «Коли ми читаємо історичний роман Вальтера Скотта, то ми ніби стаємо сучасниками епохи, громадянами країни, у якій відбувається дія роману» [1, с. 102] – з цими словами видатного критика В. Г. Белінського досить важко не погодитись.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белинский, В. Г. Романы Вальтера Скотта [Текст] / В. Г. Белинский. – М. : Наука, 1989. – 571 с.
2. Орлов, С. А. Исторический роман Вальтера Скотта [Текст] / С. А. Орлов. – Горький : Горьковский государственный университет, 1960. – 190 с.
3. Ремизов, Б. Г. Вальтер Скотт [Текст] / Б. Г. Ремизов. – М. : Издание МГУ, 2000. – 52 с.
4. Скотт, В. Айвенго [Текст] / В. Скотт. – М. : Высшая школа, 1962. – 553 с.

УДК 821.111-7

Бережна О. О.¹

Кононенко Я. Ю.²

¹ ст. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-317 НУ «Запорізька політехніка»

АНГЛІЙСЬКА САТИРИЧНА ПРОЗА

Сатира в англійській літературі є невід'ємною частиною будь-якої епохи, починаючи з середньовіччя, коли побачили світ перші сатиричні есе «Кентерберійські оповідання» Джефрі Чосера. Епоха Відродження в Англії була менш значущою в плані розвитку сатири ніж в Німеччині і Франції. Говорячи, тим не менш, про представників англійської ренесансної сатири, перш за все можна відзначити творчість видатного драматурга і поета, творця комедії моралі в англійській літературі, Бена Джонсона. Його комедії «Вольпона», «Варфоломіївський ярмарок», «Склад новин», «Казка про бочку» і багато інших, сповнені сатири на вади суспільства тієї епохи: влада

золота над мораллю, втрата людьми людських якостей перед перспективою наживи, продажність і обман [1, с. 220].

«Золотим століттям» англійської сатири вважається епоха Просвітництва, коли творили такі письменники, поети і публіцисти, як Дж. Драйден, С. Батлер, Дж. Аддісон, А. Поуп, Дж. Свіфт, С. Джонсон, Дж. Гей, О. Голдсміт, Г. Філдінг та ін.

Сатирична творчість Свіфта справила величезний вплив на літературу епохи Просвітництва. Громадянська поезія Попа і драматургія Гея і Філдінга, проза Філдінга, Смоллета і Годвіна, а також, в дещо іншому аспекті, і проза Стерна, багатьом зобов'язані Свіфту. За межами Англії в літературі його епохи особливо близькі Свіфту ранні, створені ще в дусі класицизму, філософські повісті Вольтера [2, с. 125].

Істотну роль в історії сатири Нового часу зіграли англійські сатиричні журнали XVIII ст. «Глядач», «Базика» і «Опикун», видавцями і співавторами яких були Дж. Аддісон і Р. Стиль, що створили жанри дрібної журнальної сатири: діалогічний, нарис, пародійний. Ця журнально-сатирична форма зображення і осміяння сучасності значною мірою повторює форми гораціанської сатири. Створені в XVIII ст. дрібні форми журнальної сатири з несуттєвими змінами – продовжували жити протягом усього XIX ст. [3, с. 159].

Вважається, що початок сатири в англійській літературі поклав Чосер, приклад якого наслідували багато письменників XV ст., включаючи Данбара. Скелтон використовував різкий стиль викриття, рівний якому можна зустріти в більш пізні часи у Батлера в «Гудібрасі» і у Свіфта [4, с. 215].

Вікторіанська епоха не відрізнялася появою зразків сатири в чистому вигляді, хоча у творчості Діккенса, Теккерея та інших письменників роман виявився прекрасним засобом соціальної сатири [4, с. 13].

На початку XX ст. Беллок, Честертон і Р. Кемпбелл (в «Георгіаді») внесли деяке пожвавлення в сатиричну традицію, чому сприяли у віршованих жанрах П. Портер, Дж. Фуллер, Клайв Джеймс та інші молоді письменники, а сатира в прозі продовжувала розвиватися в творах І. Во, Е. Пауелла, Е. Вілсона, К. Еміса та інших.

Протягом всього існування англійської літератури однією з її найпомітніших і сильних сторін є сатира. На всіх етапах розвитку сатиричної традиції письменники і драматурги використовували багату гаму прийомів, що стали традиційними, іронію, сарказм, гротеск, алегорію. Характерно і те, що в історії англійської літератури сатира, як спосіб критичного ставлення письменників до навколишньої дійсності, до соціальних і моральних вад в суспільстві відбивається в різних літературних жанрах, як епічних, так і драматичних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Виппер, Б. Р. Английское искусство [Текст] / Б. Р. Виппер. – М. : 1945. – 248 с.
2. Гребенникова, Н. Мюриел Спарк и традиция английской реалистической сатиры / Н. Гребенникова. – 2002. – 30 с.
3. Лисенков, Е. Г. Английское искусство XVIII в. [Текст] / Е. Г. Лисенков. – Л., 1964. – 148 с.
4. Саруханян, А. Английская литература 1980 [Текст] / А. Саруханян. – М., 1987. – 231 с.

СЕКЦІЯ «УКРАЇНОЗНАВСТВО»

УДК 929:629.7

Чумаченко О. А.

канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ВНЕСОК В. ЛОТАРЕВА В РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ АВІАПРОМИСЛОВОСТІ

У сучасному світі відбувається «олюднення» історії, зростання інтересу до постатей минулого, їх громадянського та за необхідності науково-дослідницького і виробничого досвіду. Відповідно до цих тенденцій слід розглядати проблематику запропонованої теми дослідження. З огляду на події останніх років в Україні одне з ключових місць серед досліджень історії науки і техніки має належати перспективам розвитку військового комплексу, провідною ланкою якого є авіаційна промисловість.

Метою роботи є висвітлення науково-виробничої діяльності провідного конструктора галузі авіадвигунобудування України В. О. Лотарева.

В. О. Лотарев у різний час займав посади головного конструктора Запорізького машинобудівного конструкторського бюро (ЗМКБ) (1963 – 1968; 1968 – 1981 рр.) та генерального конструктора ЗМКБ «Прогрес» (1981 – 1989 рр.). Без захисту дисертації він отримав ступінь доктора технічних наук, з часом його визнано професором, академіком АН УРСР.

Відомий авіаконструктор був безпосереднім творцем низки двигунів: поршневих авіадвигунів (АІ-10, АІ-12, АІ-14Р); сімейство поршневих та газотурбінних двигунів (АІ-4В, АІ-26В, АІ-14В, АІ-7, АІ-24В, ТВ-2ВК); пускових авіаційних двигунів (ТС-12Ф, АІ-2МК, АІ-8, АІ-9, АІ-9В); турбогвинтових ГТД великого ресурсу (АІ-20К, АІ-20Д, АІ-20М, АІ-24); турбореактивного двоконтурного двигуна (АІ-25); турбореактивних двоконтурних двигунів для НТЛ (АІ-25ТЛ, ДВ-2); двигунів великого ступеня двоконтурності (Д-36, Д-18Т); турбовального двигуна для гелікоптера (Д-136); сімейства двигунів наземного призначення (АІ-23С-1, АІ-20С, АІ-8С, АІ-8П, АІ-23, АІ-23У, АІ-23СГ, АІ-21).

Особливої уваги потребує розроблення двигуна Д-18Т, яке потребувало вирішення багатьох науково-технічних проблем у галузі газодинаміки, теплообміну тривимірного математичного моделювання, автоматизації проектування та технології виробництва. У грудні 1978 р. було зібрано однокаскадний газогенератор, у липні 1980 р. – перший двокаскадний газогенератор, у вересні того ж року – його другу копію та перший повнорозмірний двигун. 29 грудня 1984 р. був зібраний перший двигун, повністю виготовлений на Запорізькому виробничому об'єднанні «Моторобудівник». Попереднє експериментальне оброблення дозволило

різко скоротити цикл дослідних робіт, тому стендові випробовування двигуна призначили на жовтень 1982 р., а через три місяці чотири двигуни Д-18Т вперше зробили можливим зліт Ан-124, який з ініціативи О. К. Антонова отримав назву «Руслан». До речі, було запропоновано шість назв для літака-гіганта, але всі вони були пов'язані з грецькою міфологією. Генеральний конструктор хотів знайти щось слов'янське, тому серйозно розглядав назви «Тарас Бульба» і «Руслан», на останній з яких і зупинив свій вибір.

Незважаючи на всі перешкоди, завдяки спільним зусиллям підприємств авіаційної та машинобудівної промисловості, в лютому 1987 р. двигун Д-18Т успішно пройшов заводські випробовування в літаку Ан-124, а згодом державні, що дозволило йому в 1994 р. отримати сертифікат типу АР МАК. За оцінкою генерального конструктора створеного АНТК ім. Антонова П. В. Балабуєва, двигун Д-18Т слід віднести до найкращих у світі, адже його злітна тяга досягає 23 тис. кгс, а за деякими параметрами він навіть перевищує закордонні аналоги.

Історія ефективної експлуатації запорізького двигуна Д-18Т на цьому не завершилася, вона отримала продовження в наступному проєкті ДКБ ім. О. К. Антонова. Ще за шість років до першого польоту Ан-124 керівництво СРСР ухвалило рішення стосовно розроблення власних космічно-транспортних систем («Буран», «Рассвет» та «Энергия»). Їх окремі агрегати небачених розмірів потребували доставки до кінцевого пункту виробництва. На базі вже існуючого Ан-124 у середині 1980-х рр. почалася робота над новим літаком, яку очолив генеральний конструктор ОКБ ім. О. К. Антонова В. П. Балабуєв.

На 21 грудня 1988 р. новий літак-велетень Ан-225 «Мрія», устаткований шістьма двигунами Д-18Т, що розміщувалися під стрілоподібним крилом, вийшов на випробовування. На 1 лютого 1989 р. в аеропорту «Бориспіль» Ан-225 був представлений закордонним журналістам. А вже у вересні 1990 р. на авіаційно-космічному салоні у Фарнборо (Великобританія) відбулася презентація спільного радянсько-британського проєкту «Ан-225 – «Інтерім Хотол».

На основі попереднього двигуна Д-36 було створено низку модифікацій, які в подальшому експлуатувалися на літаках та гелікоптерах (Д-136, Д-436, Д-436Т1, Д-436Т2 і Д-436ТП). У лютому 1975 р. ЗМКБ отримало завдання побудувати новий двигун для найбільшого у світі серійного гелікоптера ДКБ ім. Міля. Він був створений під керівництвом В. О. Лотарева, а всіма роботами керував його заступник Ф. М. Муравченко. Оскільки деталі нового двигуна на 70 % повторювали конструкцію Д-36, його передання у виробництво відбулося доволі швидко. У результаті було розроблено найпотужніший у світі турбовальний двоконтурний двигун з вільною турбіною Д-136.

Таким чином саме особистості творять історію своєї, а інколи й інших держав. У випадку із запорізьким авіадвигунобудуванням це яскраво демонструють такі підприємства, як ПАТ «Мотор Січ» та ДП «Івченко - Прогрес». Важко досягнути масштабності проведеної науково-дослідницької роботи авіаконструкторів, результати якої вплинули та продовжують впливати на якість життя цілих поколінь людей, що долають відстані на літаках та гелікоптерах із запорізькими двигунами.

УДК 94(477.7)-058"1800/1850"

Сигида Г. А.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

РОЛЬ КУПЕЦТВА В ПРОЦЕСАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КОЛОНІЗАЦІЇ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Колонізація Південної України мала важливе значення для історії ХІХ ст., оскільки в цей час тут фактично відбувався великий соціальний експеримент. Південь став економічним полігоном імперії, де відпрацьовувалася нова економічна модель. Цю тему досліджували такі науковці: А. Бойко, В. Пірко, Т. Гончарук, Л. Муравйова, О. Донік. Насамперед йшлося про зустрічі різних етносів та соціальних груп, імперську політику й місцеві практики. Наша розвідка присвячена економічній ініціативі. На основі даних Катеринославської, Херсонської й Таврійської губерній зроблено спробу визначити внесок купецтва в економічну колонізацію краю.

Природні умови Причорноморських степів сприяли розведенню овець. Овеча вовна стала основним експортним товаром Півдня на початку освоєння цих земель. Вівчарство не вимагало вкладення значних коштів (окрім витрат на придбання тварин) і гарантувало швидку віддачу. Тільки в Херсонській губернії в 1823 р. було 199280 мериносів, у 1837 – 464600 голів. У Таврійській губернії 1842 року овець тонкорунних – 874008. Тому не дивно, що вівчарство й підприємства з оброблення шкір, вовни, сала були сферою вкладання купецьких капіталів. Чинбарні м. Єлисаветграда обробляли до 10 890 шкір на суму у 44 975 карб. З них найпотужнішою була чинбарня першої гільдії Севастопольського купця Василя Ващакіна (2450 шкір, 14 000 карб.) Ще дві менш потужні належали купцям (гільдії невідомі) Онуфрію Караманенку й Василю Веремєєву. В Одесі найбільші шкіряні мануфактури належали купцю А. Мелентьєву та купчій А. Фадєєвій. Ціна на вовну була вищою, якщо та була чистою. На берегах Дніпра споруджуються вовномийки, їхня кількість і потужність поступово зростають. Серед них є такі, що вважаються купецькими. Ще одна галузь первинного оброблення

сировини – салотопна. Середній розмір салотопень початку XIX століття (більше 100 кв. м) у 2 – 3 рази більше ніж середній розмір чинбарень. Середній обсяг виробництва в першій половині XIX століття становив 9 – 15 тисяч карб., а середня кількість робітників – 8 – 9. За даними 1821 року, в Одесі існувало 10 салотопних мануфактур, усі вони належали купцям, на 1832 рік таких закладів було 6. У 1858 році в місті нараховувалося 4 салотопні мануфактури. Достеменно невідомо, але швидше за все, скорочення відбувалося за рахунок поглинання й укрупнення. Цього ж року в Миколаєві існувало 9 салотопних закладів. У цілому, на середину XIX ст. обсяги виробництва салотопних закладів Херсонської губернії становили 37861 пуд щорічно. На початку XIX ст. засновуються перші заклади з виготовлення свічок і мила в Херсонській губернії, власниками цих підприємств також були купці. Так, у 1821 році в Одесі з 9 подібних закладів 8 належали купцям, у Миколаєві їх було 6 і всі в приватній власності купців. Дані з 1847 до 1857 року свідчать про те, що в м.Миколаєві 5 свічко-сальних заводів належали таким купцям: Івану Ніколаєву, Іллі Кариху, Макару Вороніну, Михайлу Матохіну, Миколі Белякову. Найбільш потужним був завод І. Ніколаєва, що відкрився в 1852 році – до 4 000 пудів щорічно. Відомі також дві купецькі миловарні в Одесі (1818).

Розбудова південноукраїнських міст викликала до життя всі галузі, пов'язані з будівництвом. Купецтво освоює капітали в утриманні цегельних, черепичних та кахельних заводів. Слід пам'ятати, що в першій половині XIX ст. Південна Україна стає частиною світового ринку зерна. Доправляли зерно в порти та вели закордонну торгівлю представники купецького стану.

Отже, значення Півдня для економічного розвитку Наддніпрянщини полягало в тому, що він став чинником становлення нових господарських взаємовідносин між окремими регіонами, став центром економічного тяжіння, переорієнтації торговельних зв'язків Правобережної та Лівобережної України. Склалася нова економічна система, пов'язана через чорноморсько-азовські порти зі світовими товаровиробниками. Провідну роль у цьому відіграло купецтво.

УДК 94(477.64):323.15

Коянс А. А.

асист. НУ «Запорізька політехніка»

СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАПОРІЗЬКОГО ЦЕНТРУ ТАТАРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ «АЛТИН АЙ» (1996-2021 РР.)

У вересні 1996 року ініціативною групою волзько-татарської общини Запоріжжя, до складу якої увійшли Рахіма Ахмерова, Лілія Набіулліна,

Тагіржан Ахмеров, було скликано перші установчі збори, де було прийнято рішення про створення громадської організації. Основними завданнями організації стало сприяння консолідації діаспори волго-уральських татар, що живуть в обласному центрі, взаємодопомога один одному, сприяння національно-культурному і духовному розвитку через вивчення рідної мови, фольклору, обрядів, традицій, збереження історичної пам'яті і самобутності татарського народу, що мешкає за межами історичної Батьківщини. Сьогодні в Запорізькій області налічується 5,2 тис. волзьких татар, більшість з яких мешкає в м. Запоріжжі.

25 лютого 2002 року Центр пройшов юридичну реєстрацію у виконкомі Запорізької міської ради. Свою діяльність товариство поширює на території обласного центру, веде плідну співпрацю з усіма національно-культурними татарськими і численними етнічними об'єднаннями міста, області і регіонами України. «Алтин Ай» є активним членом Всеукраїнського Центру татарської культури «Туган тел», Асоціації національно-культурних об'єднань України. Беззмінним керівником Центру є Рахіма Сулейманівна Ахмерова.

Упродовж 1999-2016 років Центр проводив найголовніше і найяскравіше татарське національне свято – «Сабантуй». У ці роки він набув характеру етнокультурного руху, в якому брали участь до 50 колективів з усієї України. У 2017-2018 роках у БК «Орбіта» відбувався фестиваль «Зірки запорізького Сабантуя».

Упродовж 1996-2018 років у приміщенні БК «Орбіта» діяла татарська недільна школа, де батьки з дітьми вивчали мову, фольклор, пісенну і інструментальну майстерність. Викладачами школи були Альфія Гаязутдинова, Руслан Хамідулін, Рахіма Ахмерова.

У Центрі працює рада старійшин. Яскравими пропагандистами татарської культурної спадщини стали активісти - Алісія Приданнікова, Руслан Хамідулін, Хава Бікбаєва, Сабіна Басирова, Меніра та Сулейман Юсупови, аксакали і абистаї - творчі люди різного віку.

Дитячий хореографічний народний ансамбль «Веселка» і його група «Салават Купері» під керівництвом хореографа Тетяни Безпалої став пропагандистом татарської хореографії. Колектив неодноразовий дипломант і Лауреат конкурсних Всеукраїнських і обласних фестивалів, Лауреат Міжнародного фестивалю «Київ сандугачи» - Київський соловей. З 1998 року під керівництвом Рамзії Муратової працював хор ветеранів «Чішме» (Джерело).

Всі творчі колективи і окремі виконавці до 2018 року були постійними учасниками Всеукраїнського фестивалю мистецтв національних культур «Ми – українські», його неодноразовими дипломантами і лауреатами.

Центр упродовж довгих років співпрацює із Запорізькою обласною універсальною науковою бібліотекою, де у 2014 році був створений Центр

національних культур «Сузір'я». Тут відбуваються літературно-художні програми, присвячені творчості татарських літераторів Мусі Джалілю, Габдуллі Тукаю, історико-культурні заходи. Тут відкривали і проводили свої персональні художні виставки Гузеля Черниш, Рустем Еміров.

Упродовж 1999-2005 років активісти організації щомісяця випускали газету «Бігіавил». З 2000 року у Києві видається щомісячний всеукраїнський татарський культурно-просвітницький журнал «Дуслик», з яким Центр «Алтин-Ай» тісно співпрацює. Матеріали про діяльність організації та про життя татарської общини Запоріжжя друкувалися у всеросійській татарській інформаційній газеті «Татарские новости» (Москва), регіональній газеті татарської культурної автономії у Москві «Татарский мир». У 2012 році організація татар м. Ялта випустила книгу «Сыновья и дочери Акчуры», один з розділів якої присвячений діяльності Запорізького центру татарської культури.

Починаючи з 2011 року автор у співпраці з товариством «Алтин-Ай» досліджує історію формування та діяльності волзько-татарської діаспори Запоріжжя. На основі матеріалів Державного архіву було видано кілька наукових статей у журналі «Музейний вісник» та «Дуслик».

Сьогодні в рядах організації налічується близько 120 активістів, людей не лише татарській національності. На хвилі національно-культурного відродження організація пройшла шлях від становлення до міжнаціональних творчих проєктів.

СЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

УДК 902/904(477)

Спудка І. М.¹,

Коновалов Д. С.²

¹ канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-210сп НУ «Запорізька політехніка»

ЯМНА КУЛЬТУРА – ПЕРШІ ЄВРОПЕЙЦІ

Ямна культура є культурою епохи ранньої бронзи. Історія племен ямної культури є актуальною тому, що вивчаючи дописемні племена ми вивчаємо власну історію - історію людства. Конкретизація в регіоні нам потрібна для глибокого, ретельного та всеохоплюючого аналізу даної спільноти, виокремлення її культурних та побутових відмінностей та особливостей. Крім того вивчення племен ямної культури дозволяє вивчити міграцію племен в індоєвропейському контексті в III тис. до н. е.

В Україні крім степів Донеччини, Запоріжжя та Причорномор'я населення ямної культури заселило також південні частини лісостепової зони Середньої Наддніпрянщини, Слобожанщини та Поділля.

Вперше ямну культуру виділив відомий російський археолог В. О. Городцов на початку XX ст. за матеріалами розкопок на Донеччині і півдні Слобожанщини, в басейні р. Сіверський Донець. Аналогічні поховання були відомі і раніше, у XIX ст. Тоді їх називали скорченими похованнями з пофарбованими кістяками, оскільки ознакою цих поховань було використання в обряді червоної вохра. В. О. Городцову вдалося відокремити поховання ямної культури від поховань більш пізнього часу, де також використовувалася вохра. Назву культура отримала за конструкцією поховальної споруди, а саме, звичайної прямокутної ями, перекритої колодами або кам'яними плитами.

Племена ямної культури перейшли до розвиненої відгінної скотарської економіки, форму якої дослідники розглядають навіть як напівкочову або кочову. Особливості господарства ямних племен залежали від навколишнього середовища, іншими словами, від тих екологічних ніш, в яких проживали окремі племена, тобто від наявності водних ресурсів, пасовиськ, лісових дібров в урочищах. Але ямні племена не освоювали глибинні відкриті степи. Курганів ямної культури там практично немає. Вони окремими групами чи ланцюжками стояли вздовж берегів річок, як правило, на високому плато. Життя ямних племен протікало в долинах річок, а для відгінного скотарства використовували прилеглі степові простори. У складі стада в господарстві ямних племен переважала велика рогата худоба, тому іноді племена ямної культури називають коровопасами. Але також значний

відсоток займала дрібна рогата худоба, зокрема вівці. Відомий також кінь, але його значення в господарстві ще не з'ясовано.

Ямна культура була поширена на території від Дунаю до Уралу та Каспію. За дослідженнями генетиків Гарвардської школи медицини, аналіз ДНК свідчить, що 4500 відбулась масштабна міграція представників цієї культури до Центральної та Західної Європи, де вони змішались з місцевим населенням. Генетична спадщина ямної культури присутня в геномі майже всіх європейських народів, а найбільшу її частку мають північні народи, зокрема, норвежці, шотландці та литовці. Найцікавіше, що переселення ямної культури, за гіпотезою вчених, вплинуло на походження сучасних європейських мов, зокрема, германських, слов'янських та романських.

Значна кількість археологічних пам'яток знаходиться саме в Україні. Верхні шари дослідженого у 50-і роки XX ст. Михайлівського поселення, розташованого на пагорбах в місці, де невелика р. Підпільна впадала у Дніпро, досі залишаються найбільш інформативним джерелом для вивчення побуту населення ямної культури.

Площа поселення сягала 1,5 га. Поселення займало два пагорби та частину прилеглого плато. Поселення було оточене системою оборонних кам'яних стін та ровів, особливо з боку плато. Найбільше значення мала частина поселення на центральному пагорбі, тому він був краще захищений. Зі сторони річки та плато цю частину поселення оточували стіни 45 та 34 м завдовжки. Деякі стіни збереглися на висоту до 2—2,5 м. Стіни споруджувалися з місцевого вапняку.

На поселенні було відкрито кам'яні фундаменти прямокутних будівель господарського та житлового призначення, заввишки до 1 м. Кладка двоядна, на земляному розчині. Верхню частину жител будували з очерету та глини. На території поселення знайдено також численні вогнища, обкладені камінням.

На поселенні, за характером знахідок, виділяються виробничі ділянки. Насичений культурний шар поселення дав змогу дослідити матеріальну побутову культуру населення. Матеріали Михайлівського поселення кардинально змінили уявлення про рівень розвитку племен ямної культури.

З 1999 р. на о. Хортиця досліджується унікальний археологічний комплекс ямної культури — Генералка 2. У 2015 р. археологічною експедицією під керівництвом відомого українського археолога Олега Тубольцева було знайдено одну з останніх значущих знахідок - унікальний комплекс періоду ямної культури з кам'яним похованням, яка датується III тис. до н. е. За його словами, цей кам'яний комплекс епохи ранньої бронзи з похованням чоловіка не має аналогів у світі. «Комплекс являє собою циліндр діаметром близько 50 метрів з ровами, орієнтованими по сторонах світу, кількома входами, величезним скупченням обпалених кісток тварин,

сховищами керамічного посуду періоду шнурової кераміки і жертovníком, під яким ми виявили нижню щелепу людини, що свідчить про здійснення тут людських жертвоприносин. Аналогічні за формою комплекси раніше були виявлені на території Португалії та Азії. Але, на відміну від запорізького, жоден з них не має кам'яних поховань, схожих з виявленим нами в південній частині комплексу похованням чоловіка – жреця, вождя чи ідейного лідера індоевропейського племені, яке жило на цій території близько 2-х тис. років до н. е», - розповів Тубольцев. Завдяки подальшим розкопкам і дослідженням археологи сподіваються знайти відповідь на питання про те, чим викликані ці відмінності і ким була людина, якій одноплемінники створили таке унікальне поховання.

УДК 341.485 (477) «1921/1923»

Чумаченко О. А.¹

Фурманов В. М.²

¹ канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Т-319 НУ «Запорізька політехніка»

ГОЛОДОМОР 1921-1923 РР. (ДО 100-РІЧЧЯ ТРАГЕДІЇ)

Післявоєнна господарська розруха, посуха 1921 р. та згубна для сільського господарства економічна політика більшовиків стали основними передумовами голоду 1921–1923 рр., що охопив основні хліборобські регіони колишньої Російської імперії – Поволжя, Північний Кавказ та південні губернії України. Катастрофічне загострення продовольчої кризи в УСРР було зумовлене підпорядкованістю формально незалежної республіки московському центру.

Виникнення цього лиха було зумовлене низкою соціально-економічних і політичних факторів: безперервними бойовими діями протягом семи років, дворічною посухою 1921-1922 рр. на півдні України, реквізиційною політикою більшовиків щодо хлібозаготівель, яка проводилась навіть у вражених посухою регіонах.

Перша світова війна підірвала продуктивні сили сільського господарства України. Продукція тваринництва та рільництва зменшилася майже на третину. У 1920 р. в Україні було зібрано лише 768,5 млн пудів зерна – менше половини середньорічного валового збору 1909–1913 рр., який складав 1,7 млрд пудів. Кількість великої рогатої худоби порівняно з 1916 р. скоротилася на 15,5 %.

Тваринництво й рільництво постраждали від військових дій та загальної мілітаризації економіки. До війська мобілізували найбільш працездатну

частину села – близько третини дорослого чоловічого населення. З них було вбито, поранено і потрапило у полон 1 млн 338 тис. осіб.

Поряд з негативними соціально-економічними наслідками війни вкрай погано позначалася на розвитку рільництва земельна неупорядкованість. Земельні переділи, які безперервно продовжувалися до 1923 р., призводили до скорочення засівних площ та погіршення їх обробітку. Окрім того, під час аграрної революції зменшилась кількість великих заможних селянських господарств, внаслідок чого впала товарність сільськогосподарського виробництва.

Криза сільського господарства позначилася на погіршенні харчування населення. Щоб забезпечити продовольством армію, партійно-державний апарат, робітників заводів за умов скорочення продуктивності й товарності сільськогосподарського виробництва, радянська влада заборонила торгівлю і вилучала продукти харчування у селян шляхом реквізицій, розміри яких визначалися потребами держави в продовольстві. Оскільки державне завдання на заготівлю хліба та іншої сільськогосподарської продукції «розверстувалося» по губерніях, повітах і волостях залежно від того, що і де можна було взяти, така хлібозаготовча політика отримала назву продрозкладки. Здійснювалася вона репресивними методами. За виконання завдання з хлібоздачі у кожному селі відповідала, як і під час кріпацтва, сільська громада, тобто діяла кругова порука селян. Руїнівні наслідки продрозкладки перевищували навіть збитки, спричинені війною. Найбільший дефіцит селянських засівів виник не на території, де відбувалися основні воєнні дії (Одеська, Київська, Донецька, Катеринославська, Волинська і Подільська), а саме там, де активно виконувався план хлібозаготівель (Чернігівська, Полтавська, Харківська губернії). Продрозкладка незабаром поширилася майже на все, що виробляли селяни.

Тиск на українських селян розпочався уже в березні 1921 р., коли було оголошено «продтижневик» і тисячі комуністів та безпартійних робітників було мобілізовано у хлібозаготівельні загони, які скеровувалися на село. Завдяки посиленню репресивних заходів, інтенсивність хлібозаготівель в Україні зросла. У травні 1921 р. до Російської Федерації було відправлено 522 тис., у червні – 728 тис. пудів зерна. Норми хлібоздачі встановлювалися без урахування виснаження продовольчих запасів республіки.

Влітку 1921 р. радянські республіки вразила велика посуха, що своїми розмірами за попередні 100 років поступалася лише лихоліттям 1869, 1885 і 1891 років. Від неї повністю чи частково постраждала половина засівних площ радянських республік, зокрема, в УСРР – степові й частково лівобережні губернії. Під впливом цих факторів врожайність сільськогосподарських культур катастрофічно впала.

Інтенсивне викачування хліба з України в Росію призвело до недосіву в Україні. Окрім того, південь України спіткав новий неврожай. Посуха охопила 21 повіт. Розорений південь вимагав допомоги, але тиск на Україну не послаблювався. Тільки з серпня 1922 р. по січень 1923 р. у східні регіони республіки було надіслано 9 млн пудів хліба. До того ж центральний уряд зобов'язав українських керівників розпочати перерваний війною експорт хліба, щоб дістати валюту для відбудови господарства і зміцнення більшовицького режиму.

Злочинна соціальна політика уряду спричинила масове поширення голоду і вимирання голодуючих. Станом на 1 травня 1922 р. у 5-ти степових губерніях України голодувало 3 млн 709 тис. 556 осіб, або 35 % населення цього регіону. Кількість потребуєчих допомоги в Україні досягла 6 млн 600 тис. осіб. Близько 40 % становили діти. Однак державну допомогу отримувало не більше 7,5 % голодуючих. У той же час у РСФРР частка голодуючих, які харчувались у пунктах громадського харчування, сягала 80 %. Станом на 1 вересня 1922 р. продовольчу допомогу за рахунок фонду допомоги голодуючим отримувало 425 тис. осіб. Ще 1,8 % млн. осіб допомогу забезпечували іноземні благодійні організації.

Точну цифру померлих від голоду в Україні не встановлено. Історики наводяться цифри від 235 тис. до 500 тис. осіб. Голод виявився фактором, який ефективніше за каральні експедиції втихомирив повстанців.

УДК 94(477.64)"1943"

Спудка І. М.¹

Нємцев Н. Р.²

¹ канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. М-610 НУ «Запорізька політехніка»

ЗВІЛЬНЕННЯ М. ЗАПОРІЖЖЯ У 1943 Р.

Два роки Запорізька область була окупована німецькими військами. Однак перемоги Червоної армії у Сталінградській і Курській битвах докорінно змінили хід не лише радянсько-німецької, але й усієї Другої світової війни. Червона армія перейшла у наступ. Розпочалися бої за визволення України. На вересень 1943 р. фронт наблизився до Запорізької області. Основні сили німецьких військ групи армій «Південь» продовжували відступати, сподіваючись закріпитися на ріках Дніпрі та Молочній.

У вересні 1943 року війська Південно-Західного фронту під командуванням генерала армії Р. Малиновського і війська Південного фронту під командуванням Ф. Толбухіна вийшли на територію Запорізької області і звільнили її східні райони.

Запорізький плацдарм було добре підготовлено до оборони. Майже рік тут будувались оборонні рубежі. Оборонні укріплення тут мали два обводи. Перший починався за 14 км до міста. Кожна з трьох ліній траншей мала доти. Протитанковий рів шириною 5–6 м і глибиною 3–4 м оперізувала дротяна загорожа, за якою тягнулися мініні поля. Внутрішній оборонний рубіж був насичений залізобетонними вогневими точками, замаскованими мінометними та артилерійськими позиціями, ходами сполучення з металевим перекриттям. Споруди в міській смузі були пристосовані до тривалої оборони. Всередині міста були створені три оборонні рубежі. Загальна довжина збудованого німцями на підступах до Запоріжжя укріпленого району сягала 40 км, ширина - 18-25 км.

Для оборони Запоріжжя ворог терміново стягував війська з різних ділянок фронту. Загалом, німецьке командування зосередило на плацдармі 35 тисяч солдат та офіцерів, близько 600 гармат та мінометів, 200 танків та штурмових гармат. Співвідношення сил протистояння перед Запоріжжям становило в особовому складі і артилерії 2,3:1, танках і САУ 1,6:1, кулеметах 1,7:119. Звичайно, на користь Червоної армії.

У боях за визволення Запоріжжя брали участь війська 12-ї армії генерал-майора О. Данилова, 8-ї гвардійської армії В. Чуйкова (це була колишня 62-а армія, яка захищала Сталінград) і 3-ї гвардійської армії Д. Лелюшенка, 23-й танковий і 1-й гвардійський механізований корпуси, повітряне прикриття штурмуючих військ здійснювала 17-а повітряна армія під командуванням В. Судця.

Перша спроба прорвати німецьку оборону на Запорізькому плацдармі була здійснена вже 1-2 жовтня 1943 року. Однак цього разу німецьким військам вдалося утримати свої позиції. Почалася підготовка нового штурму. Радянське командування поспішало. Наступ на Запоріжжя відновився 10 жовтня і вже не припинявся до повного визволення лівобережної частини міста.

Вирішальний наступ радянських військ на Запоріжжя розгорнувся в ніч з 12 на 13 жовтня 1943 року. Несподівано для німців радянські війська завдали удару силами 8-ї гвардійської армії генерала В. Чуйкова, у битві за Запоріжжя настав злам. У ніч з 13 на 14 жовтня розпочався штурм вже безпосередньо міста. На світанку 14 жовтня радянські війська вийшли на околиці міста. Окремі підрозділи увірвались на міські вулиці і вели там бій. Першими до міста увірвались танкісти 39-ї танкової бригади та бійці 59-ї гвардійської стрілецької дивізії. Танк лейтенанта М. Яценка першим прорвався до міста, екіпаж танку знищив 4 ворожих танки, кілька вогневих точок, понад 100 гітлерівців, захопив міст через р. Мокру Московку.

У другій половині дня 14 жовтня 1943 року сильно укріплений Запорізький лівобережний плацдарм, на який німці поклали великі надії,

перестав існувати. У лівобережній частині міста не залишилось жодного ворожого солдата.

У ході боїв за місто ворог втратив понад 23 тисячі солдат і офіцерів, 160 танків і самохідних гармат, 430 гармат і мінометів, багато іншої бойової техніки. 14 жовтня радянські війська визволили лівобережну частину Запоріжжя. Однак Запоріжжя ще досить довго продовжувало залишатися фронтовим містом. Розгромлені на лівобережжі німецькі війська закріпились на правому березі Дніпра та о. Хортиця. Лівобережна частина міста знаходилась під постійним артилерійським обстрілом.

22 жовтня підрозділи Червоної армії форсували Дніпро в районі між нинішньою площею Фестивальною і балкою Капустяною і зав'язалися бої на о. Хортиця. Через добу у північній частині острова закріпився ще один десант. Перед частинами 12-ї армії було поставлене завдання – взяти о. Хортицю, захопити плацдарм на правому березі північніше міста і завадити німцям знищити Дніпрогес. В ніч з 25 на 26 жовтня 1943 р. 60-а, 203-я, 244-а гвардійські стрілецькі дивізії форсували Дніпро біля греблі ГЕС, захопили плацдарм на правому березі.

Наприкінці листопада 1943 року війська 6-ї армії форсували Дніпро біля с. Розумовки, яке знаходилося південніше Запоріжжя. 25 листопада 1943 року поблизу Розумовки закріпилися перші підрозділи Червоної Армії. 60-а гвардійська дивізія й окремі полки ще двох стрілецьких дивізій протягом місяця утримували плацдарм, відбиваючи шалені атаки гітлерівців. В окремі дні німці кидали в бій по декілька полків, кожен з яких підтримували 20-30 танків. Однак, не зважаючи на це, захисники плацдарму не відступили.

Плацдарми на північ і південь від Запоріжжя вистояли і почали розширюватися. На правий берег висаджувалися свіжі сили. У результаті виникла загрозлива для німецьких військ ситуація. Удари з плацдармів загрожували німцям оточенням. Під загрозою оточення в ніч з 29 на 30 грудня 1943 року німецькі війська відступили з правобережної частини міста. Запоріжжя було остаточно звільнене, період окупації завершився.

Отже, контрнаступ радянських військ 1943 р. приніс населенню краю нові надії. Сподівалися, перш за все, що повернуться сини і чоловіки, скоро закінчиться війна, настане мирне життя. Але з надіями прийшли й нові випробування. Бої за визволення Запорізької області були надзвичайно тяжкі і кровопролитні. Сильний опір противника в умовах тактики, яку обрали радянські воєначальники, привела до величезних втрат солдатів і офіцерів, які становили майже 100 тис. вбитих і понад 350 тис. поранених. У сумі – близько півмільйона. Це майже втричі більше, ніж у боях на цій території 1941 р.

АВАРІЯ НА ЧАЕС - НАЙБІЛЬША ТЕХНОГЕННА КАТАСТРОФА В ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА

Вже 35 років минуло з моменту аварії на Чорнобильській АЕС, але її наслідки залишаються предметом обговорення світової наукової спільноти. За визначенням UNSCEAR і ВООЗ, Чорнобильська катастрофа віднесена до аварій ядерних об'єктів найвищого рівня. Аварія на Чорнобильській АЕС без перебільшення зачепила весь світ і показала, наскільки небезпечною може бути радіація.

Чорнобильську АЕС звели в 20км від Чорнобиля і поруч зі станцією з нуля побудували для робітників місто Прип'ять, в якому до аварії проживало близько 50 тис. чоловік.

Вночі 26 квітня 1986 р. о 1:23 вибухнув 4-й енергоблок, будівля обвалилася, почалася пожежа. У навколишнє середовище потрапила величезна кількість радіації. Територію в радіусі 30 км оголосили зоною відчуження, яку необхідно залишити. Евакуація міста Прип'ять розпочалася не відразу, а лише через 36 годин після вибуху, людей вивозили з мінімальним набором особистих речей, обіцяючи, що вони незабаром повернутися назад. З найближчих населених пунктів було евакуйовано близько 115 тис. осіб. Радіоактивні елементи розносилися вітром по Україні, Білорусії, західній частині Росії і далі до Європи. Коли у Швеції зафіксували високий рівень радіації, тільки тоді почали шукати причину, СРСР зробило офіційну заяву щодо аварії.

Серцем АЕС є реактор, в якому перебувають таблетки з двоокису урану. У цих таблетках відбувається розподіл атомів урану, створюється ланцюгова реакція з великим виділенням тепла. Тепло нагріває воду, перетворюючи її на пару, пара обертає турбіни, турбіни крутять генератор, який і виробляє електрику. Для контролю ядерної реакції використовують спеціальні стрижні-поглиначі. Коли вони потрапляють до активної зони реактора, процес ділення атомів сповільнюється, потужність падає, коли стрижні піднімають - потужність зростає. Завдання персоналу - тримати цей процес у більш-менш стабільному стані.

26 квітня на четвертому енергоблоці проводили планове випробування. Вчені хотіли з'ясувати, якщо знеструмити станцію, чи зможе генератор четвертого енергоблоку, за інерцією, приблизно у 40 секунд виробляти електрику для насосів реактора, поки не запуститься резервне живлення.

Експеримент проводили на потужності нижче запланованої, замість 700-1000 МВт, було 200 МВт. До випробувань реактор працював нестійко, а щоб він і зовсім не вимкнувся, всі стрижні-поглиначі були максимально підняті, система аварійного охолодження водою була відключена, в якийсь момент температура в активній зоні почала зростати, почалося пароутворення, тиск почав зростати. Коли оператор натиснув аварійну кнопку АЗ-5, всі стрижні-поглиначі рушили до низу, але зупинилися на півдорозі.

Відразу після вибуху почалася пожежа, горів дах. З вогнем боролися співробітники станції і прибулі пожежники, які і отримали найсильнішу дозу опромінення. 28 осіб загинуло впродовж 3-х місяців (загинули всі). Коли пожежу загасили, то у зруйнований реактор з вертольотів почали скидати пісок, борну кислоту й свинець для зниження радіаційного випромінювання.

Але головна проблема так і залишилася невирішеною. Від ЧАЕС виходила величезна кількість радіації. Було прийнято рішення спорудити над четвертим енергоблоком залізобетонний саркофаг. Доводилося працювати там, де техніка ламалася і можна було знаходитися не більше 40 секунд (з даху будівлі потрібно було прибрати графіт, уран). У ході робіт сталася трагедія, вертолiт МІ - 8 зачепився лопатями за трос крана і впав. Загинуло чотири члени екіпажу. Незважаючи на всі труднощі, саркофаг звели менш ніж за півроку, що призвело до зменшення рівня радіації.

Провину за те, що трапилося поклали на шістьох осіб: директора, головного інженера і його заступника, начальника зміни, начальника реакторного цеху, інспектора енергонагляду. Найактивніше захищався заступник головного інженера, Анатолій Дятлов, який контролював проведення випробувань. Він вказував на помилки конструкторів, стверджуючи, що реактор не відповідав вимогам ядерної безпеки і був підірваний системою аварійного захисту, проте сторона звинувачення знайшла порушення у діях працівників станції, і суд прийшов до такого формулювання: «Реактор не вибухонебезпечний при правильному використанні». У підсумку: директор, головний інженер і його заступник отримали по 10 років позбавлення волі, інші - від двох до п'яти. Фактично, всі вони відсиділи менше половини терміну і були випущені на волю. Після розпаду Радянського Союзу міжнародні експерти провели додаткові дослідження і з'ясували, що реактор РБМК - 1000 дійсно мав конструктивні особливості, про які персонал не знав, зокрема конструкцію стрижнів-поглиначів. У ході повторного вивчення справи багато звинувачень, за якими посадили співробітників АЕС, не знайшли свого підтвердження: персонал не порушував більшість інструкцій тих років. Після встановлення причин вибуху усі реактори РБМК - 1000 були доопрацьовані.

Таким чином, Чорнобильська аварія вважається однією з найбільших в історії атомної енергетики. Аварія на Чорнобильській АЕС призвела до

непоправних медичних, економічних, соціальних і гуманітарних наслідків. За екологічними наслідками аварія переросла у планетарну катастрофу: радіоактивним цезієм було забруднено 3/4 території Європи. За кількістю потерпілих від аварії Україна займає перше місце серед колишніх республік Радянського Союзу. За інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я від Чорнобильської радіації загинуло до 4000 чоловік, за іншими джерелами десятки і навіть сотні тисяч. На долю Білорусі припало близько 60 % шкідливих викидів. Від радіаційного забруднення сильно постраждала також і Росія. Потужний циклон проніс радіоактивні речовини територіями Литви, Латвії, Польщі, Швеції, Норвегії, Австрії, Фінляндії, Великої Британії, а пізніше – Німеччини, Нідерландів, Бельгії. Дана тема є предметом багатьох суперечок, і проблема полягає у тому, що наслідки опромінення можуть проявитися набагато пізніше.

УДК 504.05

Чумаченко О. А.¹

Мартинів Д. О.²

¹ канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Т-319 НУ «Запорізька політехніка»

ДО 35-РІЧЧЯ ТРАГЕДІЇ НА ЧАЕС: ВІД КАТАСТРОФИ ДО СЬОГОДЕННЯ

Актуальна ситуація на Чорнобильській АЕС засвідчує, що людство не лише не здатне убезпечити себе від нової катастрофи, але й не в змозі в довгостроковій перспективі ліквідувати її наслідки.

Метою дослідження є висвітлення процесу врегулювання проблеми наслідків аварії на ЧАЕС, який триває до сьогодні.

Масштаб Чорнобильської трагедії, найтяжчої за всю історію людства техногенної катастрофи, добре відомий як вченим, так і політикам всього світу. У навколишнє середовище надійшло близько 3 % радіонуклідів, які на момент катастрофи були накопичені в четвертому енергоблоці ЧАЕС. Аварія призвела до забруднення більше 145 тисяч кв. км території України, Республіки Білорусь та Російської Федерації. Унаслідок Чорнобильської катастрофи постраждало близько 5 млн. людей, забруднено радіоактивними нуклідами приблизно 5 тисяч населених пунктів колишнього СРСР. З них в Україні – 2218 селищ та міст з населенням приблизно 2,4 млн. людей. Чорнобильська аварія призвела до безпрецедентного опромінення населення зазначених держав. Окрім колишніх республік вплив Чорнобильської катастрофи відчули на собі Швеція, Норвегія, Польща, Великобританія тощо.

14 грудня реактор був запущений на 5 % потужності для церемонії зупинки і 15 грудня 2000 о 13:17 за наказом Президента України під час трансляції телемосту Чорнобильська АЕС – Національний палац «Україна» поворотом ключа аварійного захисту п'ятого рівня (АЗ-5) реактор енергоблока № 3 Чорнобильської АЕС було зупинено назавжди і станція припинила генерацію електроенергії. 15 грудня 2000 для колективу ЧАЕС розпочався період зняття зупинених енергоблоків з експлуатації, що є важливою ланкою усього життєвого циклу будь-якої АЕС. Для виконання цього завдання рішенням уряду Чорнобильська АЕС була виведена зі складу компанії «Енергоатом» і перетворена в державне спеціалізоване підприємство. На основі ремонтної служби ЧАЕС у складі «Енергоатому» було створено підприємство «Атомремонтсервіс», де сьогодні працюють 730 робітників, більше трьохсот з яких – колишні працівники Чорнобильської АЕС. Створений на базі управління протиаварійними діями Чорнобильської АЕС навчально-аварійний центр компанії «Енергоатом» також укомплектований переважно колишніми працівниками ЧАЕС.

Уперше конструктивно питанням будівництва укриття над станцією зайнялися в 2000-х рр. Через 20 років після Чорнобильської аварії стан зруйнованого реактора був катастрофічним, зазначають експерти Greenpeace, які побували в зоні відчуження. Укриттю зі сталі та бетону, яке має захистити довкілля від радіоактивних руїн реактору, загрожував обвал. З восьми проектів, які мали б укріпити старий саркофаг, було втілено лише три. Попередньо планувалося, що ці заходи будуть завершені до 2006 року. Однак не існувало жодної прийнятної спільної концепції, що зауважив експерт з атомної енергетики Томас Бройер. Крім того, небезпечними були й інші три Чорнобильські реактори, що перебували у стадії виведення з експлуатації. Ще одна проблема - це радіоактивні маси, що все ще містилися в зруйнованому реакторі. Попри залучення мільярдних коштів з бюджетів розвинутих країн для розв'язання проблем Чорнобиля було зроблено надто мало.

17 вересня 2007 року було оголошено що нове аркоподібне сталеве укриття (конфайнмент) буде збудоване поверх старого саркофагу над четвертим енергоблоком ЧАЕС. Проектна ширина арки 190 м, і довжина – 200 м. Реалізація проекту конфайнменту, що фінансується Європейським банком реконструкції і розвитку, здійснювалася французьким консорціумом Новарка, який включає компанії Bouygues та Vinci. Проект оцінювався у \$1.4 мільярдів і мав завершитись до 2015 року.

В листопаді 2016 року почалося насування арки над четвертим енергоблоком ЧАЕС. Швидкість насування склала 10 м/год, а тривав процес близько двох тижнів. 29 листопада 2016 року новий конфайнмент було встановлено, він став найбільшою на цей час рухомою спорудою в світі. За

рік після його встановлення, незважаючи на продовження будівництва, рівень радіації поблизу арки знизився в 10 разів. 10 липня 2019 року конфайнмент було введено в експлуатацію. Проектний термін його експлуатації складає 100 років. У 2010 році відпрацьоване ядерне паливо було повністю вивантажено з блоку № 3, 2016 року – з блоку № 2. 6 червня 2016 року остання відпрацьована тепловидільна збірка з блоку № 1 була перевезена в сховище відпрацьованого ядерного палива мокрого типу (СВЯП-1). У вересні 2017 р. Державна компанія «Енергоатом» спільно з харківським «Турбоатомом» і Westinghouse Electric Sweden почала п'ятирічний проект для підвищення ефективності і виробничої потужності енергоблоків українських атомних станцій. Зокрема підписано програму участі України щодо постачання нового обладнання на АЕС протягом 2018 – 2022 років загальною сумою в 100 млн. доларів.

Отже, процес вирішення проблеми наслідків Чорнобильської катастрофи завершився будівництвом покриття над зруйнованими площами. Хоча екологічна ситуація, яка склалася після аварії на ЧАЕС залишається актуальною і на сьогодні.

УДК 342 (045)

Чумаченко О. А.¹

Медяник Є. С.²

¹ канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. МТЕ-119 НУ «Запорізька політехніка»

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КОНСТИТУЦІЇ

Українська Конституція – це не тільки основний закон держави, але й наша історія, яка пройшла довгий та складний процес свого становлення.

Досліджуючи створення Конституції України, а також контекст, у якому вона розвивалася, можна стверджувати, що її написання було одним із ключових завдань української еліти практично на всіх етапах формування Української держави. Фактично всі наявні сьогодні в істориків та політологів конституційні проекти є формою легітимізації держави. Саме тому, основний закон в історії України завжди мав ідеологічний характер. Навіть події останніх років яскраво демонструють наявність політичного компромісу між владою та опозицією чи між різними політичними силами.

Доцільно розділити історію створення Конституції України на такі етапи: 1) державно-конституційні традиції в козацьку добу; 2) політико-правові ідеї України в XIX – на початку XX століття; 3) конституційний устрій Української держави 1917 – 1920 рр.; 4) конституційні декларації та

реалії УРСР; 5) нова Конституція України у контексті становлення правової держави.

Так, гетьман Б. Хмельницький мав широку програму становлення української державності. За час перебування його при владі були ухвалені такі важливі для подальшої долі України договори, як Зборівська угода та Березневі статті. Останній забезпечував Війську Запорозькому самостійність у діяльності адміністрації та судочинного апарату, збирання податків до козацького скарбу та військо в 60 тисяч осіб.

«Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького», укладені як угода між гетьманом П. Орликом та Військом Запорозьким 1710 р. у Бендерах, фактично і є першою європейською конституцією в сучасному її розумінні. Вона формулювала головні принципи побудови держави.

Важливу роль у розвитку української громадсько-політичної думки в XIX столітті відіграло Кирило-Мефодіївське товариство. Виходячи з ідей панславізму, воно розробило модель суспільства, що базується на засадах справедливості, рівності, свободи, братерства. Основні документи організації виходили з ідеї необхідності створення слов'янського союзу. Спадкоємцем їх поглядів став М. Грушевський. Конституція історика від 1905 р. базується на двох основних принципах: репрезентаційний уряд та національно-територіальна децентралізація. Одночасно з цим націонал-радикальне крило українського руху було представлено М. Міхновським, який запропонував власний проект – програму «Самостійна Україна». Він пропонував створення президентської республіки, де законодавчу владу обіймає рада представників та сенат.

З часу створення Центральної Ради розпочався процес розбудови інституцій державності, основою якого стали Універсали УЦР. Після проголошення незалежності УНР, на останньому засіданні Ради було схвалено основний закон держави («Статут про державний устрій, права і вольності УНР»).

За часів Гетьманату П. Скоропадського правовою основою став «Закони про тимчасовий державний устрій України». Після державного перевороту УНР продовжила життя за конституційними документами Директорії.

З приходом більшовиків 1919 р. проголошено першу Конституцію Української СРР. У подальшому на відповідних з'їздах владної партії приймали Конституції 1925 р., 1929 р., а в 1937 р. та 1978 р. Україна вже фігурувала як УРСР.

Державно-конституційна ідея продовжувала існувати і в часи Радянської України. Громадсько-політичні організації і партії в еміграції відстоювали право на національне самовизначення України, апелюючи до

міжнародних організацій світі з приводу статусу УРСР у складі Радянського Союзу. Показовою є Конституція М. Сціборського 1939 р., написана під впливом Організації українських націоналістів, яка визначала Україну «суверенною, авторитарною, тоталітарною та професійно-становою державою».

Вже на перших стадіях політичної боротьби за незалежність, починаючи з листопада 1989 р., постало питання необхідності розробки та прийняття основного закону як важливого атрибуту суверенної держави. І нарешті в 1996 р., після довгого відстоювання власних позицій, депутати Верховної Ради прийняли Конституцію.

Конституція України пройшла складний шлях, але в кінці отримала винагороду. Тепер вона – одна із основних категорій, які визначають стан політичних та законодавчих процесів нашої країни. Немає сумніву, що чинну редакцію Конституції необхідно вдосконалювати, але, крім цього, потрібно ще розробити, узгодити та прийняти законодавство щодо місцевого самоврядування, місцевих адміністрацій, Кабінету Міністрів України, Президента України, судочинства тощо. Отже, Українська Конституція – це надбання українського народу, яке відіграє важливу роль як в судовій сфері, так і у соціальній.

УДК 342.2:316.3 (477)

Чумаченко О. А.¹

Разніцина К. Д.²

¹ канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. МТЕ-130 НУ «Запорізька політехніка»

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВА (ДО 30-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ)

24 серпня 2019 р. Україна відзначатиме 30-й День незалежності – державне свято на честь ухвалення у 1991 р. Акта проголошення незалежності України. Постанова суверенної України відіграло вирішальну роль у розпаді СРСР та остаточному руйнуванні комуністичної тоталітарної системи. Це стало початком відліку нового етапу розвитку демократичної сучасної Української держави. Сьогодні незалежність України – запорука вільного розвитку держав і народів Європи і головна перешкода для російського імперіалізму, якому для розгортання потрібне поглинання України, її матеріальних та людських ресурсів.

Процес державотворення в Україні на відміну від інших країн, котрі постали перед аналогічними проблемами в кінці 80-х – на початок 90-х років, проходив у специфічних умовах і визначався своїми особливостями. Пізнання цього вкрай важливе тому, що по-перше, стають зрозумілими

причини сьогочасних проблем нашого розвитку, по-друге, тому, що більш чіткими бачаться шляхи, політичні рішення та економічні важелі, котрі дійсно можуть забезпечити вихід Української держави з економічної кризи та політичної нестабільності, в яких вона перебуває з моменту свого утворення.

Серйозною перепорою розгортання державотворчих процесів залишається те, що в суспільстві, політичних партіях і рухах і досі немає згоди щодо того, яке суспільство ми будемо. Українська національна ідея як об'єднуюча не є загально визнаною. При цьому зусилля політичного керівництва значною мірою витрачалися не на негайне подолання цих явищ, а на полеміку та між-партійні чвари.

Незалежна Україна отримала у спадок господарство, де тотальними були панування державно-колгоспної власності, заборона і переслідування ринкових відносин, мілітаризація економіки (майже 80 % народного господарства УРСР було пов'язане з військово-промисловим комплексом).

У країні почалися демократичні перетворення, відбувся поділ державної влади на три гілки. 1992 р. законодавчо затверджено державні герб, гімн і прапор України.

28 червня 1996 р. відбулася ще одна знаменна подія – прийняття Конституції. Основний закон остаточно проголосив Україну суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, визнав людину найвищою соціальною цінністю і утвердив народовладдя. У вересні того ж року офіційно введено в обіг національну валюту – гривню, яка неодноразово була грошовою одиницею на українських землях.

За 1990-1999 рр. ВВП країни скоротився на 59,2 %, обсяги промислової продукції – на 48,9%, сільського господарства – на 51,5 %. Реальна заробітна плата зменшилася у 3,82 рази, а реальні виплати пенсій – у 4 рази. Високий рівень бідності у поєднанні з психологічною неготовністю переважної частини населення України рахуватися з такою ситуацією постійно провокує політичну нестабільність, ідеологічне протистояння. Невід'ємна складова такої ситуації - зростання корумпованості в суспільстві, створення кланово-олігархічних об'єднань, майже тотальна політична заганжованість ЗМІ, порушення конституційних прав громадян, тощо.

Події квітня 2001 р., пов'язані з відставкою уряду ще раз нагадали про це. Головним політичним підсумком 2000 р. слід вважати те, що вперше за всю історію незалежності України було здійснено рішучі кроки, спрямовані на подолання розбалансованості між економічними і політичними перетвореннями, досягнення перших економічних успіхів. Позитивними результатами 2000 р. стало погашення заборгованості з пенсій, активізація інвестиційної, в тому числі, кредитної діяльності, зростання експортного потенціалу національної економіки, зменшення зовнішнього боргу. Вперше спостерігається позитивне сальдо в зовнішній торгівлі. Частка експорту в

ВВП України становила майже 60 % – це дуже високий показник. Україні вдалося уникнути дефолту. Серйозно зміцнилася бюджетна позиція.

Невдовзі, 2004 р. відбулася Помаранчева революція, яка дала надію українцям на відновлення справедливості та запровадження справжньої демократії. До влади приходить В. Ющенко.

У 2013–2014 рр. під час Революції Гідності українці відстояли ще й європейський шлях розвитку і засвідчили готовність боротися за нього як за самостійне право вибору та свободи. Натомість Росія, втративши можливість контролювати та використовувати нашу державу, вдалася до злочинної військової агресії. Вона анексувала Автономну Республіку Крим і території східних областей України.

У 2014-му Україна зупинила вторгнення російської регулярної армії та зберегла державність. І нині ми не лише боремося з Росією, а і перемагаємо її – як силою зброї на фронті, так і на дипломатичному напрямі. Попри перевагу ворога, українці зупинили агресора і продовжують рух в напрямі європейської інтеграції.

Таким чином на сьогодні залишаються не вирішеними глобальні проблеми як внутрішньої, так і зовнішньої політики України. Сподіваємося, що ювілейна річниця принесе з собою відповіді на всі актуальні запитання.

УДК 32(477+4)

Сигида Г. А.¹

Шиловець І. О.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-310 НУ «Запорізька політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР: СВОБОДА ЧИ ОБМЕЖЕНІСТЬ?

В останні роки до України виявляють значний "геополітичний інтерес" багато світових держав. Тому особливе значення в процесі формування нашої зовнішньої політики має врахування сутності й особливостей геополітичного становища країни:

- розташування на геополітичній осі Євразійського континенту, що об'єднує європейську та азіатську системи;
- займання середнього становища між європейською (євроатлантичною) зоною інтеграції та Росією;
- перебування в зоні інтересів трьох найпотужніших центрів сили: США, Західної Європи (на цей час становлять євроатлантичну спільноту) і Росії;

- проходження територією України так званих “розломів” між західнохристиянським, східнохристиянським та ісламським цивілізаційними світами.

У перших документах незалежної України спостерігається певне протиріччя: Декларація (1990) підкреслює намір про набуття статусу нейтральної і позаблокової держави, а Угода про утворення СНД (1991) містить положення про збереження єдиного військово-стратегічного та економічного простору країн Співдружності. Можна сказати, що підтримувати позаблокове становище на початковому етапі становлення незалежності було вкрай важко. Важливим кроком стала постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. «Про основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики України». Однак з другої половини 1990-х рр., особливо після підписання 5 липня 1997 р. хартії «Україна – НАТО», у зовнішній політиці України стала все більш чітко простежуватися тенденція в напрямку до євроатлантичної інтеграції, що входило в протиріччя з раніше заявленим прагненням до набуття статусу нейтральної та позаблокової держави. Тому вихідним моментом українського бачення ситуації має бути така геополітична позиція, згідно з якою Україна як держава може зреалізуватися лише перебуваючи по обидва боки “цивілізаційної межі”. Наша країна має спрямувати зусилля на подолання непроникності цієї межі. Це може означати три перспективи:

- нескінченне коливання з одного боку в інший, постійне перетинання “межі”, а це неодмінно збуджуватиме сили протилежного спрямування, що тягнутимуть у різні боки;

- рух “униз”, до прірви в небуття, куди, власне, і має посунутись та держава, яка не виявляє достатньої волі й бажання до активних і конструктивних дій, але тоді вона не може претендувати на те, щоб бути суб’єктом геополітики;

- рух “угору”, де країна перебуватиме начебто над зіткненням, але водночас бачитиме й знаходитиме ті рішення, що задовольняють обидві сторони, тобто завдяки власній “волі до життя” формуватиме ситуацію синтезу двох нібито непримиренних сторін.

Тож, європейський вибір – це свобода чи обмеженість? Зовнішня політика окремої держави стає частиною політики Євросоюзу. Тобто для України – це відмова від самостійної зовнішньої політики. Це часткова втрата свободи. Але навіть ми стільки століть ішли до незалежності, якщо отримавши її, хочемо її віддати? З усіх зовнішньополітичних пріоритетів України, що вимальовуються на найближчу перспективу, на нашу думку, більш доречний курс на альтернативне лідерство на теренах колишнього СРСР та виживання країни як суверенної незалежної держави. А взагалі будь-які об’єднання чи союзи – це завжди певною мірою обмеженість. Чи

повинні ми знову втрачати сформоване українське суспільство? Ми вважаємо, що необхідно зберегти те, що маємо, й все-таки хочеться набути чогось нового. Європейський вибір – це ілюзія свободи та обмеженість!

СЕКЦІЯ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

УДК 7'031.1 «638»(477)+94(477)

Коянс А. А.¹

Палладі Д. Е.²

¹ асист. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. БАД-519 НУ «Запорізька політехніка»

ЗВІРИНИЙ СТИЛЬ У СКІФСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

Скіфський звіриний стиль - це мистецтво, пов'язане зі скіфською культурою, зокрема, ювелірними та декоративними предметами. Вчені поділяють скіфський звіриний стиль на чотири основні: прикубанський, степовий, лісостеповий, ольвійський.

Виокремлюють наступні групи тварин що найчастіше зустрічаються у скіфському та ширше скіфо-сибірському звіриному стилі: образ копитних, образ хижаків, образ птахів, образ фантастичних тварин.

Найрозповсюдженішим образом копитної тварини є олень. Зазвичай його зображали з нереалістично підігнутими ногами. Існувало декілька варіацій назви пози: «олень що летить», «олень що лежить», але на сьогоднішній день прийнято вважати, що він зображений у жертвовній позі. Скіфський звіриний стиль характеризується своєю сильною стилізацією образів і часом гіпертрофування окремих елементів. Окрім оленя можна зустріти образ лося, козла, коня, барана, бика та кабана.

Образ хижака займає велике місце у скіфському звіриному стилі. Хижак – це сила і могутність, і тому, скоріше за все, скіфи, як і решта язичницьких народів того часу, могли вважати, що зобразивши на прикрасі хижака він придасть її володарю силу цієї тварини. Частими є зображення кошачих, вовків та рідше ведмедів. Досить відомими є зображення пантер.

Для підкреслення хижості скіфи демонстрували у своїх витворах з хижакими відкрити пащу з зубами, у яких, як правило, підкреслювали ікла. Також у деяких творах у пащі можна побачити язик. Невід'ємною частиною хижака є кігті, які, зазвичай, зображалися дуже великими. Склалася певна традиція (якої не завжди дотримувалися) зображати пащу у так званій «лотосовидній» формі.

Розглядаючи образ птахів, необхідно зазначити, що найчастіше зустрічаються образи саме хижих птахів. Зазвичай їх зображали із розпростертими крилами та повернутою у бік, ніби у профіль, головою, або із головою, що обернена назад.

Гарним прикладом зображення птаха є золота бляха Мельгуновського кургану в Лісостеповій Україні. Це птах з виразним дзьобом, кільцеподібними очима та серпоподібними крилами.

Образ фантастичних звірів, скоріше за все, запозичений під час походів в Азію та знайомством з мистецтвом Греції. Частими є зображення грифонів – тварин із тілом хижака, крилами та іншими додатковими елементами, що не мають відношення до певного виду хижака. Зазвичай виділяють два види грифонів: з орлиною та лев'ячою головами. Окрім цього могли додаватися різні пазури, роги, копита та інше.

Отже, скіфський звіриний стиль – це унікальний стиль кочового населення від Дунаю до Дону, який характеризується цікавим плином еволюції, що відзначається неповторним піднесенням на його початку та сумішню запозичень, що викликало певну втрату своєї автентичності у кінці. Він демонструє гармонійну лаконічність та гіпертрофовану стилізацію образів, при якій майже не втрачається можливість його ідентифікування, а загальний огляд явно демонструє приналежність певній культурі із своїми традиціями та вподобаннями.

УДК 930.85 (477)

Чумаченко О. А.¹

Горбатих А. О.²

¹ канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. МТЕ-120 НУ «Запорізька політехніка»

ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

У реєстрового та запорізького козацтва, як і у решти професійних груп Середньовіччя загалом, з часом виникла і запрацювала своя власна обрядовість. Вона проходила через всі сфери діяльності, та й життя також. Ймовірно, що середовище запорізького козацтва виробило їх в останні часи існування Січі, та цілком можливо, що більшість з них сформувались і набагато раніше. Обряди та ритуали козаків були напряму пов'язані з тим заняттям, що складало їх життя – військовою справою. Вона проходила через весь їх побут, виявлялась в усьому, що їх оточувало.

Обряди прийому та посвяти в козаки також мали характер військових дій. Спочатку йшла перша фаза цієї своєрідної ініціації – хлопець відокремлювався від громади та йшов у світ. Супроводжувалось це відповідними обрядами – майбутній запорожець проводився «на той світ». Коли новий воїн приходив на Січ, він також проходив обряди, тільки вже прийому. Вони включали урочисту присягу товариству, на вірність та прийняття православ'я у випадку, якщо молодик був іншої віри. Отримавши статус «молодика», воїн навчався військової справи, знайомився та навчався дотримуватись правил повсякденного життя в громаді та поведінки справжнього козака. На цей період молодика всіляко принижували,

підкреслювали його залежний стан, в поведінці, взаємовідносинах і навіть в зовнішньому вигляді. Так проходила друга фаза як перехідна до наступної. Зараз молодики були об'єктом для биття, принижень, виконували дрібні та інколи навіть принизливі доручення, були служителями при старшині та інших козаках, які вже мали певний високий статус. Стати козаком-запорожцем було не так вже й легко: іспит міг бути з вживання доволі бридкої їжі, їзди на дикому коні. До іспиту могло входити завдання пройти над Дніпровою кручею напідпитку по колоді, або пропливти на човнах по Дніпру, випробувалась винахідливість юнака та багато інших незвичних та складних завдань. Тільки пройшовши через всі ці іспити з честю, ініціант міг бути допущений до морського походу на турків. Коли ініціація вважалась успішно пройденою, новий козак був прийнятий до одного з куренів Січі і приймав нове ім'я – це означало його нове народження вже не як простої людини, а як січового козака.

Козацькі ради запорожців також проводилися у супроводі обрядових дій, як і курінні та паланкові сходки. Ради загальні намагались провести в святкові дні, наприклад, 1 січня, 1 жовтня – на свято Покрови, другій та третій день Великодня. Окремо при потребі збирались термінові ради – якщо виникала якась важлива справа, що потребувала вирішення. Початок ради був ознаменований ударом довбиша в литаври, осавул виносив січовий прапор (хоругви) та, ставив його біля церкви на площі. В центр ставала старшина, навколо розмішувались козаки, і обмінювались привітаннями, кланяючись один одному.

Виборна рада мала також свої звичаї. Коли кошовий отаман та старшина складали свої повноваження, кошовий покладав булаву на шапку, що лежала біля прапора, писар, суддя та осавул складали чорнильницю, печатку і палицю. Шляхом обговорення визначався новий кандидат, запорожці виводили його на площу з куреня, де він перебував до того, йому вручали булаву, а обраний мусив був двічі від неї відмовитись. В цей час довбиш бив святкову честь обраному. Серед ритуалів також могли бути такі, що принижували честь та гідність претендента – такі були ініціації посадових осіб. Так, наприклад, коли кандидата виводили, його супроводжували лайкою, погрозами, що також входили в ритуал, під час ритуалу сипали пісок на голову, вимашували її землею. Так проводились вибори судді, осавула, писаря, курінних та старшин.

Військові дії козаків теж супроводжувались обрядами та ритуалами. Наприклад, коли вирішували починати військові дії, грала військова музика та лунав гарматний салют. Таким самим чином проводили зустріч військових послів, що приїжджали з сусідніх держав, і так же їх проводжали. Коли козаки вирушали в похід, на щоглі чайки командир, ставив прапорець і ним подавав сигнали решті козаків. Поява прапора також означала початок або

кінець битви. Повернення козаків з будь-яких військових походів супроводжувалось подячною церковною службою та поминанням загиблих.

Календарні свята козаки та селяни святкували по-різному. Селяни, наприклад, зустрічали свята аграрними обрядами, тому що саме вони були напряму пов'язані з їх сферою діяльності та життям. У козаків такі дні відмічались святковою церковною службою та хресними ходами. Водохреща козаки святкували салютом з рушниць та гармат. Різдво або Великдень були пов'язані з привітанням кошового та старшини, також їм дарували подарунки. На всі свята дуже часто відбувались кулачні бої.

Але були і такі козаки, які справляли традиційні обряди, пов'язані з аграрною сферою діяльності. Це були ті, що мешкали по зимівниках. Враховуючи те, що козакам були притаманні полювання та рибальство, і дії запорожці виконували обрядові, пов'язані з цими заняттями. Наприклад, задобрювали духів, що володіли стихіями, або приєднували рибальські та мисливські роботи з успіх тим, хто займався цими промислами. Під час війни до певних дій прив'язували календарними обрядами. Також не були чужими від магічних дій, які мали на меті забезпечити обрядові дійства та замовляння, адже вони могли вберегти козака від кулі, ворожої шаблі, могли надати допомогу в перемозі над ворогом.

УДК 82:7.034.7(477)

Дедков М. В.¹

Підгорна Т. Ю.²

¹ канд. іст. наук, проф. НУ«Запорізька Політехніка»

² студ. гр. ГФ-329 НУ«Запорізька Політехніка»

ЛІТЕРАТУРА БАРОКО В УКРАЇНІ

Бароко – літературний і загально-мистецький напрям, що зародився в Італії та Іспанії, поширився на інші європейські країни, де існував упродовж XVI – XVIII століть. Поетика літературного бароко поєднує різноманітні, протилежні елементи й форми. Бароко гармонійно сполучає трагічне з комічним, піднесене з вульгарним, жакливе з кумедним. Примхливо синтезуються в ньому християнські та язичницькі елементи. Таке поєднання «непоєданного» і стає однією з найхарактерніших рис бароко. Типовими рисами бароко є також інакомовність і ускладненість.

Українське бароко взяло на себе важливі функції гуманізації духовної культури, зокрема літератури, адже в Україні (як, до речі, і в Росії) доби Відродження не існувало. Письменники цього напрямку брали теми для своїх творів із сучасного їм життя. Основу цих творів становлять трагічні події, страждання людей від урядових утисків, беззаконня чиновників,

невлаштованості побуту, різних невдач тощо. Особливостями композиції цих творів було те, що в них поєднувалося непоєднанне – добро і зло, прекрасне й потворне, високе й низьке.

Найвідомішим жанром поезії бароко була духовна пісня. Різноманітні жанрові форми існують і всередині поезії світської: філософська й еротична лірика, панегірик та епіграма, пейзажні та емблематичні вірші тощо. Чи не найбільш оригінальними творами українського бароко були так звані «віршові іграшки». Поширені були такі форми, як акростих і мезостих (у першому початкові літери кожного рядка утворювали ім'я автора, у другому – потрібні слова склалися з літер, що знаходилися посередині вірша), кабалістичні вірші (числове значення слів'янської абетки давало можливість підрахувати рік написання твору), фігурні вірші (друкувались у формі хреста, яйця, чарки тощо). Майстром фігурного вірша був І. Величковський, йому належить і раковий вірш. Приклад такого вірша, який «можна читати в обох напрямках», наводить Д. Чижевський:

Анна пита ми, я мати панна,

Анна дар мнь сьнь мира данна.

Анна ми мати и та ми манна [2].

алфавітний вірш, слова якого починаються з літер алфавіту («Аз благ всѣх глубина, // Дѣва єдина...») [3]. Під впливом польського вірша український прийняв в часи бароко «силабічну» віршову форму, – ритм вірша утворювався певною кількістю складів в рядку, рядок кінчався римою (як і у поляків «жіночою», себто з наголосом на передостанньому складі, лише виймовко припускались рими «чоловічі», з наголосом на останньому складі, та «дактилічні», з наголосом на третьому від кінця складу). Ось приклад силабічних віршів на улюблену барокову тему смерті (вірші на погреб Сагайдачного):

Кождий, хто ся уродив, мусить і умерети,

Жаден ся чоловік смерті не может оперети.

Немаш на ню лікарства, немаш і оборони;

З самих царей здираєть світнії їх корони,

Не боїться жовнірства, вкруг царя стоячого

З оружієм і стрільбою, его вартуючого...

.....

Жиєш так, якось нігде не мів умерети,

Хочеш всі багатства на землі пожерети,

В чім слави порожней на том світі шукаєш,

А же маєш вмерети, на то не пам'ятаєш [1].

Розвивається й українська барокова проза: повісті й оповідання як релігійного характеру (Д. Туптало, П. Могила), так і світського («Римська

історія)). Поширюється в Україні демонологічна повість і авантюрно оповідання.

Серед визначних представників українського бароко чільне місце займає постать Івана Вишенського – видатного письменника-полеміста, автора низки трактатів і послань. Так послання Івана Вишенського змальовують правдиві картини життя українського народу, викривають і засуджують зрадників, гнобителів – українське панство і вище духовенство. Іван Вишенський був першим, хто заговорив так правдиво про життя нашого народу в Речі Посполитій. Крім І. Вишенського, в історію літератури барокового напряму ввійшли Лазар Баранович зі своїм твором «Нова міра старої церкви» та Іоанн Галатовський з твором «Фундамент», твори яких поширювали ідею проти католицизму та уніатства. Ще один представник бароко - Самійло Величко зі своєю історичною працею в трьох томах, де він відстоює справедливості Національно-визвольної війни 1648. Також висвітлює події Визвольної війни українського народу «Літопис Самовидця». Григорій Грабянка «Дія презильної брані» («Події знаменної війни») та «Синопис», перший підручник з вітчизняної історії, теж увійшли в історію українського бароко. Бароківі прийоми виявляються і в полемічних творах Мелетія Смотрицького. Він виступав проти антигуманних порядків у громадянському та церковному житті України, основною причиною яких був Ватикан. Неможливо не згадати вірші Григорія Сковороди. Він виступив новатором у віршуванні, система якого була близькою до народних пісень. Його поезія виражала думки і настрої народних мас, бо засобами гострої сатири він викриває представників панівного класу, консервативну шкільну систему, розбещене життя окремих прошарків населення.

Саме сатиричне змалювання подій та характерів у творах пізніше використали І. Котляревський та Т. Шевченко. Існуванню бароко в новій українській літературі сприяв І. Котляревський, створивши травестійну поему «Енеїда», в якій показав історію українського козацтва разом з побутовими деталями життя нашого народу.

Отже, серед найвизначніших набутків бароко можна виокремити такі: виражена в літературній формі заглибленість у внутрішній світ людини, нетерпимість до зла в будь-яких його проявах і гуманізм, поширення можливостей зображувально-виражальних засобів. Українське бароко мало значний вплив на подальший розвиток української літератури: урізноманітнення літературних жанрів, гуманізація духовної культури, розвиток драматургії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бароко // Ізборник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/chyzh/chyb14.htm> (дата звернення: 06.01.2021)

2. Бароко // Навчальні матеріали онлайн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pidru4niki.com/18540516/literatura/baroko> (дата звернення: 06.01.2021).

3. Українська барокова література. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/dryzhuk911/home/30-ukraienska-barokova-literatura> (дата звернення: 06.01.2021).

УДК 792.07(477)-055.2

Сигида Г. А.¹

Федосєєва В. О.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУЗ-119 НУ «Запорізька політехніка»

ЖІНКИ НА СЦЕНІ ТЕАТРУ КОРИФЕЇВ

Перший професійний театр України – театр корифеїв, утворений в 1882 році, мав величезний вплив на культуру й національно-визвольний рух того часу. Він швидко став відомим і популярним, оскільки припав до смаку українській дрібній буржуазії, що набирала сили й впливу.

У той же час, у зв'язку із запровадженням «Зводу Законів Російської імперії», цивільне становище жінок у XVIII столітті значно погіршилось. Тому талановиті учасниці театру корифеїв не лише вдосконалювали навички сценічної майстерності, але й вели свою «війну» з русифікацією й обмеженням жіночих прав. Відома акторка театру корифеїв Марія Тобілевич вирізнялася ефектною зовнішністю, а освіта виділяла її серед інших актрис вдумливою працею над ролями. Дебют Марії – головна роль у п'єсі «Наталка Полтавка». Це не дивно, бо образ Наталки був їй дуже близький. У родині Тобілевичів ця п'єса надзвичайно шанувалася. У домашньому житку були пісні й цитати з неї. А оскільки широку популярність Марія здобула під час виступів в оперному жанрі, уміння співати разом із чудовою акторською грою робили з неї неперевершену Наталку. Марія Тобілевич була завжди серйозна у своїх намірах, далека від пліток і інтриг. До останнього вона прагнула вберегти театр від розколу на трупі Миколи Садовського і Панаса Саксаганського. Найважливішою роллю й великим сценічним досягненням акторки була роль Одарки в опері «Запорожець за Дунаєм». Саме ця роль стала для Марії останньою. У 36 років Марія вже виконала весь репертуар, що йшов на сцені в 70-80-і роки і зробила значний внесок у розвиток українського театрального мистецтва.

Примою театру корифеїв стала Марія Заньковецька. Маючи сильний голос, вона брала уроки співу в Петербурзькій консерваторії, та після хвороби (дифтерія) змінився тембр, і про оперу довелося забути. Але

бажання творити залишилося. Цим скористався Марко Кропивницький і отримав на сцені справжню зірку. Акторка також уміла шити. Реалістичний театр передбачав такий же одяг. Тому під час пошиття костюмів Марія вивчала побут відповідної епохи і вбрання тогочасних людей. Весь одяг, створений власноруч, у кінці кар'єри акторка віддала Театральному музею. Преса писала захоплені відгуки про Марію Заньковецьку. Критики відзначали, що всі дівчата, які в п'єсах здаються однаковими, отримують від Марії свій характер, звички, навіть різні риси зовнішності. Найвідоміші й найулюбленіші драматичні ролі акторки, що вийшли в неї неперевершеними, – це головні ролі в п'єсах: “Назар Стодоля”, “Глитай, або ж Павук”, “Лимерівна”, “Наймичка” та “Ой, не ходи Грицю...”. Заньковецька стала першою українською акторкою, що завоювала російську сцену. Під час перших петербурзьких гастролей російські театрознавці піднесли Марію вище за всіх тодішніх російських і європейських знаменитих актрис. Після виступу вона навіть була запрошена до царської ложі, де імператор Олександр III запропонував їй залишитися в Росії. У 1922 р. Марія Заньковецька першою отримала звання народної артистки УРСР.

Ще одна зірка театру корифеїв – Ганна Затиркевич-Карпинська. Ганна була скромною жінкою, не любила просити перші ролі, вона просто перетворювала на діамант ту роль, що мала. Марко Кропивницький взяв Затиркевич до трупи і став її наставником, будучи враженим природним талантом акторки, а також її знаннями народного життя, побуту та здатністю відтворювати їх на сцені в узагальненому образі. Ганна грала здебільшого комедійні ролі, гумор акторки був світлим, душевним, без краплі вульгарності. Драматичні ролі нещасних матерів головних героїнь їй давались не гірше. Загалом за свою діяльність Затиркевич зіграла десь 130 ролей. Ганна була прекрасною людиною – щедрою і співчутливою. Вона виховувала сиріт і допомагала піти їм у доросле життя, навчаючи театральному мистецтву. Затиркевич також чудово співала. Їй давали партії, створені М. Лисенком, С. Гулаком-Артемовським, М. Кропивницьким.

Говорячи про актрис театру корифеїв, не варто забувати Софію Тобілевич – дружину Івана Карпенка-Карого, яка стала його подругою, помічником і музою. Народ полюбив її за такі яскраві ролі, як Терпелиха в «Наталці-Полтавці», баба Бушля і Тетяна в «Чумаках» і «Суєті», Лимериха в «Лимерівні». Окрім театру, Софія присвятила своє життя збиранню українського фольклору та перекладам. Головною працею Софії є книга «Мої стежки і зустрічі», що була видана після її смерті в 1957 році.

Внесок жінок у творчість театру корифеїв важко переоцінити. Це вокальні сольні партії, що потребували сильних жіночих голосів, пошиття та підбирання сценічних костюмів, ретельна психологічна типізація дійових осіб, навчання й надихання послідовників, а також написання мемуарів.

Загальновідомо, що гастролі театру в Петербурзі відбулися завдяки театральній діячці Вірі Лінській-Неметті, тобто визнання театру за кордоном і схвалення сильних ролей критиками теж відбулися не в останню чергу завдяки жінкам – учасницям першого українського професійного театру.

УДК 791.43(477):572.026

Сигида Г. А.¹

Самсонова І. А.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-520 НУ «Запорізька політехніка»

ДО ВИТОКІВ УКРАЇНСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФУ

Кінематограф – наймолодший вид мистецтва, виникнення якого безпосередньо пов'язане з розвитком науково-технічного прогресу, передусім у галузі оптики, хімії, фотографії.

Свою історію український кінематограф веде від 1893 року, коли на три місяці раніше за Едісона й більше ніж за рік раніше за братів Люм'єр головний механік Новоросійського університету (Одеса) український винахідник Йосип Тимченко розробив свій аналог кінознімального апарата та продемонстрував «живі картинки» під назвою «Наїзник» та «Метальник списів» у готелі «Франція» (Одеса). Це були перші українські хронікальні сюжети. Але офіційною датою заснування українського кінематографу вважається 1896 рік, що й підтверджується двома ключовими подіями. По-перше, у Львові 13 вересня 1896 року розпочалися перші регулярні кіносеанси, сеанси французьких фільмів у Пасажі Гаусмана, що тривали кілька днів. По-друге, теж у вересні, фотограф А. К. Федецький зняв кілька хронікальних сюжетів, зокрема «Відхід потяга від харківського вокзалу», «Хресний хід із Куряжа до Харкова», «Катання на Червоній площі», а 2 грудня 1896 року в приміщенні Харківського оперного театру (тепер – обласна філармонія) він провів перший в Україні публічний кіносеанс. Саме ці зйомки, на думку мистецтвознавців, прийнято вважати часом народження власне українського кіно.

До речі, людина, про яку не надто часто згадують в історії кіномистецтва – Альфред Костянтинович Федецький – одночасно з братами Люм'єр показав ряд сюжетів про тогочасний Житомир. Закінчивши у Відні Академію мистецтв, Альфред професійно й наполегливо займався фотографією, а через шість років безперервної роботи в Києві відкрив власне фотоательє в Харкові.

Першим кіновиробничим підприємством на території сучасної України стало створене в Катеринославі (нині – місто Дніпро) у 1911 році «Південно-

російське акціонерне товариство Сахненко, Щетинін і Ко», де того ж року режисер Данило Сахненко зняв перший український ігровий фільм «Запорізька Січ». Українське кіно продовжило свій розвиток екранізаціями популярних театральних вистав (зокрема «Наталка Полтавка»), у яких продемонстрували свою прекрасну гру Марія Заньковецька, Віра Холодна та інші видатні актори.

У 20-х роках ХХ століття в Україні масово створювали кіностудії. Чимало фільмів знімали на території Одеської кіностудії, але ввійти в десятку найкращих фільмів світового кіно і стати візитною карткою Одеси вдалося стрічці «Броненосець «Потьомкін»» Сергія Ейзенштейна. Все частіше звучать прізвища режисерів Леся Курбаса та Івана Кавалерідзе.

1928 року розпочала діяльність Київська кінофабрика, тоді одна з найбільших у світі. Чи не найвизначнішу роль у розвитку українського кіномистецтва відіграв Олександр Довженко. Його фільми «Звенигора», «Арсенал» піднесли вітчизняний кінематограф до світового рівня, а стрічка «Земля» була названа серед 12 кращих робіт усіх часів та народів. А стиль Олександра Петровича започаткував напрям «українське поетичне кіно». Усі ці фільми були без звуку, а от першою звуковою стрічкою стала «Симфонія Донбасу» Дзиги Вертова. Більшість стрічок, створених на початку шляху українського кіно, – це екранізація кращих творів української літератури, чимало з них мали революційний дух, що певною мірою відображало настрої людей того часу.

Кіно – це найвагоміший та найвпливовіший засіб на свідомість людини, зразок формування люблячого ставлення до власної країни, а також велика складова української культури, необхідна для формування менталітету та патріотизму. Кіно та кіномистецтво дало можливість по-новому відображати філософське знання, об'єднуючи різні форми та способи передавання інформації. Саме кіно дозволяє зблизити різні культури, зробити їх зрозумілими для людей, породити нові філософські ідеї і форми.

Характеристика передавання філософських знань засобами кіно полягає у зв'язку чуттєвого та інтелектуального. Кінострічки змушують людей під час їх перегляду включати всі можливості сприйняття. Різна інформація передається від автора «відкритим текстом», деяка інформація сприймається через музику, щось – саме через зоровий ряд. Взаємодіючи з особистим емпіричним досвідом людини, кіно створює свою, особливу «картину» для кожного. Отже, відсвяткуємо 125 – річчя українського кінематографу переглядом незабутніх старих кінострічок і віддамо належне новому.

УДК: 94(477) «1892/1937»

Турчина Л. В.¹

Постолєнко М. О.²

¹ канд. іст. наук, доцент НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. РТ-719 НУ «Запорізька політехніка»

МИКОЛА КУЛІШ – ВИДАТНИЙ ДРАМАТУРГ ДОБИ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Кривавими літерами прописані в історії України імена представників Розстріляного Відродження. Це плеяда геніальних митців, долю яких обірвала постанова особливої трійки НКВС про розстріл. Одним з них є драматург, який вивів український театр на якісно новий рівень та синхронізував його з тогочасними європейськими пошуками. Увійшовши в історію у мужицькому образі, Микола Куліш звертався до нащадків глибокими драмами й завуальованими комедіями. Він народився 18 грудня 1892 р. у селі Чаплинка на Херсонщині. Його батьки були наймитами. Ним у віці восьми років став і сам Микола. Попри негаразди майбутній митець здобув освіту в Олешківському міському чотирикласному училищі та гімназії. Саме того часу учень познайомився зі світовою літературою в її найкращих зразках та почав писати. Перші приклади його творчості – це сатиричні вірші, фейлетони, епіграми для рукописних журналів. Майбутній драматург створював невеликі п'єси на один акт. Одна з них – російськомовний твір «На рыбной ловле» – згодом стала основою для комедії «Так загинув Гуска».

Після завершення школи Микола вступив на філологічний факультет Новоросійського університету, однак на його долю випала Перша світова війна. Парубок закінчив школу прапорщиків та протистояв німецьким загарбникам у Галичині й на Волині. Перебуваючи на передовій, митець створював вірші й драматичні сцени, які були надруковані в армійських газетах та розігрувалися бійцями.

З 1917 р. Микола Куліш веде активне політичне життя. Зокрема, підтримує Лютневу революцію, стає депутатом військового з'їзду Західного фронту в Луцьку й міським головою у Дніпровському повіті, де організував культурно-політичне товариство «Просвіта». За такі ініціативи він провів 5 місяців за ґратами в Олешківській в'язниці та був навіть засуджений до розстрілу денікінцями. Однак це його не зупинило: за два роки, у 1919, М. Куліш долучився до створення Першого українського дніпровського полку для протистояння антанто-денікінській армії. Після цього митець спрямував свою діяльність на розвиток української шкільної освіти, ставши інспектором. Він редагував газету «Червоний Шлях» та склав українську абетку «Первинка». Під час голодних 1921-1922 рр. створив документально-

нарисову повість «По всеям и селам». А також написав автобіографію, з якої, власне, нащадки й дізналися про дитячі поневіряння письменника. А за три роки культурними осередками голосно прокотилася його драма «97», що стала першим відомим твором автора. Наступного року з'явилася п'єса «Комуна в степах». За постановками творів стояв Леся Курбас – добрий знайомий Куліша й засновник театру «Березіль». Куліш налагоджував приятельські стосунки з багатьма митцями тієї доби: Іваном Дніпровським, Юрієм Смоличем тощо. Він вступив до Одеської письменницької спілки «Гарт».

Переїхавши до Харкова, Куліш написав ще три феноменальні твори. Так в його літературній скарбниці виникли комедія «Так загинув Гуска», драма «Зона» та інтермедія «Хулій Хурина», в яких автор проявив свій комедійний хист. Окрім нових драматичних форм, митця цікавила й доля українців. Він входив до складу угруповання ВАПЛІТЕ, де разом з Миколою Хвильовим, Михайлом Яловим порушував питання формальної українізації.

Продовжуючи співпрацю з Курбасом, Куліш працював над п'єсою «Народний Малахій» та комедією «Мина Мазайло». Оскільки їхню постановку на сцені заборонили, автор надрукував їх у «Літературному ярмарку». Доля жертви цензури чекала й на наступні твори: «Патетична соната» й «Маклена Граса», яка стала останньою з відомих п'єс Куліша. Усі інші залишилися в стані рукописів, що зникли за воєнних часів.

Чому все так швидко скінчилося? Самогубство Миколи Хвильового, арешт Леся Курбаса й закриття театру «Березіль» залишила Куліша у депресивному стані без шансу на заробіток та під постійним контролем з боку влади. Наприкінці 1934 р. та сама влада сфальсифікувала справу про Всеукраїнський боротьбистський терористичний центр й звинуватила драматурга у належності до нього. А далі – все за звичним для представників Розстріляного Відродження сценарієм: Соловецькі табори, сурова ізоляція, розстріл в урочищі Сандармох, що в Карелії. Останнє його письмове слово – лист родині – датоване 15 червня 1937 р.

Можна зробити висновок, що в літературній скарбниці творчість Миколи Гурійовича Куліша закарбувалася необароковою драмою, поєднанням романтики й експресіонізму. Ритмізація прози, розірвані сцени й трагікомічні поєднання – ось про що нагадує назва Херсонського обласного академічного музично-драматичного театру ім. М. Куліша та вулиця Миколи Куліша в Дніпрі. Розстріляне Відродження – це урок, що показав, як талант можна перетворити на жертву репресій, а патріота зрівняти з «ворогом народу».

УДК: 94(477) «1893/1933»

Турчина Л. В.¹

Ковальов І. Є.²

¹ канд. іст. наук, доцент НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. РТ-819 НУ «Запорізька політехніка»

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ – ОРГАНІЗАТОР ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ У 1920-1930-ТІ РОКИ

Микола Хвильовий – один з основоположників пореволюційної української прози. Народився Микола Григорович Фітільов (це його справжнє прізвище) 13 грудня 1893 р. в селищі Тростянець, який нині є райцентром Сумської області. Його батька звали Григорій Олексійович, він походив зі збіднілих дворян і, як писав сам М. Хвильовий, був п'яницею, а матір – Єлизавета Іванівна (у дівоцтві – Тарасенко). Українофільські погляди у маленького Миколки зародилися завдяки його бабусі за материнською лінією. Майбутній письменник брав участь у Першій світовій війні, де саме сформувалися його більшою мірою демократично-патріотичні, а, почасти, й більшовицькі симпатії.

Метою даного дослідження є спроба вивчення та аналізу діяльності М. Хвильового з організації літературного процесу 1920-1930-х рр.

З 1921 р. він перебирається до Харкова, де й дебютує як поет, та все ж за творчим обдаруванням М. Хвильовий був прозаїком. Саме там він заявляє про себе, як організатора літературно-художнього життя, і в 1923 р. стає співзасновником літературної організації – «Гарт» разом з В. Елланом-Блакитним. Метою організації було об'єднання українських пролетарських письменників та прагнення до створення єдиної інтернаціональної комуністичної культури. За статутом, мова творів «гартян» мала бути українською. «Гарт» проіснував не довго, до 1925 р. і після смерті В. Еллана-Блакитного організація закінчила своє існування.

1925 р. для М. Хвильового став початком нового етапу. 20 листопада він заснував літературно-мистецьке угруповання ВАПЛІТЕ (Вільна Академія Пролетарської Літератури). Вона об'єднала плеяду кращих українських літераторів, які мешкали в Харкові, тут містилась і редакція, у видавництві з характерною для свого часу назвою УТОДІК («Українське товариство драматургів і композиторів»).

Учасники мали відмінні політичні погляди, до того ж, у них були різні стилі та напрямки у мистецькій творчості, але, не зважаючи на це, ВАПЛІТЕ була ідеологічною групою. Їх провідною ідеєю було відродження української нації. Вони приділяли велику увагу вивченню європейських мов. «Ваплітяни» у своїй літературно-мистецькій діяльності засуджували політику більшовиків, московського імперіалізму, шовінізму і вимагали здійснення

гасел революції 1917 р., що проголошували національне самовизначення і свободу народів.

Власне, М. Хвильовий виступив проти нової радянської літератури і закликав митців орієнтуватися на найкращі зразки світового та, особливо, західноєвропейського мистецтва. Показові назви циклів памфлетів М. Хвильового – «Камо грядеши?», «Думки проти течії», «Апологети писаризму», полемічний трактат «Україна чи Малоросія?», вони викликали гостру реакцію від партії, яка не могла такого ігнорувати. Особисто Й. Сталін написав листа «Тов. Кагановичу та іншим членам ПБ ЦК КП(б)У» від 26.04.1926 р., в якому піддав критиці погляди комуніста М. Хвильового. Критика письменника тривала й у пресі: був конфіскований шостий номер журналу «Вопліте», з надрукованою там другою частиною роману «Вальдшнепи». Припинила існування і сама ВАПЛІТЕ, а від письменника вимагали каяття. М. Хвильовий змушений був піти на поступки, і вже 4 грудня 1926 р. він написав першого свого покайного листа, в якому визнав «помилки» та засудив свої погляди.

Однак його покаяння було вимушеним і нещирим. 3 грудня 1927 по березень 1928 рр. М. Хвильовий перебував у Берліні та Відні й активно знайомився з досягненнями європейської культури, а також займався популяризацією української літератури за межами України. Після повернення в Україну він втілював попередню ідеологію ВАПЛІТЕ у створених ним журналах «Літературний ярмарок» (1928-1930) та об'єднанні «Пролітфронт» (1930-1931). Мета їх існування полягала в намаганні об'єднати всі найліпші літературні сили, створити можливості для вільного, нерегламентованого партійними директивами розвитку української літератури. Адміністративне втручання посадовців від культури у творчі справи, посилення політичного тиску, навішування націоналістичних ярликів змусили ці літературні об'єднання самоліквідуватися.

Отже, після закриття обох журналів митець пробував писати, дотримуючись «партійної лінії», однак був майже цілком ізольований від літературного життя радянським режимом. М. Хвильовий через відмову від своїх поглядів, перебуваючи під постійним гнобленням партійних структур, знаходячись під впливом жорстокості Голодомору та арешту свого близького друга М. Ялового, 13 травня 1933 р. покінчив життя самогубством. Діяльність письменника в умовах переходу радянської системи до авторитаризму була надзвичайно складною, його життя перебувало у стані постійних суперечок своєї світоглядної концепції з поглядами радянського режиму. У 1920-1930-ті рр. М. Хвильовий прагнув утвердження ідеології патріотизму, як головного чинника своєї літературно-організаційної діяльності.

СЕКЦІЯ «КРАЇНОЗНАВСТВО»

УДК 334.7:614.46

Дедков М. В.¹

Щербанюк А. К.²

¹ канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-210м НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ COVID-19 НА ДІЯЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Попри те, що віруси, які викликають застуду та грип, здавна впливали на життя людства, поява нового коронавірусу SARS-CoV-2 (збудник COVID-19) призвела до ситуації, наслідки якої є непередбачуваними. Надзвичайна контагіозність SARS-CoV-2 зумовила запровадження карантинних заходів, наслідками яких у світі стали не лише негативний вплив на бізнесову та соціальну сфери діяльності, порушення плинності повсякденного життя людей, криза психічного здоров'я, а й економічні втрати.

У 2021 році питання впливу COVID-19 на економічний розвиток підприємництва у світі, а в Україні зокрема, вивчають багато вчених-економістів та аналітиків, зокрема: Джин Маркс, Нуріел Рубіні, Андрій Безп'ятов, Сергій Фурса, Андерс Ослунд, Ярослав Жалілов, Василь Фурман, Анатолій Амелін та ін. [3]. Проте це питання потребує всебічного аналізу і щоденного моніторингу ситуації, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Згідно з опитуванням Співки українських підприємців (СУП), станом на квітень 2020 року майже 60 % власників бізнесу продовжували діяльність під час обмежень (це переважно великий і середній бізнес), ще 29 % — припинили роботу (характерно для мікробізнесу). При цьому 51 % підприємств здатні протриматися лише один місяць, а кожен четвертий бізнес — витримати 2-3 місяці роботи в умовах карантину і не збанкрутувати; 6 % підприємств повністю закрили бізнес, у цю категорію потрапив переважно мікро- і малий бізнес. Лише 3 % респондентів вказують, що підприємство зможе працювати тривалий час за необхідних умов (орендні канікули, віддалений доступ для співробітників, перегляд бізнес-моделі). Третина власників бізнесу (переважно мікро-), заявляють про падіння доходів на 90-100 % з початку карантину. Ці ж підприємці вже звільнили до 50 % штату співробітників. Власники малого і середнього бізнесу говорять про зменшення доходів на 25-50 % порівняно з докарантинним періодом і вже звільнили від 10 до 25 % працівників. Втрати прибутків великих підприємств становлять 10-25 %, там прогнозується скорочення штату на 25 % до кінця обмежувальних заходів [1].

Епідемія і карантинні заходи поставили на межу закриття кожне п'яте мікропідприємство і кожне десяте мале підприємство. Значних втрат зазнали

40% підприємств мікро- і малого бізнесу і 35 % середніх підприємств. Середні підприємства найбільш успішно протистояли наслідкам пандемії і карантину: для 30 % епідемія не вплинула на доходи або навіть збільшила їх, ще 30 % зазнали незначних втрат (для мікробізнесу ці показники відповідно дорівнюють 17 % і 22 %). Зменшення доходів мікропідприємств зумовлено також тим, що цей бізнес розпочав протистояння пандемії із зменшення цін, тоді як середні і малі підприємства найперше вдалися до скорочення зарплатного фонду і переведення працівників на віддалену роботу [2].

Пандемія COVID-19 стала чинником залучення бізнесу у процеси соціальної взаємодії із владою на ґрунті боротьби із коронавірусом. Практично 30 % малих та середніх і понад 20 % мікропідприємств включилися у боротьбу з коронавірусом, надаючи допомогу суспільству, – допомагали лікарням та/або освітнім закладам, надавали фінансову допомогу тощо [3].

Мале і середнє підприємництво відіграє значну роль в підвищенні рівня конкурентоспроможності країни, відновленні сталого економічного зростання та розвитку сприятливого середовища для провадження підприємницької діяльності, у збалансуванні інтересів учасників ринку, забезпечує насичення усіх сегментів ринку товарами та послугами, сприяє позитивним економічним та соціальним тенденціям розвитку країни і регіону.

Оцінка підтримки урядових заходів значно варіює у відповідності із розміром бізнесу: так, мікробізнес оцінив звільнення ФОП від сплати єдиного соціального внеску за себе, натомість малі і середні підприємства значно більшою мірою відчули підтримку через зміни до Кодексу законів про працю, а саме, зняття обмеження з терміну відпустки за власний рахунок. Утім, експерти критично ставляться до заходів, які запровадив уряд на підтримку бізнесу. Вони вважають, що далеко не всі підприємства змогли скористатися цими заходами, а ті заходи, якими скористатися легко, – недостатні [4, с.138-145].

Якщо станом на кінець першого кварталу 2020 року більшість ММСП характеризували свій етап розвитку як стабільний, то станом на середину останнього кварталу частка «стабільних» підприємств скоротилася удвічі, а частка підприємств на етапі спаду або навіть закриття виросла майже на порядок. Найбільш песимістичні настрої у представників мікробізнесу – 60 % респондентів оцінюють поточне становище як спад, тоді як серед середнього бізнесу частка таких оцінок становить 42%.

У регіональному розрізі найбільш песимістичні настрої панують у західному регіоні – 65 % опитаних тут кажуть, що їхній бізнес на етапі спаду або навіть закриття. Почуття стабільності найбільше притаманно бізнесу у

центральному та північному регіоні: 38 % та 37 % опитаних відповідно вважають, що становище їхнього бізнесу стабільне [1].

Отже, пандемічна ситуація породжує значні негаразди в економіці країни. Наразі найбільша загроза для економічного відновлення в Україні – це тривале продовження та посилення внутрішніх карантинних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шуренкова, А., Волосевич. І. Звіт про дослідження малого і середнього підприємництва [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://sapiens.com.ua/publications/socpolresearch/135/Info%20Sapiens_CIPE_report.pdf

2. Вплив COVID-19 на економічний розвиток малого і середнього бізнесу в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: 208208-Текст%20статті-469451-1-10-20200721%20(1).pdf

3. Все про COVID19 для малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://auly.otg.dp.gov.ua/ua/novini-ta-podiyi/novini/vse-pro-covid19-dlya-malogo-ta-serednogo-biznesu>

4. Пирог, О. В. Економічний розвиток національного господарства України: особливості та моделі в умовах постіндустріального суспільства : монографія [Текст] / О. В. Пирог; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Львів. політехніка". – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2020. – 336 с.

УДК 339.56(410):061.1ЄС"2021"

Дедков М. В.¹

Сельцина О. О.²

¹ канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-210 НУ «Запорізька політехніка»

ТОРГОВЕЛЬНА УГОДА ЩОДО BREXIT МІЖ ВЕЛИКОЮ БРИТАНІЄЮ І ЄС, ЯКА СТАЛА ЧИННОЮ З 1.01.2021

31 грудня о 23:00 за лондонським часом (01:00 за Києвом) набула чинності угода про торгівлю та співробітництво Європейського Союзу та Великої Британії після її виходу з ЄС і підписання угоди напередодні. Як зазначила ВВС, угода виводить Британію з єдиного ринку ЄС і митного союзу, але виключає можливість введення тарифів на товари.

Противники угоди кажуть, що стан країни буде гіршим, ніж був в ЄС. Попри те, що Brexit стався 31 січня, Британія продовжувала існувати за правилами торгівлі Брюсселя. Нова угода ж встановлює нові ділові економічні і безпекові відносини після розриву зв'язків ЄС і Британії.

Угода щодо Brexit була узгоджена за кілька днів до крайнього терміну, оскільки британські лідери мали її розробити до кінця 2020-го, через чотири з половиною роки після референдуму про вихід країни з ЄС. За нею, Британія та ЄС можуть продовжувати торгівлю без додаткових податків на товари. Видання зазначає, що люди, які подорожують або працюють між ЄС і Великою Британією відчують на собі зміни і наслідки підписання угоди.

Після інтенсивних переговорів Європейська Комісія дійшла згоди з Великою Британією про умови майбутньої торгівельної співпраці з Європейським Союзом. Про це повідомляється на сайті Європейської комісії.

Велика Британія і Європейський союз погодили нові торгові угоди, які будуть діяти після остаточного виходу країни з ЄС. Уряд Великої Британії заявив, що з ЄС укладено «угоду про нульові тарифи і нульові квоти».

Прем'єр-міністр Великобританії Борис Джонсон і голова Комісії ЄС Урсула фон дер Ляйен дали високу оцінку угоді. На прес-конференції Джонсон зазначив, що суперечки з європейськими партнерами часом були запеклими, але в кінцевому підсумку це стало вигідно для всієї Європи.

Сторонам вдалося досягти домовленості лише за тиждень до кінця перехідного періоду, який почався на початку цього року. Британія вийшла з ЄС рік тому, але до 31 грудня залишалася на єдиному ринку ЄС, а також на ній поширювалися інші європейські правила.

Основним каменем спотикання протягом багатьох місяців було питання вилову риби у британських водах і доступ до них країн ЄС. Британія наполягала на тому, щоб з 1 січня контролювати вилов риби у своїх водах і утримувати більшу частку улову, ніж при діючій системі квот. Але ЄС хотів поетапно впровадити нову систему рибальства на більш тривалий період і зберегти більший доступ до вод Британії для човнів з Франції, Іспанії та інших країн-членів.

Угода дозволить мінімізувати перешкоди для бізнесу та мандрівників по обидва боки Ла-Маншу та обмежить економічну шкоду для економік, які зазнали втрат через пандемію COVID-19.

Пізня домовленість щодо угоди означає, що парламентська ратифікація до кінця року неможлива, і тому йдеться про "тимчасове застосування" угоди з 1 січня. Крім того, документ має бути перекладений на всі офіційні мови країн ЄС. Також він має бути ухвалений британським парламентом, Європарламентом і національними парламентами країн-членів. Британська Палата громад, швидше за все, проведе екстрене засідання наступного тижня, а Європарламент голосуватиме за текст вже у січні.

Менше чверті жителів Об'єднаного Королівства задоволені наслідками Brexit та торговою угодою, підписаною Лондоном із ЄС. Зокрема, підсумки дослідження говорять про те, що менше, ніж 25 % опитаних британців

думають, що торгова угода прем'єр-міністра Бориса Джонсона є «найкращою основою для наших відносин з ЄС».

Рішення Великої Британії понизити дипломатичний статус Представництва ЄС у цій країні, яке було прийнято відразу після її виходу зі складу Євросоюзу, є недружнім сигналом, але ЄС впевнений, що разом із британськими друзями зможе знайти взаємоприйнятне рішення для цієї ситуації.

За повідомленнями британських ЗМІ, минулого тижня Foreign Office оголосив рішення про пониження дипломатичного статусу Представника ЄС у Великій Британії, тому що не «хоче створювати прецеденту» поведження з Євросоюзом як з окремою країною.

УДК 327.7"1994":341.324(470)"2014"

Дєдков М. В.¹

Самофал І. В.²

¹ канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-210 НУ «Запорізька політехніка»

БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ 1994 р.: ЧОМУ НЕ СТАВ НА ПЕРЕШКОДІ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ 2014 р.?

Будапештський меморандум більше відомий українцям із характеристикою "сумнозвісний": за цей листок паперу Україна у грудні 1994 року погодилася віддати свою ядерну зброю. Третій найбільший ядерний арсенал у світі (більше, ніж у Франції, Великобританії та Китаю, разом узятих) в обмін на гарантії безпеки: на Україну ніхто не нападе, а якщо нападе, то матиме справу із сильними світу цього.

Документ від самого початку виглядав не дуже живим, а 20 років потому – й взагалі "потрапив у кому": один із гарантів безпеки України за цим меморандумом, якому Україна й передала свою ядерну дубину – Російська Федерація – здійснила агресію, анексувавши частину території та розпочавши гібридні бойові дії на іншій частині України.

Окрім грубого порушення Росією Будапештського меморандуму, фактично не дотримались своїх зобов'язань та не захистили від зовнішньої агресії Україну й інші країни-гаранти, а це – США та Велика Британія, але також і Франція та Китай, які формально доєдналися до документу пізніше у формі окремих заяв. Так, Сполучені Штати стали і є найбільшим захисником України, але все одно – це не те, що очікувалося. Китай же утримувався під час голосування по анексії Криму в ГА ООН у березні 2014 року, а окремі французькі депутати навіть поїхали на окупований півострів, і зараз французький президент взагалі просуває якусь "аферу" з країною-агресором.

Виявилося, ядерну зброю віддали, а безпеку не отримали. Неспроможність України захистити себе лише ще більше активізувала критичні голоси в українському суспільстві: «Мовляв, Україна не виважено віддала ядерну зброю. Якби бомба була, то й Росія не напала б».

Російська агресія, окрім гіпотетичного припущення – а чи напала б Москва, якби в Україні була ядерна зброя, також спровокувала й інший дискурс. А як реагувати на агресію ядерної держави проти іншої країни? А що буде з ядерним нерозповсюдженням, якщо надані безпекові гарантії в обмін на відмову від ядерної зброї – не виконуються?

Російські політики та "експерти", а подекуди й представники інших країн-підписантів Будапештського меморандуму, намагаються необґрунтовано спростувати чинність будапештських "гарантій" та обов'язковість їхнього виконання для всіх сторін цього документа. Особливо з початком агресії проти України – з російського боку озвучуються "аргументи" з метою дискредитації правового статусу Будапештського меморандуму та виправдання агресивних дій Кремля. Зокрема, російська пропаганда продукує наратив про те, що оскільки цей Меморандум не був ратифікований жодною зі сторін-підписантів, то документ "не пройшов процес надання йому юридичної сили через відповідні парламентські процедури", що надає Росії реальну правову "відмазку". І таким чином, Росія нібито не має відповідних зобов'язань, а сам Меморандум можна вважати юридично нікчемним.

Про певну слабкість гарантій, які надавались Україні ядерними державами, дійсно свідчить те, що в англomовному тексті Меморандуму було використано термін "security assurances", що можна було б перекласти як "безпекові запевнення" і що є слабкішим за термін "security guarantees" ("безпекові гарантії"). Однак, в україномовній та російськомовній версіях тексту Меморандуму використовується саме термін "гарантії безпеки" / "гарантии безопасности". У будь-якому випадку, реакція Заходу на російську агресію проти України, яка була не відразу і нежорсткою, дискредитує ті безпекові "запевнення/гарантії", які були надані Україні в обмін на відмову від ядерної зброї.

Звичайно, можна дискутувати з приводу того, чи була в Україні, яка лише ставала на ноги на початку своєї незалежності, можливість вистояти і під тиском з усіх сторін не віддати ядерну зброю. Як і чи могла вона економічно та технічно утримувати той величезний ядерний потенціал. Однак, суть залишається: допоки ніхто не подумався нападати на ядерну державу.

Отже, можна зробити висновок: анексія Криму та збройна агресія РФ проти України довели, що жодні меморандуми чи домовленості не можуть

забезпечити країні безпеку в сучасному світі. Єдиний рецепт – створення потужних збройних сил та членство країни в НАТО (та ЄС).

Втім, вітчизняні й чимало зарубіжних юристів упевнені, що Будапештський меморандум є чинним міжнародним договором, обов'язковим до виконання, оскільки в іншому випадку це означало б, що Україна не є стороною Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) як неядерна держава і має право на власну ядерну зброю. А непокарання Росії за агресію проти України та грубе порушення Будапештського меморандуму, який давав Україні гарантії безпеки в обмін на відмову від ядерної зброї, фактично знищує сам режим нерозповсюдження ядерної зброї.

Чимало експертів схиляються до думки, що одним із форматів реалізації безпекових гарантій Україні в рамках Будапештського меморандуму могло б стати розширення кола офіційних учасників нинішнього мирного процесу (Україна, Франція, Німеччина та Росія) за рахунок включення інших впливових країн, гарантів Меморандуму – США, Великої Британії та, певним чином, Китаю. Зрозуміло, що такі спроби зустрінуть різке несприйняття, передусім, РФ, однак такий формат міг би стати ефективнішим у врегулюванні ситуації на окупованих територіях України, у не лише на Донбасі.

УДК 341.24:502.3"2015"

Дедков М. В.¹

Староконь М. А.²

¹ канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-210 НУ «Запорізька політехніка»

ПАРИЗЬКА КЛІМАТИЧНА УГОДА 2015 РОКУ

12 грудня 2015 року було прийнято нову міжнародну кліматичну угоду – Паризький договір. 22 квітня 2016 року на урочистій церемонії Паризьку угоду підписали 175 країн, в т.ч. і Україна [3].

Паризька угода — угода в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (UNFCCC) щодо регулювання заходів зі зменшення викидів діоксиду вуглецю з 2020 р. Паризька хартія має прийти на зміну Кіотському протоколу.

Паризьку угоду прийняли у 2015 році. Цим самим країни-підписанти погодилися втримувати рівень глобального потепління на рівні, нижчому за 2⁰ С від середини ХХ ст. – саме тоді у світі почався час активного промислового розвитку. Також вони зобов'язались докласти усіх зусиль для обмеження підняття температури до 1,5⁰ С до кінця століття. Досить амбітна

мета, враховуючи, що нині цей показник уже майже сягнув 1°C , а темпи потепління щороку зростають. Однак її необхідно досягнути, якщо ми хочемо зберегти світ придатним для життя, яким ми його знаємо – такі прогнози вчених з Міжурядової групи експертів з питань зміни клімату, найбільшого всесвітнього органу, який аналізує наукові дані щодо нинішнього стану клімату та імовірного його розвитку.

Паризька угода – це не перший договір, що об'єднує зусилля у боротьбі зі зміною клімату. Усе почалося у 1992 році, коли була підписана Рамкова конвенція ООН з питань зміни клімату (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC). 154 підписанти UNFCCC погодилися скорочувати парникові викиди і тим самим вперше офіційно визнали загрозу зміни клімату. Конвенція вступила в силу у 1994, і вже у 1995 відбулася перша Конференція сторін (Conference of the Parties, COP), де країни почали обговорювати, як досягти поставленої мети – скорочення викидів парникових газів. 2-13 грудня в Мадриді відбудеться 25-та така конференція.

Шляхом роботи усіх країн на досягнення глобальної мети у рамках UNFCCC, від самого початку розроблялись різні інструменти. Після кількох конференцій був підписаний Кіотський протокол, що вступив у силу у 2005 році. Він, на відміну від Конвенції, містив уже чіткі цілі для країн щодо зменшення викидів. В середньому до цього часу вони мали знизити викиди на 4,2 % від базового року (у більшості країн – 1990). Однак, у перший період (2008-2012) ці цілі були встановлені лише для 37 розвинених країн та ЄС. Тож хоч у середньому ціль цих країн була досягнута, глобальна кількість викидів все ж зросла. Подальші зобов'язання мали би стосуватися вже й інших країн світу, однак після завершення першого перемовини зайшли в глухий кут, цілі та тривалість наступного періоду так і не були встановлені, тому Кіотський протокол фактично вже не є дійсним.

Цей договір часто звинувачували у неефективності, адже дві країни, які продукують найбільше парникових викидів – Китай та США – не були його частиною. Перший не мав зобов'язань як країна, що розвивається. Другі ж відмовилися від участі, аргументуючи це в основному відсутністю зобов'язань Китаю.

Тож в рамках UNFCCC на заміну Кіотському протоколу з'явилася Паризька угода, яку підписали 195 країн та ратифікували станом на листопад 2019 вже 187 [1].

Паризька угода спрямована на боротьбу з глобальним потеплінням шляхом зменшення викидів вуглекислого газу. На відміну від Кіотського протоколу, в Парижській угоді не прописані зобов'язання сторін, а йдеться про національно визначений внесок (НВВ), який країни встановлюють самостійно і звітують про його виконання. Кожні 5 років НВВ переглядається на більш амбітний. Країни, які підписали угоду, зобов'язуються скеровувати

свої зусилля на те, щоб до 2050 року не допустити зростання середньорічної температури у світі більш, ніж на два градуси Цельсія. Бо ж глобальне потепління спричиняє посухи, танення льодовиків, затоплення прибережних територій, зникнення окремих видів тварин і рослин тощо.

3 моменту прийняття в 2015-му Паризька угода досі залишалася документом певною мірою «розмитим». Вона не містила чітких вказівок навіть про те, як звітувати країнам про викиди та про виконану роботу по їхньому зменшенню так, щоб дані були однотипними і дозволяли аналізувати прогрес у цьому питанні. І от цю проблему вирішило прийняття “книги правил” кліматичної угоди. Щоправда, у найбільш дискусійному питанні – методиці розрахунків при торгівлі квотами на шкідливі викиди – країни так і не дійшли згоди, залишивши його на наступне засідання, яке пройде за рік у Чилі.

Загалом, цьогорічні кліматичні переговори надій не виправдали. Про це заявляють міжнародні та українські екологічні організації, адже наукові підрахунки прогнозують світове потепління на 3,3 С° при впровадженні поточних планів країн-учасниць угоди. А значить треба уже говорити про максимально допустиму межу потепління до 2050 року у півтора градуси, а не два, передбачених угодою. Екологи наголошують: аби реально протистояти змінам клімату, країни мають посилити свої національні внески у міжнародні кліматичні домовленості і поступово переходити на 100 % відновлюваної енергії в загальному споживанні [2].

Головна особливість Паризької угоди, що вона не примушує країни ні до чого конкретного. Країни, що її підписали, визнали загрозу зміни клімату і погодилися їй протидіяти. Як саме протидіяти – кожна країна визначає самостійно. Перед підписання Паризької угоди сторони угоди мали визначити так звані Національно-визначені внески (НВВ або ж NDC – Nationally determined contribution), у яких визначали, на скільки вони планують знизити парникові викиди. Оскільки презентовані НВВ не відповідали цілям Паризької угоди, та призвели б підвищення глобальної температури на +3° С, країни заявили про перегляд своїх внесків. Остаточні НВВ будуть презентовані на COP 26 наприкінці 2020 року – в рік, коли Паризька угода вступить у силу. Більше про це ми детальніше розповімо у наступних матеріалах.

Саме цей механізм і відрізняє Паризьку угоду від Кіотського протоколу: замість накладання зобов'язань, угода дозволяє кожній країні самостійно оцінити свою здатність скоротити викиди та прийняти таку мету, яка буде і реалістичною, і амбітною. Свої внески та рівень досягнення цілей країни презентуватимуть на наступних конференціях.

Угода також не передбачає механізмів, які би примушували сторони її дотримуватися. Виконання зобов'язань залежить від політичної волі та

совісті керівників країн. Однак існує «не-каральний» комітет, який оцінює внески країн та виступає зі щорічною доповіддю. Крім того, НВВ кожної країни має переглядатися щоп'ять років, в ідеалі – у бік більш амбітного.

Крім загальної цілі, угода містить також специфічні положення. Вона передбачає, зокрема, що розвинені країни підтримуватимуть менш розвинені як у боротьбі зі зміною клімату, так і в адаптації до неї. Боротьба або ж пом'якшення – це зменшення та обмеження викидів парникових газів, тобто робота з причинами. А заходи з адаптації – це зменшення вразливості до наслідків.

Загалом угода акцентує на добровільності, прозорості, амбітності та кооперації країн для досягнення цілей угоди. Про співпрацю, наприклад, йдеться у шостій статті угоди. Одна з можливостей для країн – інвестувати у дружні до клімату підприємства чи заходи на території інших країн, але використовувати результат для досягнення своєї цілі. Таким чином загальна кількість викидів знижуватиметься, а досягнення цілей стане для країн ще більш вигідним.

У шостій статті ці можливості прописані в загальних рисах. Остаточні механізми будуть затверджуватись під час Конференції сторін (COP 25). Складність полягає у тому, щоб, по-перше, забезпечити прозорий механізм презентації своїх результатів. Якщо країна проводить заходи зі зниження парникових викидів за кордоном та враховує їх як своє досягнення, існує ризик, що країна, в якій ці заходи проводяться, продублює це і як своє. Таких ризиків необхідно уникнути. Крім того, оскільки кожна країна встановлює свої цілі самостійно, наявність цього механізму може зробити їх менш амбітними. Адже встановивши меншу мету, країна швидше її досягне і зможе отримати більше вигоди згодом.

Подібні механізми існували і в попередньому Кіотському протоколі. Однак вони були недосконалими, і це призвело до того, що країни почали торгувати своїми квотами на викиди замість реально зменшувати свій вплив на клімат. За механізмами протоколу, країни, які не досягли своїх цілей зі скорочення викидів, могли заплатити тим, які «перевиконали» план, і використати придбаний «надлишок», щоб компенсувати свою «нестачу». Тож зараз країни намагаються домовитися так, щоб механізм, передбачений шостою статтею, стимулював до скорочення викидів.

Крім цього, угода містить положення щодо пристосування (адаптації) до зміни клімату, особливо акцентуючи увагу на підтримці країн, що розвиваються, та тих, які особливо вразливі до згубних наслідків – наприклад, малі островні країни. Вона також підкреслює важливість розробки та передачі нових технологій та інформування населення щодо проблеми зміни клімату.

Угода вступила в силу, коли її ратифікували 55 країн, відповідальні за 55 % викидів. Її дія починається вже наступного, 2020 року. До травня країни мають закінчити розробку своїх Національно-визначених внесків та представити їх на COP 26.

Науковцями підтверджено що переломний момент настане 2030 році. Якщо до того часу країни не зможуть скоротити свої викиди в половину, досягнення цілей Паризької угоди до кінця сторіччя стане неможливим. Саме тому, зараз влада країн має об'єднатися з громадськістю, науковцями, бізнесом та обрати курс на скорочення викидів. Якщо країнам не вдасться досягти мети, то світ стикнеться з щораз гіршими наслідками зміни клімату: частішими надзвичайними погодними явищами, нестачею води та продовольства, аномальною спекою, хворобами, затопленням значних територій через підняття рівня моря та, як наслідок, появу мільйонів кліматичних біженців. Про те, які території в Україні можуть постраждати до кінця століття, читайте у нашому проекті «Вода близько» [1].

Україна має скористатися усіма можливостями та механізмами, які передбачає імплементація Паризької кліматичної угоди. У результаті країна отримає значне скорочення викидів парникових газів, зменшення споживання традиційних енергоресурсів, збільшення частки відновлюваних джерел, модернізацію економіки, підвищення добробуту громадян. Про це повідомив Голова Держенергоефективності Сергій Савчук під час круглого столу "Ратифікація Паризької угоди: що далі?", організованого Комітетом Верховної Ради України з питань ПЕК 22 липня.

«Зменшення енергоспоживання, залучення "зелених" інвестицій і послаблення змін клімату - це взаємопов'язані питання, які працюють в одній площині. Для України, залежної від імпортованих енергоресурсів, критично необхідно скористатися можливостями Паризької угоди. Тому запевняю, що Держенергоефективності безпосередньо і цілеспрямовано підтримує усі напрямки, задекларовані у цій угоді», - наголосив Сергій Савчук.

Сергій Савчук також нагадав, що Україна досягла вже чималих результатів у напрямку зменшення споживання газу: «За два останні опалювальні періоди Україна зменшила споживання газу на 7,2 млрд куб метрів газу за трьома категоріями споживачів: населення, бюджетна сфера, теплокомуненерго. Іншими словами, це ті 7,2 млрд куб. м газу, які ми заощадили, ті CO₂, які ми не викинули в атмосферу, ті валютні ресурси, які залишилися в країні».

У ході виступу Голова запевнив учасників круглого столу, що Агентство у співпраці з усіма стейкхолдерами працюватиме над нормативно-правовими актами, пов'язаними із адаптацією положень Паризької угоди. "Ми готові і надалі брати активну участь у розробці національної кліматичної політики, у тому числі довгострокової стратегії низьковуглецевого розвитку,

оновленої енергетичної стратегії", - зазначив він та додав, що при цьому обов'язково необхідно враховувати пріоритетні питання: підвищення енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії.

Сергій Савчук також наголосив, що потрібно інтенсифікувати діалог з Green Climate Fund, який спеціалізується на фінансуванні проєктів зі зменшення викидів парникових газів. «Варто з'ясувати можливі шляхи співпраці та розбудови спроможності України для отримання фінансування з даного джерела», - підкреслив він та додав, що Агентство також готове долучитися до підготовки та участі України у 22-й конференції сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (COP 22), яка відбудеться у листопаді цього року в Марракеші, Марокко.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Політика vs. Зміна клімату. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ecoaction.org.ua/polityka-vs-zmina-klimatu.html>

2. Що важливого в «книзі правил» Паризької угоди? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2604424-a-parizka-klimaticna-ugoda-mae-sens-bez-ucasti-ssa.html>

3. Паризька кліматична угода - можливість для України бути у світовому тренді. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/249209857>

УДК 616.9:339.9

Дєдков М. В.¹

Дондик С. Ю.²

¹ канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-210 НУ «Запорізька політехніка»

НАСЛІДКИ COVID-19 ДЛЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Уся світова спільнота, починаючи з середини грудня 2019 року, потрапила під величезний вплив Всесвітньої епідемії коронавірусної хвороби, яка отримала назву COVID-19. Пандемія, зумовлена цим вірусом, вже призвела до тисячних людських втрат у всьому світі, наклала суттєві обмеження на соціально-культурне життя населення і кардинально змінила тренди глобальної економіки. На сьогодні важко спрогнозувати, які остаточні людські жертви та економічні втрати зазнають держави в коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі. Проте важливо розглянути окремі прогнози економічного розвитку та заходи, які вибрані урядами провідних країн світу для подолання негативних наслідків пандемії COVID-19. Це дасть змогу сформулювати реальне бачення можливого перебігу економічних процесів, які

безпосередньо матимуть вплив на рівень соціально-культурного життя населення.

Голова Європейського центрального банку Крістін Лагард заявила, що Європа може зіткнутися з серйозним економічним шоком, який перегукується із світовою фінансовою кризою 2008 р., якщо світові лідери не вживатимуть термінових заходів проти спалаху коронавірусу. Фінансовий аналітик, виконавчий директор інвестиційної компанії ІМА (США) В. Каценельсон, у своєму дослідженні розглянув, як COVID-19 змінить бізнесові взаємовідносини між Китаєм і США. На його думку, вплив Китаю на США буде подвійним – як споживача американських товарів і як світового виробника. Китайське споживання іноземних товарів піде на спад, що вплине на деякі компанії більше, ніж на інші (у лютому 2020 р. продаж автомобілів впав на 92 %). Більш відчутним буде ефект від перебоїв у китайській промисловості. Китай у лютому 2020 р. повідомив про свої найгірші в історії виробничі показники, які є нижче, ніж за часів світової економічної кризи 2008 р. Америка імпортує з Китаю товари загальною вартістю близько \$ 350 млрд, зокрема, і компоненти для великої кількості іншої продукції, яку вже виробляють компанії США.

Заслужовують на увагу і результати аналізу Розамунд Хатта для WEF, відповідно до яких ми можемо зробити такі узагальнення:

1. падіння темпів економічного зростання провідних країн світу, зокрема, у першому кварталі 2020 р. економічне зростання Китаю скоротилося до 4,5% порівняно з 6 % у четвертому кварталі 2019 р.;
2. падіння індексу бірж в Америці, Європі та країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону;
3. суттєве зниження цін на нафту, яке зумовлене скороченням попиту на нафту, у т.ч. зі сторони Китаю, який є одним з її основних імпортерів, на 435 тисяч барелів в першому кварталі 2020 року, що еквівалентно сумі понад \$ 2 млрд;
4. уповільнення розвитку ринку металів: у середині січня 2020 р. він «просів» на 7,1 %. Індекс міді впав на 10,4 %, нікелю – на 8,7 %, олова – на 8,2 %, цинку – на 7,3 %, свинцю — на 4,6 %, алюмінію – на 3,5 %

Міжнародний валютний фонд на кінець березня 2020 р. мобілізував \$ 1 трлн для допомоги країнам, які зазнали фінансово-економічних втрат від поширення пандемії коронавірусу. По допомогу до МФВ звернулися вже 80 країн. Ми теж притримуємося думки, що криза, яку світ переживе у результаті поширення COVID-19, є загальносвітовою і вдарить по усіх країнах з відкритою ринковою економікою. Особливо це похитне фінансово-економічний стан України, економіка якої в останні роки і так є нестабільною і залежною від світових тенденцій, політичних подій і настроїв населення.

Навіть за оптимістичного сценарію падіння економіки України через поширення COVID-19 у 2020 році складе 5 % ВВП.

У разі закінчення карантину 3 квітня 2020 року (початковий прогноз) українська економіка втратила би близько 16 млрд грн, а втрати бюджету склали б майже 5 млрд грн. За умови подальшого державного фінансування видатків бюджету призвело б до зниження ВВП на 0,4 %, що в цілому не є критично для економіки України. Та попри оптимістичні прогнози карантин через загострення коронавірусу в Україні триває (очікуваний термін закінчення 24 квітня). Враховуючи цю ситуацію, розглянемо бачення Європейської бізнесасоціації, яка, посилаючись на Dragon Capital, розглядає два прогнози розвитку економіки України.

Карантинні заходи триватимуть до травня: падіння ВВП на 4 % та девальвація гривні до 30 грн/\$ (на кінець року, середній курс очікується на рівні 29 грн/\$), тобто девальвація становитиме близько 11 % до минулорічного курсу).

Карантин буде продовжено на довший термін: ВВП може знизитися на 9 %, а гривня здешевшає до 35 грн/\$, зросте безробіття. Експерти Українського інституту майбутнього зробили власні розрахунки втрат української економіки від карантину в умовах перебігу двох сценаріїв.

До цього всього додається і необхідність погашення боргів за зобов'язаннями (кредитами). Якщо взяти до уваги Державний бюджет, то майже 450 млрд грн. із трильйонного бюджету йде на обслуговування боргів. При цьому значних втрат зазнає корпоративний сектор: це буде або значне зменшення економічного потенціалу підприємств, передусім людського, через звільнення працівників чи їх відправлення у неоплачувану відпустку, або ж «вимирання» підприємств. Водночас вважаємо, що відкладений (незадоволений) попит споживачів у подальшому дасть національній економіці поштовх і змогу швидкого відновлення після тривалої паузи. Економіка України залежна від попиту на експортну продукцію, який в умовах світової кризи падає. Це, своєю чергою, призводить до недоотримання необхідного обсягу іноземної валюти, скорочення робочих місць, а отже, цілковитого сповільнення економіки. В умовах подальшого поширення COVID-19 в Україні, як і у світі в цілому, спостерігатиметься і сповільнення обсягів будівництва, скорочення автодорожніх ремонтів тощо.

Як зазначають експерти, позитивним є те, що попит на аграрну продукцію (яка складає 40 % експорту України) не скоротиться, не передбачається і падіння цін на неї. Водночас окремі країни можуть обмежити ввіз продукції іноземного походження з метою недопущення поширення вірусу. Водночас найближчим часом суттєво знизяться шанси України успішно розмістити єврооблігації, скоротиться приплив іноземних інвестицій в гривневі цінні папери, відбудеться кардинальна зміна настроїв

на валютному ринку. Це все значно посилить тиск на гривню. За цих обставин з метою рефінансування поточного борг і фінансування дефіциту Державного бюджету для України нагальним і критично важливим є питання продовження співпраці з міжнародними фінансовими інституціями, головними з яких є МВФ. Вивчаючи досвід Народного банку Китаю, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства готує заходи для оперативного подолання можливих негативних наслідків для економіки України пандемії коронавірусу. Для цього уряд переглядає державний бюджет і починає формувати стабілізаційний фонд країни, а також ведуться переговори з МВФ щодо залучення Україною додаткової допомоги на подолання коронавірусу та підтримки національної економіки. При цьому Україні необхідно виконати дві умови МВФ:

- 1) прийняти закон про неможливість повернення банків (націоналізованих чи ліквідованих) колишнім їх власникам;
- 2) закон про ринок землі.

Оскільки на боротьбу з пандемією основний тягар витрат, за рішенням Уряду України, перекладено на місцеві бюджети та бізнес-структури, то саме місцеві громади і представники малого і середнього бізнесу в перспективі найбільше відчують усі негативні прояви економічної кризи. Так, за підрахунками Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» через коронавірус та заходи, які вживають в Україні у зв'язку з його поширенням, місцеві бюджети втратять 15,6 млрд грн.

Експерти Atlantic Council підготували добірку принципів, які допоможуть українській економіці знову стати на ноги після коронавірусу, зокрема :

1. Сприяти зростанню малого та середнього бізнесу.
2. Сприяти розвитку громадянського суспільства.
3. Створити сприятливі умови для іноземців: і для бізнесу, і для туризму.

УДК 616.9:338.48(44)

Дедков М. В.¹

Падалка В. С.²

¹ канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-210 НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ COVID-19 НА ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ ФРАНЦІЇ

У Франції - країні світу, яку найбільше відвідують туристи - туристична галузь в 2020 році через пандемію недоотримала 61 млрд євро доходів у

порівнянні з попереднім роком. Для порівняння: в 2019 році Францію відвідали 90,2 млн туристів. При цьому пандемія COVID-19 знизила доходи від туризму у Франції минулого року на 41 %, до 89 мільярдів євро.

За даними державного агентства з туризму Atout France, на 29 мільярдів євро (-48 %) знизилися доходи від внутрішнього туризму і на 32 млрд - від іноземного (-52 %). Міністр зазначив, що згладило ситуацію відкриття кордонів влітку, коли в країну змогли приїхати туристи з сусідніх країн. Крім того, зросла і кількість французів, які вирішили провести відпустку на місцевих курортах.

Ось уже півтора місяця, як туристичне життя у Франції зупинилося. Чим ближче сезон літніх відпусток, тим більше зростає занепокоєння, особливо у тих, хто працює в галузі туризму. Франція багато років залишається провідним туристичним напрямком світу, а також лідером за кількістю іноземних і французьких туристів. Щорічно туризм приносить країні в середньому 170 млрд євро.

У 2020 році, за даними міністерства туризму, іноземці витратили у Франції майже 58 млрд євро, а французи – 110 млрд. Примітно, що з усіх іноземних туристів найбільше грошей витрачають китайці: майже на 40 % більше за інших.

Але і в 2021 році пандемія коронавірусу планетарного масштабу продовжує завдавати серйозного удару і по туризму. За попередніми підрахунками, ця галузь, в якій у Франції задіяні 2 млн осіб, втратить через кризу як мінімум 40 млрд євро.

Міністр туризму Жан-Батист Лемуан заявив, що цього літа відпустку доведеться провести на батьківщині з дотриманням всіх заходів безпеки, про це йшлося у його виступі в Національних зборах. Лемуан сподівався, що до 21 червня відкриють максимальну кількість знакових для туристів місць, за даними DW. Він зауважив, що 25 травня влада ухвалить графік відновлення роботи туристичного сектора. Можливо, спершу Франція розпочне відновлювати внутрішній туризм.

Проте президент Франції Е. Макрон заявив, що з 3 квітня 2021 р., з огляду на катастрофічне зростання кількості інфікованих та наближенням кількості померлих до 100 000, у країні вводиться третій локдаун тривалістю у чотири тижні. Причому заборонені, які не є необхідними, поїздки між регіонами, також люди не повинні віддалятися більш ніж на 10 км від житла.

Отже, туристичну галузь Франції і в поточному році очікують нові збитки, оскільки накладено суттєві обмеження також і на внутрішній туризм.

УДК 323.3(73)ТРАМП

Дєдков М. В.¹

Кулігіна А. В.²

¹ канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-210 НУ «Запорізька політехніка»

ПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА Д. ТРАМПА: ЩО ЗАЛИШИВ КРАЇНІ ТА СВІТУ 45-Й ПРЕЗИДЕНТ США

У перебігу бурхливого президентства Дональда Трампа увагу часто зосереджували на тому, що Трамп говорить, а не на тому, що він робить, гойдаючись від однієї спричиненої ним самої кризи до іншої. Але огляд його політики свідчить, що він здійснив реальний вплив на життя людей у таких галузях, як, зокрема, економіка, торгівля чи зовнішня політика.

Адміністрація Дональда тримала піднесення Китаю в осередді уваги і сприяла створенню спільного для обох провідних партій і дедалі більш ворожого погляду США на другу найбільшу економіку світу. Від низки тарифних обмежень на суми в мільярди доларів на імпорту з Китаю до санкцій проти чільних посадовців і застосування силових покарань для таких компаній, як Huawei, ZTE, SMIC чи TikTok.

Економіка за часів Трампа мала дві окремі фази: до і після настання пандемії COVID-19. До початку пандемії в березні 2020 року безробіття впало до найнижчих за 50 років рівнів, заробітна плата низькооплачуваних працівників зростала, різниця в рівні працевлаштування білих і афроамериканців зменшувалася. Важливий податковий закон, який Дональд підписав наприкінці 2017 року, підштовхнув економічне зростання до рівня в 3 відсотки, що було передвиборчою обіцянкою Трампа, – на короткий час. Могли б бути й інші здобутки, але 18-місячна митна війна з Китаєм, яка коштувала американським компаніям мільярди доларів, уповільнювала зростання і створення нових робочих місць.

Пандемія, і нездатність адміністрації взяти її під контроль, ризикує шкодити економіці ще довго після полишення Трампом посади. Близько 21 мільйона робочих місць зникли моментально. Ще мільйонам скоротили робочі години чи платню, або вони взагалі випали з ринку праці. Тим часом державний борг США підскочив майже на 7,8 трильйона доларів, до рівня в 27 трильйонів, через падіння корпоративних податкових надходжень і зростання витратів на подолання наслідків торговельної війни і пандемії.

Трамп весь час відкидав науковий консенсус щодо того, що промисловість призводить до глобального потепління, і спустошив федеральні наукові агентства, зокрема Агентство захисту довкілля і Міністерство внутрішніх справ. Він також пишався тим, що вивів США з глобальної Паризької угоди про кліматичні зміни. І він виконав обіцянки

зменшити витрати для енергетичних компаній, послабивши чи скасувавши понад сто урядових постанов, що регулювали питання захисту клімату й довкілля. Трамп відкрив можливості видобувати копалини бурінням чи в шахтах або кар'єрах на рекордних площах державних земель [1].

Трамп підірвав деякі з засад зовнішньої політики Америки часів по Другій світовій війні, ставлячи під сумнів існування НАТО, відчужуючи європейських партнерів і втішаючи чужоземних автократів. Його зневага до багатосторонності привела його до виходу з міжнародних договорів і органів, таких, як ядерна угода щодо Ірану чи Всесвітня організація охорони здоров'я.

Трамп частково виконав передвиборчу обіцянку повернути війська додому з «нескінченних воєн», але скорочені контингенти й далі лишаються в Афганістані, Іраці й Сирії. Попри історичні контакти Трампа з північнокорейським лідером Кім Чен Ином, він не досяг ніякого прогресу в тому, щоб переконати Кіма полишити ядерну зброю. Трамп не зумів досягти обіцяного ним ізраїльсько-палестинського миру, але став посередником у досягненні кількох угод про нормалізацію відносин між Ізраїлем і чотирма з його арабських сусідів.

45-й президент завершив своє президентство тим же, з чого й почав – із привернення всієї уваги до імміграції. Він створив безліч нових бюрократичних перешкод для іммігрантів, які прагнуть в'їхати до США чи залишитися там. Трамп запровадив заборону на в'їзд із низки переважно мусульманських країн, перелік яких потім розширили, скасував програму щодо біженців і змусив десятки тисяч шукачів притулку чекати в Мексиці на рішення судів у США [2].

Те, як він змінив судову владу в консервативному напрямку, залишиться одним із найзначніших елементів його спадку. За чотири роки на посаді він призначив трьох суддів Верховного суду. Тепер у цьому суді є незламна консервативна більшість – 6 голосів проти 3. Трамп може дякувати за це лідерові республіканської більшості в Сенаті Мітчеві МакКоннеллу, який мав призначення суддів за пріоритетні – саме він надав змогу призначити не тільки трьох суддів Верховного суду, а й десятки суддів на нижчих рівнях. Трамп призначив 54 суддів до впливових апеляційних судів. І це майже третина від загальної кількості цих суддів. Трамп також призначив 174 суддів окружних судів – найнижчої судової ланки федерального рівня.

Конгрес голосами республіканської більшості швидко поскасовував 16 норм, зокрема, про справедливе кредитування, корпоративну звітність і приватність споживача, – і полегшив правила банківської діяльності, що були запроваджені після фінансової кризи 2009 року. Це стало значною законодавчою перемогою. Але більшість заходів у цьому

напрямку здійснили за часів Трампа регуляторні органи, які ухвалили сотні заходів до дерегуляції в межах своїх компетенцій.

Незважаючи на спрямованість часу перебування Трампа на посаді величезною мірою на користь бізнесу, його Міністерство юстиції стало на чолі звинувачень проти великих технологічних компаній: воно почало антитрастові розслідування проти компаній Apple, Amazon.com і Facebook і подало позов проти компанії Google за те, що вона використовувала своє переважне становище в інтернеті для підризу суперників [1].

У будь-якому випадку, після своєї відставки, 45-й президент залишив чималу спадщину як всередині Америки, так і на зовнішню політику США, довівши світові, що несистемна людина може стати президентом, але за результати цієї людини - буде відповідати вся країна [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Спадщина Трампа: великі політичні зміни, які часто не помічали посеред галасу й скандалів[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://www.radiosvoboda.org/a/ssha-tramp-spadshchyna/31060777.html>

2. Що залишає світу 45-й президент США[Електронний ресурс].– Режим доступу:<https://apostrophe.ua/ua/article/politics/foreign-policy/2021-01-05/nasledie-trampa-chto-ostavlyayet-miru-45-y-prezident-ssha/37151>

СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО»

УДК 811.161.2'42

Онуфрієнко Г. С.¹

¹д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АКТУАЛІТЕТИ ЕКОЛОГІЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Сучасний науковий дискурс як гетерогенне поняття найскладнішої продуктивної інтелектуальної діяльності індивіда, професійного колективу, соціуму, нації в масштабах світового простору щонайбільше привертає дослідницьку увагу в когнітивному та мовнокомунікативному вимірах. Останніми роками все гостріше постають актуалізовані процесами інформатизації проблеми екології саме цього дискурсу, де представлений різноманітний діапазон операцій з вербальним інформуванням та самою інформацією як інструментом мовної комунікації (МК).

Термін *ecology of language*, що зафіксований ще в 70-ті роки ХХ століття, пов'язують зазвичай із доповіддю "Екологія мови" американського лінгвіста Ейнара Хаугена, яку присвячено висвітленню проблематики взаємодії соціолінгвістики та психолінгвістики. Втім сам А. Хауген спирався на роботу К. та Ф. Вьолінгів і Н. Шутца, де екологія вже розглядалася і на внутрішньомовному, і на міжмовному рівні [3]. Від того часу науковий інтерес до сутності поняття екологія мови набував різної мотивації, різних векторів пошуку, різних цілей та різних масштабів у різних групах мов індоєвропейської мовної сім'ї. Серед сучасних найбільш відомих вітчизняних і зарубіжних дослідників цієї актуальної проблеми МК – О. Зарецька, Н. Гач, М. Гош, Н. Гудзь, Н. Колісніченко, В. Маслова, О. Матяш, Л. Мільнер, Н. Панченко, Г. Почепцов, В. Скрябіна, Л. Сологуб, В. Шаховський, Т. Baker, В. Busse, A. Chesteman, M. Garner, M. Holyday, A. Stibbe та інші.

Особливості МК у контекстах класичного її канону і сучасної національно маркованої риторичної парадигми системно досліджують в Україні такі університетські науковці, як Ф. Бацевич, Л. Масенко, Г. Онуфрієнко, В. Парашук, З. Партико, В. Пасинок, А. Радуга, Г. Сагач, О. Семенюк, О. Сербенська, О. Яшенкова та ін. «Екологія мовної комунікації у дзеркалі національної парадигми та глобалізаційних тенденцій» – це і назва третього етапу кафедральної НДР 08518 «Мовна комунікація у світовому часопросторі та професійному дискурсі» в НУ «Запорізька політехніка» (керівник – Г. С. Онуфрієнко). Мета цього дослідження - визначити чинники та складники екології МК, яка є ширшим і складнішим поняттям у науковому дискурсі порівняно з екологією мовлення, та окреслити актуалітети виміру

екології МК у сучасних її найпоширеніших жанрових різновидах наукової літератури.

Девіації в МК у межах наукового дискурсу якнайбільше простежуються в тезах наукових доповідей та статтях, які віднесено до малого жанру сучасної наукової літератури. Оскільки підготовлювані для опублікування тези наукових доповідей і статей концептуалізуються за національним стандартом та з урахуванням світових тенденцій у науковій творчості цього формату, то дотримання норм екологічності МК автори праць мають підтверджувати на всіх їх взаємопов'язаних і взаємозумовлених рівнях: змістовому, логічно-структурному, мовно-термінологічному [1].

Координати змістової екології тез/статті в усьому науковому світі залежать від комплексу об'єктивних чинників, що забезпечують якість, ефективність та переконливість інформування: загальна ерудованість та предметно-тематична теоретична підготовленість автора; інформаційна гігієна його вербальної презентації; загальнофахова компетентність; критичність, аналітичність й аргументованість мислення; авторська доброчесність в усіх існуючих видах і формах роботи з використанням та трансляцією інформації.

Квінтесенція структурно-логічного рівня екології МК у науковому творі – повна координація чотирьох його концептів: заголовку/теми, мети, змісту послідовно викладеного власного аналізу за принципом причинно-наслідкових зв'язків, логічного висновковування. При цьому і сам заголовок, і самі висновки задля забезпечення самостійності твору як провідного критерія його якості і значущості в науковому сенсі та практичній перспективі мають структуруватися на засадах тема-рематичного принципу їх організації в контексті теорії актуального членування речення, розробленої чеським лінгвістом Вітером Матезіусом ще 1947 р.: тема – вихідне, відоме, дане, основа, тобто предмет наукового повідомлення; рема – нове про цей предмет повідомлення, ядро наукового дослідження, похідне, стверджуване, з'ясоване, винайдене. Саме рема і є в науковій роботі когнітивно та комунікативно значущою, науково цінною, проте саме вона і нерідко відсутня в творчих роботах, як про це свідчать результати аналітичного огляду наукових публікацій малого жанру переважно у нефахових виданнях. Тільки рема засвідчує в науковій роботі досягнутий самостійно в процесі аналітичного дослідження новий результат, і його когнітивну вагу, й інтелектуальний сенс, і перспективи впровадження спродукованих наукових ідей та рекомендацій.

Мовно-термінологічний рівень наукових тез/статті в контексті екологічних вимог до "чистоти" продукту наукової творчості за світовими стандартами – це абсолютно точне послуговування кодифікованими вузькоспеціальними та загальнонауковими термінами, їх дефініціями,

різними групами нетермінологічної лексики; коректна вербалізація наукових результатів, досягнутих іншими дослідниками і викладених ними у своїх публікаціях у вітчизняній та зарубіжній науковій періодиці; недопустимість фактів ігнорування визнаних науковою спільнотою ґрунтовних академічних праць, у яких запроваджено дефініції понять і терміни; неприпустимість (без підтвердження достовірними фактами) мовних конструкцій типу "це єдиний існуючий словник з ...", "два дослідники вивчали цю проблему" і т.п. з обмеженням прізвищ до загальновідомих авторів надто давно виданої підруничкової літератури. З іншого боку, це обов'язкова культура наукового мовлення автора/авторів (нормативність, етикетність, багатий словниковий запас, індивідуальна стилістична вправність і майстерність).

Сучасний стандарт наукової творчості індивіда неможливо навіть уявити без мовнокомунікативної та риторичної компетентностей як обов'язкових складників його професіоналізму та інтелектуалізму [2]. Однак саме цих якостей часто-густо бракує багатьом авторам у науковій сфері. Такі ситуації навіть недостатньо відповідального ставлення індивіда (не кажучи про випадки повної його безвідповідальності) до своєї словесної творчості в науковій комунікації різного формату та віртуального масштабу завжди асоціативно нагадують яскраво метафоричну заувагу всесвітньо відомого американського письменника, журналіста, видавця, лектора Марка Твена про те, що мовець (адресант) має віднайти і використовувати абсолютно точні, потрібні саме для цього спілкувального контексту слова, в тому числі терміни, а не їх троюрідних братів. Письменник успішно проілюстрував свою рекомендацію, скориставшись таким найбільш зрозумілим і для всіх доступних методом риторичного переконування, як порівняння, зокрема, нетотожних за семантикою англійських спільнокоренових лексем у паронімічній парадигмі *lightning* (блискавка) та *lightning bug* (жук-світляк).

Поширеною є в останні десятиліття і негативна практика використання загальних фраз, які нібито посвідчують результат авторського мислення і дослідницького пошуку, за допомогою вставних конструкцій на кшталт "на нашу думку", "на наш погляд" або ж конструкції "відомо, що..." без бібліографічного покликання в ній на першоджерело. Взагалі спрощений переказ відомого з підручникових, відкритих електронних та інших доступних джерел нерідко в тезах конференцій подається як власне дослідження, набуваючи ознак псевдоінформування.

Отже, вимір екології МК у сучасному науковому дискурсі на інтегративній платформі теоретико-методологічних засад, на комунікативній інтенції автора стимулювати когнітивну діяльність адресата, на апелюванні автора до інтелекту адресата з метою створення комунікативної ситуації в атмосфері солідарності адресанта й адресата, на продуктивній взаємодії їх компетентностей, насамперед зосереджується на таких актуалітетах:

інформаційна гігієна автора, позбавлена ознак дезінформування, псевдоінформування, маніпулятивності в усіх їх проявах та взаємодіях; аналітичність, критичність, логічність й аргументованість змісту викладеної інформації; вмотивованість змісту інформування скоординованими між собою темою і метою та повній узгодженості їх із самостійно спродукованими автором висновками; академічна доброчесність й наукова етика автора; мовно-термінологічна довершеність автора у презентаційному усному (на конференціях) та письмовому (в жанрах тез доповіді і статті) форматах наукового інформування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г.С. Науковий текст у сучасному лінгводидактичному вимірі. Вісник Запорізького нац. ун-ту. Філологічні науки. 2012. Випуск 1. С.334-339.

2. Онуфрієнко, Г. С. Риторична компетентність державних службовців як чинник становлення комунікативної культури елітарного типу. Реформування публічного управління та адміністрування: теорія і практика. Одеса: ОРІДУ НАДУ при Президентові України, 2017. С. 281-283.

3. Haugen, E. (1972). The Ecology of language. Stanford University Press. 211 p.

УДК 81'276.6:62:81'367.5

Біленко Т. Г.¹

¹канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

«ЕКОЛОГІЯ» МОВЛЕННЯ В НАУКОВОМУ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ СТИЛЯХ: КРИТЕРІЙ, СПІЛЬНЕ ТА ОСОБЛИВЕ, МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ

Сьогодні гостро постає проблема «екології мови», яка формується мовою фаху, культурологічних видань, радіо, телебачення, бігбордів, вивісок, оголошень тощо. Термін «екологія» нині розширив своє первісне значення, увійшовши у сферу багатьох інших наук. Проблема утвердження екологічного стандарту в сучасних умовах демократизації мовної практики пов'язана з уточненням критеріїв літературної норми й виробленням принципів її кодифікації. Поряд із практичними рекомендаціями з культури української мови автори численних публікацій обґрунтовують теоретичні засади формування і динаміки літературної норми. Найґрунтовніше зробив це майже півстоліття тому М. Пилинський у праці «Мовна норма і стиль». Сьогодні ж увагу мовознавців більше привертають практичні питання культури мови, результатом чого стають численні порадники. Серед них:

«Основи культури мовлення» Н. Бабич, «Культура української мови» за редакцією В. Русанівського, «Антисуржик» О. Сербенської, «Культура слова. Мовностилістичні поради» О. Пономарева, «Культура мови на щодень» за редакцією С. Єрмоленко. Науковці зосереджують увагу не лише на правописних нормах як неодмінній ознаці функціонування літературної мови, а й на процесах динамічної стабільності лексичної, граматичної системи, яка забезпечує рівень стандартизації літературної мови.

Ставлення до екології мовлення, літературного стандарту, або кодифікованої літературної мови як соціально престижної форми національної мови, змінюється залежно від освіти, територіального походження мовців, їхнього професійного, культурного рівня, соціального статусу. Стан екологічної чистоти мови залежить від багатьох чинників: економічного й політичного розвитку держави, духовності її громадян, їхньої національної свідомості. Досі в україністиці питання критеріїв унормування розглядали спорадично. Хоча культуромовних досліджень є чимало, однак спроб системного аналізу критеріїв для визначення нормативності/ненормативності тих чи тих мовних одиниць або явищ тільки одиниці. Відтак, актуальність дослідження визначається недостатньою опрацьованістю проблеми екології мовлення, недослідженістю причин низької культурологічної компетенції фахівців. Тому цією розвідкою ми робимо спробу дослідити процеси, що відбуваються в мовній практиці соціуму.

Метою роботи є вивчення факторів, що негативно впливають на «екологію» мовлення в науковому та публіцистичному стилях.

Проблема утвердження літературного стандарту, мовних екологічних норм у сучасних умовах демократизації мовної практики пов'язана з уточненням критеріїв літературної норми й виробленням принципів її кодифікації. У розвинених країнах унормування літературного стандарту далеко не завжди проходить без проблем. У становленні літературного стандарту важливим чинником є цілеспрямовані намагання лінгвістів здійснити реформування чинного літературного стандарту. При цьому вони мають спиратися на певну систему критеріїв нормативності варіантів реалізації мовної системи, серед яких – відповідність мовній системі, критерій зразків, статистичний, національний тощо. Сучасний стан української мови, її соціально-політичний статус не може не викликати серйозного занепокоєння. Оскільки мова є не сталим, а динамічним соціальним явищем, то, контактуючи у ході суспільно-історичного розвитку з іншими мовами, вона не може не зазнавати певних змін, трансформації та модифікації. Тому кодифікатори, працюючи над стандартом, мають перш за все визначити допустимі межі втручання до мовної системи, аби, з одного

боку, зберегти її національну унікальність, а з іншого – не викликати такого опору мовців, який зробив би неможливою легітимізацію будь-яких змін.

Отже, на сьогодні в науковому та публіцистичному стилях вироблений комплексний підхід до розуміння життя мов, зокрема еволюції мовних контактів, інтеграції традицій у дослідження мовної політики та екології мови. Добре знання мови, володіння її літературним стандартом є запорукою ефективності будь-якої фахової комунікації. Основними причинами породження ненормативних одиниць є незнання норм сучасної літературної мови, потужний вплив російської мови, що позначився на всіх рівнях мовної системи, дія аналогії до інших граматичних. Помилки як ненормативні лінгвоутворення виникають у результаті невмотивованого порушення літературної норми і є наслідком неправильних мисленнєвих операцій. Виникнення помилок зумовлене різними чинниками: лінгвальними й позалінгвальними, внутрішніми й зовнішніми. Причиною-домінантою породження аномативів є незнання відповідної норми. Проте для виявлення глибинної природи помилок потрібно враховувати типологічні характеристики ненормативних одиниць, оскільки кожен із типів помилок може зумовлюватися різними причинами.

УДК 811.161.2

Чернова І. В.¹

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

МОТИВАЦІЯ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Наразі мовна компетентність сучасного фахівця є однією з визначальних характеристик успішної ділової людини. Освітні стандарти підготовки фахівців інженерних напрямів обов'язково передбачають набуття здобувачами освіти мовної компетенції, що спонукає до пошуків шляхів ефективної реалізації такої вимоги. З огляду на це проблема формування та мотивування до вдосконалення мовної компетенції є актуальною. В окресленому контексті вагома роль відводиться викладачам мовних курсів, адже попри те, що становлення професійного мовлення відбувається в міждисциплінарних зв'язках, координування цього процесу відбувається саме в мовознавчих курсах. Метою дослідження є комплексний підхід до вивчення складників та способів формування мовної компетентності з акцентом на мотивацію як передумову ефективності цього процесу.

Професійну мовну комунікацію в різних аспектах досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Ю. Г. Барабаш, Ф. С. Бацевич, К. В. Дегтярьова, Г. Т. Почепцов та ін.

У дидактиці тривалий час навчальний процес трактувався як передача знань, зокрема від викладача-студентові. За таких умов передбачалася активна роль викладача та пасивна роль студента. Наразі із запровадженням компетентісного підходу маємо процес навчання у вигляді спільної діяльності. Збагачення, уточнення, активізація словникового запасу, засвоєння мовних норм та навички з їх застосування, принципи побудови ефективного висловлювання тощо забезпечуються завдяки використанню на заняттях різних видів роботи, насамперед, інтерактивних методів навчання. Проте жодна сучасна методика чи харизматичний досвідчений педагог не можуть оминати питання зацікавленості, мотивації до мовної освіти.

На початковому етапі потрібно з'ясувати (наприклад, шляхом анкетування): для чого студент підвищує свій мовний рівень; які він вже має переваги; чого бажає досягти, підвищивши свій рівень володіння мовою; які має слабкі сторони; як, на його думку, можна покращити рівень. Таке опитування дозволяє виробити траєкторію для групи чи окремого студента. Зокрема, значна кількість першокурсників, формулюючи бажані результати, називає ефективне спілкування, вміння грамотно формулювати технічне завдання, здатність належним чином представляти та обґрунтовувати результати своєї роботи. З-поміж власних переваг студенти виділяють вільне володіння мовою, знання основних правил та бажання вдосконалювати свої знання. А щодо слабких сторін – невправність у пунктуації та періодичні труднощі у підборі потрібного слова.

Варто зауважити, що вхідний контроль знань та навичок студентів виявляє значно ширше коло проблем. Наприклад, доволі часто трапляються випадки неправильного наголошування слів, неправильне розуміння значення часто вживаних запозичених слів, належним чином обґрунтувати своє судження тощо.

З огляду на об'єктивний стан володіння мовою та потребу у спіранні на базовий рівень підготовки, потрібно у процесі навчання поєднувати традиційні форми роботи з інноваційними, постійно апелювати до шкільної програми і окреслювати перспективу в контексті обраної спеціальності. Виходячи з потреб студентів, враховуючи сучасні реалії та запровадження масового дистанційного навчання в закладах освіти, доцільно максимально використати можливості популярних інформаційно-комунікаційних технологій, передусім мобільного навчання. Це дозволить зробити навчальний процес ефективним, гнучким, динамічним і доступним. Тут нагоді стануть різноманітні популярні онлайн ресурси, а також авторські розробки викладача.

Отже, правильна мотивація, чітке розуміння поставлених завдань та наполегливість здатні забезпечити удосконалення мовної компетентності.

КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНОГО ПРОФІЛЮ

Комунікативна компетентність є невід'ємною складовою професійної підготовки, але вона набуває особливого значення, коли йдеться про підготовку іноземних студентів. Українська мова стає для студентів-іноземців головним інструментом здобуття спеціальних знань, орієнтації у специфіці обраного фаху та розв'язання професійних завдань. Водночас, у цієї категорії здобувачів вищої освіти формування фахових компетентностей ускладнено необхідністю адаптації до іншого мовного середовища з властивими йому стандартами повсякденного та професійного спілкування.

У вітчизняній лінгводидактиці поступово утверджується методичний напрям – навчання українській мові іноземних студентів інженерних спеціальностей, зокрема, зусиллями таким українських дослідників, як З. Гірич, Г. Межжеріна, А. Приходько, Л. Сидоренко та ін. Зростанням вимог до якості підготовки іноземних громадян та необхідністю вдосконалення методологічних підходів до професійної мовної підготовки студентів-іноземців у вищих технічних навчальних закладах зумовлена й актуальність нашого дослідження.

Визначального значення для формування професійної мовної компетентності іноземних студентів технічних спеціальностей має, як слушно зауважує А. Приходько, «сформованість комунікативної компетентності на пропедевтичному етапі», що дозволяє «інтенсифікувати процес формування професійно-комунікативної компетентності на основному етапі» [1, с. 201]. Дійсно, опанування фахових дисциплін, починаючи з 1 курсу, супроводжується значними комунікативними труднощами, які зазнають іноземні студенти, намагаючись зрозуміти та зафіксувати інформацію зі спеціальності. Не менш важливим є забезпечення зв'язку (спадковості) між формуванням мовної комунікативної компетентності студентів-іноземців на підготовчому етапі та на етапі професійної освіти. Так, програми навчання української мови за фахом мають спиратися на знання, навички та уміння, набуті іноземними здобувачами на підготовчому відділенні.

Формування професійної мовної компетентності іноземних здобувачів інженерної освіти повинно бути системним і послідовним процесом. Наприклад, вже на етапі довузівської підготовки студенти починають

опановувати термінологію базових дисциплін (фізики, математики, інформатики), знайомитися з особливостями наукового стилю мовлення. На першому курсі бакалаврату вони навчаються письмовій та усній професійній комунікації одночасно формуючи загальнонауковий та вузькоспеціальний термінологічний апарат, на другому вдосконалюють навички професійно-орієнтованого сприйняття текстів навчально-наукової та професійної сфер, навички наукового спілкування в рамках обраного фаху.

Головною передумовою формування професійної мовної комунікативної компетентності іноземних студентів інженерних спеціальностей є щільна та системна співпраця викладачів української мови та фахових дисциплін, координація навчальних планів та програм, інтеграція навчального матеріалу. Перед викладачем мови також постає завдання розвитку у студентів навичок професійного спілкування одночасно в двох основних напрямках інженерної діяльності: науково-технічному, виробничому і власне науковому. Методологічним принципом при викладанні української мови для такої категорії студентів має стати опора на когнітивні механізми, притаманні інженерному мисленню, зокрема через використання автентичних текстів інженерного фаху (разом із графічно вираженою в них інформацією), які мають характерні лінгвістичні, структурно-композиційні, жанрові характеристики. Робота з термінологічною лексикою також активізує когнітивні процеси майбутніх інженерів, адже в процесі засвоєння фахової термінології звертається увага на здатність термінів характеризувати явища, процеси, властивості, характерні для інженерної справи.

Професійна мовна компетентність є комплексним, інтегративним утворенням, що включає вміння аналізувати матеріал, ситуацію спілкування, обирати відповідні засоби взаємодії. Формування системних професійних знань, а також сформованих професійних вмінь і навичок є результатом інтеграції всіх ключових професійних мовних компетентностей (лінгвістичної, дискурсивної, соціокультурної, прагматичної, стратегічної та ін.), серед яких лінгвістична не завжди є визначальною. Все більшого значення набувають й інші компетентності, що сприяють розвитку здатності студентів-іноземців до творчої самостійної діяльності, їхньої професійної мотивації, а загалом – розвитку особистості майбутніх фахівців.

Результатом інтеграції мовних професійних компетентностей з іншими компонентами інженерної освіти мають стати опанування іноземними студентами: мовними та немовними засобами професійної комунікації; професійною термінологією, професійним лексиконом, вміннями та засобами мовної презентації результатів професійної та науково-професійної діяльності, вміннями та навичками пошуку, створення та інтерпретації

професійної інформації, зокрема графічної, організації різних форматів комунікаційної взаємодії з метою вирішення професійних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Приходько А. М. Особливості формування професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах. Педагогіка и психологія. 2015. Вип 51. С.201-210. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_ped_2015_51_23.

УДК 340.136

Красницька А. В.¹

¹канд. юрид. наук, доц. НАВС (Київ)

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ НЕДОЛІКИ У ЗАКОНОДАВСТВІ

В умовах збільшення обсягу законотворчості, оновлення державно-правових інституцій Української держави велике значення має правильне оформлення нормативно-правових актів і техніка їх викладу. Важливим призначенням юридичної техніки є усунення дефектів і типових помилок у нормативно-правових та індивідуальних актах. Знання та правильне застосування засобів, правил і прийомів юридичної техніки дозволяє створювати грамотні та якісно підготовлені й оформлені правові акти. Юридична техніка покликана вдосконалювати мову нормативно-правових актів, робити їх чіткими, точними, аргументованими, логічними, послідовними, грамотними й зрозумілими [1, с. 164]. Від точності використання термінів у нормативно-правовому акті багато в чому залежить точність вираження волі законодавця та результативність закону. Мета цього дослідження – визначити термінологічні недоліки в чинних галузевих кодексах і подати оптимальні варіанти терміновикористання.

Результати дослідження кодексів України дали змогу зробити висновок, що в цілому законодавцем дотримані вимоги юридичної техніки, законів логіки, норм української літературної мови, але водночас значною залишається кількість правотворчих помилок. Зокрема, **нечіткість уживаної** у Кримінальному кодексі України **термінології** можна спостерігати у частині 1 статті 205: *Фіктивне підприємництво, тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона, карається ...*. Набагато кращим вважаємо наступний варіант: *«... здійснення заборонених видів діяльності»*.

У Кримінальному кодексі України можна зустріти **невдало створені законодавцем терміни**, наприклад, *не є злочином заподіяння шкоди*

правоохоронюваним інтересам у стані крайньої необхідності, тобто ... загрожує особі чи *охоронюваним* законом правам... (ст. 39). Ці ж слова вжито у статтях 40, 41, 42, 43 КК України. Також, на наш погляд, доцільно замінити слово *з'явлення* у частині 2 статті 49 КК України (*перебіг давності відновлюється з дня з'явлення особи*) на слово *прибуття* (... з дня *прибуття* особи), а також слово *нез'явлення* у частині 2 статті 407 КК України (*нез'явлення його вчасно на службу*) на слово *неприбуття* (*неприбуття його вчасно на службу*).

У статтях Цивільного кодексу України є **неправильно підібрані терміни**: а) стаття 46 ЦК України має назву «*Оголошення фізичної особи померлою*». На нашу думку, краще вжити термін *визнання* замість *оголошення*: «*Визнання фізичної особи померлою*»; б) у частині 3 статті 75 ЦК України: «*За заявою органу опіки та піклування суд може звільнити особу від повноважень опікуна або піклувальника у разі невиконання нею своїх обов'язків*». Пропонуємо кращий варіант: «*За заявою органу опіки та піклування суд може відсторонити особу від повноважень опікуна або піклувальника...*».

Наступним проблемним питанням є **уживання синонімічних юридичних термінів**. Зокрема, термінологічні синоніми та одиниці, близькі за значенням, наявні у Кримінальному кодексі України. Спостерігається вживання синонімічних слів у назвах статей 315 і 324, де вжито слово *схиляння* («*Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин а також їх аналогів*», «*Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів*»), а в статті 323 – слово *спонукання* («*Спонування неповнолітніх до застосування допінгу*»). Потрібно обрати один термін і вживати його у тексті кодексу. Кращим варіантом вважаємо термін *спонування*.

Уся багатоаспектність лексики, що застосовується в прві, вимагає використання усталених термінів, терміносполук, зворотів мови, що ввійшли в офіційно-діловий стиль і характеризують стандартні ситуації в праві [2, с. 119-120].

Таким чином, право повинно прагнути досконалості, а саме: повноти правового регулювання, логічності та несуперечності правових норм, структурної організованості, використання усталених, простих, зрозумілих термінів і терміносполук.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Красницька А. В. Помилки правотворчості (на прикладі текстів Кримінального, Кримінального процесуального, Цивільного кодексів України). *Юридична техніка та технологія: теорія і практика*

застосування: тези доп. та повідом. учасн. II Всеукр. наук.-практ. конф. (24-25 лист. 2016 р.). Львів, 2016. 228 с. С. 164-167.

2. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування. Навч. посіб. 2-е вид., допов. і перероб. Київ : Парламент. вид-во, 2006. 538 с.

УДК 378.016:[811.161.2'276.6:3]

Ласкава Ю. В.¹

¹канд. філол. наук, старш. викл. ЗНУ

ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Українська термінологія – об'єкт дослідницької уваги і термінознавців, і лінгводидактів, і галузевих фахівців. Оскільки основою лексики мови кожного фаху є терміносистема, то не втрачає актуальності лінгводидактична проблема ефективності навчання студентів, у тому числі іноземних, термінології їх спеціальності. Серед актуальних завдань науковців – впровадження терміносистем, міжнародне узгодження термінів, теорія і методика термінографічної роботи. В контексті педагогічної науки гостро стоїть питання формування у ЗВО відповідної до вимог часу професійної компетентності, яка здатна допомагати випускникам продуктивно адаптуватися до швидкозмінних умов праці. Фахова компетентність у будь-якій галузі передбачає насамперед термінологічну компетентність бакалавра, магістра, тобто наявність термінологічної бази знань та вміння ефективно нею користуватися (поєднання термінологічної грамотності та термінологічної культури).

Різні аспекти цієї комплексної проблеми на матеріалі української термінології гуманітарного дискурсу досліджено в ґрунтовних наукових працях мовознавців С. Я. Єрмоленко, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, Г. С. Онуфрієнко, Л. М. Паламар, О. А. Сербенської, Л. О. Симоненко та інших. Мета цього наукового дослідження – визначити сучасні підручкові ресурси для ефективного навчання студентів бакалаврату мови гуманітарних спеціальностей.

Вивчення основ будь-якої професії розпочинається з системи загальних і професійних знань, тобто з опанування наукового дискурсу професії – галузевої термінології, що допоможе і в навчанні у ЗВО, а також у подальшій професійній діяльності. Термінологічну культуру студентів допомагають розвинути і вдосконалити університетські дисципліни: «Українська мова професійно-комунікативної спрямованості» (УМПКС), «Українська мова за професійним спрямуванням» (УМПС), «Риторика». Для цього у навчальному

процесі викладачі та студенти використовують наявні в університетських бібліотеках та академічних репозитаріях ЗВО навчальні посібники з Грифом МОН, різні термінологічні словники, методичні матеріали викладачів мовних кафедр. У цьому напрямку продуктивним є наукове й методичне співробітництво мовознавців Запорізького національного університету та НУ «Запорізька політехніка», який святкує 120-річний свій ювілей. Навчальна та термінографічна література, підготовлена, в тому числі у співавторстві, колегами з мовних кафедр цих університетів, є в академічних репозитаріях цих запорізьких ЗВО.

Опановуючи дисципліну УМПС, студенти вчаться вільно орієнтуватись у словниковому фонді сучасної української мови, розуміти сутність мовнокомунікативних понять, правильно і доцільно послуговуватися відповідними термінами у професійному спілкуванні. На досягнення цілей цих актуальних для студентів університетських дисциплін спрямований, зокрема, і навчальний посібник з алгоритмічними приписами «Науковий стиль української мови» Г. С. Онуфрієнко, що вийшов вже трьома виданнями у Києві і рекомендований МОН України для студентів [1]. Розроблені авторкою алгоритмічні приписи є тими оптимальними скеруваннями для студентів, що необхідні в процесі формування культури науково-професійної комунікації в її усній формі: у публічних виступах на наукових конференціях, в наукових дискусіях, полеміці тощо. Запропоновані в посібнику рольові ігри за різними актуальними для молоді і в їх професіях темами (наприклад, гуманізація науки; *alma mater*; сучасна навчальна література) дозволяють раціонально організувати це навчання та вдосконалювати вміння студентів комунікативними тренінгами. Посібник містить і цілу систему алгоритмічних приписів для ефективного розвитку тих умінь та навичок з писемної наукової комунікації, які передбачені навчальною програмою з УМПС та актуальні для студентів усіх спеціальностей: зі складання різних видів плану наукового тексту, доповіді, курсової; з конспектування наукових джерел, з анотування і реферування, які потрібні студентам під час підготовки курсових робіт, дипломної. Опановуючи ще на першому курсі дисципліну УМПС, здобувачі вищої освіти на її подальших сучасних рівнях (магістратура, аспірантура) через самостійну роботу з різними науковими джерелами розвивають та вдосконалюють найважливіше – індивідуальну програму пізнавальної діяльності, що і забезпечуватиме потребу і можливість учитися все життя.

Для змістових модулів, пов'язаних із професійною комунікацією, ефективно і зручно використовувати сучасний навчальний посібник «Риторика» Г. С. Онуфрієнко [2]. Риторична культура необхідна в кожній професії, оскільки надає людині можливості максимально повно реалізувати себе, виявити свої здібності передусім в обраній гуманітарній спеціальності, де на спілкування припадає майже 90 процентів робочого часу.

Унікальною роботою науковців ЗНУ є видання довідкового проєкту «Славетні запоріжці» [3], де вміщені біографії наших земляків, які досягли значних успіхів у різних сферах суспільного буття та своїми подвигами, працею на благо суспільства прославили наш край далеко за його межами. До видання включено і персоналії мовознавців ЗНУ та НУ «Запорізька політехніка», які досягли значних наукових результатів у термінологічній справі з українського мовознавства (зокрема, від ЗНУ – Білоусенко П. І., Олійник І. С., Чабаненко В. А.; від НУ «Запорізька політехніка» – Онуфрієнко Г. С.).

Отже, використання різних доступних для студентів підручникових ресурсів (паперових, електронних) із бібліотечних фондів запорізьких університетів дозволяє активно, системно та ефективно здійснювати процес навчання мови обраного гуманітарного фаху і формування термінологічної компетентності в майбутніх бакалаврів відповідно до змістових модулів опановуваних ними дисциплін з української мови за професійним спрямуванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови. Навч. посібник з алгоритмічними приписами. 3-тє вид. доп. Київ: ЦУЛ, 2016. 426 с.
2. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навч. посібник. 2-ге вид. доп. Київ: ЦУЛ, 2016. 624 с.
3. Довідкове видання «Славетні запоріжці». [Електронний ресурс] Запоріжжя http://sites.znu.edu.ua/slavetni_zp/

УДК 811.161.2'367.622

Катиш Т. В.¹

¹канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ВАРІАНТНІСТЬ ВІДМІНКОВИХ ЗАКІНЧЕНЬ ІМЕННИКІВ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЕВОЛЮЦІЇ МОРФОЛОГІЧНИХ НОРМ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ХХ – ХХІ СТ.

Актуальність дослідження визначається тим, що вироблення та стабілізація норм української літературної мови – це тривалий, складний процес, який залежить не тільки від внутрішніх, але значною мірою і від зовнішніх факторів. На початку ХХІ ст. активізується варіантність, тобто функціональне вживання кількох виявів однієї сутності, що є невід’ємним атрибутом будь-якої літературної мови, хоч певним чином і дестабілізує її нормативність як надлишкове явище в парадигматиці мовної системи.

Норми української літературної мови досліджували такі вчені: Б. Ажнюк, Д. Бараник, В. Горпинич, С. Єрмоленко, Л. Масенко, М. Пилинський, В. Радчук, О. Тараненко та інші.

Метою нашої роботи є проаналізувати варіантність відмінкових закінчень іменників як відображення еволюції морфологічних норм сучасної української літературної мови ХХ – ХХІ ст.

У вживанні відмінкових закінчень іменників сучасної української мови спостерігається значна варіантність, зумовлена відновленням або активізацією багатьох давніх форм. До цього спричинилося розширення сфери функціонування української мови у зв'язку з наданням їй статусу державної.

Варіантність виявляється у вживанні закінчень родового відмінка однини іменників чоловічого роду II відміни. Спостерігається розширення сфери вживання закінчення *-у(-ю)* замість *-а(-я)* в іменниках чоловічого роду на приголосний. Це зокрема, префіксальні, суфіксальні, безафіксні іменники: *фактору, вишняку, коридору*. Український правопис 1960 року фіксує відповідно форми: *фактора, вишняка, коридора*. У новому правописі 2019 року пропонується використовувати паралельні форми в назвах деяких міст: *Амстердаму, Гомелю, Ліверпулю, Лондону, Парижу, Мандриду*. Але як варіант залишається й попередня форма на *-а(-я)*. Варто відзначити, що закінчення *-у, -ю* в назвах міст зафіксовано ще в «Українському правописі» 1928 року: *Берліну, Парижу, Нью-Йорку, Херсону*.

У сучасній українській літературній мові іменники II відміни чоловічого роду мають у давальному відмінку паралельні флексії *-ові (-еві)* та *-у (-ю)*. Вони функціонують у мові як варіанти. Про це свідчать усі граматики другої половини ХХ ст. На початку ХХ ст. флексії *-ові (-еві)* в давальному відмінку однини іменників чоловічого роду були регулярними. Наприклад: *братові, батькові, вовкові, слухачеві, повістяреві*. Назви із закінченнями *-у (-ю)* мали вузьку сферу функціонування, тому їх кваліфікували як архаїзми. Останнім часом спостерігається виразна тенденція до активізації флексії *-ові (-еві)*, яка в офіційно-діловому, художньому, публіцистичному та деяких видах наукового стилю витісняє флексію *-у(-ю)*: *директорові, майстрові, робітникові, секретареві*.

Особливістю функціонування іменників жіночого роду III відміни є те, що в родовому і давальному відмінках однини, а також у знахідному відмінку множини вони почали набувати паралельно з нормативним *-і* своє давнє закінчення *-и* (*осені – осени, молодості – молодости*). У ході правописної дискусії на засіданнях Національної комісії з питань правопису флексії *-и* надали нормативний статус, що закріплено в новому правописі 2019 року: *гідности, незалежности, радости*.

Значно розширив сферу вживання кличний відмінок. У 1990 році скасовано норму про можливість паралельного вживання форм кличного й називного відмінка в звертаннях, що складаються з імені та імені по батькові (*Іване Макаровичу*), в іншомовних іменах з основою на *г, к, х* (*Джеку*). Кличний відмінок характеризується великою неусталеністю у вживанні варіантних закінчень *-е* та *-у(-ю)* іменників чоловічого роду II відміни. У сучасному писемному та усному українському мовленні з варіантними закінченнями *-е* та *-у* вживаються здебільшого імена *Олег* та *Ігор*, причому форма *Олеже* переважає над формою *Олегу*, а форма *Ігорю* – над формою *Ігоре*. Новий правопис 2019 року фіксує як нормативні форми *Ігорю* та *Олеже*.

Відбувається подальше звуження вживання в родовому відмінку множини іменників чоловічого роду нульової флексії. Порівняймо: у правописі 1960 року подаються форми *партизанів* (і *партизан*), *солдатів* (і *солдат*), *вольтів*, *омів* (але *ват*, *кіловат*), але в правописі 1994 року наводиться лише форма *солдатів*, хоча подаються варіанти до слів *ват*, *кіловат* (*ватів*, *кіловатів*). У новому правописі 2019 року подано паралельні форми *чоботів* (*чобіт*).

Таким чином, спостерігається варіантність у вживанні закінчень родового відмінка однини, родового відмінка множини та давального відмінка однини іменників чоловічого роду з нульовою флексією II відміни, родового та давального відмінка однини іменників жіночого роду III відміни; простежується розширення сфери вживання кличного відмінка іменників чоловічого роду II відміни, що характеризується неусталеністю використання варіантних закінчень.

УДК 81'37

Юлдашева С. А¹.

¹канд. філол. наук, доц. НАВС(Київ)

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРМІНІВ ПРАВНИЧОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Одним з актуальних питань правничої лінгвістики є комплексне дослідження терміносистеми української мови, яка є основним інформативним шаром лексики. Українська термінологія вже упродовж двох століть привертає до себе увагу багатьох учених, фахівців, ентузіастів національного відродження.

На потребу невідкладного впорядкування україномовного поняттєвого апарату юриспруденції та подальшого дослідження питань юридичної термінології неодноразово звертали увагу українські мовознавці та юристи:

О. Сербенська (історія становлення), Г. Онуфрієнко (словотвір, логіко-лінгвістичний аналіз юридичних термінів, судова лексика), С. Головатий, Ю. Зайцев, І. Усенко (загальна характеристика мови законодавства), Н. Артикуца, Ю. Прадід, О. Юрчук (теорія юрислінгвістики), Б. Стецюк (карно-процесуальна лексика), І. Гумовська (словотвір і семантико-функціональні аспекти юридичної терміносистеми), С. Кравченко (стиль законодавства), В. Демченко, М. Леоненко (функціонування юридичної термінології), А. Токарська (культура юридичної мови), а також Г. Іжакевич, О. Копиленко, В. Радецька, В. Сімонок, З. Тростюк (різні лінгвістичні характеристики юридичних термінів), А. Красницька (використання юридичних термінів у законодавстві України) та ін.

Термінологічний склад мови – це складне утворення, структура якої містить підсистеми, що виділяються за різними критеріями:

1. За вживанням у різних сферах спілкування:

- *загальнонаукові* – терміни, що використовуються в різних наукових дисциплінах і виражають спеціальні поняття широкого профілю (процес, фактор, залежність, функція);

- *міжгалузеві* – терміни, що мають невелику продуктивність і вільно використовуються в різних галузях наукових знань (лінгво-юридичні: *термін, дефініція, поняття*);

- *вузькоспеціальні терміни* – виражають поняття окремої дисципліни (юриспруденція: *правозастосування, досудове слідство, досудове розслідування*).

2. За внутрішньою структурою

терміни кожної галузі знання являють собою певні структурні типи (терміномоделі). Ядро кожної терміносистеми – слова-терміни, які є основою для творення складних термінів:

- однокомпонентні,

- багатокомпонентні (*двокомпонентні, трикомпонентні, багатокомпонентні*).

Терміни-словосполучення творяться за відповідними продуктивними моделями, які можна класифікувати **за морфологічним типом головного слова**:

- субстантивні словосполучення (*судове слідство, тяжкий злочин, криміналістична експертиза*);

- дієслівні словосполучення (*віддавати під суд, порушувати судову справу*).

Багатокомпонентні терміни поділяються на прості (права людини, оголошення померлим) і складні (*правове регулювання ринку цінних паперів, матеріальна відповідальність членів колективного сільськогосподарського підприємства*) [4, с. 343].

3. За семантикою:

- однозначні;
- багатозначні: конституція, право (4), вина, кредит, суд (3).

За власне лінгвістичними показниками (характером смислових відношень між лексичними одиницями):

- родо-видові відношення (*юрист – адвокат*);
- синонімічні (*правознавство – юриспруденція, кримінальний – карний*);
- антонімічні (*обвинувачення – захист, законно – незаконно*).

Отже, на сучасному етапі важливим завданням правничої лінгвістики є стандартизація одиниць та вивчення умов їхнього функціонування у різних типах комунікативних ситуацій, а також удосконалення аналізу різновиду субмови права, яким є мова законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Красницька А. В. Юридична техніка процесуальних актів кримінального судочинства. *Науковий вісник НАВСУ*. 2003. Вип. 2. С. 120–128.
2. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування. Навч. посіб. 2-е вид., допов. і перероб. Київ : Парламент. вид-во. 2006. 538 с.
3. Онуфрієнко Г. С. Термін комунікація в поняттєвому вимірі й лінгвістичному контексті / Г. С. Онуфрієнко, А. О. Черневич. *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”*. Серія “Проблеми української термінології”. 2010. № 675. С. 154–160.

УДК 340

Ознамець Г. О.¹

¹старш. викл. НАВС(Київ)

ЛІНГВІСТИЧНІ ПОМИЛКИ В ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТАХ

Необхідність проведення лінгвістичного аналізу текстів юридичних документів впливає з вимог юридичної техніки, які передбачають створення досконалих за формою та структурою нормативно-правових та правозастосовних актів. Доречним є твердження А. В. Красницької, що останнім часом все більше уваги приділяється якості нормативно-правових актів. Поршень у цій сфері занадто багато, що пояснюється ігноруванням правил юридичної техніки [1, с. 12]. Будь-які відступи від правил-вимог юридичної техніки, формальної логіки, граматики дають підстави кваліфікувати їх як помилки правозастосування, що погіршують якість правових актів [2, с. 29]. У лінгвістиці помилка – це будь-яке невмотивоване порушення норм літературної мови в письмовому та усному мовленні.

Причиною появи лінгвістичної помилки є незнання відповідної норми літературної мови.

Поширеним негативним явищем у сфері мовного оформлення юридичних документів є калькування з російської мови. Зокрема, у документах уживається словосполучення «у певному приміщенні знаходяться розшукувані особи». Слово *знаходяться* є калькою з російського *находятся*. Доречнішим було б уживання слова *перебувати*: у приміщенні перебувають розшукувані особи. Російське словосполучення *принимать участие* перекладають як *приймати участь*, а треба *брати участь*. Також уживають *неблагополучна ситуація*, а треба *несприятлива ситуація*; *заложник* – слід *заручник* і т. д.

Частою помилкою в юридичному усному й писемному мовленні є неправильне вживання прийменників. Найбільше помилок виникає при використанні прийменника *по*. Особливо багато їх спостерігається при перекладі стійких прийменникових словосполучень з російської мови на українську, наприклад: *по факту вибуху* – *потрібно за фактом вибуху*; *по підозрі у вчиненні злочину* – *потрібно за підозрою у вчиненні злочину*; *по закону* – *потрібно за законом* і т. д.

Ми згодні з думкою, що є помилкою повторення визначення сутенерства у статті 303 Кримінального кодексу України, яке повторюється у самій назві статті, у частині 1 та в примітці 1 до статті. Наприклад, стаття називається “Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією”; у частині 1 зазначено, що “*Втягнення особи в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану цієї особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, або сутенерство...*”. Також у пункті першому приміток до статті вказано, що під сутенерством у цій статті слід розуміти дії особи по забезпеченню заняття проституцією іншою особою. Як бачимо, поняття “сутенерство” вжито тричі, кожного разу в іншій формі. Вважаємо, що статтю доцільніше було б назвати “Сутенерство”, а його визначення надати один раз у частині першій цієї статті [3, с. 48-49].

Підсумовуючи, зазначимо, що мовностилістичні помилки є наслідком недотримання стилістичних, лексичних, граматичних та орфографічних норм сучасної української літературної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Красницька А. В. Правила-вимоги юридичної техніки щодо процесуальних актів кримінального судочинства. *Юриспруденція : теорія і практика*. 2009. № 1. С. 7–13.

2. Красницька А. В. Правозастосовні помилки у текстах процесуальних актів кримінального судочинства. *Судова апеляція*. 2009. № 1. С. 28–33.

3. Красницька А. В. Правотворчі помилки Кримінального кодексу України. *Українська мова в юриспруденції : стан, проблеми, перспективи* : тези доп. IX Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2013 р.). Київ : НАВС, 2013. 216 с.

УДК 81'276.6(477):378.147

Бондарчук К. С.¹

¹доц. НУ «Запорізька політехніка»

«ЕКОЛОГІЯ» МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В НАУКОВОМУ ТА ПРОФЕСІЙНО-ДІЛОВОМУ ДИСКУРСАХ: КРИТЕРІЙ, ОСОБЛИВОСТІ, МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ

Наукова та професійно-ділова комунікація здійснюється засобами наукового та офіційно-ділового стилів української мови. У наукових текстах визначаються поняття і категорії, формулюються концепції, обґрунтовується доречність подій, здійснюється систематизація знань, що досягається, перш за все, завдяки використанню відповідних лексико-граматичних конструкцій, зокрема усталених терміносполук. Офіційно-ділова комунікація здійснюється за допомогою різноманітних документів, створених органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та їх об'єднань усіх форм власності. Основними стильовими ознаками таких текстів є абстрагованість, узагальненість, логічність, однозначність і точність, ясність і об'єктивність викладу, доказовість, переконливість, аргументація, висновки тощо. Мета нашого дослідження – визначити спільні риси наукового та офіційно-ділового дискурсу, критерії щодо вимог до них відповідно до державних стандартів.

Науковий стиль належить до книжних стилів літературної мови, йому властива ґрунтовна обізнаність із проблемами, монологічність, унормованість мови тощо. Сферою його застосування є наукова діяльність, науково-технічний прогрес суспільства, освіта. Поруч із загальноживаною лексикою важливе місце у текстах посідають терміни, тобто слова або усталені сполуки, що чітко й однозначно позначають наукове чи спеціальне поняття. Терміни мають низку характерних йому ознак, серед яких – системність, точність, тенденція до однозначності, наявність дефініції. Деякі термінознавці визначають такі ознаки, як нейтральність, відсутність синонімів, які ускладнюють наукове спілкування; інтернаціональний характер для досягнення порозуміння з іноземними фахівцями; стислість, здатність утворювати похідні терміни. Проте вимоги до ідеального терміна далеко не завжди досяжні, особливо в період інтенсивного розвитку науки і

техніки, що спричиняє потребу у великій кількості спеціальних слів на позначення нових понять.

Для запобігання творенню термінів, які можуть порушувати основні вимоги до них, в Україні утворено Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології Держспоживстандарту та Міністерства освіти і науки України (ТК СНТТ), який є єдиним державним органом, що фахово досліджує українську науково-технічну термінологію, організовує та координує розроблення, експертування, затвердження та впровадження українськомовних термінологічних стандартів, забезпечує міжнародну співпрацю й обмін досвідом у галузі стандартизації науково-технічної термінології, бере участь у діяльності відповідних комісій ISO й IEC. За роки своєї діяльності (Комітет засновано в серпні 1992 р.) нагромаджено великий досвід у розробленні концептуальних засад і практичних рекомендацій щодо термінотворення та внормування української науково-технічної термінології. Саме цей доробок дав змогу в 2000 р. розпочати масштабний лексикографічний проєкт – термінографічну серію СловоСвіт. За цей період видано десятки наукових праць, зокрема термінологічні словники з різних галузей знань: інженерії доквілля, інсталяційних та інженерних технологій, теплотехніки та коксохімії, архітектури й будівництва, інформатики й програмування, медицини тощо. У процесі укладання, редагування та видання словників опрацьовано багато термінологічного матеріалу, серед якого словники, монографії, посібники, наукові статті, термінологічні стандарти. Виявилося, що на паперових носіях неможливо розмістити всю наявну інформацію, необхідну для користувача. Тому в 2004 р. було розпочато новий проєкт – розроблення системи для укладання комп'ютерних словників. На сьогодні створено систему для підготовки двомовних тлумачних термінологічних словників PolyDic під операційну систему Windows.

Офіційне спілкування в державно-політичному, громадському, економічному житті, у законодавстві, адміністративно-господарській діяльності здійснюється засобами офіційно-ділового стилю мови, який має як свою специфічну лексику, так і стабільну композицію тексту. Ділові контакти часто реалізуються через посередництво документів, зокрема офіційних та комерційних (ділових) листів, які яскраво репрезентують особливості мовних засобів офіційно-ділового стилю. Документи в Україні оформлюються відповідно до Державної уніфікованої системи документації (ДСТУ 4163-2003). Цей стандарт поширюється на організаційно-розпорядчі документи, встановлює склад їх реквізитів, вимоги до їх змісту, форми і розміщення, до бланків та їх оформлювання. Це стосується й ділової кореспонденції, а саме реквізитів фірмових бланків листа, особливостей побудови тексту.

Отже, наукова та професійно-ділова комунікація має низку спільних рис, зокрема відповідність державним стандартам форми та змісту текстів, лексичного їх наповнення та граматично грамотного мовного оформлення.

УДК 378.4: 004. 771

Миронюк Л. В.¹

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПЛАТФОРМІ MOODLE

Дистанційне навчання з використанням системи MOODLE (Modular Object Oriented Distance Learning Environmen) є предметом наукових студій В. Балюк, Д. Бодненка, Л. Варченко, Є. Долинського, О. Жильцова, Т. Коваль, Є. Смирнові-Трибульської А. Томіліна, О. Щербини та ін. Мета цієї роботи – описати особливості платформи MOODLE для забезпечення дистанційного викладання «Української мови (за професійним спрямуванням)» (УМПС) студентам НУ «Запорізька політехніка».

У Національному університеті «Запорізька політехніка» для організації дистанційної форми викладання УМПС обрано платформу MOODLE, навчальне середовище якої формує активного суб'єкта навчального процесу, що самостійно набуває знань, формує власну систему вмінь і навичок, а роль викладача полягає в організаційному й інформаційному забезпеченні дисципліни. Створивши дистанційний курс з УМПС на цій платформі, викладач здійснює навігацію: забезпечує її змістовий контент, коригує його наповнення, створює режим для індивідуальної роботи зі слухачами. Збирання результативної інформації про навчальну діяльність студентів забезпечують засоби оцінювання: анкети, завдання, опитування. Тести, лекції, пояснення, глосарії – засоби, які допоможуть суб'єктам навчання здійснити самоконтроль та самокорекцію власних досягнень у вивченні української мови. Форум, електронна пошта, чат – засоби, які сприяють реалізації учасниками дистанційного навчання основних аспектів спілкування (перцептивного, інтерактивного, комунікативного). Відтак, слухачі, зареєстровані в університетській системі MOODLE, можуть дистанційно ознайомитися з навчальним матеріалом із дисципліни УМПС, отримати завдання, надати результати виконаної роботи, пройти контроль знань (тестування). Платформа має низку переваг, які дозволяють зреалізувати головні дидактичні принципи, зокрема інтерактивність, індивідуалізацію, адаптованість, інтегративність, наочність, динамічність доступу, оцінювання навчальних досягнень, оперативний зворотний зв'язок.

Отже, особливістю викладання навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням) з урахуванням мети, завдань, змістових модулів є комплексне використання тих ресурсів платформи MOODLE, які забезпечуватимуть якість навчання як в усній, так і письмовій формі професійної комунікації, а саме: відеоматеріали, форуми, чати, блоги.

УДК 82.09:81'42(477)ГРУШЕВСЬКИЙ

Воронюк І. О.¹

¹канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

**«ПАМ'ЯТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ. ВСТУПНЕ СЛОВО...» МИХАЙЛА
ГРУШЕВСЬКОГО: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОМУНІКАТИВНИЙ
АСПЕКТ**

Лінгвістична наука сьогодні виявляє активне зацікавлення проблемами комунікативних аспектів мови у різних їх проявах (Ф. Бацевич, Г. Почепцов, Т. Радзівська, О. Селіванова, К. Серажим та ін.). Виокремився також напрям мовознавчої генології, предметом вивчення якого стали різні жанри як категорії лінгвокомунікативної діяльності. Тож вивчення сутності певного жанру в його взаємозв'язку з мовнокомунікативною діяльністю є актуальним. Метою цієї роботи є визначити особливості лінгвокультурної комунікації на прикладі вступного слова пам'яті Лесі Українки, автором якого є М. Грушевський.

1913 р. у грузинському місті Сурамі померла геніальна українська письменниця, фольклорист, перекладач, літературний критик Леся Українка. Часопис «Літературно-науковий вістник» за жовтень 1913 р. вийшов з присвятою: «Незабутній пам'яті Лесі Українки сю книжку присвячує Редакція Літературно-Наукового Вістника, котрий вона стільки літ прикрашувала своїми творами». У ньому розміщені художні твори і спогади українських істориків, публіцистів, громадських діячів, письменників про Лесю Українку. Окреме місце у цьому числі вісника посідає «Пам'яті Лесі Українки. Вступне слово, сказане на засіданні Українського наукового товариства, присвяченім пам'яті Лесі Українки» М. Грушевського. Вступне слово є одним із публіцистичних жанрів, широко використовуваними відомими політичними, культурними діячами початку ХХ століття. Аналізоване вступне слово є за змістом і формою некрологом («стаття чи замітка з приводу смерті людини, що містить стислу інформацію про її життя та діяльність» [1, с.112]). Однак у ньому не лише міститься інформація про смерть, він являє собою ліричний спогад про Лесю, її роль для української культури, а також є джерелом дослідження мовостилію видатного українського політичного діяча і науковця.

Початок тексту не зовсім типовий для некролога (хоч і розміщений укладачами праць і творів М.Грушевського, Національної академією наук України, в розділі «Некрологи»), що підкреслюється назвою 11 тому 50-томного видання – «Літературно-критичні та художні твори». Бачимо не повідомлення про факт смерті, а цілий контекст – згадку про інші тодішні втрати для української культури – Микола Лисенко і Михайло Коцюбинський, в один ряд із якими ставить Лесю Українку. Засобом художньої виразності у називанні видатних персоналій став перифраз: «творцем нашої музики» названий Микола Лисенко, «величним майстром нашої белетристики» – Михайло Коцюбинський, «поетом, що виніс нашу поезію на висоти вселюдських символів» [2] – Леся. Та й сама Лариса Косач-Квітка впродовж вступного слова жодного разу не називається ані на ім'я, ані на псевдонім.

М. Грушевський поетично характеризує утрати «безмірно тяжкими», «незмінно болючими», указує на передчасну смерть поетеси, що її «життя ще не пережите, «творчість іще не скінчена» [2]. Наявність собистісного чинника споріднює аналізований текст М. Грушевського із співчуттям як жанром, менш ритуалізованим, якому властиві емоційно-експресивна лексика, висловлення мовцем власного бачення проблеми. Коротко згадуються і біографічні відомості про початок творчості Лесі Українки. Бачимо й елементи літературно-критичного аналізу творчого шляху поетеси, М. Грушевський називає його «величезним, нестримним поступом», «титанічним ходом по велетенських уступах, не рушених ніякою людською ногою, де кождий крок, кождий твір означав нову стадію, відкривав перед очима громадянства нашого все нові перспективи мислі, все нові обрії образів» [2]. Її творчість вважає глибоко національною, нерозривно пов'язаною з життям народу, але водночас такою, що зачіпає «вічні вселюдські змагання». М. Грушевський підкреслює те, що Леся Українка ніби випереджала свій час, була наче незвичайною ідейно для широких кіл. В інших обставинах, на його думку, її твори знайшли би своїх поціновувачів і adeptів, адже належали б обраним колам світової інтелігенції. М. Грушевський ставить творчість Лесі Українки на щабель світової літератури.

Отже, у вступному слові пам'яті Лесі Українки, виголошеному на засіданні Українського наукового товариства і надрукованому у «Літературно-науковому віснику», український політик і науковець М. Грушевський віддав шану передчасно померлій письменниці, висловив особисте ставлення до неї, тепле, шанобливе, а також об'єктивно охарактеризував величезну роль Лесі в українському письменстві, підкресливши її спроможність сказати вагоме слово у світовій культурі. Апелювання М. Грушевського до світової літератури не є випадковим, адже у

ньому відображена базова настанова його культурно-національних змагань до того, що світовий цивілізаційний культурний досвід може стати в пригоді у розв'язанні українських культурних проблем. І те, що він убачав у творчості Лесі Українки саме такий шлях – орієнтування на провідні явища європейських літератур, виокреслює риси українського письменства тогочасся, допомагає збагнути тексти та інтертексти національних митців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Т.2 / Авт.-уклад. Ю. Ковалів. Київ: Академія, 2007. 624 с.
2. Грушевський М. Пам'яті Лесі Українки. Вступне слово, сказане на засіданні Українського наукового товариства, присвяченім пам'яті Лесі Українки / М. Грушевський // Грушевський М. Твори: У 50 т. Т. 11. Літературно-критичні та художні твори. Літературно-критичні праці (1883–1931), «По світу» / Редкол.: П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін.; Голов. ред. П. Сохань. Львів: Світ, 2008. С. 328

СЕКЦІЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ»

УДК 811'276(4-6ЄС)

Онуфрієнко Г. С.¹

Коваленко Є. В.²

¹ д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-217 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОВІДНІ ЛОКАЦІЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОМПАРАТИВНОМУ АСПЕКТІ

Сучасний комунікаційний простір, під яким у контексті провідної наукової парадигми розуміємо сукупність зв'язків між окремими індивідами, соціумами, країнами, континентами, означений активними процесами глобалізації. Мережа інтернет дозволяє інтенсивніше й оперативніше здійснювати обмін інформацією, тобто знаннями, новими поняттями, результатами, фактичними і статистичними даними тощо в різних галузях, сферах і дискурсах, не лише державним, політичним, науковим, освітнім, торговельним установам, але й на рівні особистісного спілкування та вдосконалювати процеси інтерактивної освіти, у яких індивід є безпосереднім учасником прямої, у тому числі у форматі онлайн, мовної комунікації (МК). Новітні технології, сміливо руйнуючи існуючі традиційні комунікаційні кордони, перетворюють нині доволі хитке та дифузне поняття національного інформаційного простору на певну часову умовність. Продуктивно вивчаються ці проблеми й університетською наукою (праці таких лінгвістів, як Грещук В. В., Ільченко О. М., Космеда Т. А., Онуфрієнко Г. С., Почепцов Г. Г., Селіванова О. О., Сербенська О. А., Яхонтова Т. В., Яшенкова О. В. та інші). Серед зарубіжних авторів книжкових видань із цієї проблематики – Вежбицька А., Грайс Х., Грушевицька Т. Г., Гудков Д. Б., Зарецька О. М., Дейк Т. ван, Карасик В. І., Ключев Є. В., Макаров М. Л., Ушакова Т. М., Фрумкіна Р. М. та інші.

Здатність мови як природної знакової системи передавати інформацію впливає з її найважливіших функцій: когнітивної та комунікативної, завдяки яким відбувається пришвидшений обмін новими знаннями, що результує в процеси еволюції людства. Втім мова передає не знання, а саме інформацію, і від кожного індивіда залежить, чи зможе він переробити цю інформацію у знання [1]. Уміння фахово комунікувати є винятково важливою компетентністю професіонала, однією з передумов досягнення успіху в будь-якій справі, сфері, галузі, у тому числі в публічному форматі та на міжнародному рівні. Ось чому в період пріоритету тенденцій до інформатизації соціуму та стрімкого розвитку комунікаційних потреб і в професійному, і в конкретному національному, і в європейському та

світовому просторі обов'язково постає потреба в значній інтенсифікації досліджень саме чинників продуктивної мовнокомунікативної діяльності індивіда в зазначених площинах, що і визначає актуальність цього дослідження в рамках виконуваної НДР 08518 «Мовна комунікація у часопросторі і професійному дискурсі» (2018-2021 рр.) на кафедрі українознавства та ЗМП. Мета нашого дослідження – виявити специфіку комунікаційного простору на двох його локаціях: у професійному національному науковому дискурсі (на прикладі продуктивного термінотворення в медичних галузях, які нині в умовах пандемії набули нових імпульсів своєї актуальності, зокрема, мікробіології, теорії імунітету та ортобіотики) і в сучасному європейському вимірі (на прикладі ЄС).

МК демонструє та увиразнює свій особливий на національному ґрунті колорит саме в кожній професійній сфері. Першим, хто прославив Україну, отримавши 1908 року Нобелівську премію за дослідження в галузі імунології, був Ілля Мечников. На основі його наукових відкриттів з'явилися і нові медичні терміни, які, позначаючи й пояснюючи ті чи інші явища, давали поштовх до нових наукових результатів. Найвідоміші і нині загальноприйняті терміни, запроваджені в науковий обіг І. Мечниковим, – *геронтологія* та *ортобіотика* (назви медичних наук), *фагоцитоз*, *фагоцити*, *фагоцитарна теорія імунітету* (терміни, що пояснюють захисну функцію імунітету). Саме терміни у фаховій комунікації набувають функції універсального інструменту формування і трансляції поняттєвості – головної сутнісної ознаки спеціального тексту в обох формах його існування. Терміни як номени понять – визначальна лексика галузевої комунікації, без правильного розуміння якої аж ніяк неможливо адекватно зрозуміти сутність наукових тверджень і логічних висновків, експериментів і гіпотез, парадигм і теорій. До того ж терміни з інтернаціональними, зокрема греко-латинськими, коренями, які активно продукував учений на позначення нових понять у галузях медицини, є універсальною моделлю термінологічного знака в усіх мовах, а тому і легко зрозумілими для колег у професійних колах різних країн.

Створенню нових форм міжкультурної комунікації сприяє здійснювана ЄС політика з вивчення міжнародних мов і міжнародної термінологіки: у сучасних умовах це позитивно відображається на міждержавних відносинах, міжнародному бізнесі, соціальних групах й індивідах різних країн та культур, запозиченні культурних цінностей та зміні культурного середовища внаслідок міграцій. Міжкультурна комунікація як індикатор розвитку культури розкриває її здатність до сприйняття культурних елементів інших народів на основі нових для певного соціокультурного організму форм; демонструє здатність транслювати свої цінності в інші культури та в такий спосіб у гармонії з іншими культурами еволюціонувати, прогресувати.

Таким чином, компаративне дослідження особливостей МК на двох провідних її локаціях дозволяє зробити висновок, що, віддзеркалюючи різнорівневість (національний, європейський рівні), різномасштабність мовної комунікації, вони сукупно підтверджують спільну, потужну, скеровану на перспективу тенденцію у світі – до його глобалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко Г. С. Термінологіка інтегративних наук (на прикладі теорії мовної комунікації). *Українська термінологія і сучасність*: Зб. наук. праць. Київ: КНЕУ, ІУМ НАН України, 2009. Випуск VIII. С. 304-307.

УДК 811.161.2'373.237

Онуфрієнко Г. С.¹

Гавриш С. О.²

¹ д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ЮФ-119 НУ «Запорізька політехніка»

НЕОЛЕКСЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ У СУЧАСНОМУ ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Термінологічний контекст розгалуженого українського юридичного дискурсу активно досліджується з кінця ХХ століття як правниками (серед них – П. Біленчук, С. Головатий, В. Гончаренко, Ю. Зайцев, М. Костицький, А. Красницька, В. Навроцький, О. Скакун, І. Усенко, Н. Хавронюк, Ю. Шемшученко та інші), так і мовознавцями, зокрема, І. Кочан, Г. Онуфрієнко, Ю. Прадідом, О. Сербенською, Л. Чуліндою, О. Юрчук та ін. Оскільки термінологія галузі право являє собою відкриту й ієрархізовану множину кодифікованих мовних знаків гомогенної та гетерогенної природи на позначення системи відповідних юридичних понять, то цілком закономірним є процес поповнення її неологізмами у відповідь на потребу соціуму і фаху номінувати нові явища, поняття, категорії, процеси тощо [3].

В еру активних цифрових технологій виникла і проблема кіберзлочинності, що пов'язано також зі швидко збільшуваними масштабами їх загального користування та доступу до них. Серед українських дослідників цієї міждисциплінарної проблеми – О. Баранов, А. Волошин, В. Голубев, Д. Дубов, М. Карчевський, Б. Кормич, А. Музика, В. Ліпкан, В. Лісовий, О. Столяр, І. Яковюк та інші.

Мета цієї наукової розвідки – визначити семантичний діапазон лексики на позначення кіберзлочинів та здійснити їх лінгвістичну параметризацію. У науковий обіг термін *кіберзлочин* стрімко ввійшов. За своєю лінгвістичною природою він є іменниковим композитом, утвореним у морфологічний спосіб

від двох інших термінів: *кіберпростір* і *злочин*. Поняттєвий зміст терміна кіберзлочин доволі складний, в його структурі, крім технічного, соціального компонентів, є і правовий. На протидію кіберзлочинності спрямоване і співробітництво держав на міжнародному рівні, яке розпочалося ще в грудні 1997 р. [1]. Кіберзлочинність нині має чимало проявів – це і розповсюдження вірусів у мережі, і незаконне вивантаження інформації, і розкрадання або підроблення конфіденційної інформації, і неправомірна модифікація даних, тобто їх спотворення, і злочини щодо авторських і суміжних прав, і злочини, пов'язані з розміщенням протиправної інформації в мережах тощо.

Опрацьовані дані аналітичного огляду сфери інформаційної безпеки переконливо свідчать, що неолексми на позначення різних видів кіберзлочинів представлені в українській мові переважно запозиченнями з англійської мови [2]. Вони набули граматичного оформлення або у статусі іменників іншомовного походження (*кардинг*), або рідше є похідними гібридними структурами: чи то однослівними термінами з коренем іншомовного походження, що модифікований питомими суфіксами та/або префіксами (*піратство*), чи то кількаслівними термінологічними структурами, де поєднано питому лексему і запозичений термін (*протиправний контент*). Також як термінологічні знаки функціонують навіть метафоричні вирази у вигляді або кальок з іншої мови, або власнемовних лексико-граматичних конструкцій ("*дорожнє яблуко*"). Дефініції як обов'язковий супровід термінованих понять у фаховій мові представлені різними структурними моделями визначень: від складнопідрядного речення, ускладненого найчастіше характерними для наукового стилю мови дієприслівниковими зворотами, до досить масивної мовної конструкції-опису, що нагадує текст із багатьма необхідними та важливими змістовими уточненнями.

Група однослівів – це прості за внутрішньою структурою (*мальваре*) і композитні (*онлайн-шахрайство*) одиниці різного ступеня термінологізації. У тематичній літературі зафіксовано також вішинг (*телефонне шахрайство*), кеш-треппінг (*банкоматне шахрайство*), рефайлінг (*несанкціоноване втручання в роботу мереж електрозв'язку*) тощо. Класифікаційний аналіз за ступенем термінологізації дозволив нам розмежувати, зокрема, такі лексичні групи: 1) кодифіковані терміни; 2) лексичні знаки, які на шляху до набуття офіційності як терміни (*фішинг*); 3) лексичні знаки, які активно функціонують у практичній сфері, ресурсах вікіпедії, пресі, хоча і не є офіційними.

Отже, неолексеми на позначення кіберзлочинів у сучасному юридичному дискурсі мають досить широкий семантичний діапазон, різний ступінь термінологізації та маніфестують потужність різноманітних дериваційних ресурсів української літературної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція про кіберзлочинність: міжнародний документ: від 23.11.2001 [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_575.

2. Онуфрієнко Г. С. Зовнішні ресурси української юридичної термінології: взаємодія детермінованих і випадкових процесів. Вісник Запорізького юридичного інституту. 1999. №3. С.226-237.

3. Онуфрієнко Г. С. Українська мова в юридичному дискурсі: сучасні тенденції і перспективи. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи. Київ: НУВС, 2016. С.47-50.

УДК 316.6/7:159.9

Біленко Т. Г.¹

Печерський М. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-310 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ЗАСЛУЖЕНОГО ЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ КЛЕЙНЕРА ІГОРЯ ВСЕВОЛОДОВИЧА

Через активний розвиток суспільства постає проблема відстеження, акцентування та поширення інформації просвітницького напрямку про видатних постатей різного рівня, які творять нашу буденність тут і зараз. Незмінним залишається одне: саме люди творять історію суспільства, тому для нас є важливим цю історію знати та поширювати. За твердженням відомого українського режисера О. Довженка: «Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців. У зв'язку з підвищенням складності різнопланових завдань, що ставляться в енергетичній галузі перед спеціалістами різних напрямів підготовки, все частіше постають завдання, які вимагають, окрім фахової кваліфікації, знання методів опрацювання результатів спостережень, планування експериментів та оптимізації процесів дослідження. Сучасний фахівець повинен мати не тільки глибоку професійну підготовку, а й певний обсяг знань у галузі наукових досліджень. Досить актуальним у цьому плані є вивчення досвіду запорізьких спеціалістів, колишніх випускників НУ «ЗП».

Мета роботи полягає у висвітленні науково-дослідної комунікації колишнього випускника НУ «Запорізька політехніка» заслуженого енергетика України» – Клейнера Ігоря Всеволодовича.

Свій життєвий шлях Ігор Всеволодович розпочав 29 травня 1955 року в місті Запоріжжі. З дитинства він мріяв бути фізиком, як і його батько. У 1977 році, закінчивши Запорізький машинобудівний інститут ім. В. Я. Чубаря (нині – НУ «Запорізька політехніка») за фахом «Обладнання і технологія зварювального виробництва», отримав спеціальність «інженера-механіка». Навчання в ЗНТУ дало можливість у грудні 1977 року розпочати свою професійну діяльність на Запорізькому трансформаторному заводі інженером-технологом зварювального цеху.

Отже, професійна комунікація, глибоке знання своєї справи дозволили І. В. Клейнеру вміло організувати роботу на підприємстві, враховуючи інтереси усіх членів колективу. Її результатом є підвищення зростання реалізації продукції ЗТР. За останні п'ять років завдяки його наполегливості у вирішенні стратегічних завдань було освоєно великий обсяг інвестицій. Зокрема, створені базові моделі, які охопили значну кількість номенклатури трансформаторів, що дозволило озброїти конструкторів прогресивними методами роботи й скоротило час проектування.

УДК 001.891:[621.37+004]:378.4(477.64)

Біленко Т. Г.¹

Галиш О. С.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-120 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОДУКТИВНА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ШКОЛИ РАДІОТЕХНІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НУ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Технічний прогрес не стоїть на місці, усе навколо нас оновлюється та модернізується. Тисячі науковців, винахідників, конструкторів, інженерів в Україні працюють кожного дня задля того, щоб покращувати світ навколо. Займають активну позицію, присвячують своє життя науці, плідно виконують поставлені перед ними завдання з 1998 року учасники наукової школи «Радіотехніка та інформаційні технології» на базі Національного університету «Запорізька політехніка». Саме через те що науково-педагогічний внесок університету в технічний прогрес значний, мені й стало цікаво розглянути його більш детально.

Мета роботи – розглянути особливості, напрямки роботи, історію формування наукової школи «Радіотехніки та інформаційних технологій» на базі Національного університету «Запорізька політехніка».

Кафедра радіотехніки та телекомунікацій співорганізатор міжнародних науково-технічних конференцій з оптичного зв'язку: «Сучасний стан та перспективи використання ВОЛЗ: Первинні мережі як транспортна основа телекомунікаційної інфраструктури України» (2003), «Сучасні проблеми і досягнення в галузі радіотехніки, телекомунікацій та інформаційних технологій» (2006, 2008, 2010). Уже упродовж 22 років її учасники ведуть активні дослідження, які є як прогресивним моментом й рухомою силою для розвитку технічного прогресу в Україні. Ці здобутки можуть стати важливою основою для майбутніх відкриттів.

Отже, на сьогодні школа «Радіотехніка та інформаційні технології» має потужний науковий потенціал і висококваліфіковані науково-педагогічні кадри. За останні роки на кафедрі сформувався науковий напрямок з прикладних досліджень “Обробка сигналів в радіотехнічних та телекомунікаційних системах в умовах дії комбінованих завад”. Найвизначніші науково-дослідні роботи школи: розробка та дослідження алгоритмів просторово- (поляризаційно-) часової обробки сигналів в радіотехнічних системах в умовах дії комбінованих завад; проведення дослідницької роботи “Антенна ВРЛ РЛК Днепр”; дослідження алгоритмів обробки сигналів в умовах інтенсивної радіопротидії з урахуванням не ідеальності каналів передачі і приймання; метод компенсації активної складової комбінованої перешкоди в когерентно-імпульсній РЛС; синтез відбракувальних поточних допусків на параметри елементів у залежності від часу та умов експлуатації.

УДК 94:[001.32(477):06.091]

Біленко Т. Г.¹

Азманов І. П.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-120 НУ «Запорізька політехніка»

НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ НУ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»: ВІД УЧИЛИЩА ДО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Загальновизнаною умовою економічного, соціального, духовного розвитку будь-якої країни є дбайливе ставлення до її історико-культурної спадщини. Необхідна умова цього – розширення доступу до накопичених упродовж століть величезних духовних багатств, втілених у пам'ятках культури, збирати та зберігати які покликані свідомі громадяни. У сучасних умовах актуальним видається залучення будь-яких форм активізації уваги

широких кіл до НУ «Запорізької політехніки» – найстарішого університету регіону, який має давню, багату історію. Він пройшов шлях, відстань якого складає майже століття, це здобутки та звершення, збереження кращих традицій і досвіду у сфері наукової та педагогічної діяльності.

Мета роботи – розглянути й проаналізувати особливості створення й становлення закладу від Запорізького семикласного технічного училища до НУ «Запорізька політехніка», його значимість у формуванні нового покоління України.

Існування навчального закладу розпочалося в 1900 році, коли в місті Олександрівськ було створено семикласне технічне училище, яке готувало фахівців середньої кваліфікації – техніків-механіків. Упродовж 20 років навчальний заклад став найкращим училищем у всій величезній імперії і одним із найпрестижніших в Європі. За роки існування університет закінчили понад 100 тис. осіб. Хоча починалося все з декількох факультетів та 65 студентів на рік відкриття. Сьогодні університет має 9 навчально-лабораторних корпусів, 4 студентські гуртожитки на 2300 місць; бібліотеку з книжковим фондом понад 800 тисяч екземплярів науково-технічної літератури; друкарню, обладнану комп'ютерним видавничим комплексом, сучасним копіювальним оснащенням.

Сьогодні НУ «Запорізька політехніка» по праву посідає вищі шаблі всеукраїнських рейтингів серед класичних університетів. Він визнаний найкращим у Запорізькій області й добре відомий далеко за межами України. Інтегрована за рейтингами оцінка Запорізького національного технічного університету вище середньої по Україні. Університет є провідним вищим навчальним закладом на південному Сході України. Має найвищий IV рівень акредитації, готує висококваліфіковані кадри за 51 спеціальністю технічних, комп'ютерних, економічних і гуманітарних напрямів.

УДК 001.891:378.4(477.64)

Біленко Т. Г.¹

Шевченко М. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Е-410 НУ «Запорізька політехніка»

ВНЕСОК НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ШКОЛИ ТЕХНОЛОГІЙ ЗВАРЮВАННЯ НУ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА» В РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Освіта й наука є показниками розвитку держави, суспільства, економіки та вагомими чинниками інтеграції України у світову спільноту. Розвиток держави залежить від професійного рівня наукових кадрів, підготовка яких є

одним з головних завдань НУ «Запорізька політехніка». Наукова діяльність у ньому є інтелектуальною творчою роботою, що здійснюється у формі фундаментальних наукових досліджень. Переосмислення досвіду попередників окреслює шляхи подальшого розвитку наукової галузі. Сьогодні необхідний ініціативний, освічений фахівець-дослідник, який може реалізувати творчий підхід до справи в багатьох галузях людської діяльності, Глибока професійна підготовка, великий обсяг знань у галузі наукових досліджень передбачає засвоєння методологічних засад науковців минулих поколінь.

Мета роботи – розглянути особливості науково-педагогічної діяльності школи кафедри обладнання та технології зварювального виробництва НУЗП.

Створенню кафедри зварювального виробництва передувала значна робота колективу Запорізького машинобудівного інституту з підприємствами міста Запоріжжя й області для виявлення потреби інженерів зварювального профілю. Більшість великих заводів, наукових і проектно-конструкторських установ висловилися за доцільність організації підготовки фахівців у машинобудівному інституті. У таких умовах активно відбувався науково-навчальний процес. Важливу роль у ньому виконував фахівець у галузі матеріалознавства Бриков Микола Миколайович. Напрямок його діяльності був направлений на вивчення здатності матеріалів до опору абразивного зношування в різних середовищах. Ним встановлені закономірності поверхневого руйнування сталей і сплавів залежно від складу, структури, режимів термічної обробки. Це стало основою нового плідного напрямку теорії абразивного зношування матеріалів. При безпосередньому керівництві М. М. Брикова десять співробітників кафедри зварювання захистили кандидатські дисертації. Неоціненну допомогу при підготовці кандидатської та докторської дисертацій він надав Брикову Михайлу Миколайовичу.

Отже, усього за час існування кафедри школа обладнання та технології зварювального виробництва НУ «Запорізька політехніка» підготувала багато відомих висококласних фахівців, які працюють у державних, науково-педагогічних закладах, банківських й акціонерних товариствах та підприємствах.

УДК 81'276:659

Біленко Т. Г.¹

Рильська Д. П.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. МТЕ-410 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ РЕКЛАМНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ, РОСІЙСЬКИХ, АНГЛІЙСЬКИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ)

Рекламний текст відображає характерну рису сучасного постмодерного світогляду, його демократизацію. Мовні особливості реклами є предметом дослідження таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: Н. Власова, В. Зірка, Н. Кохтев, Т. Лівшиц, Ю. Степанов, О. Ясинецька та інші. Вони подають загальний опис мови реклами, аналізують стилістичні, лексико-синтаксичні, фонетичні особливості рекламних текстів, досліджують її соціальні та психологічні характеристики. Однак лінгвістичні розвідки присвячено переважно рекламним текстам однієї конкретної мови. Практично відсутні наукові праці, в яких подається порівняльна характеристика специфіки рекламних текстів різних мов, що дозволить визначити спільні тенденції розвитку мови в цілому, адже реклама є одним із важливих складників міського мовлення. Крім того, поза увагою дослідників залишається вивчення рекламних текстів у лінгвокультурному аспекті, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета роботи полягає у виявленні лінгвокультурної особливості рекламних текстів української, російської та англійської (британського варіанту) мов.

У процесі дослідження рекламних текстів міст Англії, України та Росії (а саме текстів зовнішньої реклами: білбордів, транспарантів, світлових вивісок, транспортної реклами; друкованих рекламних оголошень; теле- й радіореклами) було виявлено низку спільних лінгвістичних особливостей. Так, великою популярністю в рекламних текстах трьох досліджуваних мов користується жаргон, зокрема молодіжний сленг (хоча найбільше він трапляється в українських текстах). Це пояснюється бажанням рекламодавців говорити мовою цільової аудиторії, на яку й розрахований рекламний текст. Оскільки найбільш чутливою до рекламного впливу є молодь, для подолання психологічної відстані між рекламним текстом і споживачем (головним чином молоддю) рекламісти вдаються до молодіжного сленгу, або до створення неологізмів та нових конструкцій за їхніми зразками. Найчастіше такі сленгові одиниці трапляються в рекламі продуктів харчування, популярних напоїв та нових технологій, наприклад: *Гей, дівчата, підривайтесь з дивану! Заціни драже та спробуй мармелад*. Дедалі більше

простору в структурі сучасного рекламного спілкування української, російської та англійської мов займають також власне розмовні та просторічні лексеми. Вони характеризують явища побуту та надають мовленню невимушеності, а просторічні одиниці, що властиві нелітературному міському розмовному мовленню, завдяки своїй експресивності, слугують для пожвавлення тексту та встановлення контакту із середньостатистичним споживачем. Окрім молодіжного сленгу, у рекламних текстах трапляється також корпоративний та професійний жаргон, а саме: дитячий сленг, напр.: *Сынер-нунер реклама, Erectile Dysfunction treatment you can trust*. Цілеспрямоване використання в рекламних текстах жаргону наркоманів та алкоголіків має подвійний ефект: з одного боку, вони мають великий вплив на потенційного адресата, адже говорять з ним однією мовою, а з іншого – мають негативний вплив на культуру мови в цілому.

Трапляються також у текстах сучасної реклами й авторські неологізми, які хоч і порушують культуру мовлення, однак надають висловлюванню надзвичайної емоційності, креативності та незвичності, наприклад: *Смакуй найкавовішу каву на Wob* – в укр. мові; *Музы кайф на радиостанции Европа – у рос. мові; Orange. Theorangemostest drinkintheworld* – в англ. мові. Іноді оказіоналізми є наслідком мовної гри зі словом, що виступає назвою рекламованого товару. Саме такі “бренди” найбільше запам’ятовуються: *Tangodrink*. Такі лексеми є поодинокими й доволі рідкісними, тому вони не мають негативного впливу на літературну мову, а слугують лише для того, щоб привернути увагу адресата.

Отже, особливою популярністю в текстах української, російської та англійської реклами користується жаргонна, власне розмовна, просторічна лексика та авторські неологізми, які надають висловлюванню більшої виразності, емоційності, креативності, незвичності та сприяють кращому запам’ятовуванню назви рекламованого товару. Однак у рекламних текстах часто зустрічаємо заборонену та лайливу лексику, яка порушує правила етики, культури, мовні норми. Тексти російської реклами (зокрема, соціальної) вирізняються наявністю великої кількості одиниць із жаргону наркоманів та алкоголіків, що свідчить про низький рівень культури мови. Англійська реклама теж допускає незначне вживання вульгарних та лайливих слів, ігноруючи духовний компонент культури. Українські рекламні тексти насичені великою кількістю молодіжних сленгових одиниць. Чим більше реклама еволюціонує, тим більший негативний вплив вона має на суспільство загалом, адже духовний компонент культури все більше ігнорується, поступаючись місцем більш практичним речам.

УДК 802.03

Біленко Т. Г.¹

Семенова Р. М.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. МТЕ-420 НУ «Запорізька політехніка»

ЕКОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДУ В СУЧАСНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ

Негативний вплив інформаційного середовища, емоціоналізація глобального комунікативного простору, інтенсифікація соціальної, етнічної та конфесійної напруги вимагає підвищення рівня терпимості в комунікативному співтоваристві, тобто екологізації спілкування. Зсув комунікації у бік неекологічності особливо помітний у публічному спілкуванні політиків, відомих людей, його активно пропагують у мас-медіа. Сучасні лінгвісти дедалі частіше пишуть про руйнування мови. У зв'язку з цим виникла необхідність розробити теоретичні підвалини нової дисципліни, яка й покликана зберегти “чистоту мови”. З'являється нова міждисциплінарна наука – “екологія мови” / “екологія комунікації”. Уперше термін “екологія мови” зустрічаємо в роботах англійського вченого Е. Хаугена. У російській лінгвістиці про поняття “екології мови” пишуть Лотман Ю. М., Шаховський В. І. На жаль, на теренах українського мовознавства це поняття не набуло широкого вивчення, лише подекуди зустрічаємо його в назвах психолінгвістичних тренінгів.

Мета роботи виявити шляхи та способи якісного перекладу в сучасному комунікативному просторі.

Фахівець несе певні моральні зобов'язання, адже здатен діяти й приймати поінформоване рішення в ситуації, коли через відсутність відповідної підготовки широка громадськість цього зробити не може. Завдання перекладача полягає в здійсненні адекватного перекладу, збереженні лінгвальних та екстралінгвальних контекстів, інтертекстів, проявів індивідуальності тощо. Перекладач не повинен ураховувати зміст оригінального тексту та етику перекладу. Йому необхідно визначитися, як діяти, коли професійна етика (лояльність до замовника перекладу) суперечить особистій етиці (власним політичними і моральними переконаннями). Активна позиція перекладача може й має впливати на переклади, які він здійснює. Якість перекладу художнього твору оцінюють відповідно до його літературних переваг, технічний переклад – відповідно до його термінологічної коректності, яка забезпечує розуміння суті справи і дає можливість використовувати текст перекладу в технічній практиці, переклад реклами – відповідно до її дієвості.

Отже, екологія перекладу повинна враховувати та дотримуватися: норми еквівалентності перекладу; жанрово-стилістичної, прагматичної, конвенційної норм перекладу, норми перекладацького мовлення.

УДК 340.113

Красницька А. В.¹

Ознамець А. А.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НАВС (Київ)

² здобувач вищої освіти 201 навч. групи ННІ №2 НАВС

ЮРИДИЧНИЙ ТЕРМІН ЯК ТОЧНЕ НАЙМЕНУВАННЯ ЮРИДИЧНОГО ПОНЯТТЯ

При побудові правового тексту необхідно використовувати мовні засоби, які сприяють грамотному і чіткому висловленню думки правотворця чи правозастосувача, чіткому і зрозумілому викладу правових норм для їх адекватного розуміння і застосування учасниками правових відносин. Основним інструментом передачі правових норм і засобом конструювання правового тексту є юридична термінологія. На сьогодні проблема використання юридичної термінології в законодавстві є досить актуальною. Їй приділяють увагу у своїх роботах вітчизняні дослідники: Н. В. Артикуца, А. В. Красницька, Г. С. Онуфрієнко, Г. А. Ознамець, Л. І. Чулінда, С. А. Юлдашева та інші. Зауважимо, що термінологічна система будь-якої галузі науки, в тому числі права, повинна відповідати сучасному рівню розвитку науки, техніки та суспільного життя в цілому. Юриспруденція – це спеціальна галузь знання, і тому проблема термінології є надзвичайно актуальною.

Юридична термінологія як історично сформована сукупність термінів виражає систему правових понять і призначена забезпечувати потреби спілкування у сфері законодавства, юридичної науки, судочинства, юридичної практики. Вона є важливим і необхідним інструментом професійного мислення, професійного засвоєння предметної дійсності, спілкування у сфері права. Юридичні терміни є первинним матеріалом для написання норм права. Юридичні терміни, утворюючи досить складну органічну систему, становлять основу мови права, співвідносяться з правовими поняттями, є важливим інструментом юридичної техніки та засобом формулювання законодавчих дефініцій. Доречно зазначено, що «юридичні терміни як когнітивні знаки забезпечують точне, чітке й однакове розуміння змісту всієї правової інформації, що міститься в юридичних документах. Термінованість юридичного тексту як головна ознака наукового стилю мови забезпечується і виявляється в термінах та їх дефініціях.

Дефініцію визнано посередником між поняттям і терміном» [1]. А. В. Красницька звертає увагу на те, що між юридичними поняттями і відповідними юридичними термінами існує тісний зв'язок. Термін є носієм поняття, його зовнішнім символом. Не може бути точною та досконалою юридичною термінологією, якщо правове поняття буде не досить ясно й чітко визначене. Терміни й поняття тільки відображають явища дійсності, а не породжують їх. З самого початку свого виникнення поняття закріплюється в терміні, який його позначає і без якого неможливо оперувати цим поняттям. Надалі поняття, закріпившись у терміні, постає як його значення [2, с. 163-174]. Юридичний термін повинен якнайповніше передавати зміст відповідного юридичного поняття. Мовознавець Г. С. Онуфрієнко зазначає, що із плином часу й відповідно до потреб галузей і суспільства та в контекстах різних інноваційних тенденцій поняттєвий зміст термінів (мовних знаків понять) здатний еволюціонувати: конкретизовуватися, доповнюватися, коригуватися, уточнюватися, змінюватися, вдосконалюватися тощо [3, с. 4]. Юридичний термін як одиниця термінологічної системи права виконує дві головні функції: а) номінативну (називну) – іменує правове поняття; б) змістову – відображає зміст певного правового поняття.

Таким чином, юридичні терміни як назви понять у сфері юриспруденції є важливим інструментом юридичної техніки, становлять основу мови права, співвідносяться з правовими поняттями, здатні еволюціонувати, вступають між собою у різноманітні семантико-граматичні зв'язки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Красницька А. В., Підвисоцький В. В. Юридичне документознавство. Мультимедійний навчальний посібник. Київ: НАВС. 2019. URL: https://arm.naiaiu.kiev.ua/books/legal_documentation/info/author.html.
2. Красницька А. В. Юридичні документи : техніка складання, оформлення та редагування. Навч. посіб. 2-е вид., допов. і перероб. Київ : Парламент. вид-во, 2006. 538 с.
3. Онуфрієнко Г. С. Глосарій до навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів усіх спеціальностей денної і заочної форм навчання. Запоріжжя: ЗНТУ. 2016. 82 с.

УДК 340.113

Красницька А. В.¹

Сандул А. І.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НАВС (Київ)

² здобувач вищої освіти 204 навч. групи ННІ №3 НАВС

**НАУКОВІ СТУДІЮВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В
ПРАЦЯХ ЛІНГВІСТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА» ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

У сучасній україністиці проблеми юридичної термінології постійно перебувають у центрі уваги науковців. Останніми десятиліттями в лінгвістичних студіях, присвячених дослідженню термінологічного фонду, означено нові проблеми, розв'язано чимало нових завдань, проаналізовано юридичну термінологію як сукупність номінацій явищ і понять у галузі права. Цими проблемами займаються лінгвісти Національного університету «Запорізька політехніка» та Національної академії внутрішніх справ, які зробили вагомий внесок у розроблення теоретико-методологічних засад і практичних проблем юридичної термінології. Матеріали і результати дослідження юридичної термінології, яка виражає систему правових понять і призначена забезпечувати потреби спілкування у сфері законодавства, судочинства, юридичної науки та юридичної практики, представлено у фахових публікаціях Галини Онуфрієнко, Анжели Красницької, Світлани Юлдашевої, Галини Ознамечь та оприлюднено на щорічних всеукраїнських науково-практичних конференціях у НАВС «Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи» та на щорічних міжвишівських наукових конференціях за міжнародною участю до Дня української писемності та мови в НУ «Запорізька політехніка».

На потребу невідкладного впорядкування українськомовного поняттєвого апарату юриспруденції та дослідження питань юридичної термінології неодноразово звертала увагу лінгвіст Галина Онуфрієнко. У своїх наукових працях дослідниця аналізує лінгво-термінологічний компонент юридичної діяльності, чинники термінологічної підготовки правника, системно-структурну організацію термінологічного ярусу мови права, розглядає українську термінологію в лінгводидактичному вимірі, визначає лінгвістичні особливості юридичних термінів, запозичення неслов'янського походження в юридичному термінологічному просторі, французькі запозичення в юридичній термінології, описує синтагматичні властивості гібридних дериватів у правничій термінології тощо. Зокрема, автор зазначає, що «юридична термінологія існує у двох постійно взаємодіючих сферах: сфері функціонування і сфері її фіксації, яка

репрезентована термінологічними словниками, юридичними довідниками, глосаріями, енциклопедіями» [1, с. 27].

У термінологічних дослідженнях Анжели Красницької розглядається історія формування української юридичної термінології, джерела походження та класифікації юридичних термінів, висвітлюються проблеми використання юридичних термінів у законодавстві України, окреслюються недоліки в термінології кримінального та кримінально-процесуального законодавства, у використанні запозиченої лексики в юридичних текстах, синонімічних термінів і слів у Кримінальному, Кримінальному процесуальному, Цивільному кодексах України, вимоги, що ставляться до застосування юридичних термінів у нормативно-правових актах тощо. Автор дійшла висновку, що оскільки нині триває процес оновлення нормативно-правової бази України, то існують сприятливі умови для усунення полісемічних, синонімічних, застарілих, зрушифкованих, неоднозначних юридичних термінів, слів, які призводять до двозначності й незрозумілості, надмірного вживання запозичених слів, введення до нових нормативно-правових актів нової української юридичної термінології [2, с. 78]. У працях іншої дослідниці юридичної термінології Світлани Юлдашевої звертається увага на уніфікацію термінології, синонімію у правничому тексті, аналіз логіко-поняттєвих відношень у правничій термінології кримінального законодавства, актуальні питання уніфікації та стандартизації юридичних термінів тощо. Слід погодитися з дослідницею, яка вказує на те, що «завдання українських термінологів у галузі правничої термінології полягає в досягненні її уніфікації, стандартизації та функціональної оперативності, результативності в певних часових межах» [3, с. 245].

Таким чином, різножанрові наукові праці лінгвістів Національного університету «Запорізька політехніка» та Національної академії внутрішніх справ у сфері українського термінознавства мають теоретичну і практичну цінність, надаючи широкі можливості для подальшого поглибленого вивчення актуальних проблем використання юридичної термінології на потребу нагального впорядкування українськомовного поняттєвого апарату юриспруденції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко Г. С. Особливості сфери фіксації української юридичної термінології кінця ХХ ст. Українська мова в юриспруденції : стан, проблеми, перспективи. Тези доп. Х Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2015. С. 27-29.
2. Красницька А. В. Вимоги, що ставляться до застосування юридичних термінів у нормативно-правових актах. Українська мова в юриспруденції : стан, проблеми, перспективи. Тези доп. Х Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2015. С. 77-80.
3. Юлдашева С. А. Уніфікація термінології як напрям удосконалення ролі правової термінології в мові законодавства. Українська мова в

юриспруденції: стан, проблеми, перспективи. Тези доп. Х Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2019. С. 54-56.

УДК 81

Ознамець Г. О.¹

Гайдаш К. О.²

¹ старш. викл. НАВС (Київ)

² здобувач вищої освіти 103 навч. групи ННІ №3 НАВС

НАУКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МОВОЗНАВЦІВ ТА ЮРИСТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА» ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У фахових публікаціях, доповідях на всеукраїнських наукових конференціях, які проводяться мовознавцями та правознавцями Національного університету «Запорізька політехніка» та Національної академії внутрішніх справ, розглядаються питання юридичної техніки, мови права, термінологічні проблеми в чинних законодавчих актах України тощо. Зазначимо, що юридична техніка є системою принципів, прийомів, засобів, правил підготовки текстів правових актів, що застосовуються при створенні актів для забезпечення їх досконалості. Важливими елементами юридичної техніки є мова права, офіційно-діловий стиль, юридичні терміни, юридичні конструкції тощо.

Український мовознавець Г. С. Онуфрієнко комплексно проаналізувала лінгвістичні особливості юридичних термінів, схарактеризувала іншомовні дериваційні ресурси в українській юридичній термінології, французькі запозичення та запозичення неслов'янського походження в юридичному термінологічному просторі, дослідила термінологію кримінального та кримінального процесуального права, звернула увагу на проблеми термінології у нормативно-правових актах, проаналізувала синонімію як вияв системності лексики кримінального права, виявила синтагматичні властивості гібридних дериватів у правничій термінології. Зокрема, Г. С. Онуфрієнко зазначає, що «аналіз термінологічного масиву щодо дериватів іншомовної генези засвідчує активність цієї форми динаміки термінології і в масштабах самої мови, і в окремих галузевих термінологіях» [1, с. 65].

У працях дослідниці юридичної термінології А. В. Красницької звертається увага на формування, склад, функціонування юридичної термінології, проаналізовано вимоги, що ставляться до застосування юридичних термінів у нормативно-правових актах, окреслюються недоліки термінології кримінального, цивільного та кримінального процесуального

законодавства, розглядаються латинізми та грецизми у сфері права та психології, досліджуються синонімічні терміни і слова у Кримінальному, Кримінальному процесуальному, Цивільному кодексах України тощо. Цілком слушно дослідниця зазначає: «Якщо правові поняття недостатньо розроблені, неточні, про досконалу й точну термінологію не може бути й мови. Тому невдалий термін у нормативно-правовому акті, недостатньо чітке оформлення законодавчої думки може бути наслідком як невдалого мовного оформлення, так і результатом недостатньо точного, чіткого й ясного відображення юридичного поняття у словесній формі» [2, с. 172].

У працях С. А. Юлдашевої проаналізовано правничу термінологію у законодавчих актах України, розглянуто синонімію у правничому тексті, схарактеризовано логіко-поняттєві відношення у правничій термінології кримінального законодавства, звертається увага на актуальні питання уніфікації та стандартизації юридичних термінів тощо. Так, дослідниця зауважує, що «розвиток права завжди відбувається паралельно з обговоренням формування термінології. Право як регулятор правової поведінки тим ефективніше виконує свою роль, чим правильніше концептуально і лінгвістично виражені його констатації, приписи, дозволи і заборони» [3, с. 389]. Особливості вживання іншомовних термінів у текстах нормативно-правових актів є предметом наукового вивчення Г. О. Ознамець.

Таким чином, і юридичні терміни, і мову права, і юридичну техніку мовознавці та юристи обирають предметом своїх наукових досліджень, що підтверджує стійкий інтерес науковців до активного вивчення цих актуальних питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко Г. Новотвори гібридної мовної природи як маркери продуктивності системи національної деривації в міжкультурній комунікації. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2019. № 1. С. 61–66.
2. Красницька А. В. Юридичні документи : техніка складання, оформлення та редагування. Навч. посіб. 2-е вид., допов. і перероб. Київ : Парламент. вид-во, 2006. 538 с.
3. Юлдашева С. А. Синонімія у сучасному правничому тексті. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. Вип. 7. С. 387–390.

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ Б. ОБАМИ ТА П. ПОРОШЕНКА

Актуальність теми визначається тим, що важливу роль у визначенні іміджу країни відіграє спосіб її презентації політичними лідерами держави. Політичні промови майже завжди є гостро публіцистичними, тому що в них є ствердження якоїсь ідеї, погляду, напрямку, ідеологічної позиції.

Метою дослідження є вивчення та аналіз лексичного аспекту інавгураційних промов Барака Обама та Петра Порошенка.

Характерними рисами політичних промов на лексичному рівні є широке використання професійної політичної термінології та часте вживання книжних слів. Наприклад: *to affirm the promise, a vision, an allegiance, heterogeneous*; *узурпація влади, антикорупційний пакт, фундамент суспільної довіри*. Також можна спостерігати наявність мовних кліше та штампів: *to bear in mind, makes us exceptional, to sum up the above-said*; *на відміну від, настав час змін, хвилина мовчання*.

У політичних промовах часто фігурують фразеологічні стійкі вирази: *to take smth for granted, to go hand in hand*; *поставити жирний хрест, пасти задніх, тримати порох сухим*. Для політичної мови, яка відрізняється високою щільністю інформації, типовим явищем є наявність загальноприйнятих аббревіатур та скорочень: *G8, USA, WMD; ЄС, Кабмін, підприємства ВПК, ОБСЄ*.

У політичних промовах цих діячів часто зустрічається безліч власних назв, що пояснюється їх прагненням привернути увагу не лише до реальній національної політики, а й міжнародної, підкреслюючи належність своєї держави до світової спільноти. Наприклад: *Asia, America, Africa, Middle East, Detroit, Stonewall*; *Львів, Донецьк, Чернігів, Севастополь, Україна, Крим*. Також у політичній мові слід виокремити наявність великої кількості стереотипних зачинів, що може свідчити про шаблонність промов: *it may be argued that, it is worth dwelling on*; *слід докладати зусиль, можна стверджувати, що*.

Таким чином, у політичних промовах Барака Обама та Петра Порошенка використовуються ідентичні (з позиції лінгвістики) лексичні засоби, а саме: професійна політична термінологія, книжні слова, фразеологічні стійкі звороти, загальноприйняті аббревіатури та скорочення, власні назви, стереотипні зачини.

ТИПИ ПОМИЛОК В УСНОМУ МОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

Незважаючи на те, що українська мова набула статусу державної, мовну ситуацію в нашій країні вважають складною. Відзначаючи низьку мовну свідомість, нерозвинене індивідуальне мовлення в більшості сучасних мовців, особливої актуальності набувають проблеми культури української мови в широкому аспекті, що включають і культуру та норми мовлення студентів.

Дослідженням проблеми мовленнєвої культури студентів займалися такі науковці: Л. В. Барановська, Г. М. Кацавець, В. О. Паламар, С. В. Шевчук та інші.

Метою дослідження є аналіз типів помилок в усному мовленні студентів Запорізького регіону.

У результаті спостережень над українським мовленням студентів Запорізького регіону були виявлені основні типи помилок, а саме: фонетичні, лексичні, морфологічні та синтаксичні.

Фонетичні помилки пов'язані з порушенням вимови українських слів (акання, оглушення дзвінких у кінці слова, вимова фрикативного *г* як російського проривного, неправильне наголошування): *аренда* замість *оренда*, *работа* – *робота*, *газета* – *газета*, *но 'вий* – *нов 'ий*.

Лексичні помилки пов'язані з уживанням слів у невласливому їм значенні, із запозиченням ненормативних для української мови лексем, фразеологізмів: *вообще* – *взагалі*, *попадає* – *потрапляє*, *на протязі року* – *протягом (унпродовж) року*, *у той же час* – *саме в той час*, *тоді*.

Морфологічні помилки пов'язані з неправильним утворенням форм слів. Наприклад неправильне відмінювання іменників II відміни чоловічого роду: *першого курса* – *першого курсу*, *написання реферата* – *написання реферату*; неправильне узгодження числівника з іменником: *три студента* – *три студентки*, *два стола* – *два столи*.

Синтаксичні помилки пов'язані з порушенням норм керування: *вжити заходи* – *вжити заходів*, *дякую вас* – *дякую вам*; з порушенням синтаксичних функцій прийменників: *по списку* – *за списком*, *називати по імені* – *називати на ім'я* тощо.

Отже, мовлення студентів Запорізького регіону насичене значною кількістю фонетичних, лексичних, морфологічних та синтаксичних помилок,

викликаних впливом російської мови. Для подолання цих помилок корисною буде робота з різноманітними словниками, редагування та переклад слів з російської мови із визначенням розбіжностей в обох мовах.

УДК 811.161.2'276.6:376-056.264

Воронюк І. О.¹

Олексієнко К. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. УФКС-310 НУ «Запорізька політехніка»

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ У СИСТЕМІ ЛОГОПЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Логопедія – це наука, яка досліджує прояви, причини, механізми, симптоматику, перебіг і структуру порушень мовленнєвої діяльності, розробляє наукові основи їхнього запобігання і подолання засобами спеціального навчання і виховання [1]. Вона є галуззю корекційної педагогіки, однак також тісно пов'язана з іншими науками – психологією, мовознавством, медициною, психофізіологією, психолінгвістикою тощо. Термінологія логопедії, відповідно, є також системою термінів, більшість із яких перебувають на перехрещенні кількох наук, що і привертає увагу мовознавців. Дотепер не було ґрунтовних спроб уніфікувати українську логопедичну термінологію. Мовознавчі праці з логопедії – це окремі публікації. Однією із перших розвідок щодо логопедичних термінів є стаття В. Тищенко, Р. Лалаєвої та Ю. Сурованець (2004 р.). Сьогодні велику роботу в питаннях фіксації, індексації, систематизації логопедичної термінології зроблено І. Іваненко (2008 р., 2009 р.). У цій роботі ставимо за мету означити систему логопедичних термінів, визначити їх групи з точки зору зв'язку з іншими науками.

Окремого словника термінів цієї галузі знань немає. Логопедичні терміни фіксуються здебільшого у загальномовних словниках, словниках термінів із мовознавства, педагогіки, психології тощо, загальнотематичних енциклопедіях, у додатках до галузевих підручників, які і стали об'єктом цього дослідження [2], [3].

У системі термінів логопедії фіксуємо як власне логопедичні (*аграматизм, аграфія, алалія, афазія, вчитель-дефектолог, вчитель-логопед, гаркавість, діти з порушеннями мовлення, дизартрія, дисграфія, дислалія, дислексія, заїкання (заїкуватість, заїкування, затинання), компенсація, корекція, логопед, логопедія, логопедичний масаж, логоритміка, порушення (вади, недоліки, дефекти) мовлення, ринолалія, ротацизм, слухо-німота,*

сурдопедагогіка, тифлопедагогіка), так і міждисциплінарні терміни. Серед останніх виділяємо такі, що спільні з суміжними науками:

1) мовознавством: алофон, артикуляція, граматичні категорії, звук, зв'язне мовлення, лексема (слово), мова, мовлення, морфема, палаталізація, сема, склад, словосполучення, речення, синтаксис, словник, словозміна, словотвір, фонема та ін.;

2) психологією: асоціація, відчуття, мислення, мотивація, особистість, пам'ять, пізнавальна діяльність, психокорекція, психотренінг, сприймання, темперамент, увага, уявлення та ін.;

3) соціологією: безпритульність, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, соціальна реабілітація та ін.;

4) медициною: аглосія, антидепресанти, апраксія, асфіксія, аутизм, афазія, валик Пасавана, вестибулярний апарат, вушна раковина, гіперкінез, гортань, губи, діагноз, діагностика, дизартрія, дитячий церебральний параліч, дихання, затримка психічного розвитку, захворювання, зір, зуби, інфекція, клітина, лікування (терапія), медикаменти, мозок, мозочок, нейролептики, обмін речовин, ортодонція, ортопедія, парез, патологічні рефлексії, релаксанти, симптом, синдром, слух, судоми, тверде / м'яке піднебіння, хвороба, язык.

Тож логопедія, як відносно молода галузь знань і діяльності, послуговується переважно терміноодинацями суміжних наук, адже вона перебуває на межі декількох галузей знань – педагогіки, психології, соціології, медицини, мовознавства. Подальше дослідження логопедичної термінології дасть змогу глибше вивчити мову інших наук, встановити взаємозв'язок логопедичних термінів із ними, а також із загальнонавжаною лексикою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Синьов В. Логопедія / В. Синьов, М. Шеремет, В. Тарасун // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=56154.

2. Логопедія: підручн./ За ред. М. Шеремет. Київ: Слово, 2010. 376 с.

3. Конопляста С. Логопсихологія: навч. пос. / С. Конопляста, Т. Сак, Київ: Знання, 2010. 293 с.

УДК 811.161.2:821 (477)

Воронюк І. О.¹,

Солоділова Л. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. УФКС-310 НУ «Запорізька політехніка»

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В ЇЇ ЛИСТАХ

У сучасному мовознавстві актуальним є вчення про мовну особистість (праці В. Власенко, С. Голик, С. Єрмоленко, Ю. Караулова, Л. Ставицька та ін.). Поняття мовної особистості дає змогу дослідити функціональні особливості мови і мовної діяльності. На характері мовної особистості позначаються суспільні, територіальні, виховні, культурні, національні особливості. За визначенням Ф. Бацевича, кожний носій мови є одночасно носієм культури, тому мовні знаки мають здатність виконувати функцію знаків культури і слугують засобами представлення культурно-національної ментальності носіїв мови [1, с. 252]. З цієї точки зору мовна особистість видатних письменників стає актуальним об'єктом дослідження, зокрема постать Лесі Українки, чия мовотворчість відіграла важливу роль у становленні та розвитку української літературної мови. Метою цієї роботи є розкрити чинники і особливості вираження мовної особистості Лесі Українки, творчість якої стала одним із найвизначніших явищ української культури післяшевченківської доби, зокрема через її епістолярій.

Мовне вираження особистості Лесі Українки яскраво простежується у її епістолярній спадщині. А це понад 750 листів, уміщених у 10, 11, і 12 томах 12-томного видання, адресованих рідним, друзям, літераторам, науковцям, культурним і громадським діячам. Слово «лист» в епістолярній комунікації Лесі Українки має кілька синонімів: *графійка*, «книга», «універсал», *слівце*, *слово*, *стаття*, *діаріуш*, *листице*, *карточка*, *одкрітка*, *закрітка* (у листі до сестри Ольги Косач-Кривинюк 10.01.1902 р.: «Хотіла я тобі написати другого дня після написання «універсалу» до всіх вас [...] Я така рада завжди, коли отримую «графійку» від моєї Лілеї лілейної!» [2, с. 310]). Рідну мову письменниці сприймала як найважливішу ознаку національної ідентичності людини: «ніколи іншою мовою, як тільки своєю, листів не писала і, певне, не писатиму» (лист до Михайла Павлика 22.06.1891) [3, с. 91].

Свої думки, враження, оцінки Леся Українка висловлювала у листах українською літературною мовою, насиченою водночас народними, живомовними елементами – діалектизмами, прислів'ями, приказками, фразеологізмами (з листа до матері 25.06.12.1897 р.: «...читаючи лист Франка, я не могла не подумати: «Прийшла коза до воза». Тим часом я відповіла йому в дуже гречному тоні, без жадних натяків на «козу»...» [3,

с. 413], у листі до сестри Ольги Косач-Кривинюк 23.01.1903 р.: «не треба [...] «передавати куті меду» з роботою» [4, с. 27]. Використання різних форм усної народної творчості робить мову Лесі образною і виразною.

Геніальна Леся Українка, здобуваючи освіту вдома, опанувала до десяти іноземних мов. Деякими з них писала, з деяких – перекладала. І у художніх творах, і у листах письменниці була відкрита до багатьох культур світу. Вкраплення латиною, польською, французькою чи то німецькою увиразнювали її ідіостиль, передавали її настрій та емоції. Тому і її творчість дослідники називають інтелектуальною, характеризують таким означенням, як «мовний європеїзм» (лат.: *«O tempora, o mores!!!»* [3, с. 351]; франц.: *«Laissez faire, laissez passer»* [3, с. 163] («хай буде, як буде»), нім.: *«liebe ferne Freundin»* [2, с. 143], («люба далека приятелько»), італ.: *«A rivederci»* [2, с. 259] («до побачення»).

У листах до О. Маковея 12.11.1893 р. і 28.01.1894 р. бачимо розмірковування Лесі Українки щодо питання літературної мови, про яку вона говорить, що *«мусить витворитись з усіх діалектів, без жадного насильства, сварки й колотнечі»* [3, с. 209]. Згадуючи розрив між українським усним і писемним мовленням, писала про його причини: *«якби у нашої мови були такі права в Росії, які є в Галичині, то я твердо вірю, що й ми не zostалися б позаду»* [3, с. 180]. А описуючи в листі матері 3.04.1908 р. мовну ситуацію на півдні України, де вона лікувалася, письменниці гостро, із болем констатувала: *«Мені добре трапилось, що маю дуже добру служанку, дівчину з Малої Перещепини [...]. Вона вже звикла, що з нами можна говорити по-простому, і вже не мучить мені вух тим „новорусским жаргоном“, що панує в нашому дворі. Наші хазяї полтавці і вся двірня з України, але мова така, що аж жаль слухати (хоча хазяйка передплатниця „Рідного краю“ і величає себе малоросіяною), вже досить того, що кухарку Горпину звать Грушею...»* [4, с. 235].

Отже, листи Лесі Українки – це величезна скарбниця українського слова і народного духу. Мовотворчість Лесі Українки в її епістолярії – це зразок інтелігентного, європейського мовомислення початку ХХ ст. Пізнання мовної особистості письменниці через традиційну тріаду світоглядного, культурологічного й особистісного компонентів є невичерпним і відкриває нові обрії для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф. Бацевич. Київ: Академія, 2004. 344 с.
2. Леся Українка. Зібрання творів: у 12 тт. – Т.11. Листи (1898-1902) / Українка Леся. Київ: Наукова думка, 1978. 478 с.

3. Леся Українка. Зібрання творів: у 12 тт. – Т.10. Листи (1876-1897) / Українка Леся. Київ: Наукова думка, 1978. 542 с.

4. Леся Українка. Зібрання творів: у 12 тт. – Т.12. Листи (1903-1913) / Українка Леся. Київ: Наукова думка, 1979. 696 с.

УДК 811.161.2: 821 (477)

Воронюк І. О.¹

Садікова С. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. УФКС-310 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФЕМІНІТИВІВ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ І НАУКОВОМУ СТИЛЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Фемінітиви, за твердженням лінгвістів, не є новим явищем в українській мові. Їх зафіксовано у словниках, художній літературі, вони активно використовуються в засобах масової інформації та усному мовленні. Однак сьогодні, з посиленням демократизаційних процесів, зокрема ролі жінок у суспільстві, з потреби дистанціювання від чужомовних дискурсів, активізується вивчення гендерної культури, набуває ще більшої актуальності дослідження тих змін, що відображаються і в мові, адже вона активно реагує на суспільні зміни. Різні гендерні аспекти мови досліджували В. Горпинич, І. Ковалик, С. Лагдан, І. Ладика, О. Малахова, Н. Собецька, Л. Ставицька, Л. Таран, О. Тараненко, Н. Шеховцова та ін. Метою цього дослідження є з'ясувати особливості вживання найменувань осіб жіночої статі в офіційно-діловому та науковому стилях. Ця проблема є актуальною, адже нова редакція українського правопису 2019 року тільки подає суфікси, за допомогою яких можна утворити подібні назви, не вказує на стилі мовлення, у яких фемінітиви доречні, не пропонує і варіантів жіночих назв посад чи професій.

Наприклад, в офіційних документах, розміщених на сайті Міністерства освіти і науки України за 2020-2021 рр., – законах, наказах, листах, протоколах фемінітиви відсутні. У них фіксуємо: *генеральний директор директорату науки та інновацій Юлія Безвершенко, генеральний директор директорату професійної освіти Ірина Шумик, заступник міністра Віра Рогова, заступник міністра Любомира Мандзій, заступник міністра Світлана Даниленко, секретар Громадської ради при МОН України Віра Іванчук, т.в.о. державного секретаря Світлана Криштоф та ін.* А от у публіцистичний, розмовний та художній стилі проф. О. Пономарів не радить переносити риси офіційно-ділового стилю, де підкреслюється не стать, а посада чи службова роль, бо тоді такі конструкції суперечитимуть нормам літературної мови (у них слід вживати: *журналістка, викладачка, кореспондентка* тощо). Загалом можна констатувати і певні лексичні лакуни в найменуваннях жіночих професій, наприклад, відсутні відповідники жіночого роду у всіх складних назвах посад, звань (*головний*

бухгалтер, віце-прем'єр, старший викладач, статист-дослідник, змінний майстер). Однак у документах ця проблема знімається шляхом узгодження в жіночому роді дієслова з прізвищем жінки, яка обіймає цю посаду (*директор Тетяна Іваненко оголосила, декан Валентина Мироненко рекомендувала*).

Окремі випадки вживання фемінітивів фіксуємо в науковому стилі. Зокрема традиційно у формі жіночого роду вживаються найменування загального характеру (*перекладачка, авторка, дослідниця*). Усе частіше чуємо у науковому та офіційно-діловому стилях фемінітиви *професорка, завідувачка кафедри, кандидатка наук, вчена* тощо.

Отже, у наш час спостерігаємо активізацію фемінітивотворення, вироблення їх словотвірних типів, особливо у професійній сфері, адже науковий та офіційно-діловий стилі є найбільш суворими щодо використання фемінітивів. У них іменники на означення фаху, посади, звання слід уживати в чоловічому роді. Однак наявність розрізнення граматичних родів у таких назвах дає змогу розкрити думку більш точно, а також наближає до загальноєвропейської мовної традиції.

УДК 811.161.2:81'271

Миронюк Л. В.¹

Лівік М. О.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Т-310 НУ «Запорізька політехніка»

ДІЄСЛІВНІ ІНТЕРФЕРЕМИ В УСНОМУ МОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ БІЛІНГВІВ

Негативним аспектом мовної взаємодії є наявність у мовленні інтерферем. Проблему порушення мовних норм вивчали В. Виноградов, Н. Бабич, Н. Ботвіна, М. Волошак, В. Мамушин, Т. Мішеніна, Н. Непійвода, О. Пономарів, Л. Покровський, О. Черемська, О. Шинкаренко та інші. Мета цієї роботи – з'ясувати специфіку дієслівних інтерферем, які можна спостерігати в усному мовленні школярів села Шевченкове Пологівського району Запорізької області.

Відтак, дієслівні інтерфедеми (*провіряли, успів, работал, добавити, об'ясняють, зможе, поступати*) відповідають словотвірній моделі, за якою творяться інші слова української мови. Зокрема, інтерфедема провіряли поєднує елементи українського слова перевіряли й російського *проверяли*. У лексемах *успів, работал*, спостерігаємо граматичне пристосування слів *успів* та *работав* до вимог українського мовлення через заміну афікса (рос. -л / укр. -в), а в слові *успів* – ще й чергування голосних у відкритому/закритому складах відповідно до українських фонетичних норм. Інтерфедема *добавити* утворена додаванням до основи російської лексеми флексії українського

інфінітива. Процес гібридизації одиниць лексичної системи української мови відбувається через змішування префіксів споріднених мов: інтерферема *об'ясняють* утворена поєднанням рос. объясняют + укр. пояснюють, тобто російськомовний префікс об- деформує українську лексему, що продовжує перебувати в парадигмі української мови за рахунок використання питомої української флексії. Інтерфедеми репрезентовані двома словоформами є наслідком схрещення словотвірних елементів, зокрема *сможже* (рос. сможет і укр. зможе), *поступати* (рос. поступать + укр. вступати). Дієслівні інтерфедеми відмінні структурними і фонетичними особливостями є продуктивними в мовленні білінгвів, наприклад: *не опрeдiлився* – замість *не визначився*, *пойду* – *замість піду*, *общаємось* – *замість спілкуємось* тощо.

Отже, дієслівні інтерфедеми, що трапляються в мовленні школярів села Шевченкове Пологівського району Запорізької області, зазнають впливу адаптації до фонетичних та граматичних норм сучасної української мови. Відтак, вони не стають фактом мови й функціонують як паралельні до наявних форм слів.

УДК 37.03:81'24

Миронюк Л. В.¹

Кутняк Я. Є.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Т-310 НУ «Запорізька політехніка»

ОСНОВНІ ОЗНАКИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ЛОГІСТА В ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Важливою складовою загальної культури людини є мова. Проблема культури професійного мовлення привертала увагу багатьох науковців, серед яких можемо виокремити дослідження мовленнєвої культури педагогів (М. Берегова, І. Голубовська, І. Кардаш, К. Климова), фармацевтів (Є. Трегуб), державних службовців (О. Козієвська, І. Костюк, З. Кудрявцева, О. Приходько) та ін. Однак питання культури мовлення фахівців з логістики ще не було предметом вивчення. Мета нашої роботи – проаналізувати основні ознаки культури мовлення, яких має дотримуватись логіст у професійній комунікації.

Культура мовлення базується на основних принципах, серед яких мовознавець А. Коваль, виокремлювала такі: правильність мовлення – дотримання мовних норм (орфографічних, орфоепічних, лексичних, морфологічних, стилістичних, пунктуаційних); точність мовлення – відповідність висловлення задуму; логічність мовлення – послідовність викладення думок, доречність мовлення – коректність та доцільність

вживання термінів, фраз; чистота мовлення – передбачає відсутність позалітературних елементів (діалектизмів, просторічних слів, жаргонізмів, вульгаризмів, суржикових слів, слів-паразитів тощо).

Логіст у професійному спілкуванні апіорі має дотримуватися комунікативної культури мовлення. Їх порушення можна простежити на прикладі вживання сталих виразів. Зокрема, замість слів із конкретним значенням одержати й отримати мовці вживають абстрактні лексеми дістати, набути, здобути: не отримати освіту, а *здобути освіту*; не отримати досвід, а *набути досвіду*, не отримати виправдання, а *дістати виправдання* тощо. У мовленні логіста трапляється неправильне вживання применникових конструкцій: замовлення по постачанню замість *замовлення на постачання*, фахівець по транспортній логістиці замість *фахівець з транспортної логістики*, комітет по цінах замість *комітет з цін*, передача робіт по зберіганню замість *передача робіт зі зберігання*, прийшов по справі замість *прийшов у справі* з тощо. Важливим для професійного мовлення є уміння обрати правильну форму слова, наприклад: іменники чоловічого роду II відміни мають варіантні закінчення давального відмінка однини: -ові (-еві, -сві) / -у (-ю). Відтак, мовець має змогу уникати нанизування слів з однаковими закінченнями: *написати листа логістові, допомогти співробітникові, зателефонувати покупцеві*. Точність як комунікативна ознака залежить від глибини знань, ерудиції, словникового запасу фахівця. Професійне мовлення логіста передбачає знання фахових термінів, слів іншомовного походження, синонімів, омонімів, паронімів тощо. Через неточність їх вживання в мовленні логіста трапляються помилки, наприклад: засмічування зайвими іншомовними словами (замість *збут*, *організація збуту* – маркетинг (анг.), *вкладання (капіталу)* – інвестиції (лат.), *керівник* – менеджер (анг.)); не правильне вживання паронімів (*драфт* (розпорядження про виплату грошової суми) – *крафт* (виробництво невеликої кількості продукту за власними рецептами), *гривня* (грошова одиниця України) – *гривна* (металева шийна прикраса у вигляді обруча) тощо).

Отже, у професійній комунікації логіст має дотримуватися загальноновизнаних основних принципів культури мовлення (правильність мовлення, точність мовлення, логічність мовлення, доречність мовлення, чистота мовлення). Для цього насамперед треба засвоїти норми чинного «Українського правопису», дотримуватись правильного вживання фахової термінології, виробити стійкі навички мовленнєвого самоконтролю та самоаналізу, навчитися слухати себе та інших з погляду нормативності.

УДК 811.161.2.

Бондарчук К. С.¹

Бугайцова Ю. О.²

¹ доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-110 НУ «Запорізька політехніка»

КЛИЧНИЙ ВІДМІНОК ЯК ЕЛЕМЕНТ МОВЛЕННЕВОГО ЕТИКЕТУ УКРАЇНЦІВ

Історія кличного відмінка в українській мові не раз зазнавала змін. У період 30-90-х рр. минулого століття були спроби максимально наблизити українську мову до російської, а кличний відмінок підкреслював унікальність нашої мови, її особливості. Він є одним із засобів милозвучності, елементом мовленнєвого етикету українців. На той час кличний відмінок називають кличною формою, хоч форма звертання, яка виражалася за допомогою відповідних закінчень, остаточно не зникла. Але й до сьогодні не завжди правильно вживаються форми звертання на кшталт російської мови, тобто в називному відмінку. Великий внесок у вивчення особливостей кличного відмінка в українській мові зробили О. Потебня, Л. Булаховський, І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко та ін. Мета нашої роботи – визначити функції та особливості вживання кличного відмінка у звертаннях, зокрема словосполучень, у порівняльному аспекті.

Кличний відмінок наявний в українській мові з давніх часів. Доказом цього слугують фольклорні тексти (колядки, щедрівки, веснянки, замовляння, пісні тощо), у яких звертання вжито саме у формі кличного відмінка. Наприклад: *Добрий вечір тобі, Пане господарю*, *Радуйся (щедрівка)*; *А мій любий господарю*, *Слухай, слухай, благодарю* (колядка); *Ой не ходи, Грицю*, та й на вечорниці (нар. пісня).

Кличний відмінок виконує функцію адресата дії, зазвичай спонукаючи особу до спілкування або сприйняття інформації. Крім цього, він виконує такі функції: встановлення контакту, тобто налагодження подальшого спілкування; ідентифікаційну – дає можливість урахувати стать, вік, статус адресата (*пане, пані, колего, пане ректоре, пані вчителько*); кваліфікаційну, тобто використання кличного відмінка свідчить про рівень освіти адресанта, його культуру мовлення; синтаксичну (особливість у тому, що звертання не є членом речення). Під час використання кличного відмінка слід ураховувати категорії роду, числа, відміни та групи іменників. Іменники у формі множини збігаються в називному та кличному відмінках, за винятком *пани*, що має варіант *панове*. Так само для іменників середнього роду у формі однини кличний і називний відмінки збігаються. Форми кличного відмінка іменників чоловічого та жіночого роду треба розглядати з урахуванням того, до якої відміни та групи вони належать. Для іменників жіночого роду притаманні такі закінчення: **-о** (І відміна, тверда група): *Олено, Ганно, Ольго*; -

е, -є (м'яка та мішана групи, I та III відміни): *Любове, земле, Насте, Маріє*); **-ю** (іменники м'якої групи I відміни зі значенням пестливості): *матусю, бабусю*.

Для іменників чоловічого роду властиві такі закінчення: **-о** (тверда група, I відміна): *Миколо, Саво*; **-е** (II відміна, тверда та мішана, інколи м'яка групи): *Артеме, Богдане, стороже, зброяре, хлопче*); **-у** (деякі іменники твердої груп II відміни): *батьку, сину, полковнику, слухачу*); **-ю** (іменники м'якої групи II відміни): *Андрію, Василю, лікарю*. Треба зважати також на різні варіанти імен, які існують у мові, зокрема повне (офіційне) ім'я та його скорочений (розмовний) пестливо-зменшений варіант: *Ольго – Олю, Андрію – Андрійку, Маріє – Марійко, Анастасіє – Насте – Настуню*. Слід враховувати й існування однотипних чоловічих та жіночих імен: *Євгене – Євгеніє, Ярославe – Ярославо, Валентине – Валентино*. На сьогодні кличний відмінок зазнає певних змін, що стосується, перш за все, звертань, які складаються з двох слів. У 4-ому виданні Українського правопису (1993 р.) існують такі правила:

- ім'я та по батькові – обидва слова в кличному відмінку: *Сергію Івановичу, Марино Петрівно*;

- загальна назва – у кличному відмінку, ім'я – в називному або кличному: *брате Іване (брате Іван), сестро Ніно (сестро Ніна)*;

- загальна назва – у кличному відмінку, а прізвище – в називному відмінку: *пане Ковальчук, бухгалтере Субота*;

- дві загальні назви: перша – в кличному, друга – в називному або кличному відмінках: *пане капітане (капітан), колего інженере (інженер)*.

В останньому варіанті Українського правопису (2019 р.) звертання, що складаються із загальної назви та імені або відмінюваного прізвища чи імені, а також із двох загальних назв уживаються лише у формі кличного відмінка: *пане Василю, полковнику Василенку, пане ректоре*. Точаться суперечки з приводу кличного відмінка імен Ігор та Ілля – *Ігорю* чи *Ігоре, Ілле* чи *Ілле*, хоч на сьогодні нормативними є форми *Ігорю* та *Ілле*.

Отже, мова не стоїть на місці, вона перебуває у стані змін, що стосується, зокрема, й функціонування в українській мові кличного відмінка, повертаючи наше мовлення до його питомих джерел.

СПЕЦИФІЧНІ МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПОРІВНЯНО З РОСІЙСЬКОЮ

Кожна слов'янська мова має схожі риси з іншими спорідненими мовами, а також спільні лише з кількома чи навіть з однією з них. Українська мова, як і будь-яка інша, має свою історію походження і формування звукової, граматичної та лексичної систем. Її унікальні особливості проаналізовано у працях багатьох науковців (А. Кримського, Є. Тимченка, Ю. Шевельова, Л. Булаховського, А. Жовтобрюха та ін.), першим з яких був О. Потебня. Мета нашого дослідження – визначити специфічні морфологічні особливості української мови порівняно з російською мовою на прикладі різних частин мови.

Українська морфологія досліджена у працях О. Потебні, І. Кучеренка, І. Вихованця, І. Городенської та ін. В одних рисах вона схожа на російську, в інших відрізняється від неї низкою яскравих специфічних явищ, зокрема у словозміні іменників, творенні різних форм числівників, прикметників, прислівників. До них належать, зокрема, такі особливості:

- Збережено питоме закінчення множини **-и** в називному відмінку: *брати, тендери, професори*.

- Існує розрізнення закінчень **-у (-ю)/ -а (-я)** в родовому відмінку однини іменників чоловічого роду (*народу, обрію, засобу / присудка, підмета, предмета*).

- Давнє закінчення **-ові** у формі давального відмінка однини (*президентові, козакові*), яке властиве також формам місцевого відмінка (*на козакові, при президентові*).

- Залишками двоїни є форми орудного відмінка: *очима, дверима, плечима*.

- Наявність кличного відмінка: *брате, сину, мамо*.

- Словотвірні суфікси іменників **-інь, -ощі, -енко**: *далечінь, солодощі, поштаренко*.

- Має стягнуті форми прикметників і порядкових числівників: *стара, цікаве, перша*.

- Властиві пестливі форми збірних числівників: *двійко, трійко, троєчко*.

- У прикметниках на позначення вияву ознаки поруч зі словами *надто, занадто* вживаються префікси **за-, над-**: *завеликий, задовгий, надважливий*. Це характерно і для прислівників: *забагато, замало, надважливо*.

- Специфічні українські префікси **най-, якнай-, щонай-** при творенні ступенів порівняння прикметників і прислівників: *найвужчий, якнайкраще, щонайгірше*.

- Специфічні форми прислівників: з часткою **-не-** (*де-не-де, коли-не-коли*); прислівники часу з префіксами (*влітку, восени, взимку, вранці*); складні прислівники (*голіруч, ліворуч, водночас*); пестливі форми (*поволеньки, тепереньки*).

Отже, українській мові властиві специфічні морфологічні форми різних частин мови, зокрема відмінкові закінчення іменників, особливості ступенювання прикметників та прислівників, стягнуті форми прикметників і порядкових числівників, пестливі форми числівників, словотвірні особливості творення прислівників тощо.

УДК 808.2:81'271.14(477)

Бондарчук К. С.¹

Коваль Ю. О.²

¹ доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-520 НУ «Запорізька політехніка»

МОВНІ ПОМИЛКИ В НАУКОВИХ ТЕКСТАХ В УМОВАХ ДВОМОВНОСТІ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Питання мовної відповідності наукових текстів українському правопису досліджується багатьма науковцями (Л. Полюга, Я. Гумницький М. Кукляк, О. Лозинський, Б. Рицар та ін.), результатом чого стали словники з різних галузей знань, пропозиції щодо стандартизації термінології, обґрунтування надання переваги тим чи іншим лексемам. Аналізуючи деякі наукові тексти, можна визначити їх основні мовні хиби: засмічення мови безпідставними запозиченнями, найчастіше з російської та англійської мов; уживання спеціальної та загальної лексики з порушенням питомої семантики; порушення таких граматичних норм, як категорія роду, уживання прийменників, дісприкметників тощо. Особливо часто мовні невідповідності зустрічаються в різноманітних статтях, методичних розробках, навіть у словниках, виданих на території Півдня України. Мета нашої роботи – проаналізувати найбільш частотні порушення літературних мовних норм у наукових текстах, зокрема у вживанні термінів, явищі псевдосинонімії, в особливостях уживання дісприкметників та прийменників, не властивих українській мові.

У наукових текстах виявлено не властиві українській мові терміни-активні дісприкметники, запозичені не безпосередньо з оригіналу, а через російську мову, як-от: *запам'ятовуючий, записуючий пристрій* (з рос.

запоминающее устройство, записывающее устройство), хоч за допомогою елементів українського словотвору виправданими є утворені терміни-іменники *запам'ятовувач, записувач*. Кальками з російської мови є назви професій (*робочий, служачий*), на позначення яких в українській мові вживаються форми іменників *робітник, службовець* (в рос. – прикметники *рабочий, служащий*). Замість слова *науковий* уживають лексему *вчений* у сполуках *вчений секретар, вчена рада*, так само як *вчене звання* поруч із правильно вжитим словосполученням *науковий ступінь*. Недоречно функціонує слово *співробітники*, що означає *співпрацювати*, замість якого слід уживати *наукові працівники* або просто *науковці*, бо вони можуть і не співпрацювати одне з одним.

Під впливом російської мови в українській термінології з'явилося явище псевдосинонімії, тобто помилки у вживанні українських термінів, що стосуються різних понять, а в російській мові мають один відповідник. Наприклад, доволі часто неправильно вживають *постійний* (тривалий) і *сталій* (незмінний) (рос. *постоянный*); *скінченний* (що має границю) плутають з *кінцевим* (що стосується кінця) (рос. *конечный*), а *нескінченний* (що не має границі або кінця) – з *безмежним* та *необмеженим* (що немає межі) (рос. *бесконечный*). Часто не розрізняють *оточення* (найближчі сусіди) та *довкілля* (навколишнє середовище) (рос. *окружение*). Щодо стилістики сучасної української мови, то варто звернути увагу на вживання таких конструкцій, як *уявляє собою, являє собою, представляє собою*, які є невдалою калькою з російської мови, хоч нормативним є використання слова *становить*. Варто уникати й таких словосполучень, як *таким чином, не в однаковій мірі, знаходиться, робота основана* тощо замість *зокрема, отже, неоднаково, робота базується (ґрунтується)* та ін.

Цілковито неправильно вживаються прийменники *по-* та *при-*: документація *по застосуванню* (треба *щодо застосування*); *при температурі (за температурі), при використанні (під час використання)*. Часто не розуміють семантичної різниці між словами *маю, мушу*; повсякчасно вживають *необхідний* у значенні *конче потрібний*; не завжди доречно вживаються слова *оскільки, оскільки* тощо.

Отже, наукові тексти часто рясніють мовними неpravностями, що є наслідком впливу російської мови на українську в умовах їх функціонування на Півдні України. Особливо часто вживаними є термінологічні кальки з російської мови. Не розрізняються семантичні відтінки лексем, що призводить до явища псевдосинонімії; не завжди доречними є прийменники та сполучники, не властиві українській мові. Це спонукає до очищення наукової мови, відновлення та повернення органічних для української мови словотвірних типів і доречного використання розмаїття фахових термінів.

УДК 81'44(477)

Бондарчук К. С.¹

Горбатих А. О.²

¹ доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. МТЕ-120 НУ «Запорізька політехніка»

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ РОЗМАЇТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА

Тарас Григорович Шевченко по праву вважається творцем української літературної мови як основи нової української культури, що базується на народній основі. Завдяки його таланту українська мова увійшла до кола слов'янських літературних мов, що обґрунтовували вчені І. Срезневський, М. Максимович та ін. Як зазначав І. Франко, «ся маленька книжечка («Кобзар» 1840 р.) відразу відкрила немов новий світ поезії, вибухла, мов джерело чистої холодної води, заясніла невідомою досі в українським письменстві ясністю, простотою і поетичною грацією вислову». Мова поета на перший погляд вражає своєю простотою й народністю. Але ця простота має глибинний сенс, адже вона досягнута проникненням у поетичну свідомість народу. Мета нашої роботи – визначити та класифікувати лексико-семантичні групи слів та їх стилістичну роль у творчості Т. Г. Шевченка.

Заслуга Т. Г. Шевченка перед українською культурою полягає насамперед у тому, що він надав літературній мові внутрішньої естетичної впорядкованості, збагативши народнорозмовну мову органічним введенням у неї лексем з інших джерел, віддаливши мову літератури від побутової мови. Важливе місце в його творчості посідають фольклорні мотиви, що ґрунтуються на використовуваному поетом етнографічному матеріалі. Дослідники відзначають, що поет досконало знав особливості українських обрядів, зокрема весільного, тому не випадково використовував слова на позначення етнографічних атрибутів українського весілля: старости, рушники, хустина, молоді, бояри, святий хліб обмінений, дружки тощо. Лексеми на позначення понять рослинного і тваринного світу часто мають символічне значення, усталене в народному світосприйнятті. Символом людської сили виступає дуб; символи природи – вітер, море; символом дівочої краси – калина, бо вона червона; символом волі – птах, пташина; символом ласки і подружньої вірності – голуб і горлиця; символом плинності людської долі – річка; символом самотності, безпритульності – зозуля; символом дівочої волі – вінок, а чоловічої – орел, сокіл; символом щасливого кохання дівчини з парубком – єднання зорі й місяця, а нещастя і смерті – ворон. Важливою складовою частиною шевченківського лексикону є абстрактна загальнокультурна лексика, зокрема термінологія. Терміни, як

правило, вжиті не в ролі однозначних елементів термінологічних систем, а значною мірою детермінізовані. Значне місце термінологічна лексика посідає в епістолярії Т. Шевченка. Оскільки він був митцем, то в його листах найширше подана термінологія і номенклатура, пов'язана з живописом і гравіюванням: альбом, алебастр, фарба (і краска), олія, сепія, аркуш, барельєф (і барельєфік), статуетка, картина, портрет, карандаш, цизорик, пензель (і кисть) та ін. Інші термінологічні системи наявні в листах не так виразно. Серед них варто відзначити групу назв різних наук (астрономія, етнографія, математика, навігація, географія, історія), медичні терміни (ревматизм, цинга, холера). Має місце також абстрактна лексика на позначення сфери почуттів, волевиявлення, соціальних стосунків. Абстрактні слова, наявні в листах Т. Шевченка, можна поділити на чотири групи: а) загальнонародні слова на позначення почуттів і душевних станів: безталання, щирість, ласка, дяка, лихо, нудьга, радість, віра, надія, воля, неволя тощо; б) лексеми на позначення навколишньої природи: байрак, барвінок, бездна, будяк, болиголов, бугай, бур'ян, а також людського побуту: барило, баркан, бебех, вареник, верша тощо; в) запозичення зі старослов'янської мови: благодать, помишленіє, благословеніє; г) терміни-запозичення із західноєвропейських мов, серед яких – конфесійна лексика (автодафе, догмат, кардинал, неофіт); військова (армія, гвардія, цитадель); культурологічна (вальс, гімн, драма, елегія, інтродукція, епопея); суспільно-політична (барон, герольд, маркіз, плебей, сенат) та ін. Мова Т. Шевченка ще за його життя стала об'єктом лексикографічного опрацювання. Серед джерел укладеного 1842 р. «Словаря малоросійського, или юго-восточнорусского языка» (словник побачив світ лише в 1966 р.) його автор П. Білецький-Носенко називає і Шевченків «Кобзар». Мова поета лексикографічно впорядкована також у праці «Словник мови Т. Г. Шевченка» (1964 р.). Отже, Т. Г. Шевченко збагатив українську мову, не лише надавши літературного звучання розмовно-побутовій лексиці, а й увів книжні лексеми, серед яких важливе місце належить термінології з різних галузей знань, зокрема, а також запозиченій абстрактній лексиці.

СЕКЦІЯ «ФІЛОСОФІЯ»

УДК 159. 938. 3; 378

Арсентьєва Г.О.¹

¹ канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

ЕМПАТИЧНА ВЗАЄМОДІЯ, ЗА К. РОДЖЕРСОМ

Слово “емпатія” походить від грецького “*patho*”, що означає глибоке, сильне, чутливе почуття (відчуття), близьке до страждання. Префікс “*em*” означає спрямований (скерований) усередину. Емпатію вивчали такі авторитетні дослідники, як К. Роджерс, К. Рудестам, Є. Мелибруда, Г. Андреева, Г. Перепечина та інші. Вони однотайні в тому, що емпатія проявляється, насамперед, у спілкуванні.

Єдиного визначення даного поняття у наукових розвідках немає. Розглянемо, як саме визначається емпатія у К. Роджерса. Передусім, вона набуває самого якісного сенсу у взаємній емпатії, як взаємному осмисленні внутрішнього життя іншої людини, як вид чуттєвого пізнання одним одного. Термінологічним витоком емпатії було поняття “симпатія”, і впродовж довгого часу ці слова вживалися в науці як синоніми, однак поступово синонімію було ліквідовано. Емпатія є складнішим поняттям за симпатію. Аналіз досліджень робить очевидним висновок, що диференціація емпатії як процес відбувається із врахуванням того, який із трьох компонентів у ній переважає: когнітивний, емоційний чи поведінковий. Перевага когнітивного компоненту у відображенні стану іншої людини характерна для адекватного розуміння іншої особистості. Домінування емоційного компоненту в емпатії свідчить про емоційний відгук однієї особистості на переживання іншої. У поведінковій емпатії суб’єкт не тільки розуміє емоційний стан іншої особи, але й надає їй активну підтримку.

К. Роджерс визначає емпатію як провідний комунікативний компонент та інтерпретує його як глибоке і безпомилкове сприйняття внутрішнього світу іншої людини, його прихованих емоцій і смислових відтінків, емоційне співзвуччя з його переживаннями, використання всієї глибини розуміння цієї людини не у своїх, а в її інтересах. К. Роджерс підкреслює, що акт емпатії може відбутися тільки тоді, коли співрозмовник відчуває, що його розуміють, бачать, чують. Це спонтанний інтерес до іншого, який сприяє подальшому емоційному та інтуїтивному відображенню партнера. У раціональному компоненті емпатії відсутня логіка або мотивація інтересу до іншого, партнер привертає увагу власною буттєвістю. Емоційний канал емпатії фіксує здібність суб’єкта емпатії емоційно резонувати з навколишніми – співпереживати, брати співучасть тощо. Емоційна чуйність у цьому випадку стає засобом «входження» в енергетичне поле партнера. Інтуїтивний канал емпатії свідчить про здібність суб’єкта бачити поведінку

партнерів, діяти в умовах дефіциту вихідної інформації про них, спираючись лише на досвід, який є у підсвідомості.

К. Роджерс вважав емпатію основоположною установкою терапевта в терапевтичних відносинах і ключовою умовою зміни особистості клієнта. Завдяки його впливу емпатія була визнана більшістю терапевтичних шкіл в якості основоположної навички терапевта, необхідної для створення терапевтичного клімату. Емпатія стала обговорюватися в контексті психотерапії, а слідом за цим навіть у сфері реальної людської практики, сімейного життя, популярної культури, про неї говорили і продовжують говорити в сучасних школах. К. Роджерс визначав емпатію як «спосіб існування з іншою людиною ... Це означає увійти у внутрішній світ іншого і бути в ньому як вдома. Це означає бути сенситивним до змін чуттєвих значень, безперервно відбуваються в іншій людині. Це означає тимчасове проживання життя іншого, просування в ній обережно, тонко, без судження про те, що інший усвідомлює.

К. Роджерс підкреслював, що розуміння клієнта повинно бути позбавлене упередженості, стереотипності. Воно дуже важливо для психологічного благополуччя людини. У загальному випадку саме по собі переживання стану, коли ти зрозумілий іншим, значно сприяє зростанню особистості. Іноді навіть намір зрозуміти може «вилікувати». Особливо це вірно, на його думку, для психотичних особистостей. Усвідомлення того, що хтось намагається зрозуміти химерні, сплутані, неясні висловлювання хворого, заохочує його більше виражати себе, допомагає зрозуміти, що він важливий для іншого. Емпатія – це найсильніший аспект діяльності психотерапевта, так як вона звільняє, вона підтверджує, вона повертає навіть найбільш переляканого клієнта в людський рід.

З точки зору гуманістичної психології, саме слухання з розумінням лікує, а не пояснення, інтерпретація, як, наприклад, в психоаналізі. Цю головну ідею гуманістичної психології повторює інтерсуб'єктивний підхід у вітчизняній соціальній психології: поняття діалогу як, передусім, слухання одним одного. Навіть не зважаючи на те, психотерапевт ти чи клієнт психотерапевта.

УДК 378:37.03:37.012.1

Бондаренко О.В.¹

¹ д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

XXI століття робить грандіозні виклики суспільствам, державам і культурам у цілому, та способам підготовки людини до життя, що здійснюється насамперед засобами освіти, зокрема. Світ, яким він став з

кінця XX ст., важко охопити єдиним поглядом, передбачити головні вектори розвитку, запропонувати відповідні освітньо-культурні інновації.

Гуманітарні цінності є сутнісною ознакою соціальності, людяності, цивілізованості. Без них людство просто не може існувати, й завжди повертається до гуманітарних пріоритетів як до основи свого буття. Освіта постає тут специфічним соціально-економічним інститутом.

Якщо трохи зануритися в історію – філософія освіти, як напрям філософських досліджень, виокремилась в Україні, як й в Європі у цілому, з другої половини XIX ст., це роботи П. Куліша, К. Ушинського, Ю. Бачинського й ін. Успішно розвивались такі дослідження протягом й перших десятиліть XX ст., наприклад, публікація у 1918 р. праці Софії Русової «Дещо з філософії виховання». Проте вже у 1920-ті рр. на шляху розробки проблематики філософії освіти в Україні стають загрози, пов'язані з хибним піднесенням в СРСР марксизму як «пролетарської науки», – марксизм, радянська ідеологія та дилетантство «зцілювачів світу» (М. Шелер) стали причиною того, що в Україні за радянських часів вивчення проблем філософії освіти було перервано. Дослідження проблем філософії освіти в Україні відновилися тільки з другої половини 90-х рр. XX ст., з набуттям Україною державної незалежності.

Філософія освіти в Україні розуміється як концептуальне підґрунтя організації підготовки спеціалістів у системі загальної і фахової освіти України та як навчальна дисципліна, що викладається у закладах вищої освіти. На жаль, незважаючи на це, вважається, що Україна сьогодні досить суттєво відстає від багатьох розвинених країн світу у розробці й впровадженні філософії освіти на різних рівнях формування та реалізації стратегічних державних програм розбудови національної системи освіти.

Дати вичерпну характеристику сучасних тенденцій розвитку освіти дуже складно, через неоднорідність і багатофакторність розвитку світового співтовариства на початку XXI ст. На XI Всесвітньому конгресі з порівняльної педагогіки «Нові виклики, нові парадигми: освіта на шляху у XXI ст.» (Південна Корея, 2001 р.) була акцентована увага на чотирьох базових характеристиках глобальних процесів у світі, які необхідно враховувати при розбудові сучасної системи освіти: 1) сучасний світ є цілісною соціально-політичною системою, й проблеми в одній країні неминуче призводять до змін в інших країнах; 2) використання сучасних інформаційних технологій дає можливість людям різних країн приєднатись до одних і тих самих культурних цінностей; 3) змінюються уявлення людини про простір, який ніби зменшується; сучасні засоби комунікації дозволяють спілкуватись і працювати на відстані; тому в усіх галузях життєдіяльності суспільства зростає питома вага міжнародного співробітництва; створюються реальні передумови для формування єдиного економічного, інформаційного,

освітнього простору; 4) зменшується роль держави у житті суспільства, політична і економічна влада все частіше переходить до транснаціональних корпорацій, які починають впливати на траєкторію і характер соціальних, культурних і освітніх процесів у різних країнах та регіонах.

Ці риси сучасного суспільного розвитку суттєво впливають на світовий освітній простір і спричиняють неоднозначні процеси. З одного боку, світова спільнота визнає вирішальну роль освіти у розвитку кожної особистості впродовж життя й у розв'язання проблем гуманізації сучасного суспільства у цілому. На всіх рівнях функціонування освіти – у побудові освітньої політики, організації процесу навчання, виробленні методичних підходів тощо – враховується сучасна реальність: академічна мобільність, розквіт ідеї безперервної освіти тощо. З іншого боку, стрімкими темпами проходять інтернаціоналізація й інтеграція світового освітнього простору, експансія нововведень, нерідко ігноруючи освітні і культурні традиції певних країн й місцеві соціокультурні умови, посилюючи формування регіональних тенденцій у сфері освіти.

В умовах зазначених змін і викликів поняття освіченої людини набуває нового змісту. Освіченим є не той, хто багато знає, а той, хто має здатність співвідносити те, що знає й уміє, зі своїми планами, ситуацією на ринку робочих місць, суспільними змінами. Для цього треба мати специфічну техніку рефлексії й аналізу, які забезпечують власну орієнтацію та навігацію у соціальному світі, уявлення про його устрій, кордони, можливості. А сама система освіти має організовуватися так, щоб протягом всього життя людина могла будувати свою персональну унікальну освітню траєкторію. Сучасна філософія освіти України повинна виробити відповідні цьому ідеалу освіченості освітні методи та підходи, а також відповідні технології процесу отримання знань, гнучко реагуючи на всі процеси, що відбуваються в Україні та у світі.

УДК:614.2-005

Бондаревич І.М.¹

¹ канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПЕРСПЕКТИВА ДОСЛІДЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ЗДОРОВ'Я

Уявлення про здоров'я, які існують у сучасних людей, набагато в меншому ступені ніж поняття «здоров'я», але теж є предметом наукових досліджень. Ці дослідження дають можливість виявити точки росту ефективності управління здоров'ям і змістом поняття «здоров'я». Так в дослідженнях соціологічного та психологічного аспектів здоров'я дуже часто акцентуються моменти практичного керування станом здоров'я, які певним

чином, спираються на уявлення про здоров'я. Г.С. Нікіфорова [1] класифікує уявлення про здоров'я за рівнями: когнітивний, емоційний, поведінковий. До першого (когнітивного рівня) дослідниця відносить «уявлення про здоров'я і хвороби, про норми психічні і соматичні, різнобарвні моделі віри в лікування і профілактику, контроль за обставинами життя, установки, цінності, атрибуції, психотерапевтичні міфи, сприйняття ризику і вразливості, про самооцінку здоров'я» [1, с.39]. Емоційний рівень уявлень про здоров'я – це «формування диференційованих узагальнених знань про себе в процесі діяльності і спілкування з оточуючими». Поведінковий рівень формується «в процесі активної діяльності суб'єкта, яка спрямована на збереження і підтримку свого здоров'я». На рахунок останнього, деякі дослідники використовують термін «здоров'єзберігаюча поведінка».

В лоні феноменології здоров'я виокремлені такі рівні здоров'я як безпечний, межовий (донозологічна форма) і рівень становлення патологічного процесу [2]. Що фактично є відповідником уявленням буденної свідомості про міцне здоров'я, послаблений імунітет і хворобливість.

Уявлення про здоров'я класифікуються дослідниками за принципом чіткості, а не предметними полями. Причому більш чіткі уявлення відбиваються в поведінці людини, менш чіткі – знаходяться на декларативному рівні. Характерною особливістю уявлень про здоров'я є, з одного боку – їх колективне походження, а з іншого – їх відкритість для індивідуальної творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Психология здоровья: учебник для вузов / под ред. Г.С. Никифорова. СПб.: Питер, 2006. – 607 с.
2. Апанасенко, Г. Л. Избранные статьи о здоровье / Г.Л. Апанасенко. – Киев : Здоров'я, 2005. – 48 с.

УДК 177.82

Дівочкіна Н.М.¹

¹ канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

В 2020 році з початком пандемії та введенням карантинних обмежень дуже гостро постало питання використання он-лайн сервісів у освітніх процесах шкільної та університетської освіти.

Процес навчання дуже складно було організувати за допомогою комп'ютера – це той випадок, коли комп'ютер виступає в ролі «вчителя».

Навчання полягає в наступному, кожен етап засвоєння навчального матеріалу контролюється. Суть процесу такого навчання може будуватися по-різному: комп'ютер може запропонувати текст для читання, вправи, завдання, а також питання для відповідей. Комп'ютерне моделювання дозволяє спростити роботу студента, а також заощадити його час, завдяки виконанню складних, наприклад креслярських робіт або важко здійснених експериментів. Отже, процес вашого навчання будується на тому, що за допомогою комп'ютера студент збирає інформацію, приймає рішення і вивчає результати, до яких вас можуть привести.

До позитивних властивостей впровадження комп'ютера в освіту можна віднести посилення інтелекту студента за рахунок залучення його в рішення більш складних завдань, розвиток логічного і оперативного мислення, підвищення самооцінки студента, його впевненість в здатності вирішувати складні професійні завдання. Все це призводить до формування позитивних особистісних рис, таких, наприклад, як ділова спрямованість, точність, акуратність, впевненість в собі, які переносяться і в інші області життєдіяльності.

До негативних наслідків процесу комп'ютеризації слід віднести зниження інтелектуальних здібностей студента при спрощення вирішення завдань за допомогою комп'ютера, інформаційна культура педагогів, готовність викладачів до застосування інформаційних технологій у навчанні; технічне оснащення вузів.

Першим інформаційним технологічним об'єктом, який стрімко увійшов в освітній процес є смартфон та комп'ютер, але для повноцінного залучення у навчальний процес потрібен Інтернет.

Інтернет стрімко поширюється по всьому світу, міцно втілюючись в освітній процес. Завдяки Інтернету, студенти та викладачі отримують доступ до найбільших архівів знань світу (он-лайн бібліотек), супутникових метеостанцій і тисячам інших дослідницьких і освітніх джерел та закладів. Інтернет здатний забезпечити можливість дистанційного навчання, заснованого на запиті. Викладачі можуть працювати в мережі не тільки зі студентами, а й співпрацювати зі своїми партнерами по всій земній кулі. Інтернет є тією інфраструктурою, яка необхідна всім навчальним закладам.

Можливості Інтернету в освіті дозволяють зробити процес навчання більш доступним і швидким для будь-якого користувача мережі. На кожному етапі навчання можливості інтернету дають різний результат залежно від поставленої мети користувача. Створюються такі умови для студента, при яких він, незалежно від географічного місця положення, матеріального рівня, рівня освіти може отримати необхідні йому знання в необхідному обсязі і широті.

УДК 7.038.6

Коваль В.М.¹

¹ старш. викл. кафедри філософії НУ «Запорізька політехніка»

ПРЕМОДЕРН ТА РЕВОЛЮЦІЯ МОДЕРНУ

Якщо раніше сам термін «модерн» визначався як особливий стиль в мистецтві, то в філософських суперечках на Заході поняття «модерн» (німецький термін "die Moderne" і англійський "modernity"), закріпилося як сукупне позначення історичної епохи нового і новітнього часу - з характерними для неї особливостями соціального розвитку, культури, мистецтва, філософії.

Немає спільної думки, коли почалася і закінчилася епоха модерну, так деякі автори зводять її початок до пізньої античності, коли християни називали себе *moderni* - на відміну від язичників, які іменувалися *antiqui*. Відповідно час «модерну» розуміється як християнська ера.

Тлумачення терміну «ера модерну» зустрічається вже у А. Тойнбі. Епоха постмодерну, згідно Тойнбі, починається після 1875 р. Іноді початком епохи модерну вважають «століття Просвітництва», а кінець її пов'язують з сьогодишнім днем, коли, як вважається, ми тільки вступаємо або, може бути, вже вступили в постмодерністську еру.

За Хабермасом, саме «Гегель – перший філософ, який розвинув ясне розуміння сучасного; тому ми повинні повернутися саме до Гегеля, якщо хочемо зрозуміти внутрішнє ставлення, що зв'язує сучасність і раціональність, ставлення, яке аж до Макса Вебера здавалося само собою зрозумілим і яке сьогодні ставиться під сумнів».

У сучасній французькій філософії авторами концепту «Новий час» називають Кондорсе и Конта, головного рисою вважається безперервна модернізація, прагнення до нового, до швидких змін – на протигагу традиціоналістських епох з їх повільним історичним розвитком.

У центрі сучасної західної філософії суперечка про поняття «модерну» триває більше двох десятиліть.

Підсумовуємо ті характеристики, які зустрічаються все частіше. Говорячи про модернізацію, часто говорять також про індустріалізацію, як сутність модерну. Модернізація, з одного боку, втілюється в наростаючій диференціації діяльності, в небаченому різноманітному поділу праці, функцій, соціальних ролей.

Модернізація, з іншого боку, пов'язана з необхідністю безпрецедентної координації, концентрації, інтеграції, що диференціюється у діяльності. В єдиній системі з цими принципами дії, існує і розвивається інструментальна

раціональність, тобто вміння перетворити процедури і методи людського розуму в максимально точні інструменти пізнання і перетворення навколишнього світу і самої людини. Інституційної диференціації відповідає диференціація інтелектуальна: пізнавальна сфера професіоналізується, дробиться. Відбувається взаємообособлення тих сфер, які раніше існували в єдності. Найголовніше відокремлення - секуляризація знання, його відділення від релігії і теології. Дослідне знання відділяється від філософії. Взаємообособляються «ціннісні сфери» науки, права, моралі та мистецтва.

Для модерну характерний культ науки, знання і практики, віра в науково-технічний і соціальний прогрес (ця віра в цілому зберігалася незважаючи на те, що поряд з прогресивізмом в новий час існував і антипрогресивізм, історичний песимізм). Раціональність, звернена в сторону природного світу, розумілася як панування і контроль людини і людства над природою. Подібний спосіб в соціальній сфері, мова може йти про раціональність, швидше спрямованої на пануванні, та застосуванні влади, контроль над суспільством та індивідуумами, ніж на їх самостійності. Тому, як вважають критики модерну, раціональність епохи модерну можна назвати панівною і контролююче раціональністю, яка найчастіше не має нічого спільного з раціональністю розуміння і взаєморозуміння (людей), дбайливого ставлення до природи й людини.

Вважається, що в епоху модерну на чільне місце було поставлено «тотальний міф прогресу», а похідними від нього стали численні соціальні міфи і утопії. «Модернізм», стверджують деякі автори, розглядав себе як «кінцеву станцію історії». Звідси засилля в епоху модерну утопічних проєктів, масова віра в обіцянки і ілюзії. Розплатою за «тотальні» прогресистські ілюзії виявляється небачений ризик - загроза саме тотального знищення людства, земної цивілізації.

Такі загальні характеристики епохи модерну, які одночасно стосуються і філософії, бо сучасні критики модерну висловлюють досить обґрунтовану думку, що філософія нового часу, та й філософія XIX – XX ст. зіграли вирішальну роль у формуванні та формулюванні проєкту модерну. Правда, ідеї модерну зароджувалися, циркулювали в життєвому світі, в гущі повсякденного буття, знаходили своє втілення в політиці, праві, релігії, літературі, мистецтві. Однак саме філософія звела їх в загальну картину.

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В філософії туризму, безумовно, є власна історико-філософська традиція. Це насамперед стосується періоду, коли туризм набув самостійного значення як специфічна галузь індустрії, система організації подорожей, інститут гостинності, що, у свою чергу, уможливило появу перших наукових узагальнень такого феномена, як туризм. Репрезентуючи туризм як духовне і соціокультурне явище, як своєрідну проекцію багатогранного буття людини, вираження її суспільної та духовної сутності, філософія здатна виконувати методологічну функцію щодо інших наук про туризм, збагачуюсь у своєму світоглядному змісті їхніми науковими доробками. В філософії туризму, насамперед, на сьогодні існує у якості методологічного фундаменту цього важливого соціального явища (як різновиду соціального життя) онтологія туризму. Тобто, дякуючи філософським методам, законам, категоріям і поняттям онтологія туризму демонструється як постійна (цілодобова) соціальна і особиста практика суб'єктів туристичної діяльності, їх типове буття рамках процесів туристичних подорожей і захоплюючих мандрівництва.

В цьому контексті, туризм, в першу чергу, – це економічна категорія. Вона є такою галуззю людської діяльності, яка в економіці стає пріоритетною. Туризм – це є то, що приносить людям і державі суттєвий прибуток. Таким чином, туризм є джерелом економічного зростання будь-якої країни, оскільки у цій сфері циркулюють досить великі фінансові потоки, що виникають на основі зростання значення форм дозвілля людини і є її добровільним власним прагненням до використання людинотворчої спрямованості туризму. Крім того, туристська діяльність людини та її наслідки детермінують вирішення таких важливих соціальних завдань, зокрема повноцінне відтворення людини як біосоціальної істоти, яка не може довго перебувати в умовах монотонності і рутинності, а потребує нових емоційно-чуттєвих вражень, вивчення накопиченого іншими позитивного досвіду облаштування повсякденного життя і збагачення сталих особистих і соціальних форм соціального розвитку. Філософія туризму у контексті актуалізації філософських аспектів туристичної діяльності трактує поняття туризму як важливу життєву справу особистості або «людське підприємництво». Засобами туризму людина демонструє притаманну їй можливість «іншого» способу свого існування в рамках розвитку суспільних і виробничих відносин.

Але, з іншого боку, розширення туристської діяльності і насиченість технологічними винаходами втім аж ніяк не позбавляє туризм його

антропологічного змісту. Філософія туризму - це, насамперед, філософське розуміння людини, яка перебуває в «обіймах» чи «полоні» туристських подій. Тобто, туризм виявляє своє антропологічне значення. Втім туризм – це лише один із проявів діяльності людини. Тобто мова йде про людину як про особистість. Така особистість, за нашим переконанням, утворює епіцентр філософських рефлексій туризму.

СЕКЦІЯ «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОГО ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ»

УДК 130.31

Беляєва Д.С.¹

Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. ГФ-310 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

МОЇСТИ І КОНФУЦІАНЦІ ЩОДО СПІЛЬНОГО І ВІДМІННОГО У ТЯНЬ І ПІДНЕБЕСНОЇ

Чим би не було «Небо» у «наймудріших» стародавнього Китаю, в ньому вони побачили важелі управління людським суспільством, зв'язавши воєдино три «скарби» (сань цай): «Небо», «Землю» і «Людину», ставши ван 王 «верховними правителями» Піднебесної.

Грубо кажучи, існувало дві точки зору: 1. Людина не повинна забувати про створені всесвітом правила, адже «зло не приходить самотійно» (конфуціанство: «виступаючи проти чеснот, люди створюють смуту»; 2. «Держава буде процвітати, якщо буде прислухатися до волі народу; держава загине, якщо буде прислухатися до духу» (моїзм).

Конфуціанський варіант «порятунку» Піднебесної не влаштовував багатьох мислителів і політичних діячів того часу. Але першим, хто створив альтернативне вчення, був Мо-цзи. Мо-цзи був дуже полюбляв посперечатися, і, вочевидь, сперечався він майстерно, оскільки був відомий не як хто-небудь, а як професійний дипломат.

Вчення моїстів з'явилося в ході гострої ідейної боротьби з конфуціанством.

Моїсти, перш за все, визначають стандарти, критерії правильності теорій державного управління. Ці критерії називають «трьома гномонами» або «трьома зразками / законами». Перевірка за цими трьома критеріями відбувається за таким принципом: Бог є, тому що 1) так стверджує Біблія (свідство авторитетного джерела), 2) тому що багато людей мали досвід взаємовідносин із божественним (емпіричне свідчення людей) і 3) оскільки така віра існує на користь зміцнення моралі і суспільства (аргумент корисності).

Етика моїстів - морально те, що має хороші наслідки і утилітаризм (ці моральні наслідки - суть користь більшості). Основна відмінність від конфуціанства - в тому, що «борг» моїсти розуміють саме як користь. У конфуціанстві «борг» розуміється в протиставленні «користі».

Прихильники себелюбства жодної волосинки не вирвуть заради блага Піднебесної». Прихильників школи Конфуція, зводяться до «тяготіння

займати себе сторонніми справами». Оскільки ситуацію змінити неможливо, то до чого ж в турботах і тривогах «постійно засмучувати і хвилювати своє серце і обтяжувати себе незліченними справами.

«Егоїзм» - це особливий «китайський егоїзм», він дуже пом'якшений порівняно з його європейськими аналогами через сам характер китайської культури, яка тяжіла до колективного, а не індивідуального. Суть вчення моїстів не в тому, що «все заради мене, я роблю що хочу, і інші мені не сміють наказувати. Його можна було б точніше охарактеризувати як «індивідуалізм». Як привести Піднебесну в порядок? Просто почати приносити користь собі самому, вигодовувати своє життя і залишити іншим робити те ж саме!

Той, хто вигодовує власне життя, не прагне до багатства, слави, розпусти і т. д., і він же не прагне панувати в Піднебесній і не прагне використовувати її, тобто виснажувати її ресурси, людей і життя. Він бере тільки необхідне, залишок - для інших. І раз він не закінчений «егоїст», а просто «індивідуаліст», він відмовляється від землі і влади, якщо це шкодить його життю і життю інших.

Що впливає з янгістської доктрини правильного державного управління? Знаменита янгістська максима: «Тільки тому, хто не дбає про Піднебесну, можна довірити владу над нею». Що це означає? Це означає, що в ідеалі держава, чиновництво (Гуань 官) не потрібно, бо ідеал «чиновника» - це відлюдник.

Так і хто ж у кому розчарувався? Першими, хто «спростили» вчення Конфуція, - це моїсти, що «розум» потрібен для того, щоб знайти правильний «Шлях».

УДК 130.31

Галушка Н.М.¹

Арсентьєва Г.О.²

¹ студ. гр. ГФ-310 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

ВЧЕННЯ МО-ЦЗИ ПРО ЗАГАЛЬНУ ЛЮБОВ

Моїзм – це філософське вчення, яке проповідувало загальну любов як невід'ємну умову подолання суперечностей між людьми. Ядром моїстського вчення було зібрання й дотримання десяти основних доктрин, відповідних назв 10 доктрин основного тексту «Мо-цзи». Вони були розділені на такі п'ять пар, як :

1. *Сприяння гідним і висунення умілих.* Метою існування держави є встановлення твердого порядку шляхом приведення суспільства до єдиної

моралі – моралі загальної любові з такими її проявами, як старанність і альтруїзм (при зайвих силах допомоги іншим, при надмірному багатстві прагнення розділити його з іншими, при вченості прагнення вчити інших). Призначення здійснюються за компетенцією та моральним заслугам, не враховуючи соціальний статус і знатність кандидатів на посаду. Держава управляється централізованим бюрократичним апаратом на чолі з добродішним монархом і ієрархією, *призначаючи їм гідних чиновників*.

2. *Рівна до всіх любов і засудження нападів*. Основою соціального порядку є «жень» - гуманність, в рамках якої люди повинні піклуватися один про одного і про всіх інших людей, сім'ях і громадах; проте родинні та дружні відносини засновані на прагненні до вигоди і користі. Також, найбільшим порушенням принципу взаємної гуманності є війна. Мо-цзи був проти загарбницьких воїн, оскільки вона суперечить інтересам нації, породжує пандемії, голод, збиває ритм життя і розвиток суспільства.

3. *Загальна любов не виключала застосовувати силу* для захисту бідних людей і країн, я вважаю, що тим самим вони суперечили своєму головному принципу і були учасниками різних битв, пояснюючи тим, що вони захищали малозабезпечену державу від анексії. Мета держави - принести максимальну користь, максимальному більшості населення людей. Цьому суперечить військова агресія, крадіжки, грабежі та вбивства: вони несуть шкоду людям в ім'я егоїстичного благополуччя і не приносять користі для Неба, духів і суспільства в цілому.

4. *Воля Неба і духоведення*. Небо наділене мудрістю і почуттям моралі, тому і у Піднебесній треба співвідносити об'єктивні стандарти добродішної і моральної поведінки людей із загальною любов'ю. Небо винагороджує тих, хто підкоряється його волі і карає тих, хто її ігнорує; це ще один стимул для людей бути одночасно і гуманними, і праведними. Люди самі повинні домагатися кращого життя. Для цього необхідно працювати в поті чола і не прагнути розкоші, необхідно добре виконувати свою справу, тоді їжі та одягу буде вдосталь.

5. *Засудження музики та фаталізму*. Гуманна людина засуджує музику і інші ознаки розкоші правителів і високопоставлених чиновників, оскільки вони поглинають ресурси, які можна направити на використання до простих людей. Фаталізм суперечить жень (гуманності), оскільки заважає прагненню до суспільного багатства, розмноженню народу і громадському порядку, - а це ті три блага, які гуманна людина бажає для суспільства.

Мо-Цзи виходив з того, що людина стурбована тільки тим, щоб отримати задоволення і уникнути страждань, від цього місця тривоги і страху. Мо-Цзи сказав: «Яку живлять загальну або окрему (індивідуальну) любов люди Піднебесної які ненавидять людей? Відповідь: неодмінно індивідуальну любов. Таким чином, прихильники окремої любові в

результаті породжують велике зло в Піднебесній. Тому слід відкинути окрему любов...». Тобто, розділити любов; корисливу вигоду замінити всезагальною любов'ю і взаємною вигодою – це і є гуманна людина, щоб служити на благо Китаю і знищити зло в ньому.

Однак, у моїстів духів, ворогів і розбійників любити не можна, або любити окремою любов'ю. Моїсти також звужують межі граничного застосування «любові до кожного». Хоча любов повинна бути до всіх і кожного, і однакова, моїсти критикували конфуціанську ідею допомоги розбитим і відступаючим ворогам та противників школи. Моїсти обґрунтовували це так: «розбійник - людина, але любити розбійника - не означає любити людину; не любити розбійника не значить-не любити людину; вбити розбійника - не означає вбити людину ». З духами так само: « дух людини - не людина, дух старшого брата - старший брат».

На мою думку, 10 доктрин Мо-цзи суперечить один одній, в одній доктрині вони проти війни й вбивств, в іншій на захист пригнічених можна застосовувати силу до ворогів, не тільки держави, але й філософської школи. Я вважаю, якщо є доктрина про всезагальну любов, то вона повинна мати любов до кожної людини, не розділяти населення на «гідних» та «негідних», інакше - це не всезагальна, а індивідуальна любов.

УДК 159. 938. 3; 378

Гончаренко Д.В.¹

Арсентьева Г. О.²

¹ студ. гр. Е-410МА НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОТРЕНІНГ: ТРЕНІНГОВІ ГРУПИ

Власне Т-групи (тренінгові групи) беруть свій початок в заняттях лабораторним тренінгом під керівництвом Курта Левіна та його колег ще у 1933 році. Левін розробляє свою теорію поля - життєвого простору, під яким він розуміє сукупність співіснуючих і взаємопов'язаних факторів, що визначають поведінку індивіда в даний час.. Ця сукупність факторів охоплює і особистість, і її психологічне оточення, створюючи єдине психологічне поле. У 1939 році в статті «Експерименти в соціальному просторі» Левін вперше вживає термін «групова динаміка», який дуже скоро стає загальноживаним. У 1945 році в США створюється Центр по вивченню групової динаміки, де працюють фахівці в галузі суспільних наук, включаючи Левіна, творця теорії групової динаміки. У 1946 році робота в майстерні міжгрупових відносин нашоюхує її організаторів на думку про можливість нового методу групового навчання і одночасно дослідження

групової динаміки. Вже в 1947 році в США створюється Національна лабораторія тренінгу, існуюча і понині.

По суті, саме Т-групи стали попередницями більшості видів психологічної роботи з групами, які об'єднуються у нас поняттям (соціально-психологічний тренінг). Термін (Т-група) за кордоном відносять в даний час до широкого спектру груп, цілі яких не завжди схожі. До них можна зарахувати і тренінг керівників, що має на меті підвищення ефективності їх діяльності, і навчання учасників міжособистісному поведінки, і формування взаємовідносин в групі, і індивідуальний розвиток в групах сенситивності і т.д.

Шейн і Бейніс (1965) відзначають, що цілі лабораторного тренінгу зазвичай містять такі аспекти: 1. Розвиток самопізнання за рахунок зниження бар'єрів психологічного захисту і усунення нещирості на особистісному рівні; 2. Розуміння умов, що ускладнюють або полегшують функціонування групи (таких, як розмір групи і членство); 3. Розуміння міжособистісних відносин в групі для більш ефективної взаємодії з іншими; 4. Оволодіння вміннями діагностики індивідуальних, групових і організаційних проблем наприклад, вирішення конфліктних ситуацій в групі і зміцнення групової згуртованості.

За загальним стилем проведення занять тренер може дотримуватися однієї з трьох основних стратегій: вільний, тематичне та програмне ведення групи.

Вільне ведення. Групі з самого початку надана свобода для вибору проблем і способу їх вирішення. Тренер першим не пропонує учасникам ні цілей, ні засобів їх досягнення. І те й інше виникає в ході роботи самої групи. При використанні такого стилю проведення занять тренер виявляється чимось на зразок консультанта, до якого звертаються в міру необхідності. Виникає таке враження, ніби все марнують час, а робота групи не зрушується з мертвої точки. Але настає перелом, і все різко змінюється. Якщо загальна ідея і спрямованість психотехнічних занять досить ясні, то можна не тільки видозмінювати пропоновані в книзі вправи, а й сміливо вигадувати нові увагу, проявлену тренером в першій фазі роботи, його щирий інтерес до думки спортсменів, вміння погодитися з їх розумінням, відсунувши на час в сторону своє "єдине вірне", починають приносити результати. Досягнуте взаєморозуміння і довіру, розтоплюючи почуття учасників і глибоко включаючи їх в роботу, перетворює перебудову і розвиток психічних здібностей в реальну можливість.

Тематичне ведення. Тренер пропонує певну тему для роботи. Вона може бути обрана з основних тем цієї книги (наприклад, "Увага"), або взята з тих завдань, які в даний момент стоять перед командою або спортсменом (наприклад, "Уміння відпочивати"), або породжена якимись іншими

обставинами (наприклад, "Як швидко і добре робити уроки" для школярів). Ведучий, запропонувавши тему, починає її обговорення, направляючи його таким чином, щоб рано чи пізно воно вийшло на рівень практичних експериментів. При цьому він повинен не тільки добре підготуватися до даного заняття, але і вільно орієнтуватися в різних техніках і вправах, а при необхідності - вміти винаходити нові.

Програмне ведення. Це найбільш певний і жорсткий стиль проведення занять. Тренер пропонує спортсменам виконати ту чи іншу вправу, пояснюючи його значення. До занять, що проводяться за певною програмою, можна заздалегідь підготуватися, запланувавши курс і навіть розрахувавши час на кожну вправу. Важлива позитивна риса цього стилю ведення "- почуття визначеності, що виникає і у ведучого, і в учасників. Всім ясно, які цілі переслідуються, практично не викликають сумніву і засоби їх досягнення. Ніколи не виникають болісні, заповнені напруженим міркуванням паузи, характерні для вільного ведення. Але слабкою стороною даного стилю є низька активність учасників, блокада їх ініціативи, невисока вірогідність свіжих знахідок.

УДК 159. 938. 3; 378

Дряпак О.А.¹

Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. Е-310м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

РОЗУМІННЯ ЧЕРЕЗ «Я», ЗА К. РОДЖЕРСОМ

Люди повинні навчитися усвідомлювати і цінувати кожен момент свого буття, знаходячи у ньому щось прекрасне і важливе. Лише тоді життя розкриється в своєму дійсному значенні і лише в цьому випадку можна говорити про повноцінне функціонування особистості.

Згідно теорії К.Роджерса, основною рушійною силою функціонування особистості є тенденція до самоактуалізації, тобто потреба людини реалізувати свої природні потенційні можливості. Цій темі присвячена робота К.Роджерса «Клієнтцентрований (людино центрований) підхід в психотерапії». В цій роботі К.Роджерс розробив цілу низку психологічних категорій, які згодом увійшли у категоріальний рядок гуманістичної психології, і не тільки.

Поле досвіду – те, що потенційно доступне свідомості, частина внутрішнього світу, що сприймається.

Отже, вагоме значення має те, що усвідомлюється, бо людина сприймає зовнішню реальність через свій внутрішній світ, через своє поле досвіду, що може обмежувати її сприйняття реальності.

«Самість» – це цілісність, що містить тілесний і символічний, духовний досвід. У такий спосіб «самість» – це система внутрішніх відносин, феноменологічно пов'язаних із зовнішнім світом і даних людині в її «Я». «Я»-реальне – система уявлень про самого себе, що формується на основі досвіду спілкування людини з іншими та їхньої поведінки стосовно неї і змінюється відповідно до ситуацій, що виникають перед нею, і її власних дій щодо них. «Я»-ідеальне – уявлення про себе як про ідеал, такий, яким би хотілося стати внаслідок реалізації своїх можливостей. Психологічне зростання є динамічним. Йому можуть перешкоджати умовні цінності, що являють собою заперечення, навмисне ігнорування, запобігання деяких аспектів «самості» заради одержання нагороди для себе. *Емпатія* – особливе ставлення психолога до клієнта, при якому останній сприймається і трактується не через призму інструментальних концепцій, а безпосередньо через позитивне особисте ставлення і прийняття феноменів логічного світу клієнта. *Турбота* – традиційний термін екзистенціалізму – в концепції К. Роджерса має виражений відтінок безумовного прийняття клієнта таким, яким він є, причому саме співчутливого прийняття з вираженою готовністю відгукнутися на актуальний стан клієнта і з перспективою бачення особистісного потенціалу клієнта. Конгруентність відбиває такі істотні ознаки поведінки психолога: відповідність між почуттями і змістом висловлювань; безпосередність поведінки; не відстороненість; інструментальність концепцій; щирість і перебування таким, яким психолог є в повсякденному житті. *Психологічний клімат* – одне з ключових понять, бо воно концентрує в собі відносини, професійні (особистісні) вміння, властивості і розглядається як головна умова позитивного зростання особистості в психокорекції.

Головний професійний обов'язок психолога – створити відповідний психологічний клімат, у якому студент сам би відмовився від захисних механізмів. При цьому найважче – бути справжньою людиною в спілкуванні зі студентом, виявляти повагу, турботу, прийняття і розуміння студента.

УДК 130.31

Кулігіна А.В.¹

Арсентьєва Г.О.²

¹ студ. гр. ГФ-210 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

СПІВВІДНОШЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ І БЕЗДІЯЛЬНОСТІ В ФІЛОСОФІЇ У-ВЕЙ

У-вей - це особлива категорія даосизму, яка має на увазі невтручання в природний хід речей. Згідно Лао-Цзи, якщо хто-небудь прагне панувати миром і маніпулює ним, того буде спіткати невдача. Якщо хто хоче привласнити його, втратить його. У цьому є вся суть філософії у-вей.

Такі погляди заздалегідь суперечать західної філософії успіху, яка закликає бути активним, діяти наперекір всьому, завойовувати світ і завжди бажати більшого. Однак, як ми знаємо, цей підхід часто стає причиною депресії і стресів, в той час як у-вей допомагає подолати складний життєвий період.

У-вей не варто плутати з неробством. Дотримуватися філософії у-вей не означає, що треба бездіяльно спостерігати за життям і критикувати інших людей. У-вей - це натхненний стан людини, яка наповнена життєвою енергією і присвячує свої дії тільки вищій меті. Ця людина не витрачає енергію на дрібниці і діє, лише коли для цього настає найкращий час. І тоді весь світ підтримує його.

Щоб правильно застосувати у-вей, потрібно, перш за все, усвідомити себе частиною всесвіту. Потрібно відчуті тісний зв'язок і єдність з усім сущим. Тільки так можна знайти внутрішню свободу і припинити жити в боротьбі з навколишнім світом.

У-вей (кит., букв. – не-діяння, відсутність [цілеспрямованої] діяльності) - термін китайської філософії, особливо даосизму. Складається з ієрогліфів «у» («відсутність / небуття»), що виконує роль опитивної заперечення, і «вей» («діяння, звершення, здійснення»), що означає цілеспрямований процес діяльності по досягненню конкретного стану. Згідно прямої дефініції «Мо-цзи»), «вей - це прагнення до бажаного на основі вичерпного знання. Даоси, проголосивши відмова від свавільного визначення мети й висміявши віру в вичерпне знання, висловили в негативному понятті «у-вей» принцип невтручання в природний порядок речей і хід подій ні з етичних (конфуціанство), ні з прагматичних (легізм) позицій. У-вей передбачає, проте, специфічну (органічну і спонтанну) активність у вигляді «здійснення не-діяння» «заняття справою не-діяння», чому властива універсальна результативність, бо така сутність «постійно недіючого , але все здійснючого дао, і так само повинно проявлятися де.

Варто зауважити, що у даосів цей принцип отримав два різних тлумачення: одне близьке до легістського - недіяння в сенсі прагнення до високої якості управління, полегшення управління, інше - абсолютне недіяння, відсутність бажання брати участь в життєвих зіткненнях.

Існує спірна точка зору про те, що даоси запозичили поняття у-вей у легістів. Але швидше за все, поняття у-вей було введено в ужиток і розвивалося паралельно і легістами, і даосами. При цьому ранні даоси були більш схильні до тлумачення у-вей в сенсі абсолютного відчуження, що цілком відповідало епосу ранніх пустельників, «практиків» протодаосізма з їх граничними формами відчуження. Можливо і те, що пізніше тлумачення принципу у-вей даосами набуло і інші відтінки, близькі до легістських. Звичайно, і в даоських трактатах є фрази про зразкове правління тощо, але,

тим не менш, соціальний практично-політичний сенс поняття у-вей в даоській філософії і пізніше в релігійному даосизмі не мав нічого спільного з легістськими вимогами централізованого бюрократичного правління. Навпаки, даоський принцип недіяння вів до відмови від централізовано-бюрократичних держав на користь замкнутих громад з натуральним господарством.

Відаючи перевагу безперестанку бездіяльності, збита з пантелику і помиляється людина, тим самим виключає себе з кругообігу життя. Даосизм розглядає життя як цикл розвитку в русі, колесо, обертання якого несе постійні зміни і для якого потрібна енергія. Той, хто освоює бездіяльність, захищає відсутність руху, змін і енергії. І, викинута на узбіччя життя, бездіяльна людина не може очікувати, що її філософія принесе їй яку-небудь користь. Навпаки, вона може очікувати лише труднощів і невдач. Нерухома вода стає стоячою. Застій крові викликає гангрену. Неохайне тварина нездорово.

Дао розглядає обидві сторони будь-якого явища, щоб дізнатися його справжнє значення і сферу застосування. Такий розгляд протилежностей є однією з найважливіших теорій, що впливають з принципу Ін-Ян. Природне коло вимагає, щоб протилежності взаємодіяли для рівноваги і гармонії: день і ніч, життя і смерть, літо і зима. Це чергування, зване принципом єдності протилежностей, можна застосувати, щоб дізнатися, як по-справжньому використовувати не-діяння.

УДК 159. 938. 3; 378

Левенкова О.І.¹¹

Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. Е-910м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

КОНФОРМІЗМ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Після ознайомлення з темами психології, я зацікавилась актуальною та дуже сучасною темою когнітивної психології. Вивчивши тему детальніше, мене зацікавила актуальна тема нашого сьогодення, така як «Конформізм». Кожного дня я спілкуюсь з різними людьми та помітила таку тенденцію, що у наш час інформаційних технологій, коли життя показане на загальний огляд, все частіше люди втрачають свою індивідуальність, залежать від чужої думки, здійснюють вчинки, які прийняті оточуючими.

«Конформізм - дотримання того, що прийнято оточуючими або владою, установка (бажання і звичка) бути як всі. Як все - думати, говорити, одягатися, жити... Всі носять джинси - і я буду, у всіх вдома плакати з

улюбленими музичними групами - і у мене такі повинні бути. Конформна поведінка - угодовська, бездумна поведінка за принципом «Я згоден. Я як всі!». Конформіст - людина, для якої характерні конформізм або конформність. Якщо конформізм стає визначальною рисою, говорять о конформному типі особистості.

Конформізм буває зовнішнім і внутрішнім, пасивним і активним, усвідомленим і бездумним. Зовнішній конформізм - коли людина підпорядковується для виду, щоб не конфліктувати з оточуючими або владою, при цьому внутрішньо залишається при своїх поглядах і думці. Внутрішній - коли людина дійсно змінює свої погляди і внутрішню позицію.

На рівні здорового глузду конформізму часто протиставляється нонконформізм, протестна реакція на життя «як у всіх», проте між конформістом і нонконформістом є те, що їх об'єднує: обоє мислять не самостійно. Конформіст - як все. Нонконформіст - як все, тільки навпаки, навиворіт, під знаком «ні». Конформізм, як і нонконформізм, частіше зустрічаються у людей з низьким рівнем соціально-психологічного розвитку. Чим вище особистісний розвиток людини, тим рідше йому притаманний як конформізм, так і нонконформізм. Більш характерно для такої людини вільне самовизначення. І конформізм, і нонконформізм є елементами незрілого, дитячого (підліткового) поведінки. Більш доросле, зріле поведінка - це поведінка вільно самовизначається особистості. А ще більш доросле - любов і турбота, коли людина свою свободу використовує не для того, щоб щось не робити, а для того, щоб робити те, що вважає гідним, в ім'я того, що йому дорого.

Мегаліс диктує людині певну стратегію конформістського поведінки, що проявляється, наприклад, в обачності, обережності, поступливості, невтручання, а також в дефіциті соціальної відповідальності. Передумовою «процвітання» конформістської ціннісної орієнтації урбанізаційного типу стала повна анонімність «соціального агента» в постіндустріальній середовищі. Тут вона виражена ще яскравіше, ніж в класичних проявах конформізму, оскільки мегаліс, як просторово-часовий континуум, сам передбачає безперервний рух індивіда, перебування в «місцях», що сприяють знеособленій комунікації. Такими є «пожирають місця», до яких відносяться торгові центри, біржі праці, бізнес-центри, торгові палати, інші споживчі простору. Специфікою даних місць є процес переформування особистостей «незнайомців», тобто, стирання між ними відмінностей, за допомогою «зближення» ціннісних орієнтацій на час перебування в «пожирає» просторі. Почуття спільності, що виникає в цих місцях, є різновидом конформістського свідомості, що зазнає тиск правил і логістики споживчої поведінки.

Отже більше впливає меншина, яка:

- твердо стоїть на своїх позиціях, відстоює одну і ту ж точку зору, але в певних ситуаціях здатне на компроміс;
- демонструє внутрішню єдність;
- чує аргументи більшості і реагує на них, наводить аргументи на підтримку своєї позиції;
- дає можливість висловити різні аргументи різних представникам;
- представляє свою позицію як «над ситуативну», наприклад, використовує абстрактні, а не конкретні терміни;
- знаходить точки зіткнення з більшістю, апелює до широко поширеним в групі цінностей;
- демонструє, що його позиція заснована на цінностях, а не на особистих інтересах;
- поводить ся впевнено і коректно, навіть стикаючись з глузуванням і грубістю з боку більшості;
- збільшується в розмірі за рахунок залучення людей, що займають нейтральну позицію, або за рахунок представників більшості.

УДК 159. 938. 3; 378

Маслов С.О.¹

Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. Е-410МА НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

МАНДАЛА ЯК МЕТОД АРТ-ТЕРАПІЇ

Поняття «мандали» було внесено в західну психологію К. Юнгом. Він відкрив її, займаючись власним психоаналізом.

У психології мандала – це символічне зображення внутрішнього світу, щось найбільш безпечне для нашого сприйняття. Коло створює відчуття захищеного простору, що сприяє більшому розкриттю в момент творчості, дозволяючи проявитися найважливішому і глибинному. Мандали здатні виконувати захисну функцію у разі психологічної дезінтеграції і особистісного розщеплення. Їх поява, на думку Юнга, свідчить про здатність его до асиміляції несвідомого матеріалу. На думку відомої американської художниці та психотерапевта. В мандалах можна виділити такі основні ефекти:

Дзеркало. Беручи до уваги те, що мандала служить своєрідним дзеркалом, що відображає особливості психічного стану. Якщо людина піднімає праву руку, то його відображення піднімає ліву. Якщо він моргає лівим оком, то його відображення – правим. Тому ми бачимо себе в дзеркалі не такими, якими нас бачать навколишні. Дзеркало насправді не передає то,

що знаходиться праворуч і ліворуч, воно лише відтворює в зворотному порядку не праву і ліву, верхню і нижню частини предмета, але його передню і задню частини. Всі ті образи, які ми бачимо в дзеркалі, являють собою відображення реальних об'єктів в зворотній перспективі.

Світове дерево. Існує певна подібність між символом кадуця і будовою спинного мозку та пуповиною. І в тому, і в іншому випадку сходження по світовому дереву, хребту або пуповині означає возз'єднання з Великою Матір'ю. Пуповина складається з утворюючих спіраль двох артерій і однієї вени, що зв'язують дитини з матір'ю. Спіраль, як і дзеркало, є вельми вдалою моделлю подорожі через різні стани свідомості. Кожен виток спіралі пов'язаний з трансформацією і переходом на новий рівень зрілості.

Колесо. У деяких культурах рух за годинниковою стрілкою розглядається як більш досконале в порівнянні з рухом проти годинникової стрілки. Подібність колеса з буддистським колесом молитви, що передбачає читання священних мантр, очевидно. Дослідники також пов'язують обертання колеса з ідеєю добра і зла: «Ходіння навколо священних місць, ступ і храмів, так само як і навколо святих і деяких священних предметів, можна розглядати як ще одну форму циркулярного руху, пов'язаного з символом колеса. Рух у протилежному напрямку, коли ліва рука звернена до центру, пов'язане з похоронними церемоніями. У той же час такий рух віщує нещастя і породжує зло... Багато місць священних книг Сходу підтверджують, що ритуальний рух з правою рукою, зверненою до центру, імітує рух сонця».

Священе місце. У понятті «священного місця» важливі його динамічні характеристики: це, як правило, місце, де відбувається щось особливе. Очікування учасників ритуалу мандали при цьому відіграють велику роль. Так само як на вівтарі, де відбувається зішестя священних енергій, у мандалі проявляються ті аспекти «я», які ми прагнемо освоїти і інтегрувати. Ми звикли уявляти собі священні місця як цілком певні географічні точки. Всі ці місця пов'язані з певними трансперсональними подіями. Однак у процесі хвороби і виздоровлення пацієнт також може пережити щось подібне, відчуючи себе, наприклад, вигнаним з Раю. Таким чином, мандала може вважатися особистим сакральним простором пацієнта, на яке він проектує частини свого «я», висловлюючи їх формою і кольором, що допомагає йому досягти стану перетворення і гармонії.

Коло. Звивисті лінії в малюнку мандали часто означають необмежені можливості і енергії психіки людини. Ці енергії повинні бути приборкані і освоєні, щоб людина стала сильнішою і ефективною. Вони повинні знайти для себе певне русло. Людина живе серед цих енергій, які перебувають всередині і поза нею. Ті структури мозку, які організовують і направляють ці енергії, виражаються у мандалі у вигляді прямих ліній. Тому коло виходить у

тій чи іншій мірі «оквадраченим» або «сквадратовується» в. Мандали, що включають як прямі, так і звивисті лінії, вказують на гармонійну взаємодію півкуль. Для багатьох така взаємодія досягається за працею. У кожен момент часу вони реалізують переважно одну модальність мозкової діяльності і, перемикаючись на іншу, переживають змінений стан свідомості. Так, наприклад, людина з переважанням раціонального мислення над почуттями використовує в основному прямі лінії. Той же, чий психічне життя погано організовано і в ньому переважають емоційні прояви, використовує переважно звивисті лінії. Деякі індивіди, проте, рідко використовуючи прямі і звивисті лінії в одній мандалі, можуть малювати їх в різних мандалах, що видно, коли аналізуєш їх продукцію за певний період часу.

УДК 159.938.3; 378

Осолодько О.М.¹

Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. Е-410МА НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОСИНТЕЗ АССАДЖІОЛІ

Роберто Ассаджіолі (італ. Roberto Assagioli; 27 лютого 1888, Венеція - 23 серпня 1974, Каполонна, Ареццо) - італійський психолог, психіатр, гуманіст. Він є засновником психосинтезу - теоретико-методологічної концепції психотерапії і саморозвитку людини.

На початку 20 століття Роберто Ассаджіолі, з'єднавши в своїй психотерапевтичній практиці різні прийоми і підходи психотерапії, розробив новий метод лікування, якому дав назву «психосинтез». Створення психосинтезу було спробою поєднати все найкраще, створене З. Фрейдом, К. Юнгом, П. Жане та ін., а також створити можливості для самопізнання особистістю себе, самовизволення її від ілюзій і перебудови навколо нового «центру Я». [

Структура особистості, або «карта внутрішнього світу», по Ассаджіолі, складається з нижчого несвідомого (1), середнього несвідомого (2), вищого несвідомого (3), поля свідомості (4), свідомого Я (5), вищого Я (6) і колективного несвідомого (7).

Нижче несвідоме являє собою найбільш примітивну частину нашої особистості. У нього входять найпростіші форми психічної діяльності, що керують життям тіла; основні потяги і примітивні спонування; численні комплекси, що несуть сильний емоційний заряд; зразки кошмарних сновидінь і фантазій; неконтрольовані парасихічні процеси.

Середнє несвідоме (підсвідоме) - область, де перебувають всі психічні навички і стани. Тут відбувається засвоєння отриманого досвіду, зароджуються і дозрівають плоди нашого розуму. Середнє несвідоме і свідомість тісно пов'язані між собою і можуть спонтанно переходити один в одного.

Вище несвідоме (супербезсвідоме) - область формування і джерело натхнення, творчості, героїзму, альтруїзму та інших вищих почуттів. Тут же, на думку Ассаджіолі, зароджуються і зосереджуються вищі парапсихічні функції і духовна енергія.

Поле свідомості - це безпосередньо усвідомлювана нами частина особистості. Це безперервний потік відчуттів, думок, бажань, доступних нашому спостереженню і аналізу.

Свідоме Я - це центр нашої свідомості, але це не є усвідомлювана нами частина особистості (поле свідомості). Ассаджіолі так підкреслює цю різницю: існуюче між ними відмінність в якомусь сенсі нагадує відмінність між освітленою зоною екрану і проєктуються на ній зображеннями». Саме цей елемент особистості Ассаджіолі називає Его.

Вище Я - наша справжня сутність. Свідоме Я змінюється чи зникає при порушенні свідомості (кома, непритомність, наркоз, стан гіпнозу і т. д.). Вище Я не змінюється і не зникає. Тому Ассаджіолі називає його справжнім Я і вважає, що саме з нього після глибокого сну, непритомності або наркозу Я знову повертається в «поле свідомості», таким чином знову починає усвідомлюватися нами.

Наша психіка не ізольована, вона, за образним висловом Ферруччі, плаває в океані, який Карл Юнг назвав колективним несвідомим. На думку Юнга, колективне несвідоме містить у собі досвід усього людства і передається з покоління в покоління. Ассаджіолі підкреслює, що зовнішній овал його схеми Структура особистості», не випадково представляє пунктирну лінію, слід розглядати не як «відокремлює», а тільки як «розмежувальний» з колективним несвідомим Юнга.

УДК 159. 938. 3; 378

Филимоненко А.В. ¹

Арсентьева Г.О. ²

¹ студ. гр. Е-410МА НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

МЕТОДИ АРТ-ТЕРАПІЇ ЯК ТЕРАПІЇ МИСТЕЦТВОМ

У сучасній психолого-педагогічній літературі арт-терапія розглядається як інструмент прогресивної психолого-педагогічної допомоги, що сприяє

формуванню здорової та творчої особистості, а також реалізації на практиці таких функцій, як діагностична, прогностична, організаційно-комунікативна, психокорекційна, соціально-педагогічної підтримки, психотерапевтична, реабілітаційна, аніматорська, фасилітативна.

Існують різні методи арт-терапії.

Ізотерапія дозволяє клієнту відчувати й зрозуміти себе, виразити свої думки та почуття, звільнитися від негативних переживань. Даний метод є не лише відображенням у свідомості клієнтів оточуючої та соціальної дійсності, але і її моделювання. Зазначений метод можна використовувати з різними категоріями клієнтів, особливої актуальності він набуває в роботі з дітьми, оскільки малювання сприяє узгодженню міжпівкульових взаємозв'язків, активізації конкретно-образного мислення, пов'язаного з роботою правої півкулі й абстрактно-логічного, за яке відповідає ліва півкуля.

Мандалотерапія є однією з технік ізотерапії, що полягає у створенні циркулярних композицій – мандал. Поняття «мандала» має санскритське походження і означає «магічне коло».

Створюючи мандалу, клієнт підсвідомо створює символ власної особистості, який допомагає йому зрозуміти себе, чого він вартий, допомагає звільнитися від почуття напруженості, досягти своєї цілісності.

Казкотерапія – метод арт-терапії, який використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, удосконалення способів взаємодії з оточуючим світом. Концепція даного методу заснована на ідеї цінності метафори як носія інформації.

Музикотерапія – контрольований процес використання звуків та музики, що являє собою діяльність, яка містить відтворення, фантазування, імпровізацію за допомогою людського голосу та вибраних музичних інструментів чи прослуховування спеціально підібраних музичних творів.

Танцювальна терапія - психотерапевтичне використання танцю і рухів як процесуальної дії, що сприяє інтеграції емоційного та фізичного стану особистості. Дана техніка застосовується в роботі з клієнтами, що мають емоційні розлади, порушення спілкування і міжособистісної взаємодії. При творчому підході до рухів під музику танок набуває експресивності, яка дозволяє вивільнити почуття та дослідити приховані протиріччя, що можуть бути причиною психічного напруження. Даний метод дуже ефективний в груповій роботі, оскільки на підсвідомому рівні утворює замкнутий стійкий комплекс – «магічне коло» (спільна діяльність учасників).

Ігрова терапія - психокорекційне використання гри, що здійснює вплив на розвиток особистості, сприяє створенню міцних взаємовідносин між членами групи, допомагає зняти стан тривожності, підвищує рівень самооцінки, дозволяє перевірити себе в різноманітних ситуаціях спілкування,

оскільки, як відомо, у процесі гри знімається небезпека соціально значущих наслідків.

Пісочна терапія – один із психокорекційних, розвиваючих методів, спрямованих на розв'язання особистісних проблем через роботу з образами особистості та колективної підсвідомості.

Основна мета даного методу – допомогти клієнтові досягти ефекту самоцілення за допомогою спонтанного творчого вираження особистісного та колективного підсвідомого, включення його у свідоме; посилення здатності особистості до самодетермінації та саморозвитку.

Фототерапія метод терапевтичного впливу, заснований на застосуванні фотографій або слайдів для вирішення психолого-педагогічних проблем, а також для розвитку й гармонізації особистості. У процесі здійснення консультивання клієнтів можна послуговуватися такими техніками: особисті колекції клієнта (фотокартки, зроблені клієнтом або фото, які йому просто подобаються); робота з фотографіями клієнта, зробленими іншими особами (клієнт виступає суб'єктом зйомки для подальшого дослідження власного портрету); робота з автопортретом клієнта (ефективна при роботі з проблемою адекватної самооцінки, впевненості в собі); робота з сімейним/біографічним альбомом (фотознімки з сімейного архіву); робота з фотопроекціями (формування спонтанної, першочергової думки про фотокартку в процесі її перегляду чи створення; проекція – дуже корисний інструмент, що дозволяє клієнту зрозуміти власний спосіб сприйняття оточуючої реальності).

УДК 159.938.3; 378

Ходяк В.О.¹

Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. ФЕУ-518сп НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

РЕПЕРТУАРНІ РЕШІТКИ Д. КЕЛЛІ УПРОЦЕСІ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

У відповідності з теоретичною системою Д. Келлі, людина виступає як вчений, дослідник, що прагне зрозуміти інтерпретувати, передбачати, контролювати світ своїх особистих переживань, для того щоб ефективно діяти у ньому

Д. Келлі виділив такі типи особистісних конструктів: упереджувальний – як такий, при якому те, що попало в одну класифікацію виключається з іншої. Цю інтерпретацію можна порівняти з мисленням ригідної людини, що виражається в принципі «нічого, окрім». Прикладом упереджувального

конструкта може бути етнічний ярлик. Якщо людина є представником іншого етносу, національності, наприклад, грузинської, тоді про нього будуть думати тільки як про грузина. Упереджене мислення виключає право перегляду тієї чи іншої інтерпретації для інших і самого себе, не дає можливості розглянути це явище під іншим кутом зору.

Д. Келлі виділяє ще такий тип конструкту як констеляційний. Елементи цих конструктів можуть належати одночасно до різних сфер, проте вони є постійними в складі своєї сфери. Тобто, якщо явище відноситься до якоїсь категорії одного конструкту, тоді інші його характеристики стали. Це характерно для людей із шаблонним мисленням. Прикладом такого типу конструкта може бути вислів: «Якщо ця людина продавець, тоді вона обов'язково нечесна, несправедлива, хитра, груба у стосунках з клієнтом».

Цей приклад свідчить про те, що констеляційні конструкти обмежують наші можливості у використанні альтернативної думки якщо ми зараховуємо людину до певної категорії, тоді характеризуємо її досить однотипно.

Стереотипне мислення існує в суспільстві стосовно питань нації, етносу, міжнаціональних стосунків. Келлі виділяє ще один тип конструкту – прогностичний. Його елементи є відкритими для альтернативних конструкцій. Він прямо протилежний за своїм призначенням двом попереднім, оскільки дає можливість людині бути відкритою для набуття нового досвіду та формувати альтернативну точку зору на реальний світ. Келлі відкидає думку про те, що лише третій конструкт повинен мати місце, оскільки відкидаючи два перші, можна наштотхнутись на труднощі, адже, як зазначає автор, люди не могли б приймати невідкладні рішення.

Проте Келлі стверджував, що якщо ми не хочемо бути зашкарубленими інтелектуально, ми маємо включати прогностичний тип конструкту. Таким чином, всі типи конструктів є необхідними для пояснення феноменів цього світу.

Типи конструктів у міжнаціональних стосунках можна використати для визначення рівня сформованості знань, почуттів, у цій сфері. Адже погляди людей полікультурного суспільства можуть бути як упереджені, стереотипні так і альтернативні.

Д. Келлі розвинув ідею про зміни у системі конструктів. Він стверджував: «Конструктивна система людини змінюється у відповідності з успішністю інтерпретації повторних явищ», і Келлі розглядав особистісні утворення як сукупність гіпотез, які постійно перевіряються досвідом. Зворотній зв'язок дає людині можливість оцінювати наскільки вони підтвердились і це призводить до змін конструктів, які використовуються як нові гіпотези для послідовної зміни системи. Людина набуває незначного досвіду, або й зовсім його не набуває, якщо після нових подій вона інтерпретує їх за старими стереотипами.

Отже, за теорією Келлі, люди відрізняються один від одного настільки, наскільки по різному інтерпретують події. Логічним продовженням цієї думки може бути те, що схожими вони можуть бути і за ознакою співпадіння інтерпретацій. Ця ідея виражена у спільнотах. Подібність очевидна серед представників однієї культури. Келлі підкреслював, що люди однієї культури інтерпретують свій досвід майже однаково. Культурний шок виникає на основі того, що людина зустрічається з представниками іншої культури, що містить багато відмінностей. Дослідження в цьому напрямку підтверджують те, що культурні відмінності полягають в різних конструктах, які використовують люди.

Отже, використання техніки репертуарних решіток Д. Келлі дає можливість вивчити уявлення людей, їх соціальні установки, цінності, мотиви поведінки, систему його уявлень про світ, а також бачити світ очима інших, розуміти і пояснювати, прогнозувати оцінки і стосунки конкретних людей у сфері міжнаціональних стосунків.

УДК 159. 938. 3; 378

Шпакоід М.В.¹

Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. Е-110м. НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

ПРИНЦИПИ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ

Гештальт-терапія є складним синтезом декількох напрямків психології та психотерапії: психоаналізу, екзистенціальної психології, біхевіоризму, психодрами. З точки зору гештальтпсихології людина сприймає і мислить світ як сукупність образів, а кожен образ сприймається як цілісна структура - гештальт (від німецького слова «gestalt» (образ, форма). Побудова і завершення гештальтів є природним ритмом життєдіяльності людини. Метою гештальт-терапії є відтворення цілісності людського «Я», гармонії людської психіки і організму.

Розглянемо основні принципи гештальт-терапії.

«Тут і зараз» - найважливіший принцип в гештальт-терапії. Гештальт-терапія фокусує увагу людини на усвідомленні процесів що протікають «тут і тепер», в кожен момент теперішнього часу. Гештальт-терапія розвиває усвідомленість, відповідальність і відновлює здатність до переживання своїх емоцій і почуттів. Вона розвиває цілісний образ людини в п'яти сферах її життя: фізичній, емоційній, інтелектуальній, соціальній і духовній.

«Тілесна робота». Гештальт-терапію іноді відносять до емоційної, психотелесної терапії, або якщо сказати більш сучасно – до соматотерапії.

Гештальт-терапевт намагається підійти до досвіду пацієнта у всій його цілісності. Отже, це означає, що терапевт приймає до уваги тілесні і емоційні виміри, також як пізнавальні, інтелектуальні, поведінкові. Але це також означає, що терапевт не поділяє те, що наша мова навчила нас розділяти: наприклад, що «тіло» - це одне, а «розум» - це інше. «Тіло» або «емоція» являють собою приватні модальності досвіду людини. При патологічних процесах ці модальності іноді носять фрагментарний або ізольований характер і, безумовно, їх не слід розглядати окремо, якщо ми хочемо допомогти людині відновити їх єдність.

«Принцип» я - ти» висловлює прагнення до відкритого і безпосереднього контакту між людьми. Ставлення - на рівних. До партнера, клієнта звертаються на «ти», дивлячись в обличчя. Я ставлюся до людини, як хотів, щоб ставилися до мене.

«Принцип суб'єктизації висловлювань». Психотерапевт пропонує пацієнту замінити об'єктивовані форми (типу «щось тисне в грудях») на суб'єктивовані («Я придушую себе»). Це допомагає пацієнтові розглядати себе як активного суб'єкта, а не пасивного об'єкта, з яким «відбуваються» різні речі: «Чашка винна», «Поїзд пішов», тобто я - жертва, я - об'єкт. Якщо ми таке чуємо, необхідно сказати: «Я спізнився на поїзд», «Я здавлюю собі горло», «Я не даю собі говорити, тобто перевести в суб'єктивовані висловлювання. Заміна «не можу» на «не хочу».

«Робота зі сновидіннями». Розглядаються різні елементи сну як проекції окремих частин особистості людини, яка бачить сон. Йшлося про виявлення «екзистенціального послання», з яким той, хто лежить звертається до самого себе, наприклад, через імпровізовані діалоги між різними елементами сну, як живими, так і неживими. Розповісти сон своєму терапевту - це значить розповісти йому щось таке, чого сам клієнт не знає і не зумів би йому розповісти по-іншому. Зміст сну розглядається як би побудований в основному з ретрофлексивного матеріалу і особливо з ретрофлексії. Сон знаходить, таким чином, своє місце серед засобів, що дають можливість роботи з явищами кордону, контакту і порушеннями функцій кордону.

«Ігри» – друга група процедур. Це різноманітні вправи, які виконуються пацієнтами за пропозицією психотерапевта і сприяють більш безпосередній конфронтації зі своїми переживаннями. Вони надають можливість пацієнтам експериментувати з самим собою та іншими людьми.

Гештальт-терапія заснована на теорії поля. Первинним є визнанням того, що все є частина поля. Поле - це найбільша і найбільш безмежна система і, що важливо, поле включає в себе свою історію. Будь-яка частина поля, на якій ми фокусуємося - це частина більшого поля (або поле всередині поля). Другим основним процесом, вирішальним в гештальт-терапії, є феноменологія, представлена в двох формах. Одна - істинний інтерес і

величезну повагу до досвіду індивіда або феноменологічного стану - як кожен з нас сприймає світ, як кожен з нас вносить вклад у створення нашого власного досвіду, і як ми самі організовуємо наш світ і нас самих, і як ми створюємо наші власні смисли.

«Третя і остання частина базисних підстав гештальт-терапії - діалог. Діалог - це в основному відкрите включення двох феноменологій - клієнта і терапевта. Справжній діалог - в екзистенційному «Я-Ти».

УДК 159.938.3; 378

Яцура С.Ю.¹

Арсентьєва Г.О.²

¹ студ. гр. Е-410МА НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. н., доц. каф. філософії, НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОДРАМА ЯК ЧУТТЄВА МЕТОДИКА ГУМАНІСТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Коріння гуманістичної психодрами можна знайти в роботах філософів екзистенціального напрямку, таких, як Мартін Бубер, Серен К'єркегор, Жан-Поль Сартр, а також в працях представників гуманістичної психології - Шарлотти Бюлер, Фріца Перлза, Рут Кон і Карла Роджерса.

З 1980-х років професор Гессман Х.-В. розробляв гуманістичну психодраму як нову форму психодрами. Зроблена ним інтеграція психодрами і гуманістичної психології вимагала нової оцінки і опису її цілей та методів.

«У центрі цього концепту перебуває індивідуальна відповідальність людини за себе саму і за своє оточення. Мета самореалізації окремої людини здійснюється в групі і за допомогою групи. Образ людини при цьому запозичений в гуманістичної психології. Він передбачає:

- віру в можливість саморозкриття і самоздійснення індивідуума;
- самоприйняття і прийняття інших членів групи;
- надію і відповідальність за людське життя в цьому світі;
- відмову від претензій на абсолютну правду і авторитет.

Метою гуманістичної психодрами є надання можливості і стимулювання в ході процесу самостійного розвитку учасника групи. Все психодраматичні методи підпорядковані цій цільовій настанові. Вони спрямовані на членів групи, групу як ціле і концентруються на протагоніста як представників групи. Учасники групи визначають зміст і міру своєї діяльності, обмежені тільки соціальною реальністю самої групи.

Важливими аспектами в гуманістичній психодрамі є досвід пізнання себе і самоздійснення. Для члена групи вихідною точкою зміни або нової орієнтації в своїх переживаннях і поведінці в напрямку більшої задоволеності

і самоприйняття служать суб'єктивні переживання, почуття і думки, власний досвід. Однак вони завжди одночасно співвідносяться з соціальною реальністю. У практичній терапевтичній роботі взаємодія з біографією окремої людини тісно пов'язана з соціометрією групи. Досягаючи балансу між особистою і соціальною ідентичністю, індивідуум може домогтися більшої задоволеності. У людини виникає почуття власної цінності, якщо він може здійснювати свою потребу в самоповазі і соціальному визнанні.

У гуманістичній психодрамі опрацьовуються не окремі порушення, в центрі процесу змін знаходиться вся людина зі своїми індивідуальними поглядами на життя. На нього орієнтується терапевт зі своїми методами і інші члени групи при створенні подій в груповому терапевтичному процесі. При цьому терапевт є носієм і представником гуманістичних цінностей, таких, як свобода, рівноправність і гідність людини, вони проявляються в його позиції, манері тримати себе і його методах, вони служать процесу освіти норм в групі.

Аспект цілісності має значення в гуманістичній психодрамі на декількох рівнях. На індивідуальному рівні він означає, що людина розуміється як психофізичне ціле. Людина є цілим щодо різних систем, таких, як мислення, почуття, тіло. Людину слід розглядати як єдність тіла, душі і духу, а також єдність самої людини і його оточення. У психодрамі знаходить своє місце суб'єктивний світ учасників у всіх його можливих гранях. Цілісність означає також і спектр індивідуальних тем. У центрі уваги знаходиться не опрацювання окремих порушень, а цілісна людина зі своїм індивідуальним поглядом на життя. Психодрама спрямована не стільки на аналіз, скільки на інтеграцію; конфлікти базуються не тільки на сценах, або ключових сюжетах минулого, але являють собою постійно актуалізовані в сьогоденні і конструюються самими учасниками теми. Вони розігруються «тут і зараз». Гуманістична психодрама відбувається «тут і зараз», незалежно від того, чи виражена опрацьована тема в сцені з минулого, теперішнього або майбутнього, або вона представляється в сцені, не що опирається на реальність. При цьому, «тут і зараз» повинні розумітися в цілісності сьогодення, минулого і майбутнього, так як значення даного складається як з пережитого в минулому, так і зі знання про можливості в майбутньому.

У такого роду відносинах в рівній мірі отримують користь як члени групи, так і терапевт, розвиваючись і навчаючись важливим для свого життя речам.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ НА СЛУЖІННІ ЛЮДСТВУ: ЗА І ПРОТИ

Штучний інтелект (ШІ) – властивості інтелектуальної системи виконувати творчі функції, які традиційно є прерогативою людей, наука і технологія створення інтелектуальних машин, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм. Зараз штучний інтелект застосовують практично у кожній сфері діяльності, зокрема, у військовій справі, медицині, економіці, промисловості, транспорті, культурі тощо.

Посеред найбільш відомих ШІ-систем можна назвати такі:

Depp Blue – переміг чемпіона світу з шахів Гаррі Каспарова.

Watson – розробка IBM, здатна сприймати людську мову і здійснювати ймовірні пошуки із застосуванням великої кількості алгоритмів.

MYCIN – одна з ранніх експертних систем, яка могла діагностувати невеликий набір захворювань, причому часто так само як і лікарі.

Банки застосовують системи штучного інтелекту (СШІ) у страховій діяльності, при грі на біржі й при управлінні власністю. Методи розпізнавання образів (включаючи як більш складні спеціалізовані так і нейронні мережі) широко використовують при оптичному та акустичному розпізнаванні (у тому числі тексту і мови), медичній діагностиці, спам-фільтрах, у системах ППО (визначення цілей), а також для забезпечення низки інших завдань національної безпеки. Крім цього, нещодавно у США випробували нейромережеві алгоритми у віртуальному повітряному бою. У 2019 році було представлено електричний літальний апарат Nexus з функцією вертикального зльоту і посадки. Ця технологія стала основою для ідеї міських перевезень майбутнього. Розробники комп'ютерних ігор застосовують ШІ тієї чи іншої міри опрацьованості, так утворюється поняття "ігровий штучний інтелект". Стандартними завданнями ШІ в іграх є знаходження шляху у двовимірному або тривимірному просторі, імітація поведінки бойової одиниці, розрахунок вірної економічної стратегії й таке інше. Системи, такі як ViaVoice, здатні обслуговувати споживачів. У щорічному турнірі RoboCup роботи змагаються у спрощеній формі футболу. Насьогодні лідером в області штучного інтелекту є США. Щороку у країні захищається близько 3 000 докторських дисертацій і відкривається близько 1 400 стартапів у галузі ШІ. Наразі США виділяють на розробку штучного інтелекту близько мільярда доларів на рік, але наголошується, що для підтримки конкурентної переваги у галузі ШІ бізнесу потрібно набагато

більш суттєва підтримка. Так само серйозними розробками в області ШІ може похвалитися Японія, яка давно займається роботобудуванням. Штучним інтелектом там в основному користуються у фінансовому секторі та у промисловості. Розробкою ШІ також займаються у Південній Кореї, Великій Британії і Франції. Згідно з даними дослідження, проведеного у 2019 році компанією Deep Knowledge Analytics, Україна була одним з лідерів у Східній Європі, за межами Кремнієвої долини, в області розробки ШІ. Україна називалась глобальним джерелом інновацій в області штучного інтелекту і пов'язаними з ним технологіями. Засновник SpaceX і Tesla Ілон Маск, який також цікавиться розробкою ШІ, побоюється, що штучний інтелект може стати фундаментальною загрозою для людства. Тому дослідження у цій області потрібно обмежити і перевести під державний контроль. При цьому, за словами Маска, якщо зв'язати людський інтелект з машинним, це дозволить збалансувати ситуацію. У свою чергу у 2019 році країні "великої двадцятки" домовилися про принципи поведінки з ШІ. У їх спільній заяві, зокрема, йшлося, що «розробники і користувачі технологій ШІ повинні поважати основні юридичні принципи, права людини та демократичні цінності... і для підвищення довіри до технологій ШІ та повної реалізації їх потенціалу необхідно, щоб у центрі використання штучного інтелекту стояла людина». Крім того, один з принципів, на які слід зважали, є те, що системи ШІ повинні бути «стійкі, захищені і надійні» протягом усього періоду їх використання і не повинні нести з собою «жодних неприйнятних ризиків».

УДК [396+572] (082)

Бондаренко О.В.¹

Дряпак О.А.²

¹ д-р філос. наук, проф. НУ "Запорізька політехніка"

² студ. гр. Е-410м НУ "Запорізька політехніка"

АКТУАЛЬНІСТЬ ТРАНСГЕНДЕРУ

Проблема трансгендеру (трансгендерності) є проблемою, яка в більшості суспільств не вписується у традиційне розуміння статі та гендеру. Проте це питання є актуальним, адже інакшість людей не завжди приймається у суспільстві. Як відомо, у гетеро-нормативних суспільствах дається настанова на те, що бажана норма – це гетеросексуальність, і потрібно уникати відхилень від неї. Всі інші форми сексуальності визнання не отримують. Ми живемо у світі чоловіків та жінок, де стать визначена і пізнавана, і здається, що наявний порядок речей універсальний і природний. Однак існують категорії, які не вписуються у традиційне розуміння статі та

гендеру. Транссексуальність, трансгендерність, міжстатевість перевертають з ніг на голову наші звичні уявлення і пропонують нові можливості розуміння таких категорій, як біологічна стать і гендер, жіночність та мужність, нормативність і девіантність. Трансгендерність – це проблеми інакшості людей, що змінюють свою стать, їх виключеність із суспільного дискурсу, їх відчуження та соціальна незахищеність. Перш за все, звернемося до термінології. Трансгендерна людина, трансгендер – це людина, гендерна ідентичність чи гендерна презентація якої не збігається з його або її біологічною статтю. До трансгендерів належать люди, які вважають себе особами протилежної статі, а також люди з постійно мінливою гендерною ідентичністю. Трансгендерність означає свободу від традиційних статевих та гендерних дефініцій та ідентичностей. Застосування будь-яких інших термінів буде сприйматися як приниження. У традиційному, патріархальному суспільстві всі взаємини між людьми будуються, спираючись на гетеросексуальну матрицю як єдино правильну, нормативну модель взаємин. Люди з народження визначаються як гетеросексуальні, але деякі з часом усвідомлюють певну розбіжність між тим, що вона/він вважала/в з реальними сексуальними інтенціями. В результаті індивід не може прийняти даного йому на підставі анатомічної статі гендерного статусу чоловіка або жінки і відчуває гостру незадоволеність ним. Проблема ненависті до трансгендерів або трансфобії полягає у тому, що суспільство спирається на патріархальну гетеронормативну модель.

Принизливим ставленням до міжстатевих людей є гомофобний «булінг» – це дискримінаційні дії або висловлювання у сфері освіти (цькування, образливі жарти, моральний тиск, фізичне насильство тощо), зумовлені сексуальною орієнтацією учня та спрямовані на створення нестерпних умов навчання. Хоча найскладнішим є перший крок – визнати той факт, що крім чоловіків і жінок існують інші форми статі та гендерної ідентичності. Прикладом цього є прийняті у 2006 році Джокьякартські принципи, головна ідея яких полягає у тому, щоб підкреслити очевидний факт – лесбійки, гомосексуалісти, бісексуали і трансгендери мають ті ж права, що й усі інші люди, а отже, на них поширюються всі міжнародні правила і стандарти. Отже, можемо говорити про символічне домінування гетеронормативної системи у всьому світі, яка намагається контролювати і зберегти традиційне сприйняття статі, так само як і засновану на цьому сприйнятті форму соціальної організації. Однак актуальність трансгендерної проблематики не зникає, й неможливо робити вигляд, що її не існує.

ФІЛОСОФІЯ СТАТІ: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ СТАТІ

Філософія статі розглядається як явище, що відображає духовні та душевні виміри людського буття. Найбільша увага приділяється так званому андрогін-аналітичному підходу до проблеми статі, сутність якого – визнання рівноправності чоловічого та жіночого й необхідності їх партнерської взаємодії на психологічному, соціальному та екзистенціальному рівнях.

Проблема статі актуалізована сьогодні у зв'язку з виходом у простір культури та цивілізації жінки, яка прагне рівних та вільних стосунків зі світом чоловіків. Адже у XX столітті принципово змінилися відносини чоловічого та жіночого начал, бо жіноче, яке перебувало у сутінках протягом століть, вийшло на перший план. Ще більше, воно вимагає врахування своєї своєрідності. Початок III тисячоліття характеризується спрямованістю людства до відкритості, діалогічності, толерантності як найважливіших людських цінностей, що долають відчуження та самотність. Таке подолання можливе лише шляхом об'єднання можливостей чоловічого та жіночого. Адже у чоловіка та жінки є екзистенціальні й психологічні особливості, які взаємно доповнюються. Об'єднуючись, ці особливості дають можливість долати, здавалося б, нерозв'язні суперечності.

З'ясування основних підходів у філософії статі до проблеми статі та розуміння її як явища, що відображає духовні та душевні виміри людського буття, почалося ще з часів античності. Проте тоді проблема статі поставала лише як маргінальна проблема і лише на початку Нового часу вона починає привертати увагу філософів. В історії європейської філософської думки феномен статі, як правило, пов'язувався з феноменом любові.

Велику роль у становленні та розробці філософії статі відіграли дослідження відомого філософа, «володаря дум XX сторіччя» М. Бердяєва. Проблема статі у М. Бердяєва постає органічною частиною його філософської антропології. Він наполягає, що без розуміння людини як статевої істоти неможливо усвідомити «метафізичні корені її ества». «Стать набагато ширша і глибша того, що ми називаємо у специфічному смислі статевою функцією». М. Бердяєв аналізує проблему статі у термінології релігійної філософії. Центральною точкою в цьому аналізі є властивий для християнської антропології взагалі погляд на людину як природно-неприродну істоту, що поєднує у собі духовне і матеріальне начала. Він

вважає, що проблема людини не може бути осмислена ні в межах наукового, ні позитивістського мислення, а лише у межах християнської антропології. Наполягає на тому, що людина по своїй ідеї, по Божому замислу про неї, є істотою цільною, чоловічо-жіночою, солярно-телургічною, «логічною» та стихійною. І лише як істота цілісна, вона є істота цнотлива.

Життя статі, статеве життя, на думку М. Бердяєва, як наслідок розірваності людства на дві половини, супроводжується дисгармонією і конфліктами, «поневоленням і тиранією», неспокоєм і драматизмом. Отже, подолання статевої розірваності М. Бердяєв вбачає у подоланні статі через утвердження нової цілісної індивідуальності. А після цього – з'єднання з іншою цілісною індивідуальністю через любов-андрогінізм, що долає половинчастість.

У сучасній українській філософії проблема статі активно розробляється через призму взаємовідносин у людському бутті «прогресистської» та «непрогресистської» тенденцій, пов'язаних з «патріархальним» та «матріархальним» способами людського світовідношення. Безумовно, у сучасному світі сьогодні домінує «прогресистська», чоловічо-патріархальна тенденція, представники якої стверджують про історичну приреченість «непрогресистської» жіночо-матріархальної тенденції. Проте це не означає, що не потрібно зовсім замислюватися над тим, «чи не є історично приреченим прогресизм, принаймні у тих своїх різновидах, які пов'язані із техногенною цивілізацією».

Принципова особливість сучасної філософії статі полягає у комплексному підході до проблеми статі та розуміння її як явища, що відображає духовні та душевні виміри людського буття.

УДК 351.82

Бондаренко О.В. ¹

Рябінін А.І. ²

¹ д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Е-310м НУ «Запорізька політехніка»

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ

Сьогодні людство переживає кризу планетарного масштабу, яка зачіплює граничні стани, що визначають саме існування людства. Такі кризи були і раніше, наприклад, приблизно 10-12 тис. років тому, перед епохою неолітичної революції, й проблема стояла дуже гостро: бути чи не бути людині у складі біосфери. Тоді порятунок людству забезпечив винахід землеробства, але зараз ситуація набагато серйозніша, й нинішня криза може

привести до зникнення людства разом з біосферою, а можливо і до руйнування інших земних оболонок і, перш за все, атмосфери. Людство знаходиться перед вибором: або подальший незбалансований розвиток і загибель у перспективі, або перехід на квазірівноважний шлях подальшого співіснування з природою, у системі координат, створюваній самою природою. Завершення нинішньої цивілізаційної кризи відбудеться, на думку низки дослідників, не раніше 2030-2050 рр. До цього часу має бути встановлена популяційна рівновага людства, сформуватися нова геополітична структура, вирішено чимало енергетичних, екологічних та інформаційних проблем.

Глобалізація – надто часто вживаний термін, якому надаються різні значення. Будемо виходити із тлумачення глобалізації як глобалізації фінансових ринків і зростання домінуючого впливу на національні економіки глобальних фінансових ринків і транснаціональних корпорацій. Характерною особливістю глобалізованих фінансових ринків є те, що вони забезпечують можливість вільного руху фінансового капіталу. Оскільки капітал є одним з необхідних інгредієнтів виробництва, кожна країна повинна конкурувати з іншими країнами за його залучення; це позбавляє її можливості обкладати капітал податками і регулювати його. Під тиском глобалізації окремі країни повинні зменшувати роль держави в економіці для підвищення своєї конкурентоспроможності.

Глобалізація принесла величезні блага. Державне втручання в економіку ніколи не було особливо ефективним; крім того, держава схильне зловживати своєю владою. Глобалізація відкрила людям нові можливості для новаторства і підприємництва й прискорила глобальне економічне зростання. Але у глобалізації є і негативні аспекти. По-перше, вона схильна до криз; по-друге, вона посилює нерівність між багатими і бідними як всередині країн, так і між ними; по-третє, вона викликає неправильний розподіл ресурсів між приватними і державними інтересами. Головною причиною бідності та злиднів в усьому світі є неефективне державне управління.

Зрозуміло, на глобалізацію не можна звалювати провину за неефективне державне управління. Якщо вже на те пішло, глобалізація змусила окремі країни підвищити ефективність державного управління або, принаймні, обмежити роль держави в економіці. Але глобалізація зробила світ більш взаємозалежним, і неефективне державне управління є перешкодою на шляху до правильно функціонуючого глобального суспільства.

Глобальні фінансові ринки виникли порівняно недавно. Їх розвиток сходить до нафтової кризи початку 1970-х рр. і до винаходу євродоларів. У 1980-х рр., коли при владі у США і Великій Британії були Р. Рейган і М. Тетчер, темпи розвитку глобальних фінансових ринків прискорилися, а після розпаду радянської імперії в 1989 р. вони придбали воістину

глобальний характер. Це не перший випадок, коли міжнародні фінансові ринки відіграють подібну домінуючу роль. Аналогічні процеси глобальних інвестицій відбувалися у 20-і рр. XX ст.; тоді вони погано закінчилися у 1930-х рр. З тих пір людство багато чому навчилося, немає ніякої потреби завертати процес лібералізації руху капіталу назад. З урахуванням переваг глобалізації краще було б виправити чотири вище названих вади глобалізації.

Щоправда зробити це буде нелегко. Будуть потрібні політичні рішення. Не всі держави є демократичними, навіть демократичні держави більше переймаються інтересами своїх, ніж проблемами світу у цілому. Шляхом поліпшення ситуації є зважена співпраця та добровільне дотримання суверенними державами міжнародних норм.

Суверенітет держав піднімає ще одну проблему, яка за своєю важливістю перевершує всі чотири інших, – збереження миру. У той час як ринки стали глобальними, уряди країн залишилися національними. Конфлікти між урядами можуть призвести до війни, а війна може знищити не тільки глобальні ринки, але і всю цивілізацію. Вся історія людства – це історія воєн, й було б утопією очікувати, що у майбутньому війни припиняться. Адже економічний і технічний прогрес підвищив не тільки творчий потенціал, а й руйнівний потенціал, і сьогоднішні війни можуть бути як ніколи раніше руйнівними.

УДК 1(091)

Бондаренко О.В.¹

Ткаченко Д.І.²

¹ д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Е-310м НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС У СУЧАСНОМУ СВІТІ

На перший погляд може видаватися, що у сучасному світі ставлення до філософії є невизначеним й невиразним, оскільки зростаючі темпи життя, брак у людини часу і сил, обумовлює її небажання "відволікатися" на філософію від меркантильних цілей і відповідного способу життя. Проте, глобальні кризи, зокрема, й духовного гатунку, що охопили земну кулю, змінює зв'язок людини і філософії, людина потребує філософських обґрунтувань та підтримки.

Сучасна філософія переймається достатньою кількістю проблем, які постають прикладними. Перебіг історії філософії тривалий час зосереджувався більше на теоретичних підходах й дискусіях, які й зумовлювали розвиток всієї філософії. З настанням новітньої історії людства предметне поле філософії виникає із потреб вирішення практичних завдань,

пов'язаних з життєдіяльністю людей, з питаннями, які пропонують певні науки й що вимагає філософської інтерпретації. Більш того, розв'язання проблем у більшості випадків обумовлюється конкретною ситуацією і певними цілями.

Посеред провідних проблем сучасної філософії є, зокрема, такі:

уявлення про цінності у житті і постановка цілей відбувається у сучасної людини хаотично;

існуючі філософські парадигми нерідко непридатні для досягнення цілей в житті;

відсутні серйозні відповіді на типові запитання, на зразок «як жити?», «для чого жити?»;

проблема застосування філософських теорій і концепцій у життя; філософія фундаментальна, але при цьому повинна апелювати до існуючої практики;

місце новітніх аморальних філософських теорій, на тезах яких людина стає егоїстичною, порочною.

Розглянемо більш докладно кілька провідних проблем сучасної філософії. Почнемо з однієї з найголовніших проблем людського існування – це пошуки сенсу життя. В ім'я чого, як і для чого треба жити – в решті-решт ці питання постають практично перед кожною людиною. Втім, не завжди є можливість дати переконливу відповідь, й зрозуміло, що відповіді ці дуже різні, більш того, дослідження різних точок зору на проблему не тільки свідчить про різноманітність підходів до теми, але й включає нові лінії до розуміння сенсу життя.

Наступна проблема пов'язана з цінностями у житті і постановкою певних цілей. У людського життя цінності відіграють важливу роль, виступаючи найважливішим фактором, призначеним визначати мотивацію особистості. Розділ філософії, який вивчає теорії цінностей, називається аксіологією. В аксіології цінність тлумачиться як соціально-культурний зміст деяких явищ дійсності для людини. Ціннісний світ людини дуже різноманітний. Він створюється крізь осмислене ставлення людини до реальності з допомогою розкриття у ній того, що служить позитивним і цінним для людського життя. Існують такі цінності як: матеріальні, соціальні, етичні, естетичні, наукові, політичні, правові та духовні.

До матеріальних цінностей належить сукупність фінансового блага (одяг, транспорт, продукти харчування), а на додаток економічні цінності. Соціальні (свобода), правові (закон) і політичні (права людини) цінності зміцнюють відносини між людьми у суспільстві. Етичні цінності (традиції) направляють людину у її поведінці. Естетичні цінності (предмети мистецтва) виражаються в художньому стилі, відчуються у вигляді насолоди. Наукові цінності (істина, ідея) є регулятором когнітивного знання людини. Духовні

цінності виділяються стійкістю, в них охоплена вся розкіш емоційного ставлення людини до дійсності.

Немає підстав говорити, що у розвитку філософської думки відсутній прогрес в усвідомленні даних проблем. Візьмемо для порівняння, наприклад, розуміння матерії у період античності та сучасне... А яка кількість нових нюансів і аспектів виникло в осмисленні проблеми смерті і вічності, ціннісних спрямувань людини. Філософія зіставляє вище описані проблеми з соціально-культурними фрагментами, в яких вони актуальні, і встановлює індивідуальність їх вирішення.

Таким чином, слід сказати, що філософії неможливо навчити, оскільки вона не зводиться до певної суми практик та інформації, й не є ними. Тільки самостійно мислячи, задаючи осмислені питання і розглядаючи відповіді (власні, чужі або широко відомі), сучасна людина може створити свою власну філософію щодо її перебування у сучасному світі. Однак не кожному вдається це зробити успішно.

УДК 165.23:004

Бондаренко О.В. 1

Яремченко Є.В. 2

¹ д-р філос. наук, проф. НУ "Запорізька політехніка"

² студ. гр. КНТ-120м НУ "Запорізька політехніка"

ФІЛОСОФІЯ СИМУЛЯЦІЙНОГО СВІТУ: МИ У МАТРИЦІ?

Сьогодні, коли спостерігається швидкий розвиток комп'ютерних систем, а особливо систем віртуальної реальності, і коли й досі немає однозначної відповіді на питання про виникнення світу й, як наслідок, людини, все більш актуальною стає ідея про те, що наш світ є лише комп'ютерною симуляцією.

Ця ідея присутня у сучасних філософських напрямках, зокрема, трансгуманізму та футурології. Але думку про те, що наша реальність є лише симуляцією, можна побачити і у філософії Платона, який вважав, що матеріальні лише ідеї, а все інше – це лише тіні цих ідей. Схожі погляди мав і Аристотель, з поправкою на те, що ідеї виражаються у матеріальних об'єктах. Сьогодні ця ідея популярна завдяки письменникам та режисерам фантастам. Можна пригадати відому трилогію «Матриця».

Проте однією з головних наукових розвідок у цьому напрямку вважається стаття Ніка Бострома «Доказ симуляції». Свої докази він будує на трьох тезисах, з яких хоча б один є істинним: 1) вірогідно, що людство вимре раніше, ніж досягне «постлюдської» фази; 2) кожна постлюдська цивілізація з дуже малою ймовірністю буде запускати значну кількість симуляцій своєї

еволюційної історії (або її варіантів); 3) ми з великою ймовірністю живемо у комп'ютерній симуляції. Також відомою є стаття «Як жити в симуляції» Робіна Хансона, яка привертає увагу до психологічного боку цієї теми, а також стаття «Втрата невинності: симуляційні сценарії, перспективи та наслідки» Баррі Дайнтонна, яка звертається до етичних принципів проти створення симуляції.

Теорія про світ як комп'ютерну симуляцію має низку вагомих доказів. Перш за все, слід звернути увагу на розвиток інформаційних технологій за останні 20-30 років, зокрема, на прикладі індустрії комп'ютерних ігор. Порівняння «Doom» (1993) та «GTA5» (2015) показує велику різницю. Якщо ж уявити, як може змінитися ця індустрія у майбутньому і взявши до уваги те, які темпи розвитку має індустрія віртуальної реальності, то можна з великою впевненістю говорити про те, ще через 10-20 років ми отримаємо реалістичні системи ігрової симуляції, подібні до тих, що були показані у трилогії «Матриця». Це не може бути доказом того, що людство завжди існувало у симуляції, бо у цьому випадку людство повинне пройти еволюційний шлях, а потім створити такі системи і за певних умов обрати такий спосіб існування, в якому кожен буде бачити реальність такою, якою хоче її бачити. Цей приклад є припущенням на тему того, яким може бути майбутнє людства. Створення симуляцій та моделей – це найвірогідніший шлях людства, бо вони є інструментом дослідження реальності. Зараз Гарвардський суперкомп'ютер Odyssey може змодельовати 14 млрд. років усього за декілька місяців і з кожним роком його можливості будуть збільшуватися.

Другим вагомим доказом є те, що світ піддається математичному дослідженню. Наше тіло також можна розглядати як сукупність математичних, фізичних і хімічних законів. У проєкті «Геном людини», де розраховуються послідовності хімічних пар, з яких складається ДНК людини, вагому роль відіграють комп'ютери. Тобто людина і все інше може бути представлене у вигляді математичних формул і тому змодельоване комп'ютером. Віруси і хвороби людини також дуже подібні до комп'ютерних вірусів і помилок у програмі. Комп'ютерні віруси запрограмовані на зміну функціонування програми, що дуже подібно до реальних вірусів. Як реагує на вірус комп'ютерний антивірус, так реагує і імунна система людини. Тобто людські клітини змінюють своє функціонування у результаті помилок. Так само, як і в комп'ютері.

Третій доказ можна побудувати на тому, що те, що поки нам незрозуміле чи невідоме, не суперечить процесу виконання програми комп'ютером. Такі явища, як «дежавю», привиди, хрономіражі тощо можна пояснити з точки зору комп'ютерного збою системи. Це можна пояснити, як

помилку моделювання. За цієї теорії Бог стає досить реальною істотою, яка запрограмувала комп'ютер на створення такої моделі, в якій ми живемо.

Проте цю теорію неможливо перевірити. Якщо симуляцію створено ретельно, то ми ніяк не зможемо перевірити її нереальність. Єдине, що ми можемо – це створити модель нашого світу і запустити її. Тоді вона стане реальністю для запрограмованих нами істот, але тоді постане питання про те, чи є ми першою ланкою в ієрархії змодельованих реальностей (тобто нас ніхто не змодельовував) й як ми виникли у цьому разі, чи ми є п-ою змодельованою реальністю. Тобто ця теорія, як і всі інші, не може вказати на те, що було в самому початку, і призводить до рекурсивних уявлень про реальність, тобто кожна реальність є результатом усіх попередньо створених реальностей.

Отже, теорія про реальність як комп'ютерну симуляцію має право на існування, але її не можна довести і, так само як й інші, вона не може вказати на першоджерело усього.

УДК 159:947

Бондаренко О.В. ¹

Чеботар К.М. ²

¹ д-р філос. наук, проф. НУ "Запорізька політехніка"

² студ. гр. Т-310м НУ "Запорізька політехніка"

ФІЛОСОФІЯ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС АГРЕСІЇ

Ставлення до агресії у науковому середовищі є неоднозначним та суперечливим. На сучасному етапі функціонування суспільства агресія розглядається як одна із форм регуляції спільної життєдіяльності груп людей і негативна умова функціонування та побудови суспільства. Агресія є одним із захисних механізмів, завдяки якому людина намагається скинути негативні емоції і пристосуватися до навколишніх умов. Рівень агресивності може істотно зростати при перебудові старої системи цінностей особистості і зміні узвичаєних стереотипів, які здійснювали регулювання відносин людини з суспільством. Сьогодні у всьому світі спостерігається як часткова, так і повна втрата стабільності всіх сфер життя, й у такій ситуації мас-медіа ще більше погіршують стан речей, пропагуючи насильство у різних його проявах.

Причини та форми проявлення агресії у сучасному суспільстві розглядали у своїх дослідженнях К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкл, А. Бандура, Дж. Доллард, внесли свій внесок Е. Фромм, А. Басс, К. Лоренц, Р. Берон й інші, з вітчизняних вчених В.А. Семиченко, А.А. Реан, Т.Г. Румянцева, А.П. Назаретян, Т.Н. Курбатова та інші. Проте ступінь розробленості питань філософії агресії у сучасному суспільстві показує, що,

незважаючи на значну увагу до цієї проблеми, багато її аспектів досі досліджені недостатньо та потребують подальших розробок.

Агресія виступає психічним станом. Хоча агресія є більш характерною ознакою психотичної організації, проте у невротичній структурі вона має відповідну до ситуації функцію збереження. У психології під агресією (лат. *aggredi* - нападати, нападаю) розуміють специфічну форму руйнівних дій людини, які передбачають застосування силових впливів і нанесення іншим людям, а також живим істотам або предметам, різного роду шкоди (сюди можна віднести як фізичну шкоду, так і психологічну).

Еріх Фромм вважає, що існують два види агресії – «доброякісна» і «злоякісна». Перша з'являється в момент небезпеки і носить захисний характер. Як тільки небезпека зникає, загасає і дана форма агресії. «Злоякісна» агресія є деструктивною; буває спонтанною і пов'язана зі структурою особистості. Агресія буває спрямована на зовнішні об'єкти (людей або предмети) або на себе. Особливу небезпеку для суспільства представляє агресія, спрямована на інших людей.

Провідними ознаками агресивної поведінки можна вважати такі його прояви, як: виражене прагнення до домінування над людьми та використання їх у своїх цілях; тенденцію до руйнування; спрямованість на заподіяння шкоди оточуючим людям; схильність до насильства (заподіяння болю). Узагальнюючи всі перераховані ознаки, можна говорити про те, що агресивна поведінка особистості має на увазі будь-які дії з вираженим мотивом домінування.

Теорії пояснення агресії:

1) теорія американського психолога Ніколаса Хоббса виходить з твердження, що всі люди за своєю природою егоїстичні, брутальні і жорстокі, агресія закладена у підсвідомості як інстинкт, через «тваринний» бік людської натури;

2) Зігмунд Фрейд розвинув «теорію двох інстинктів», інстинкт життя та інстинкт смерті у кожній людині, перший забезпечує енергію для існування і розвитку, другий працює на самознищення індивіда, він часто спрямовується назовні, проти навколишнього світу у формі агресії; енергія інстинкту смерті постійно акумулюється в людині, якщо вона не реалізується у маленьких дозах, то в решті-решт виллється в екстремальній формі;

3) етнолог Конрад Лоренс після довготривалого вивчення поведінки тварин розвинув теорію, що агресія – це успадкована спонтанна готовність боротися за існування або захоплювати і захищати власність;

4) існує теорія впливу на агресію генетичних факторів, яка була неодноразово доведена за допомогою експериментів з близнюками; гени можуть впливати на поведінку через вироблення специфічних білків, які функціонують у мозку і нервовій системі й прямо впливають на поведінку

людини. Чим активніший спосіб життя веде людина, тим більшою мірою вона проявляє агресію.

Внаслідок великої навантаженості різноманітними справами і нестачі часу для релаксації накопичується багато негативної енергії, яка, реагуючи на дію навіть незначного подразника (людина, що ненароком штовхнула вас у маршрутці, двері, які не захотіли відчинитися з першого разу тощо), вихлюпується назовні. До того ж, великий вплив на психіку і поведінку ЗМІ (сюжетів з елементами насильства), спричиняє сприймання насильства як нормального явища.

На жаль, сучасний світ не тільки не сприяє тому, що б людина відчувала себе максимально комфортно і безпечно, навпаки, постійно провокує людину на різні негативні реакції, спричиняє агресію. Проте знання причин такої ситуації допоможе уникнути прояву агресії у суспільстві.

УДК 811.161

Бондаренко О.В.¹

Шимко Т.О.²

¹ зав. каф. філософії, д-р філос. наук, проф. НУ "Запорізька політехніка"

² студ. гр. Т-810м НУ "Запорізька політехніка"

МОВА ЯК СПОСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ СВІТУ ТА ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ: ПИТАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У МОВІ

Свідомість та спілкування є взаємопов'язаними явищами, які виникли та продовжують функціонувати в процесі взаємодії людей у суспільстві. Вони є нерозривними, бо саме за використанням мови, як знакової системи, люди обмінюються інформацією. Мова є знаряддям свідомості та формою, в якій фіксується, виражається, передається свідомість, тобто вона допомагає людині зрозуміти та відобразити у своєму розумі навколишній світ. Діалектично вона може змінювати свідомість.

Для сучасного мовлення є актуальним питання фемінітивів – як способу боротьби за гендерну рівність, бо вони допомагають збільшити присутність (видимість) жінки у професійному середовищі та у суспільстві в цілому.

Якщо виходити з тези, що мова є способом відображення людського світу, то можна зробити висновок, що наше суспільство складається із чоловіків та створено для них: для людей є неприпустимим використання фемінітивів у діловому житті, медіа, у повсякденності. Люди вважають, що вони кумедні, незрозумілі або, навіть, на слова несхожі. Подібний спротив відбувається через відсутність звички так говорити і браку розуміння, чому це необхідно, що зумовлено низкою чинників, пов'язаних із суспільною свідомістю та ментальністю.

У радянські часи, коли розвиток мови був пов'язаним з русифікацією, а громадської думки у рамках «режиму», Україна та «союзні» держави не встигали за ходом європейських тенденцій у феміністичному русі, що зумовило зменшення видимості жінки, та сформувало у суспільстві відповідне відношення до жіночого питання взагалі.

Мова є динамічною, бо спроможна до перетворень: вона може змінюватися сама та змінювати наше мислення, відповідно до її діалектичної функції. Першим кроком до змінення української мови був прийнятий у серпні 2020 року законопроект, який за бажанням жінки дозволяє використовувати фемінітиви у документах, пов'язаних з професійною сферою життя суспільства. Із розповсюдженням використання фемінізованих іменників у мові вони стануть нормою, як й в інших європейських мовах. Це може стати першим кроком до змінення ментальності українців, використовуючи знакові системи.

Суспільне світобачення, його тенденції у сучасному світі формуються медійними засобами, бо ми, визначаючи особисті ідеали, звертаємося не до релігії чи віри, а до світу медіа та Інтернету. Образи реклам, фільмів, книг потраплять до підсвідомості, де змінюють людину зсередини. Про роль медіа у формуванні необхідності використання фемінітивів йдеться у статті «Повага до жінок та мовна традиція: чому варто вживати фемінітиви» львівського видання «Дивись Info»: «У випадку з фемінітивами, гендерною чутливістю та загалом питанням "видимості" жінок у мові багато що залежить від позиції кожної людини та великою мірою від колег-журналістів/ток та редакторів/ок», - тобто саме ЗМІ можуть допомогти суспільству змінити ставлення до феміністичного питання та відображення жінки через лексичні засоби. Чим частіше люди будуть чути мовні інновації, тим скоріше вони стануть нормою.

УДК 614.2-005

Білошапка В.С.¹

Бондаревич І.М.²

¹ студ. гр. М-610м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ ПРО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ НУ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Виборка проведеного нами анкетування являла 81 респондент, з яких 16 студенти-бакалаври 1 і 2 курсів НУ «Запорізька політехніка»; 37 студентів магістрів і 28 дорослих людей середнього віку 35-50 років, які мають вищу освіту і працюють на даний момент. Питання до анкети ми склали таким чином, аби

з'ясувати, що наші респонденти знають про здоров'я, що роблять для свого здоров'я і наскільки образ здоров'я відповідний предметному полю сучасного поняття «здоров'я».

В результаті анкетування виявлено такі особливості уявлень про здоров'я: базу уявлень про здоров'я складає фізична компонента здоров'я, яка активно представлена в соціальних практиках як фізична активність, відпочинок, здорове харчування. Уявлення про душевну і духовну компоненту здоров'я знаходяться на емоційному і когнітивному рівні відповідно, що не означає підкріплення їх на поведінковому рівні (невизначні уявлення в діях не проявляються). Недостатнє усвідомлення важливості тих дій, які потрібно реалізувати для підкріплення свого здоров'я («міг би робити, але не роблю» засвідчує перебування уявлень про здоров'я у наших респондентів переважно на когнітивному і емоційному рівнях. Ці рівні уявлень практично не впливають на дотримання здорового способу життя. Розходження уявлення і поняття «здоров'я» було визначене нами за допомогою терміна «предметне поле». Перше таке предметне поле – це розбалансовані уявлення про здоров'я індивіда і здоров'я нації та людства в цілому. Соціальний аспект здоров'я в уявленнях проєктується як безконфліктне, по можливості гармонійне, існування самого індивіда, тобто є індивідоцентричним. Друге предметне поле, яке ми виокремлюємо, це відсутність уявлення про цілісність людини із оточуючим середовищем. Так, екологічні ризики сприймаються не як наслідок «господарської» діяльності самої людини та рівня її технологічних прийомів, а як індивідуальна загроза з боку агресивного середовища. Тобто, наявне звужене сприйняття цілісності індивіда і середовища (як соціального так і планетарного). Третє предметне поле, пов'язане із розмитими уявленнями про духовне здоров'я. Уявлення про душевне здоров'я асоціюється із спокоєм, гармонією, але більш тонкі щаблі представлені вкрай синкретично. Практично відсутній в сучасних уявленнях про здоров'я сформований в лоні стародавньої східної традиції енергетичний контекст поняття здоров'я, його космічну природу.

УДК 316+614(470)

Бондаренко А.О.¹

Бондаревич І.М.²

¹ студ. гр. Е-419а НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук., доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПРИРОДИ І ЛЮДИНИ

Людина сприймає природу якнайменше в двох сенсах – широкому і вузькому. Природа в широкому сенсі – це базова форма буття, весь існуючий до людини різноманітний світ, який співіснує з нами і зараз. У вузькому значенні природа – це природне середовище проживання людей, та частина матерії, яка

вивчена, сприймається, усвідомлюється і використовується людським суспільством для своєї життєдіяльності.

Природа існує вічно і незалежно від свідомості (тобто вона існувала і до появи людини), вона нескінченна, і отже поза природою нічого не існує. Також слід додати ще, що Природа змінюється завдяки природним причинам і законам, притаманним їй самій і тому вона не керується ніякими надприродними силами.

Людина – це розумна істота, що має волю до самовдосконалення, має духовність, совість, естетичні почуття і віру в надприродне. У якийсь момент на Планеті з'явилися люди. Спочатку люди шанували природу і жили в гармонії з нею, але з розвитком людської думки і розуму ці відносини почали змінюватися. Людина почала активно підкорювати природу, що обернулось її знищенням.

Так чи інакше, але Природа це те, що було у людства завжди, на всьому шляху його розвитку. Марк Аврелій Антоній у своїй роботі «Наодинці з собою» писав про те, що завжди слід пам'ятати якою є природа Цілого, яка моя природа, як ставиться одна до іншої, і якою частиною якого Цілого є природа мене самого. А також про те, що ніхто не може перешкодити завжди діяти і говорити відповідно до природи, частиною якої ти є. Це можна розглядати як правило відносин між людиною і Природою, а також природою людини до самої себе. Природа людини розуміється як незаподіяння кому-небудь зла і не обманювання свого розуму. Тобто природа людини і Природа в цьому випадку можуть розглядатися як єдине, так як відношення до однієї прямо може позначатися і на іншій.

Теперішні люди забули, що вони повинні жити в гармонії з Природою і ніяк інакше. Людина повинна жити в гармонії із Природою тому, що вона її годує, тому що вона її Мати. Зі своєю внутрішньою природою людина теж повинна існувати в гармонії. Якщо вона живе не так, то звідси можуть брати свій початок всілякі злі речі, вкорінюючись в людині і відокремлюючи її від Природи, Цілого.

УДК 316+614(470)

Кабанова П.Ю.¹

Бондаревич І.М.²

¹студ. гр ФЕУ-419 НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК ПРОБЛЕМА ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Теперішнє пострадянське українське суспільство хоч і стрімко рухається вперед, але все ще переживає вплив нав'язаних із старою системою стереотипів. Сьогоднішнє покоління підлітків змалку вчили, що спершу вони мають закінчити школу, потім коледж/інститут/університет, а згодом знайти престижну роботу та створити сім'ю. І це обов'язково. Нам постійно твердять, що треба отримувати високі оцінки та скласти екзамени на «відмінно», адже без цього

рівень інтелекту буде низьким, чим би не захоплювався, і які б знання не мав. Хіба в таких умовах постійного тиску підлітки здатні зрозуміти себе, свої бажання та мрії? Важко стати унікальними, неповторними особистостями, бути дійсно щасливими.

Важливу роль в процесі самовизначення в підлітковому віці грає ідентифікація у груповому лідерстві. Але залучення індивіда до групових норм відбувається тільки за умови, якщо група для нього стала референтною, тобто мотивує індивіда бути прийнятим в ній. Підлітки зазвичай дуже активні і відкриті в спілкуванні. Це пояснюється активним процесом ідентифікації, який вони переживають відповідно до свого психологічного віку і який є своєрідною внутрішньою умовою розгортання міжособистісного впливу.

На шляху самовизначення в підлітковому віці існують специфічні перепони: автоматичне включення в соціальне середовище; надмірна ідентифікація з популярними героями; особлива уразливість до стресу; соціальні катаклізми, що загрожують вже опанованим ним раніше цінностям, тощо. В сукупності ці фактори здатні затримувати процес особистісного розвитку підлітка.

Самовизначення - це не лише про вибір майбутньої професії та роботи. Це також про прагнення та цілі. Це про бачення власного життя, смаку, стилю, вподобань, щоденних дій та кроків. Це про любов до себе, про прийняття та розуміння свого організму і бажань. Підлітку належить зробити не один складний вибір, щоб вибратись із кокону стереотипів, щоб стати прекрасним метеликом, вільно розправити крила та полетіти назустріч своєму власному, особливому щастю. Цим непростим шляхом він може пройти без страху, осуду та розчарувань, якщо дорослі подарують лише свою щирю підтримку. Тому особливо важливою в цей період є підтримка, розуміння і любов дорослих, що його оточують. І тоді самовизначення підлітка обов'язково стане результатом пройденого ним шляху.

УДК:316.6

Майстренко О.В. ¹

Бондаревич І.М. ²

¹студ. гр ІФ-110 НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЧИ ЗМОЖЕ ЛЮДСТВО ЖИТИИ БЕЗ ВІЙНИ?

Зростання конфліктності в сучасному світі та способи вирішення таких ситуацій дають підстави для висновку, що в швидкий термін ймовірною формою вирішення територіальних, соціальних, економічних, національно-етнічних, ідеологічних, релігійних, культурних та інших протиріч залишиться застосування військової сили. До XIX століття війни мали порівняно вузьку економічну базу і велися, зазвичай, нечисленними арміями.

З другої половини XIX століття і особливо у XX столітті війни вимагали величезного напруження економіки воюючих сторін і втягували у тривалу боротьбу багатомільйонні маси народу. Якщо у військовому конфлікті брали участь багато країн, він перетворювався на світову війну. У Першій світовій війні брало участь понад 70 млн. осіб, у Другій світовій війні понад 110 млн.

Характер війни залежить від глобальності поставленої мети, але її суть майже не змінна: людям хочеться мати все більше і більше територій, ресурсів та інших матеріальних благ.

Іноді військові схильності людства пояснюють природною агресивністю. Але разом з цим, війна є колективним процесом, в якому один проти одного діють окремі групи і громади, в той час як в природі цей процес йде на рівні окремих ссавців. При тому найбільш жорстока конкуренція розгорталася серед найближчих сусідів, які займали одну екологічну нішу, їли одну їжу. Тваринний інстинкт все не пояснює.

Під час війни людина виконує певні соціальні ролі, отримуючи відповідний соціальний статус і рівень доступу до ресурсів та благ, наявних у даному суспільстві. Отримуючи від суспільства ресурси та цінності відповідно до свого статусу, вона задовольняє свої біологічні, культурні та соціальні потреби, що стимулює активність її діяльності в різних сферах розвитку суспільства в тому числі і військовому. Але є купа інших напрямків діяльності, де б людина могла реалізувати свої здібності.

Люди перестануть воювати або коли закінчатся певні ресурси, за які вони воюють, або коли розуміння індивідуальних потреб отримає загальний фундамент потреб людства. Ущільнення сучасного світу і швидкості з якими відбуваються зміни в нашому житті мотивують замислюватися стосовно відповідальності за широту власної свідомості в обріях якої необхідно відшукати і себе, і оточуючих і цілий світ.

УДК 165.722

Сорокин А.Р.¹

Бондаревич І.М.²

¹ студ. гр ІФ-110 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЕГОЇЗМ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В умовах зростаючої конкуренції в усіх сферах життя формується новий характер людських відносин, набувають значущості інші суспільні цінності. Людина впевнено власноруч створює нове суспільство відповідно до своїх цілей, інтересів і вподобань. Така риса людського характеру, як егоїзм актуалізується необхідністю повсякчас дбати про своє матеріальне існування

й виживання, самостійно приймати рішення, самовизначатися та самореалізовуватися в надзвичайно нестійкому соціальному середовищі.

Егоїзм – негативна ціннісна орієнтація особистості, яка виявляється у свідомому, корисливому протиставленні особистих інтересів і потреб інтересам інших людей та суспільству загалом. Егоїзмом також іноді називають зарозумілість або самовдоволення, при якому благовоління до самого себе може насправді здійснюватися за рахунок інших. В егоїстичної особистості формується цілий спектр взаємопов’язаних некорпоративних, а іноді й антисоціальних рис: надмірна індивідуалістична цілеспрямованість, схильність до нехтування інтересами інших людей, свобода від обов’язків і зобов’язань, непомірне прагнення до володіння, несправедливість, конфліктність, деструктивність.

У філософії розрізняють такі три типи егоїзму: етичний, психологічний та раціональний. У першого в основі є етична позиція, згідно якої людина завжди повинна діяти відповідно до своїх особистих інтересів, тобто людина має домінуючий обов’язок по відношенню до самої себе, отже, для неї значущі лише її власні інтереси. Психологічний егоїзм зіждиться на генералізації людської мотивації – усі людські дії вмотивовані особистісними бажаннями індивіда, на яких замикається вся людська активність. Раціональний егоїзм – вміння жити власними інтересами, не перешкоджаючи інтересам інших.

Очевидно, людина навряд чи здатна уникнути власного егоїзму, але може обирати між різними його формами і здатна співвідносити власні інтереси з бажаннями інших людей. Мотивуюча сила розумного егоїзму, його інтелектуальні функції, так само, як і захисні властивості, можуть бути використані людиною у процесі самореалізації.

УДК 177.82

Фанкєєва Г.Р.¹

Бондаревич І.М.²

¹ студ. гр КНТ-520 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМА САМОТНОСТІ В ФІЛОСОФІЇ

Проблема самотності є характерною проблемою західно-європейської філософії, що стосується сенсу людського існування, його призначення та сутності. Вона з’являється майже одночасно з самою постановкою проблеми людини в епоху класичної Античності – ще Аристотель зауважував, що людина поза межами суспільства є або Бог, або звір. І повертається на крилах антропоцентризму в добу Відродження, коли людина починає виявляти себе

як неповторну особистість. Особливо актуальною тема самотності стає в екзистенційно та персоналістично орієнтованій філософії XIX століття. Певним чином це пов'язано із соціальними пертурбаціями епохи капіталізму. Тема самотності залишається затребуваною в творчості А. Камю, Ж.-П. Сартра, Е. Гуссерля, Н. Аббаньяно, М. Хайдеггера. Для М. Бердяєва самотність була основною проблемою людської особистості і філософії людського існування.

Набуті в філософії змісти поняття самотності є доволі різними:

- самотність-усамітнення як добровільне уникнення контактів з іншими людьми заради зосередження на якійсь справі, предметі, самому собі (Р. Емерсон, Г. Торо та ін.);

- самотність-безхатність як невизначеності смислу і ролі людського перебування у світі; неприкаяність людини в нескінченному Всесвіті; відсутність усталеної гармонії людини зі світом (М. Бубер, С. К'єркегор, Ф. Ніцше, Б. Паскаль та ін.);

- самотність-відповідальність як «приреченість» кожної людини на самостійний вибір; неможливість перекласти відповідальність за свої дії на іншого (екзистенціалізм);

- самотність-незлиття як початкова й нездоланна відособленість існування «Я» від інших існувань (екзистенціалізм, феноменологія).

Очевидно, що конструктивними для особистісного буття є варіації усамітнення і самостійної відповідальності. Але потужні соціальні і культурні зміни, які відбулись у другій половині XX століття і продовжують зростати в геометричній прогресії у XXI столітті, стали плідним ґрунтом для розвитку деструктивних варіацій самотності, а саме самотності-безхатності та самотності незлиття (маргіальності). Оптимізму додає те, що межі між варіаціями станів самотності не є такими непроникливими, як між змістами поняття «самотність».

УДК 140

Бондаренко О.О.¹,

Смеляненко Є. О.²

¹ студ. гр. РТ-810м НУ «Запорізька політехніка»

² канд.філос.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ МІФІВ ПРО СТВОРЕННЯ СВІТУ ТА ПЕРШИХ ЛЮДЕЙ

Питання про походження світу завжди було чимось таємничим і хвилювало людство споконвіку. Багато років, навіть зараз, це питання сприймається людьми як одне з найважливіших. Є багато відповідей на дані питання, але стовідсоткових, на даний момент, не існує.

З цього випливає, що знаючи як світ стався, можна зрозуміти, що він собою являє. Наші предки теж по-різному представляли створення світу, у них це було «по-своєму». Теорії нашого часу можна аргументувати, а ось теорії наших предків досить складно. Як зауважував Ернст Кассілер: «З усіх явищ людської культури, міф і релігія найгірше піддаються чисто логічному аналізу. На перший погляд міф здається тільки хаосом – безформною масою нескладних ідей».

Міфологічне сприйняття завжди насичене емоційними якостями. Все, що б не знаходилося в полі зору, покрито атмосферою радості чи печалі, хвилюванням, захопленням або зневіри. Первісна людина висловлювала свої почуття не тільки за допомогою символів, але і конкретно. Щоб зрозуміти структуру міфу, треба вивчати способи їх цілісного вираження.

Власне, і людина зберігає цілісність лише тоді, коли здатна дати відповідь на питання: хто вона і звідки. У кожного народу існували свої версії про походження світу. У більшості випадків, вони залишали слід в мовах і ритуалах, переказах і казках, віршах і піснях. Сюжети про створення світу дослідники називають космогонічними, а ті, які розповідають про появу людини – антропогонічними.

У різних міфологіях зустрічається створення космосу і землі зі світового океану, але в фольклорних писаннях на Русі іноді з'являлися сюжети і персонажі, які сильно відрізнялися від сказаних раніше. Найбільше любили наші предки писання, де творцями виступають дві стихійні сили, світла і темна. Всього існує сотні, а то й тисячі міфів про створення світу і появи на ньому перших людей, в кожному куточку нашої планети це виглядало по-своєму. Я ж хочу перерахувати найцікавіші й найпопулярніші з них.

У Єгипті люди думали, що головним творцем світу був бараноголовий бог Хнум. Він виліпив на гончарному крузі з глини увесь світ, людей, тварин і їх Ка (душу).

У стародавніх індійців прабатьком світу був Брахма. Весь світ, а також люди, тварини з'явилися з тіла Пуруші. Він був першоствореною людиною, якого боги принесли в жертву на початку світу.

Стародавні китайці представляли створення світу трохи інакше. У них всесвіт спочатку був змістом курячого яйця. Далі, всередині яйця, народився Пань-Гу. Через 18 тисяч років світлий початок (ян) утворив небо, а каламутне і важке (інь) - землю. Всі ці 18 тисяч років Пань-Гу виростав на три метри кожен день. Через це небо і відокремилось від землі. Після смерті Пань-Гу, з частин його тіла стався світ (схоже було у стародавніх індійців). Найцікавіше в цьому міфі те, що паразити, котрі жили на тілі Пань-Гу перетворилися на людей.

У грецькій міфології люди були виліплені з землі і води. Зробив їх, двоюрідний брат Зевса, Прометей. А світ виник із безмежного Хаосу (весь світ і безсмертні боги).

У ацтеків ж ніякого Хаосу не було. У них був абсолютний вакуум, в якому жив Верховний Бог - Оmeteotль. Він породив інших богів, які, в свою чергу створили все живе навколо.

У японських міфах весь світ був у вигляді океану, більше схожого на болото. У цьому океані росли очерети і з них були народжені боги. Чомусь, відразу після свого народження вони почали ховатися в цих самих очеретах. Поки вони ховалися, інші боги почали помішувати океан. Помішували його так довго, поки не сформувалася земля - Японія. У цих богів були діти, які згодом стали прабатьками стихій.

У Скандинавській міфології Один (верховне божество) і його брати створили світ. Далі вони вирішили його населити. На березі моря знайшли два дерева: ясен та вільху. Після того як боги їх зрубали, то вирішили зробити з ясеня чоловіка, а з вільхи - жінку. Потім один з богів вдихнув в них життя, інший дав розум, а третій - кров і рум'яні щоки.

Після розгляду одних з найцікавіших міфів про створення світу і перших людей пропоную розглянути три не менш цікавих, можна сказати трішки смішних, міфів про те, як з'явилися люди у народів Центральної Америки, північноамериканських індіанців і північноамериканського племені Акома:

У народів Центральної Америки людей робили кілька разів. Перший раз - з мокрої глини, другий - з дерева і тільки на третій раз боги вирішили створити людей з плоті і крові. Для цього їм потрібен був благородний матеріал - білий і жовтий маїс (кукурудза). Боги обмолотили качани, замісили тісто, з якого і зліпили перших розумних людей.

У північноамериканських індіанців сталося все дуже просто. Було дуже спекотне літо, що висохла навіть водойма, в якій жили черепахи. Тоді вони вирішили пошукати інше місце для житла. Вирушили в довгий шлях і найтовстіша черепаха, щоб полегшити собі дорогу, зняла панцир. Дуже довго йшла вона без нього, поки не перетворилася на людину.

У північноамериканського племені Акома «цікаво» розказана поява перших людей. Там сказано, що перші дві жінки дізналися уві сні, що люди живуть під землею. Після цього, вони взяли лопати і вирили яму, щоб звільнити людей.

Так узагальнюючи, можна сказати, що питання про створення світу і появи на ньому перших людей завжди хвилювало людство. Міфи, легенди, писання пов'язані з даним питанням були різними в кожному з куточків нашої планети. У когось світ створив бог Хнум, у когось Брахма, а у когось всесвіт був складом курячого яйця і так далі. Знати як створений світ,

звичайно, завжди було і буде цікаво, але це не так важливо. Важливим є те, що відбувається зараз, у даний момент. Тому як сказав, австрійський письменник, Франц Кафка: «Людина давно відмовився від участі в створенні світу і відповідальності за нього». Це дуже сильна фраза, яка добре відображає наш світ на сьогодні.

УДК 378.147

Бурцева О.В.¹

Ємельяненко Є.О.²

¹ студ. гр. РТ-910м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Покоління сучасності зіткнулося з нечуваною досі проблемою, до якої ніхто не був готовий. Пандемія коронавірусу, яку за своїми масштабами і наслідками можна порівняти з пандеміями чуми, холери та іспанки, розпочалася наприкінці 2019 року та змінила звичний уклад життя людей. Зміни торкнулися майже усіх сфер життя, і освіта не стала винятком.

Освітній процес, який залишався незмінним роками, зазнав чималих змін. Школи, коледжі, університети та інші заклади освіти були змушені перейти на дистанційне навчання, аби не переривати освітній процес в умовах карантину. Це стало можливим завдяки сучасним інформаційним і телекомунікаційним технологіям. Сучасні відеоконференції, система дистанційного навчання Moodle, месенджери, в яких можна швидко обмінюватися будь-якою інформацією з необмеженою кількістю людей, вже не кажучи про електронну пошту та звичний для нас мобільний зв'язок – весь цей прогрес в техніці дає змогу відповісти на виклики сьогодення. Ще 10-20 років тому ми б не мали можливості більш-менш ефективно навчатися в умовах пандемії.

Але разом з тим з'являються і труднощі. По-перше, не всі викладачі і студенти мають необхідні цифрові технології для впровадження дистанційного навчання. За відсутності камери та мікрофону в ПК, дивитися пару зі смартфона не дуже зручно. Це ускладнює освітній процес.

Друга проблема — серйозніша. Більшість викладачів старшого покоління важко опанувати нові технології.

Під час пандемії студенти, що мешкають у гуртожитках, задля безпеки власного здоров'я, змушені повертатися до своїх домівок. Студенти, що мешкають у селах та селищах міського типу, мають проблеми телекомунікаційного характеру. До деяких попросту не доходить інтернет-зв'язок такої пропускну здатності, яка потрібна для забезпечення

необхідного потоку трафіку для відеоконференцій, для деяких — він коштує надто дорого і унеможливує комфортне та ефективне дистанційне навчання.

Але, із закладами вищої освіти, де навчаються вже дорослі і свідомі люди, не виникає щоденних проблем, які стосуються виключно шкіл, де учні мають кожен день виконувати домашні завдання, а вчителі — кожен день їх перевіряти. За словами самих вчителів, перевіряти фото та файли завдань — значно складніше, ніж звичайні зошити. Ще одна додаткова проблема — це заповнення одразу двох класних журналів — електронного та звичайного.

При цьому для усіх учасників освітнього процесу дистанційне навчання впливає на здоров'я, зокрема погіршується зір та виникає гіподинамія.

Та це не основна проблема. Навіть при повному устаткуванні робочого місця та ідеальному інтернет-зв'язку є психологічний фактор, що найбільш сильно впливає на навчання. Деяким студентам важко налаштуватися на навчання вдома, бо вони не мають достатньої мотивації, їм важко зібратися з думками з домашній атмосфері. Як наслідок, вони не можуть самостійно сформулювати відповідальне відношення до певних дисциплін та в цілому приділяють недостатньо уваги навчанню.

Сучасні проблеми потребують сучасних рішень. Та наскільки ефективними вони є — покаже час.

УДК 378.147

Ківа К.В.¹

Ємельяненко Є.О.²

¹ студ. гр. РТ-310м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

РЕЛІГІЯ – ПЕРЕЖИТОК МИНУЛОГО: КРИТИЧНИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД

Релігія - це один з елементів суспільної системи (а також невід'ємна соціальна риса особистості), один з найважливіших соціальних інститутів, що зазнає кардинальні трансформації у всьому світі.

Розвиток та становлення ідей життя без релігії, традицій вільнодумства, атеїзму і філософії релігії, а також їх місце серед сучасних атеїстичних, антиклерикальних і скептичних концепцій можна відстежити із зарубіжних дослідників цих питань, як Susan Jacoby, David Williams, Kerry Walters та інших. Крім того, не можна не згадати фундаментальну 800-сторінкову працю «The New Encyclopedia of Unbelief» під редакцією Тома Флінна і зі вступною статтею Річарда Докінза.

Релігія має специфічну частину (віру в надприродне) і неспецифічну (ідеї, включені і в інші духовні явища: моральні, правові, педагогічні, медичні, екологічні та ін.). Позитивне і негативне в життя людей вносять обидві частини релігії.

Найбільший і небезпечний негативний результат приносив в минулому і приносить зараз фанатичний елемент всередині релігій. Фанатизм є поведінка, коли люди в ім'я своїх світоглядних переконань шкодять собі або іншим людям і навіть скоюють злочини.

Прояви негативної ролі релігії є і поза зоною фанатизму. До них можна віднести: пропаганду хибної картини світу (що стримує розвиток деяких напрямків науки і їх засвоєння), пропаганду деяких шкідливих норм моралі (наприклад, заклик "любити ворогів"), стримування соціальної активності віруючих (орієнтація через молитви на міфічну допомогу бога), відчуження віруючих різних конфесій один від одного і пов'язані з цим негаразди в сім'ях, відчуження віруючих від світської культури.

Позитивна роль специфічної частини релігії (віри в надприродне) полягає в тому, що вона дає людям розраду, тобто сприяє подоланню негативних емоцій. Це своєрідна і вкрай необхідна сьогодні форма психотерапії.

У різних релігій ця роль в різному ступені проявляється і через функціонування їх неспецифічного елемента. Сюди відносяться: благодійність, пропаганда позитивних моральних ідей (заклик допомагати людям, засудження наркоманії, алкоголізму та ін.). Як не парадоксально це звучить, до плюсів релігії можна віднести і пропаганду деяких наукових ідей, наприклад, екологічних і педагогічних.

Однією з важливих функцій релігії є надання універсальних моральних стандартів, які необхідні для правильного функціонування суспільства. Але помилково вважати, що Бог – єдине можливе джерело таких стандартів. Такі різні філософи, як Платон, Іммануїл Кант, Джон Стюарт Мілль, Джордж Мур і Джон Роулз, продемонстрували, що універсальна мораль можлива без Бога. Тому можна стверджувати, що наше суспільство дійсно потребує не релігії, а більш глибоке розуміння природи моралі.

У сучасному суспільстві роль релігії суперечлива. В історичному минулому переважали її позитивні аспекти, але в історичному майбутньому вони зійдуть нанівець, що призведе до зникнення релігії. Вона стане не потрібна ні окремій людині, ні суспільству. Однак, коли настане цей час, через сто або тисячу років, зараз сказати неможливо.

УДК 378.147

Олійник В.А.¹

Ємельяненко Є.О.²

¹ студ. гр. РТ-310м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ ПРО ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У СУСПІЛЬСТВІ

Гендерний стереотип, як і інші види соціальних стереотипів – це невід’ємний атрибут повсякденного мислення, самоусвідомлення та взаємодії індивідів у соціальному просторі. Вибір гендерних стереотипів в якості актуальної теми для обговорення обумовлений, по-перше, тим, що досягнення гендерної рівності в суспільстві неможливе без дослідження факторів, визначаючих статус жінок і чоловіків. По-друге, гендерні стереотипи являються фактором організації соціальних відносин не тільки між чоловіком і жінкою, але і між іншими соціальними групами і спільнотами. По-третє, гендерні стереотипи, залучаючись в соціальні відносини, постійно самовідтворюються.

Аналіз механізмів і форм гендерної соціальної нерівності, однією з причин якої є саме гендерні стереотипи, базується на соціологічних теоріях стратифікації в традиціях, які ведуть свій початок від К. Маркса, М. Вебера та П. Сорокіна. У розвитку ідей Т. Парсонса у Р. Мертон соціальна структура являє собою схему розподілу ролей, статусів та їх послідовності; згідно Р. Дарендорфу, статуси, ранжування та саморанжування визначають соціальну страту. Д. Рейсман використовує стратифікаційний аналіз, звертаючись до понять статусної групи, соціальної дистанції, влади, доступу до цінностей, розвиваючи класичні ідеї П. Сорокіна.

У суспільстві образи чоловіка і жінки конструюються і закріплюються у вигляді гендерних стереотипів, які проявляються в ході взаємодії людей і накладають відбиток на характер цієї взаємодії. Гендерні стереотипи є фундаментом, що визначає особливості сприйняття самого себе, інших і всього комплексу соціальних взаємодій.

Американський психоаналітик Роберт Столлер у своїй роботі «Стать і гендер: про розвиток мужності і жіночності» розмежував поняття «гендер» і «стать». Перше поняття має на увазі фізичні відмінності чоловіків та жінок, а поняття «гендер» розкриває соціально-культурні та психологічні сторони. Саме Робертом Столлером термін «гендер» був вперше запроваджений у наукове середовище.

Гендерний чинник, який враховує фізіологічну стать людини і її соціальні поведінки, є однією з найважливіших характеристик особистості, а саме тому протягом усього її життя певним чином впливає на її усвідомлення

своєї ідентичності, а також на ідентифікацію суб'єкта іншими членами соціуму.

Гендер також є соціальним конструктом і це доводять результати наукових досліджень історії розвитку різних етносів, що проведені антропологами. У різноманітних культурах багатьох народів було винайдено певні риси у сценаріях поведінки жіночих і чоловічих ролей. Гендер – це сукупність соціальних репрезентацій, а не закріплена природою властивість. Це те, що прийнято думати про «жіноче» і «чоловіче» в певній громаді.

Оскільки стереотипи є цінностями, то як чоловіки, так і жінки ведуть себе на людях більше стереотипно, ніж без свідків. Проблема, створювана стереотипами, полягає в тому, що вони примушують нас вірити в стереотипні думки навіть тоді, коли стереотипні риси насправді не існують.

Термін «гендер» – соціальна стать, стать як продукт культури, соціально-біологічна характеристика, яка вказує на соціальний статус і соціально-психологічні характеристики особистості, які пов'язані зі статтю і сексуальністю, але виникають у взаємодії з іншими людьми.

Різні дослідники розуміють термін «гендерні стереотипи» по-різному:

1) це систематизований набір уявлень про персональні характеристики чоловіків і жінок;

2) це схематизовані узагальнені образи маскулінності і фемінності.

Гендерні стереотипи відіграють вагомую соціальну роль як чинники консолідації та фіксації певного етносу, нації, чіткого окреслення територіальних кордонів. Стереотипне сприйняття соціальних ролей чоловіка та жінки існує в кожній культурі тривалий час, тому саме цьому питанню відведено чималий простір у мас-медіа, фольклорі, міфологічній свідомості, “наївній картині світу”. Як зазначає А. В. Кириліна, у різних культурах одним і тим же діям людини надається неоднакова оцінка та вкладається різний зміст залежно від її статі. Отже, стереотип програмує поведінку особистості.

УДК 78.01

Пономаренко Є.О.¹

Ємельяненко Є. О.²

¹ студ. гр. РТ-810м НУ «Запорізька політехніка»

² канд.філос.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОТИРІЧЧЯ ОБ'ЄКТИВНОГО І СУБ'ЄКТИВНОГО В МУЗИЦІ

Що є музика? Не дивлячись на те, що існування музики неможливе без фізичних, психологічних і фізіологічних процесів, все ж її феномен неможливо пояснити тільки ними, адже фізичні і психологічні закони мають

бути однаковими як для музики так і для інших областей. Наприклад, як закони акустики ніяк не відрізняються для музики, та для усіх інших звукових відчуттів, не маючих нічого спільного з нею, так і психологічні закони не говорять ні про що особливе, що повинно відрізнати музичне переживання від будь-якого іншого. Тобто різниця між музичним і не музичним переживанням не є ні психологічною, ні фізичною.

Поширеною є думка про те, що музика є психічним явищем, тому що композитори дуже часто концентруються на відображенні почуттів. Та предмет музики все ж значно ширший. Вона зображує що завгодно, і сама можливість відображення емоцій не є обов'язковою умовою її існування. Також треба враховувати, що психічний потік має безладний і, деякою мірою, випадковий характер, тоді як музика, навпаки, може існувати лише у точних, строго впорядкованих і закінчених музичних образах, яку б хаотичну ідею вона не мала на меті передати. У кожному музичному творі є свій унікальний образ, навмисний і закінчено виконаний, у той час як психічні процеси не зобов'язані мати такої навмисної оформленості.

У роботах філософа О.Лосєва можна знайти багато визначень музики – це і вираз, і символ, і життя числа у часі, і гілетично-меональна стихія, вона ідеальна, є мистецтвом. І така кількість визначень не є дивною, тому що сама природа феномена музики парадоксальна відносно людської логіки, і кожен, хто намагається дати їй чітке визначення робить неможливе - змальовує музику у межах мови, і цим пояснюються усі неточності й труднощі, з якими зіштовхується дослідження: невимовне необхідно вивести у його протилежність – у світ понять.

Наявністю семантичної цілісності, що можна визнати за музичний образ, створюється висока смислова навантаженість музичної мови, що підкоряється авторській ідеї, і доступна для смислової ідентифікації слухачем. Філософський контекст в процесі сприйняття музичного тексту транслює образ в область чистої кореляції звуку, припускаючи здатність слухача створювати спрямованість свідомості до невідомого до цього моменту явища. Подібні специфічні особливості мови музики і філософії дозволяють за допомогою емпатії занурюватися в авторський світ як в реальний, в свій власний, творчо добудовуючи його модель.

Через те що кожна окрема особистість, група, культура можуть дуже по-різному сприймати і оцінювати одні і ті ж твори, виникає проблема неможливості відокремлення суттєвих властивостей музики від численних культурних та історичних нашарувань та закономірностей. При цьому оцінки можуть змінюватись від визнання твору еталоном якості і духовності, до заперечення самого факту приналежності його до музичної культури.

То чи можна сказати, що кожен відчуває ту ж саму музику по-різному? Якщо сприймати музику як щось суто психічне і суб'єктивне, то це буде

означати що вона існує тільки коли її хтось чує, а образ її нестійкий і повністю змінюється з кожним слухачем. Тоді виходить, що в момент смерті композитора ми втрачаємо і всю його музику? Звісно, залишаються нотні записи, але ж вони ще не є музикою. Та чи може щось постійно змінюватись? Звісно, ні. Ніякий предмет не може постійно змінюватись, не зберігаючи при цьому якийсь незмінний образ, адже тільки так ми можемо сказати, що перед нами один предмет.

Естетична цінність музичного твору виражається в тому, що слухач знову і знову повертається до даного твору, знаходячи в ньому кожен раз щось нове. Саме цим визначається поняття естетичної цінності. Естетичні властивості незвідні до матеріальних особливостей сприйняття, і, отже, вони повинні бути розглянуті як інша здатність - естетичне сприйняття або смак. Таким чином, терміни естетичного опису відносяться не до матеріального світу, а до того відбитку, який залишається в душі слухача. Що стосується естетичних суджень, то їх особливість полягає в тому, що вони не спрямовані на вираження думки, але висловлюють почуття, отримані в результаті сприйняття музичного твору.

Не випадково те, що наше розуміння музики ми найчастіше намагаємось передати символічними образами, які не описують щось конкретне, а тільки намагаються вказати на те, що ми ніяк не можемо виразити словами. При цьому кожен слухач може використовувати дуже різні образи для опису того невимовного предмету музики, який у чомусь все ж повинен залишатись незмінним. Тобто у кожного твору є як суб'єктна індивідуальність, так і незмінна об'єктна сутність, які у повній мірі присутні в усій музиці.

УДК 378.06

Селянінов В.В. ¹

Ємельяненко Є.О. ²

¹ студ. гр. РТ-210м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМИ СПІЛКУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасному суспільстві під впливом нових інформаційних технологій, що швидко розвиваються, людина вже не уявляє себе без них. Розвиток сфери комунікації значним чином полегшує життя людини, дозволяючи отримувати послуги, спілкуватися, навчатися, і все це не виходячи з дому, що особливо актуально в умовах пандемії та тривалих карантинних обмежень.

Новітні технології комунікації істотно впливають на сприйняття людиною інформації, з одного боку людина отримує широкий доступ до інформації, з іншого боку, свідомість людини засмічується. У таких суперечливих умовах міжособистісні відносини між співрозмовниками стали втрачати свою головну і провідну роль, роль особистісного спілкування. Так як тільки при тісному контакті розкриваються буттєві характеристики людини, емоційний взаємовплив, досягається спільність в розмові, що і є цінністю людського спілкування. Міжособистісна комунікація в ідеалі повинна бути не тільки актом обміну інформацією, але й способом формування міжособистісних відносин, досягнення взаєморозуміння з оточуючими людьми. Довірчий ширий діалог є найбільшою цінністю спільного буття людей в суспільстві.

Віртуальна реальність людиною сприймається як інша свобода, де відкриті способи самовираження в віртуальному світі інтернету. Нові віртуальні образи, які можна собі створити, призводять до проблеми втрати ідентичності людини. Анонімність, фіктивність суб'єктів спілкування, ускладнюють процес ідентифікації та соціалізації, що посилює проблему самоідентифікації людини, а може навіть привести до загибелі особистості в епоху глобалізації. Існування блогів, соціальних мереж, мережових магазинів є прикладом широкого використання всесвітньої павутини не тільки для спілкування, а й для вирішення соціальних завдань. У таких випадках віртуальна комунікація стає засобом реалізації практичних задач.

В інтернеті блогери є суспільною силою, яка активно впливає на політику, культуру, економіку та хід думок багатьох людей. Читаючи блоги, дивлячись відеоролики улюблених блогерів люди починають слідувати тому що побачили чи прочинали, не замислюючись потрібно воно їм чи ні, щось добре вони роблять чи навпаки.

Найнебезпечнішою проблемою спілкування через інтернет є присутність достатньо великої кількості інтернет шахраїв, які під виглядом знайомої людини чи навіть члена родини можуть заволодіти потрібними їм відомостями використовуючи так звану «соціальну інженерію». Для отримання інформації також можуть бути використані клони популярних сайтів банків, поштових служб на які можуть дати посилення співрозмовники. Це можуть бути паспортні данні, відомості про місце проживання, наявність рухомого чи нерухомого майна на ін. Особливу увагу треба приділяти нерозповсюдженню даних банківських карток та номеру телефону пов'язаних з банками.

У підсумку можна сказати, що інтернет як засіб спілкування має як позитивні так і негативні сторони. Із позитивних сторін можна виділити зручність, необмежене коло спілкування, можливість не тільки почути, а й побачити людину у реальному часі. Також можна виділити можливість

навчатися через інтернет, та не виходячи з дому вирішувати більшість своїх життєвих потреб. В той же час при доволі активному спілкуванні з різними людьми в інтернеті можна потрапити на інтернет шахраїв до якої можуть потрапити небажані данні, також з негативного можна виділити уявну безкарність, коли здається що твої слова та вчинки не будуть мати наслідків, але це зовсім не так.

УДК 165.191

Сергієнко О.Ю.¹

Ємельяненко Є.О.²

¹ студ. гр. РТ-310м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКЕ ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

В культурі сучасної цивілізації наука відіграє ключову роль, активно впливає на всі інші форми духовного життя людей. Вона є найважливішим фактором життя суспільства, його господарства і економіки. Наукоємні виробництва, інноваційна діяльність вимагають фахівців високої кваліфікації.

У розвитку науки значуще місце займає дослідження методів і прийомів наукового пізнання. Такими дослідженнями займається методологія науки. Проте вона не вичерпується дослідженням методів наукового пізнання, хоча знання про такі методи і прийоми є одною з головних цілей методологічного аналізу. Методологія вивчає всі компоненти наукової пізнавальної діяльності в їх взаємозв'язку, виявляючи способи формування нового знання залежно від об'єкта дослідження, пізнавальних засобів, цілей суб'єкта пізнання, досліджує механізми відношень моральності, науки, культури, істини, цінностей. Методологія постає своєрідною самосвідомістю науки, усвідомленням шляхів ефективного вирішення пізнавальних завдань.

З античних часів завдання дослідження методів науки вирішували філософи, оскільки в той час сама наука, за винятком математики та астрономії, розвивалася в рамках філософії.

В епоху Нового часу дослідженням методів пізнання також в першу чергу займалися філософи. Р. Декарт гостро ставив проблему наукового методу: «Вже краще зовсім не думати про відшукування яких би то ні було істин, ніж робити це без будь-якого методу, бо абсолютно безсумнівним є те, що безладні заняття і темні мудрування гасять природне світло і засліплюють розум». Сформована в XIX ст. методологія науки ставить своєю головною метою вивчення таких методів, або сукупностей методів, адже дослідження

показали, що немає сенсу шукати один-єдиний безпомилковий метод пізнання. Кожен з методів обмежений в пізнавальних можливостях, і тільки розумне і доцільне застосування системи наукових методів наближає дослідника до істини.

Значущість методології науки можна пояснити специфікою об'єктів наукового дослідження. Наукові знання як продукт наукової діяльності дещо відрізняються від знань, що отримують у сфері буденного, стихійно-емпіричного пізнання. Останні найчастіше не систематизовані; це, швидше, конгломерат відомостей, приписів, рецептур діяльності й поведінки, накопичених упродовж історичного розвитку, буденного досвіду. Їх достовірність встановлюють завдяки безпосередньому застосуванню в ситуаціях виробничої й повсякденної практики. Вірогідність наукових знань не може бути обґрунтована тільки у такий спосіб, оскільки в науці переважно досліджують об'єкти, які ще не є освоєними у виробництві. Тому в науці потрібні специфічні способи обґрунтування істинності знання: експериментальний контроль і можливість виведення одних знань з інших, істинність яких вже доведена. Таке послідовне виведення забезпечує системність наукового пізнання. Позанаукове ж пізнання постає значно суб'єктивнішим за науку: воно безпосередньо пов'язане з інтересами, волею, вірою, фантазією, інтуїцією суб'єкта.

Слід зазначити, що саме філософські принципи є методологічною основою розвитку фундаментальних ідей і принципів конкретних наукових дисциплін, розробки нових прийомів та методів дослідження. Адже люба філософська система, яка використовується в якості орієнтира в процесі наукового дослідження може сприяти пошуку істини, за умови її відповідності принципам науковості.

Отже, обравши коректну методологію наукового дослідження, дослідник отримує переваги в тому, що він може мати більш чітке уявлення про свої теорії, виявляти логічні та лінгвістичні помилки там, де це можливо, та йому простіше в формуванні певної точки зору.

УДК 130.2

Філобок Є.В.¹

Ємельяненко Є.О.²

¹ студ. гр. РТ-810м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

МІСЦЕ ФІЛОСОФІЇ В РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ЕПОХИ РЕНЕСАНСУ

Минуло пів тисячоліття, змінили один одного десятки поколінь, а епоха Відродження як і раніше хвилює людей: вчених, письменників, архітекторів,

скульпторів, художників і навіть бізнесменів, які уважно і сумлінно вивчають спадщину цієї епохи. Одні вважають Ренесанс найпрекраснішим періодом в житті Європи. Наприклад, заможні люди витрачають багато часу і коштів на те, щоб прикрасити своє життя досягненнями тієї епохи. Інші відвертаються в жаху, вражені жорстокістю інквізиції. Треті, приймаючи на себе роль охоронців суворої моральності, стверджують, що саме Ренесанс привів до безбожництва і розбещеності. Четверті схильні давати оригінальні оцінки, які різко відрізняються від загальноприйнятих. На формування таких поглядів істотну роль зіграли індивідуальність людини, його філософські погляди й уподобання, соціум.

Ренесанс «Відродження» - це період досягнень, період розквіту і великих змін. Це перехід від середньовіччя, до сучасної Європи. Час, що передує Ренесансу, називали «Темними століттями». Точно назвати часові рамки початку «відродження» неможливо. В Італії - це було XIV століття, а в Європу ця епоха прийшла десь у XV-XVI столітті і привнесла нові думки і інтереси.

Ранній період Відродження має гуманістичний характер, який знаходить свій початок в Італії. Людина починає замислюватися про свої інтереси, про цінності життя, починає розглядати навколишній світ під іншим кутом. Людина - це не просто творіння Бога, своїми руками він може власноруч створювати світ. Відбувається переоцінка духовного світу.

Середній період Ренесансу - неоплатонічний, це XV-XVI століття. В цей період виникає, напевно, найскладніше питання онтології взаємин Бога і людини. Ідейною філософією є - пантеїзм: "Бог душа, він єдиний з цим світом, він початок всього на землі". У цей час з'являються перші спроби створення цілісної філософської системи. У 1459 р Козімо Медічі заснував Платонівську Академію. Очолив її Марсіліо Фічіно - філософ, астролог, гуманіст. Завдяки йому стали широко відомі ідеї Платона.

Третім періодом, який випав на XVI-XVIII століття, стала - натурфілософія. Головними ідеями цього часу були заперечення Бога як творця і його єдність з природою. Цей час повен великих відкриттів і подарував нам безліч філософів, погляди яких актуальні й донині. Філософ Микола Кузанський у своїх навчаннях стосується теми про нескінченність всесвіту, про принцип збігу протилежностей. Його праці «Про вчене пізнання», «Про вершини споглядання» є основою європейської діалектики. Дуже радикальні погляди Миколи Коперника у його книзі 1543 р. «Про обертання небесних сфер» привели до перегляду філософських уявлень про світ. Будь-яка планета - це центр Всесвіту, Бог - це Всесвіт, який несутворений і незнищений - головні філософські аспекти Джордано Бруно. Праці Галілео Галілея на пряму пов'язані з натурфілософією. Одним з його великих технічних досягнень був телескоп. Завдяки йому люди дізналися про

Місяць, кратери і хребти, про Чумацький шлях – скупчення зірок, яке таке прекрасне. Він створив базу для філософів матеріалістів епохи Нового часу.

Епоха Відродження подарувала людям багато нового і раціонального. Такі науки як фізика, математика, хімія виходять на перший план. Нові погляди і творчий пошук дали поштовх розвитку мистецтва, поети знаходили натхнення у філософських навчаннях. Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарка, Джованні Бокаччо та інші, їхні твори були різні за стилем, але об'єднувала їх одна ідея «Людина - це центр світу».

Неможливо уявити сучасний живопис без впливу на нього художників Ренесансу. Леонардо да Вінчі, Рафаель, Мікеланджело Буонаротті – це титани художнього мистецтва. Їх ідеальний стиль, піднесеність, таємничість досі є предметом суперечок, наукових праць, фільмів і книг.

Основними течіями філософії Ренесансу були гуманізм і естетика. У нашому житті поняття гуманізм – це допомога людям, захист їх прав, толерантність. В епоху Ренесансу - Бог і його творіння відходять на другий план, людина і його земне життя головні гуманістичні ідеї того часу. Це актуально і в сьогодні, ми також прагнемо до людяності, до створення умов для гідного життя. Як і люди тієї епохи ми розмірковуємо про самого себе, про роль у світі, сутність і призначення, про сенс і мету свого буття. До нашого часу багато ідей зазнали деяку трансформацію. Вчення, яке адекватно пояснює моральні проблеми сучасності, належить Еріху Фромму (1900-1980). У своїй філософії Фромм показав, що не можна зрозуміти людину поза його відносин до світу, інших людей, до природи, самого себе, що такі ідеали як істина, справедливість і свобода можуть бути справжніми прагненнями людини.

Як підсумок можна сказати, що цінності, які ми обираємо, визначають не тільки наше ставлення до світу, до інших людей, але і до самих себе. Саме обрані цінності, які стають нашою метою, визначають наше щастя і нещастя в житті, оскільки воно завжди співвідноситься з нашими досягненнями. Ренесанс був одним з найвидатніших періодів в історії людської культури. Відродження подарувало нам прекрасний гуманістичний світогляд, який здатен робити людей добрішими і більш справедливими, а людське життя розумніше і прекрасніше. Викладення історії Відродження повні неточностей і протиріч. Учені розходяться не тільки в оцінці епохи – у них по-різному викладаються одні і ті ж факти, наводяться різні дати одних і тих же подій. Епоха Ренесансу триває в нашій культурі, вона живе в нашій душі. І ще багато раз у цьому житті доведеться повертатися до тих проблем, якими жили не тільки великі, а й прості люди XIV-XVI ст.

УДК 130.2

Яковенко О.О.¹

Ємельяненко Є.О.²

¹ студ. гр. РТ-910м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ ІНЖЕНЕРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Сутність інженерної діяльності полягає в систематичному використанні наукових знань у виробничій практиці. Невід'ємними рисами інженерного мислення виступають креативність і евристичність.

Науково-технічні фахівці в сучасному суспільстві утворюють велику соціальну групу, що має елементами самоорганізації і виконує не тільки виробничі, а й соціокультурні функції.

Інженер – фахівець з вищою технічною освітою, що застосовує наукові знання для вирішення технічних завдань, управління процесом створення технічних систем, проектування, організації виробництва, впровадження в нього науково-технічних нововведень.

Слід особливо підкреслити, що в самих різних визначеннях інженерної професії та інженерної діяльності практично відсутні вказівки на їх соціально-гуманітарні, антропологічні аспекти, соціально-гуманітарну складову.

Інженерна діяльність – це не тільки праця, а й науково-технічний пошук, спілкування, комунікативна, інформаційна, організаційно-управлінська діяльність та ін.

Сучасний інженер - це не просто технічний фахівець, вирішальний вузькі професійні завдання. Його діяльність пов'язана з природним середовищем – основою життя суспільства - і самою людиною. Тому орієнтація сучасного інженера тільки на природознавство, технічні науки і математику, яка спочатку формується ще у вузі, не відповідає його справжнього місця в науково-технічній революції. Вирішуючи свої, здавалося б, вузькопрофесійні завдання, інженер активно впливає на суспільство, людину, природу і не завжди найкращим чином.

В даний час часто говориться про кризу інженерії. Дослідники називають щонайменше чотири області такої кризи: 1) поглинання інженерії нетрадиційним проектуванням; 2) поглинання інженерії технологією; 3) усвідомлення негативних наслідків інженерної діяльності; 4) криза традиційної науково-технічної картини світу

В даний час часто плутають інженерів з програмістами. Різниця в тому, що ці категорії стоять на різних рівнях виробничого ланцюжка і програміст - це споживач плодів діяльності інженерів. Як показала практика, типовий

програміст поняття не має про те, як функціонує не те що двигун його автомобіля, але навіть комп'ютер, за яким він працює.

У той же час інженер хоч і не знає який-небудь Python, але цілком собі програмістські (алгоритмічні) завдання вирішує постійно. Навіть така звична річ, як механічна коробка передач сучасного автомобіля, є втіленням в металі складного алгоритму. Інженер ХХІ століття повинен не тільки задовольняти «споживчим» вимогам найближчого майбутнього, але і враховувати далекі перспективи розвитку соціуму. Інноваційний інженерна освіта має враховувати не тільки інноватику ближнього майбутнього, а й далекого, з урахуванням прогностичного бачення тих змін, які можуть відбутися в насколишньому середовищі до 2030 року.

УДК 378. 017.

Гонтар Ю.Р. ¹

Коваль В.М. ²

¹ студ. гр. УФКС-319 НУ «Запорізька політехніка»

² старш. викл. кафедри філософії НУ «Запорізька політехніка»

МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ ДРУЖБИ

Дружба – це стосунки, відносини, в основі яких лежить взаємна прихильність, довір'я, відданість, товариська солідарність, духовна близькість, спільність інтересів.

В різні історичні періоди етичне поняття дружби наповнювалося різним змістом. Давньогрецька культура утвердила цінність дружби в міфі про Діоскурів — Кастора і Полідевка. Полідевок глибоко переживає смерть свого брата, що загинув у бою, і просить батька Зевса віддати брату частину свого безсмертя. З того часу брати один день разом проводили у підземному царстві, другий — на Олімпі. В Давній Греції визначилися також основні засади дружби: єдинодумність, взаємна допомога у біді, щирість. Філософи Давньої Греції (Демокріт, Епікур, Арістотель) у дружбі бачили умову *розумного* задоволення. Арістотель розрізняв три види дружби: дружбу, засновану на взаємній корисності; дружбу, мета якої — задоволення; дружбу, що ґрунтується на доброчесності. В середньовіччі дуже цінувалася героїчна та лицарська дружба, християни співвідносять дружбу між конкретними людьми, яких об'єднує любов до Бога, в часи романтизму романтики створили таке поняття як «Лірична дружба» (ніжні відносини між людьми, цінністю яких було психологічне розкриття та довіра). Цікаво, що дружбу німецький філософ І. Кант за визначає як не істинну, а лише як подібність дружби. Це дружба людей різних інтересів та суспільних станів. У спілкуванні відбувається обмін знаннями та зацікавленнями. Людей пов'язує

лише те, що складає відмінне між ними, без чогось спільного, пов'язує не спільне, а відмінне

В 20 столітті почали вже говорити про те, що дружба втратила свою силу під впливом соціальних факторів. Насправді, в сучасному світі важко знайти справжню дружбу, оскільки зараз з'явилися так звані «вигідні стосунки». гедоністична дружба означає, що люди прив'язані один до одного і спілкування їх просто втішає обидві сторони ,а може і приносить задоволення

Сучасна культура виробила інтелектуальний тип дружби, заснований на принципі рівності сторін спілкування. Дружба живиться і підтримується змагальністю інтелектів, зосереджених на спільному пошуку істини. Реальним явищем такого типу дружби можна вважати наукові школи, що почали складатися в ХХ ст. Нині розвиток науки здійснюється не вченими-одинаками, а колективами однодумців, налаштованих на розв'язання складних, часто кардинальних проблем, особливо в сфері наукового природознавства. В межах наукових колективів панує атмосфера дружньої співпраці, постійного обміну науковими ідеями. Стійкість спілкування зумовлюється сталістю предмета зацікавлення — науковою плідністю ідеї. Особливості характеру, особистих уподобань членів спільноти мають несуттєвий, другорядний характер. Вони сприймаються однодумцями толерантно, терпляче, тою мірою, якою не шкодять загальній справі. Звичайно ж, дружба стійко утримується у стосунках люблячих, якщо їхні почуття справжні. Адже любов неможлива без поваги до іншої людини, що передбачає дружнє спілкування.

Дружба за силою почуттів буває схожа з любов'ю, але між ними існує й багато відмінностей. По-перше, дружба не може бути невзаємною, на відміну від любові, тому що дружба передбачає спільні дії. По-друге, дружити можна одночасно з кількома людьми, і соціум це не засуджує, буває колективна дружба, коли три або чотири людини складають згуртовану загальною друбною групу

Отже, історія становлення та розвитку феномена дружби, теоретична розробка поняття дружби засвідчують належність її до одної з вищих моральних чеснот. У дружбі, так само як у любові, людина реалізує свою суспільну сутність — людяність — у прямих і неопосередкованих формах.

Дружба – велика здатність людей зближуватися, незважаючи ні на які умови, здатність, що допомагає долати будь-які життєві труднощі. Дружити з кимось, це, у першу чергу, дружити із собою, з кожною частиною себе, із кожним своїм проявом. Дружба залишається одним із найважливіших чинників формування особистості, її виходу на рівень ойкумени. Тільки дружба може стати цементом, який згуртує воедино весь світ. Дружба відкриває людині правду й про себе саму: чи здатна вона поступитися своїми

благами заради іншої. У боротьбі двох почуттів – любові до інших і любові до себе – людина практична вибирає себелюбність, а людина морально орієнтована – дружбу. Основою справжньої дружби є духовна близькість людей, але не тотожність їхніх світів. Друзі цікаві один одному саме завдяки своїй «іншості». Стосунки, що склалися в дружбі та завдяки дружбі, опосередковують стосунки людини зі світом загалом. Приязнь і доброзичливість у ставленні до конкретної іншої людини відображає ставлення до навколишнього світу в цілому. Феномен дружби має непересічне значення й цінність для будь-якої людини, тому філософи різних часів і різних культур приділяли йому увагу, намагаючись пояснити на теоретичному рівні, що сприяло більш глибокому його усвідомленню.

УДК 31.015.

Зик Ю.О.¹

Коваль В.М.²

¹ студ. гр. УФКС-129 НУ «Запорізька політехніка»

² старш. викл. кафедри філософії НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ТРЕНЕРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Під тренерською філософією слід розуміти вірування і принципи, які визначають роботу тренера. Філософія тренування означає, як тренер використовує свої знання в техніці і тактиці, спортивних науках і управлінні в спорті. Тренерська філософія веде його у взаємодіях зі спортсменами, їхніми батьками, з колегами-тренерами, судьями і управлінським апаратом. Розвиток філософії тренера дозволяє йому адекватно вибудувати послідовну ланцюжок цілей, які він хоче і реально може досягти з тими спортсменами, які у нього є. Філософія допомагає відповісти на фундаментальні питання: що, чому і як. Основні її положення визначають, як ми розглядаємо об'єкти і події в нашому житті, людей і наші відносини з ними. Ці основні положення і визначають систему значущих цінностей. Ключ до розвитку філософії тренування і життя - пізнати себе. Філософія включає головні цілі: речі, які людина цінує і хоче їх досягти, а також його вірування або принципи, які допомагають досягти цих цілей.

Перш ніж тренер зможе допомогти своїм атлетам усвідомити, хто вони, він повинен зробити це сам. Тільки коли тренер знаходиться в згоді з самим собою, він зможе допомогти зробити це своїм спортсменам. Якщо у тренера є принципи і обов'язки, він зможе передати їх своїм спортсменам, і коли вони реально бачитимуть, що тренер розумно послідовний, більш імовірно, що вони дадуть відповідь аналогічно. Якщо тренер продемонструє характер в

керівництві спортсменами виходячи з змагального досвіду, то, ймовірно він зможе повести їх за собою.

Молоді люди шукають зразки для наслідування. Тренер повинен розуміти, що навіть якщо він добре вчить чогось, це може бути менш важливим, ніж його власний характер і філософія. В значній мірі життєва поведінка спортсменів може залежати від прикладу, який йому подає тренер. Тренер повинен пам'ятати про свою величезну відповідальність бути їм, і тоді його спортсмени з більшою ймовірністю стануть тими, ким він хоче їх бачити. Тому тренер не зможе послідовно і позитивно керувати своїми спортсменами, якщо він не буде знати, який він сам. Тільки зрозумівши і визначивши свої особистісні цінності, тренер буде здатний краще допомагати своїм спортсменам працювати, долаючи конфлікти і невпевненість.

Тільки через самопізнання тренер зможе зрозуміти, в чому і в яких сторонах свого життя він хоче і повинен стати іншим і більш компетентним. Це вимагає бути чесним, перш за все, з самим собою, що буває нелегко, а часто і досить болісно. Підвищити свою самопізнання можна, розмірковуючи над своїми власними віруваннями і принципами і за допомогою зворотного зв'язку від інших людей в тому, яким вони бачать тренера і як вони реагують на нього. Перший такий чесний погляд на самого себе може бути важко прийняти, однак, навіть якщо він не подобається, від нього не треба бігти або заперечувати, слід вчитися на цьому і робити кроки, щоб змінитися.

З практичної точки зору непогано задати собі ряд питань і постаратися чесно на них відповісти самому собі: хто я, чого хочу в житті і куди йду, гордий я цим або соромлюся, чи щасливий я чи ні? Звичайно, це - важливі соціальні й жорсткі питання і, зрозуміло, їх слід ставити не тільки тренерам-професіоналам. Стосовно до успішної тренерської діяльності корисно розглянути ряд питань і відповідей, що безпосередньо характеризують особливості даної професії: чому я треную і роблю я це по правильним принципам і канонам, які мої тренерські мети, чи дійсно я - хороший тренер і що могло б зробити мене кращим фахівцем? Відповіді на ці та подібні питання формують уявлення людини про саму себе. Звичайно, підсвідомо можливо прийняти багато зі своїх думок про себе і від інших людей, що відповідають на подібні питання.

Розвиток філософії життя і тренерської діяльності завжди буде основою для їхнього успіху в кар'єрі тренера. Тренер, розробляючи свою філософію, краще пізнає себе і обмірковує важливі питання. Це допомагає йому встановити керівні принципи успішних дій. Відповідне саморозкриття своїм спортсменам допомагає тренеру краще пізнати себе, розвинути свою філософію і встановити довірчі відносини зі своїми спортсменами. Спільне використання цієї філософії зі спортсменами словом і справою допоможе їм розвивати їх власну філософію.

Слід завжди пам'ятати, що найбільш важливим елементом тренерську філософію є те, що він її «власник», це тільки його філософія. Відстоювання принципів чужої філософії, а не діючи відповідно до її принципів, означає обманути і себе, і інших. Філософія виражається не в тому, що говорить тренер, а в тому, що і як він робить!

Бажано також записати ключові елементи і основи конкретної тренерської філософії, що дозволяє тренеру, періодично аналізуючи свою роботу, зіставити написане і практичні результати, коригуючи і змінюючи будь-які аспекти своєї тренерської філософії. Особливо уважно це слід робити після чергового спортивного сезону і на ключових етапах підготовки до важливих змагань. Тренеру слід точно і максимально об'єктивно аналізувати послідовність своїх дій відповідно до написаного раніше.

УДК 167.168

Овдієнко А.С. ¹

Коваль В.М. ²

¹ студ.гр. УФКС-319 НУ «Запорізька політехніка»

² старш. викл. кафедри філософії НУ «Запорізька політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ ВСЕСВІТУ

Людство виробило кілька типів картин світу. Вони конкурують між собою і доповнюють один одного. Можна виділити міфологічну, релігійну, філософську та наукову картини світу.

«Міф про Едіпа - вираз істини, відточений століттями, про силу і невідворотності долі». І сам Софокл вважав, що рок могутніше богів. Тому ми бачимо, що Едіпа, як він не старається, не уникнути того, що обіцяв йому рок. Ніщо не може врятувати багатостраждального Едіпа; він сам йде назустріч своїй загибелі; він проти своєї волі сам допомагає виповнитися велінням долі.

Релігійна картина світу виходить з дуалізму буття: існує буття нестворене, буття-самостійне, тотожне буттю Бога. Вчення про те, що Бог створив світ з нічого, отримало назву креаціонізм. Картина світу в різних конфесіях може різнитися, але загальним залишається, окрім креаціонізму, принцип провіденціалізму, тобто божественної зумовленості створеного буття і уявлення про віру як джерело пізнання.

Апокаліпсис (або в перекладі з грецького - Одрокровення) святого Іоанна Богослова - це єдина пророча книга Нового Завіту. Вона передбачає про прийдешні долі людства, про кінець світу і про початок вічного життя.

У перших рядках Апокаліпсису святий Іоанн вказує мету написання одкровення: передбачити долі Церкви Христової і всього світу. Місією

Церкви Христової було відродити світ християнською проповіддю, насадити в душах людей істинної віри в Бога, навчити їх праведно жити, вказати їм шлях в Царство Небесне. Але не всі люди взяли прихильно християнську проповідь. Уже в перші дні після П'ятидесятниці Церква зіткнулася з ворожнечею і свідомим опором християнства - спочатку з боку іудейських священників і книжників, потім - з боку невіруючих юдеїв і язичників.

У чотирьох апокаліптичних вершників зображена в найзагальніших рисах історія людства. Спочатку - блаженне життя в Едемі наших прабатьків, покликаних «царювати» над природою (білий кінь), потім - їх гріхопадіння (рудий кінь), після якого життя їхніх нащадків наповнилася різними лихами і взаємним знищенням (вороною і блідий коні). Апокаліптичні коні також символізують життя окремих держав з їх періодами розквіту і занепаду. Тут і життєвий шлях кожної людини - з його дитячою чистотою, наївністю, великими потенційними можливостями, які захмарюються бурхливої молодістю, коли людина витрачає свої сили, здоров'я і врешті-решт вмирає.

Армагеддон - згадується в «Апокаліпсисі» як місце останньої битви сил добра з силами зла в кінці часів. Ставши крилатим, слово отримало кілька більш загальних значень поза контекстом християнства: кінець світу; глобальна війна, або катастрофа, наслідки яких рівнозначні кінцю світу; остання, вирішальна сутичка між силами Добра і Зла.

Наукова картина світу почала формуватися ще в давнину, коли з'являються перші достовірні наукові знання. Однак перша цілісна наукова картина світу формується в Європі в XVI – XVII століттях. Вона отримала назву класичної. В основі її лягла класична механіка Галілея-Ньютона, а також вчення про метод Ф. Бекона і Р. Декарта. Ця картина світу розглядала світ як гігантський механізм. Всесвіт будувався на основі принципу однозначної детермінації, раціональної передбачуваності подій, процеси розглядалися як такі, що лінійно протікають. Вважалось, що складне можна звести до сукупності простого, а будову світу можна пояснити в рамках універсальної теорії.

Некласична картина світу формується в XIX – XX століть. В її основі – перші теорії термодинаміки і теорія відносності. Розвиток світу розглядається як спрямований, але не жорстко детермінований, зміни відбуваються за законами ймовірності й великих чисел.

Пост некласичної науки формується як вчення про самоорганізацію світу, в якому порядок формується з хаосу; визнається, що напрямок розвитку може бути невизначеним і випадковим. Розвиток будь-яких систем може бути полі альтернативним. В еволюції нерівноважних відкритих систем допустимі численні варіанти подальшого розвитку, а в критичних точках (точках біфуркації) можливі відгалуження.

Одночасно в філософії існує позиція, яка стверджує, що світ має початок і кінець. Такий висновок робиться на підставі того, що речі і процеси мають початок і кінець. Якщо світ існує тут і тепер, то це не означає, що він повинен існувати вічно. Ця позиція підтверджується досвідом повсякденного буття. Таким чином, існують протиріччя між нескінченністю природи і завершеністю речей і явищ, які оточують нас.

УДК 373.5.015

Родін М. В.¹

Коваль В.М.²

¹ студ. гр. УФКС-319 НУ «Запорізька політехніка»

² старш. викл. кафедри філософії НУ «Запорізька Політехніка»

КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ, ЇЇ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Впровадження комп'ютерів у різні сфери життя, стає вдосконаленням технічної бази та оснащенням сучасними комунікаційними засобами, за допомогою цього, ми можемо накопичувати та перероблювати інформацію у два рази швидше.

Комп'ютеризація – це процес застосування комп'ютерної техніки в різних галузях господарства та економіки. Мета комп'ютеризації полягає в поліпшенні якості життя людей та полегшення умов їх праці.

Комп'ютеризація на сучасному етапі стала якіснішою в сфері виробництва. Вона дозволила автоматизувати процес сучасності(використання пластикових карт в мережі Internet, створення Internet-магазинів, застосування програмових побутових приладів, створення космічних літальних апаратів і багато іншого).

XXI століття назвали інформаційним, тому що швидкість поширення інформації стала рекордною, події, які відбулися в одному кінці світу, стають відомі всього за кілька хвилин. Сьогодні важко зустріти студента, який при підготовці до занять не використав би комп'ютер. І не важливо, чи пише роботу сам чи читає електронну бібліотеку головне, що поряд із ним є його вірний помічник- комп'ютер. Персональні гаджети стали не тільки допомогою в роботі людей, а й невід'ємною частиною особистого життя. Самотні пари можуть зустріти своє кохання, не виходячи з дому, в інтернет-мережі.

Спробуємо систематизувати переваги та недоліки впливу комп'ютеризації на сучасне суспільство. До позитивних якостей можна віднести:

По-перше, це значно спрощує організацію охорони офісів, підприємств, компаній, житлових комплексів або стоянок. Якщо раніше необхідно було на

кожному поверсі або по всьому периметру розставляти охорону для того, щоб постійно спостерігати за подіями, то сьогодні завдяки комп'ютеризації, досить просто встановити камери спостереження і все, що відбувається спостерігати на моніторі комп'ютера. У виробництві, наприклад, комп'ютери використовуються від проектування деталей до конструювання цілого виробу, його виробництва і продажу. Широко використовуються системи автоматизованого проектування архітектурних споруд: будівель, мостів, гребель. Дорогі експерименти в науці і техніці можна повністю замінити розрахунками на комп'ютері.

По-друге, сучасні комп'ютери (ноутбуки, нетбуки) можна без проблем брати з собою у відрядження, на відпочинок або просто на прогулянку в парк. Їх компактні розміри, легка вага і можливість працювати декілька годин без мережі, дають ще більше свободи діловій людині. Це також дає можливість бути завжди на зв'язку. Адже з Вами завжди і електронна пошта, і Інтернет, і всі офісні додатки. Більше того, вся інформація, яка може знадобитися в відрядженні, вміщається просто в невеликому комп'ютері.

По-третє, комп'ютери допомагають нашим дітям швидше розвиватися. Приміром, щоб побачити слона, необов'язково їхати в зоопарк (особливо взимку), оскільки все це можна малюкові показати в будь-який час завдяки комп'ютеру та Інтернету.

В процесі навчання студентів з використанням комп'ютера також часто спостерігаються специфічні недоліки, які умовно можна поділити на такі три групи: перша – недоліки, які зумовлені недостатньою досвідченістю розробників використаної навчальної комп'ютерної програми, яку було створено без врахування основних дидактичних принципів; друга – недоліки, що виникли внаслідок недостатніх можливостей використаної моделі комп'ютеру чи неповною їх реалізації; третя – недоліки, які зумовлені самою природою комп'ютера як технічного дидактичного засобу. Також можливо констатувати як недоліки від комп'ютеризації: перекладання своїх розумових здібностей на “машину”, що може привести до відставання в логічному мисленні людини; заміна реального світу на віртуальний через різноманітні соціальні мережі, ігри; не бажання спілкуватися в реальному світі; відчуття непотрібності та нудності реального світу перед віртуальним; погіршення зору після довготривалого проведення часу за комп'ютером; відчуття втомленості.

Таким чином, комп'ютеризація має вельми суперечливий вплив на всі сфери людського життя. Комп'ютерна техніка, будучи явищем науки, що з'явилася спочатку як засіб вирішення багатьох соціальних проблем, із часу сама стала великою проблемою, тому потрібно спроектувати нову модель інформаційного суспільства, де позитивний ефект від комп'ютеризації буде більшим, а негативні риси виявлятимуться менше.

УДК 32. 019.

Степаненко Г.В. ¹

Коваль В.М. ²

¹ студ. гр. УФКС-319 НУ «Запорізька політехніка»

² старш. викл. кафедри філософії НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ ІСТИНИ В КЛАСИЧНІЙ ТА НЕКЛАСИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ

На протязі всієї історії філософії, від самого її початку і до нашого часу одним з найважливіших та найзагадковіших понять є поняття істини. Що ж таке істина? Звісно, однієї чіткої відповіді на це питання немає, та і навряд чи колись буде, бо скільки людей, стільки ж думок. Існує багато припущень і міркувань щодо цього поняття.

Одним із варіантів трактування істини є *кореспондентська або класична* теорія, яка була висловлена такими великими філософами як Аристотель, Френсіс Бекон, Бенедикт Спіноза, Клод Адріан Гельвецій та ін.

Згідно з цією теорією, істина-це відповідність наших знань про дійсність самій дійсності. Тобто, коли ця відповідність є, тоді є істина, а коли цієї відповідності немає, то й істини, звісно, теж немає.

Так, Аристотель у своєму трактаті «Метафізика» писав:

«Казати про суще, що його немає, або про не-суще, що воно є, – значить говорити хибно; а казати, що суще є і не-сущого немає, – значить говорити істинно».

Але не так все просто, як відразу здається. Тому що істини, як такої немає, а є тільки наші знання про неї, які і формують цю дійсність. Тобто, для людини дійсність-це її особисті уявлення про дійсність, бо до самої цієї дійсності у людини немає прямого доступу.

Отже, визначення істини, за яким вона є відповідністю наших знань дійсності, передбачає наше споконвічне, як би «заочне» і вичерпне знання про цю дійсність, якого у нас, звичайно ж немає.

Очевидно, що однією теорією тут не обійшлося, тому є інша, як протиставлення класичній-це некласична когерентна теорія. Одним з її прихильників був німецький філософ Карл Поппер. Згідно з цією теорією, істина-це та система ідей, в якій все з усім погоджено, послідовно та обгрунтовано, де немає внутрішніх логічних протиріч. Тобто якомусь поясненні чогось, в концепції або теорії факти повинні бути пов'язані в єдину картину з фактів, які не вписуються не повинно залишатися, все повинно бути взаємоузгодженою, концепція повинна бути практично застосовна, і в цьому випадку її цілком можна вважати істинною. Головне в цій теорії - це, швидше за все, твердження, згідно з яким, на одну й ту ж саму сукупність фактів можна висунути різні, конкуруючі між собою пояснення, жодне з яких

не зможе вважатися більш правильним, ніж інше, так як кожне з них однаково добре справляється зі своїм пояснювальним завданням.

Ще одним варіантом неklasичної теорії пояснення істини є конвенціональна теорія. Одним із її представників був французький філософ Андрі Пуанкаре. Згідно з цією теорією, істина-це те, про що ми домовились вважати це істинним. Тобто, фактично будь-який світогляд в більшості будується конвенціонально: його прибічники в якомусь сенсі доловлюються про основоположні системи своїх ідей та виробляють свого роду конвенції про їх істинність.

Наприклад, в математиці є аксіоми, які не доказуються, а просто приймаються як істинні. В релігії ж є віруючі та атеїсти. Віруючі вважають, що Бог існує. Відповідно існує душа та вічне життя. Атеїсти ж, в свою чергу, дотримуються думки, що Бога не існує, тому, відповідно, не існує душі та вічного життя.

Грубо кажучи, основою цієї концепції є якась домовленість про істинність чого-небудь.

Ще однією неklasичною теорією істини є прагматична теорія, засновником якої вважають Чарлза Пірса, який стверджував, що істина це те, що для нас є корисним. Представники прагматизму вважають, що те що представляється нам і те що є насправді-два різних світи, між якими лежить велика прірва. Пізнання є рухом не від незнання до знань, а від сумніву до віри. Оскільки світ непізнаваний, то ми вільно можемо уявляти його собі яким хочемо і думати що захочеться і вважати істиною те, що нам подобається і що для нас вигідно.

Отже, істина-це складне поняття, і конкретної відповіді на питання про її сутність немає. Для кожної людини істина своя, бо в це поняття кожен з нас вкладає свій сенс і свої знання.

УДК 378. 037.

Хара Т.С. ¹

Коваль В.М. ²

¹ студ. гр. УФКС-319 НУ «Запорізька політехніка»

² старш.викл. кафедри філософії НУ «Запорізька політехніка»

МОРАЛЬНИЙ ЗМІСТ ДУХОВНОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ.

«Коли ми вже більше не можемо мріяти, ми вмираємо». Емма Голдман.

Мрія-найцінніше, що є у людини, вона змушує людей працювати без втоми, запалюючи вогонь у душі, творити чудеса, досягати неможливого.

Основне і головне в мрії це її образ, який ідеалізує мету людини і прибирає все, що до неї не ставиться. В основі будь-якої ціннісної системи,

що представляє певну культуру, завжди лежить це поняття. Найважливіші розділи філософії, що класифікують і визначають поняття мрії це гносеологія, аксіологія і онтологія.

Визначення мрії з точки зору філософії, розглядається в різних напрямках.

Гносеологічний підхід полягає в критиці і теорії пізнання мрії і щастя, а також її дослідженнями. Чи можемо ми здійснити мрію і стати щасливим? - головне питання, гносеологічного методу.

Онтологічний підхід розглядає найбільш основні питання буття і сутності поняття. Його мета - визначити зв'язок мрії з історією та її сферу світобудови.

Вікіпедія трактує це поняття так: мрія, іноді марення — процес фантазування, при якому людина прогнозує деякі майбутні події, настання яких вона натхненно бажає. ... Крім того, на мрію витрачається час, що може відволікти від важливіших справ. Отже, мрія має позитивні та негативні риси, і можуть бути різні думки щодо того, чи варто мріяти.

Моя думка, схиляється більш до позитивного бачення. У кожного з нас є мрія. Усі прагнуть її здійснити. Хтось у своїх мріях бачить навіть подальше життя.

У мене є кілька аргументів якими я можу донести свою думку.

По-перше, якщо людина буде часто фантазувати, вона буде мати вимогу йти вперед. Її думки будуть підштовхувати її здійснити свої побажання і рухатися вперед. Яскравим прикладом, є образ Степана Радченка, з твору «Місто». Хлопець із села мріяв вступити до вищого навчального закладу. Він бере себе в руки, і разом із друзями вирушає до міста, на навчання. Через деякий час Степан стає головним редактором журналу.

Ще одним прикладом з літератури є образ Григорія Многогрішного з пригодницького роману Івана Багряного «Тигролови». Тяжким і небезпечним був шлях хлопця після втечі з «ешелону смерті». Неймовірними зусиллями волі він долає відчай і смертельну втому. Потрапивши до Зеленого Клину, Григорій знайшов кохану дівчину, друзів, які допомогли йому не лише видужати фізично, а й не зневіритися в досягненні мети. Завдяки родині Сірків Многогрішний повертається до повноцінного життя й перемагає.

По-друге в житті теж бувають такі випадки коли жага отримати те чого давно хочеться направляє людину діяти в потрібному напрямку.

Я довго думала, яка ж все таки моя потаємна мрія? Чого б мені хотілося саме найбільше, і що б мені принесло найбільше щастя? Прогулянки, поїздки, зустріч із друзями, поїдання найсмачнішого морозива – все це, звичайно, непогано і це завжди приносить радість і насолоду. Але є речі набагато важливіші в житті.

У житті я вже зробила вибір. Я вступила до університету НУ«ЗП». Моя мрія на подальше життя стати кваліфікованим спеціалістом логопедом. Я дуже люблю дітей, тому моя професія пов'язана з ними найбільше. Також я мрію, щоб усі на планеті були дружні, щоб зникла злість та гнів. Щоб нарешті закінчилася війна, та хлопці повернулися додому до своїх рідних батьків, до своїх жінок та дітей. Щоб усі дітки на планеті мали батьків, та дружню велику сім'ю. Чекаю моменту коли зникнуть реабілітаційні центри та дитячі будинки, щоб життя було як казка. У кожної людини є мрія, яку хочеться втілити в життя. Я думаю, що на цьому шляху варто бути наполегливим, уміти гідно долати перешкоди. Ще одним джерелом натхнення й мотивації для здійснення мрії може стати підтримка друзів та однодумців.

На мою думку, головне просто частіше мріяти. Ставити цілі та йти до них. І неважливо які ці мрії, головне, щоб вони були, і ми намагалися їх здійснити. Адже йти до мети і прийти до неї – це величезне щастя. А якщо людина щаслива, вона буде намагатися зробити щасливими і оточуючих її людей. Треба мріяти про різне: про все прекрасне, що приносить радість і задоволення. Думати про море, і про гори, і про далекі закордонні країни і, звичайно ж, про своїх близьких та рідних, щоб вони завжди були поруч і завжди були здоровими та щасливими. Адже якщо сильно чогось хочеш, воно завжди здійсниться.

Отже, утілення мрії – це, безперечно, важка праця, яка приречена на успіх, коли людина має велику мотивацію, стимул роботи над собою, наполегливість, а також підтримку друзів та рідних.

УДК 338.482:1

Дзюба О.О.¹

Повзло О.М.²

¹ студ. гр. МТЕ-419 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ – ПОДОРОЖ - ТУРИЗМ

Рішення людей подорожувати зумовлено багатьма різноманітними причинами. Одна з них - потяг до пізнання. Подорожуючи, людина так чи інакше стикається з різноманітними суб'єктами цих галузей та розширює свої не лише інтелектуальні, а й емоційні навички. На нашу думку, розвиток емоційного інтелекту людини є не менш важливим для повноцінного існування у світі, а туризм - одна з найкращих можливостей вплинути на цю систему організму. При особистому знайомстві з новими культурами, країнами, народами, їхніми звичаями, архітектурою, законами, при екскурсійних відвідуваннях різноманітних пам'яток, турист переживає

надзвичайний досвід, що справляє велике враження на його сутність. Отже, людина завжди була дуже зацікавленою істотою, тому і зараз цей інстинкт є одним із рушійних у бажанні людей подорожувати. Подивитись, як - тут, а як - там, порівняти, дізнатися, спробувати, отримати досвід - негативний, чи позитивний, але досвід, щось дізнатися, щоб потім розповісти, стати власником цінної, рідкісної інформації, бути освіченим, мати широкий світогляд - це все частково спонукає людину витратити час на переміщення по планеті.

Подорож - це повернення до свого природного стану, стану руху та пошуку. Зіткнення з труднощами і власними обмеженнями формує в мозку людини нові ланки, що удосконалюють її можливості, думки, пріоритети, сутність в цілому. Відвідування інших країн також може відкривати нові перспективи, допомагати усвідомлювати власне призначення, аналізувати життя, поведінку, проблеми, звички та думки інших людей та народів, здобуваючи досвід для власного використання. Подорож також може допомогти людині здобути почуття свободи та незалежності. Для людини іноді важливо відчувати себе справжньою особистістю, не обтяженою обов'язками, правилами та нормами, відчувати себе поза межами звичної системи, вийти за встановлені нею межі пізнання, відчуттів, думок, дозволити собі дивитися на речі з різних ракурсів. У подорожі ніхто не змушує демонструвати свій статус, становище в суспільстві, тягнутися до доходів. Труднощі подорожі допомагають переключитися, подорож на всьому своєму протязі відриває від думок про повсякденне життя. Отже, деяким людям туризм допомагає відчувати себе вільним. Подорож - один з найефективніших методів боротьби зі стресом, особистісними проблемами і один з кращих способів змінити власне життя. А головна мета для деяких прихильників туризму - відпочинок. Існує думка, що відпочинок - це такий же різновид людської діяльності, як і праця. Чергування праці і відпочинку - необхідна умова нормального функціонування людського організму. Деякі люди керуються метою знайти пригоди, відчувати ризик, пережити єдиноборство зі стихією, подолати себе, знайти популярність і славу. Вони роблять це заради відчуттів, заради нового сприйняття себе, заради збільшення свого еґо. Це також здобуток філософії, самопізнання та рефлексії, результат довгої роботи над собою та над власними почуттями. Отже, подорожуючи, можна побачити життя в усьому розмаїтті. Спостереження за життям інших народів і традицій, за різними умовами життя людей допомагає розширити горизонт і змінити точку зору на звичні речі.

Таке пізнання світу виховує, гармонійно розвиває особистісні якості людини, визначає спосіб життя і часом навіть змінює долю, впливаючи на процеси буття. Таким чином, туризм і подорож є найважливішими факторами

розвитку естетичного, морального та інтелектуального рівня мандрівника, головними факторами розвитку цієї філософії.

УДК 338.483,13:392.72:1

Дрьоміна Я.Є.¹

Повзло О.М.²

¹ студ.гр. МТЕ-419 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС ТЕРМІНУ «ГОСТИННІСТЬ»

Що таке гостинність, інтуїтивно розуміють усі. Як правило, ми уважні і попереджувальні до тих, кого запросили у будинок : готові запропонувати їм пригощання. Вважалося непристойним ставити питання до того, як візитери будуть напоєні і нагодовані. Звідки ж взялося настільки трепетне відношення до гостинності, яку ми зберігаємо і сьогодні? Важливий момент, що стосується древньої гостинності, пов'язаний з тим, що прихистити когось і дати йому дах нерідко означало врятувати йому життя. Наприклад, якщо справа відбувалася в холодну пору і в небезпечних місцях. Іноді гість був хворий або поранений і шукав можливості підлікуватися. Не даремно латинське слово *hospes* (гість) відбилося в коренях слів «госпіталь» і «хоспис». Якщо ж за мандрівником гналися, хазяїну слід було встати на його сторону і захистити того, який знайшов притулок під його дахом.

Грецька доброчесність гостинності називалася *хепіа*, від слова «чужий» (*хепос*). Греки вважали, що чужак може виявитися ким завгодно, у тому числі самим Зевсом. Тому, хто дотримувався правил гостинності, слід було запросити гостей у будинок, запропонувати їм ванну і пригощання, усадити на почесне місце, а потім відпустити з подарунками. Стоїки вважали, що моральний борг по відношенню до гостей полягає в тому, щоб робити їм почесні не лише заради них самих, але і заради власної доброчесності - щоб удосконалювати душ. Вони підкреслювали, що добрі почуття повинні не обмежуватися зв'язками крові і дружби, але поширюватися на усіх людей. У римській культурі уявлення про божественне право гостя закріпилося під назвою *hospitium*. В цілому для греко-романської культури принципи були єдині: гостя належало нагодувати і розважити, а на прощання часто дарувалися гостинці. Римляни з характерною для себе любов'ю до законів визначили стосунки між гостем і хазяїном юридично. Договір скріплювався особливими жетонами - тессерами (*tessera hospitalis*), які чи-изготав-ва-лись в подвійному екземи-пля-ре. Ними обмінювалися, і потім кожен з учасників договору зберігав свій жетон. Ідея замаскованого божества, яке може відвідати твій будинок, - загальна для багатьох культур. У такій ситуації

розумно про всяк випадок зробити достатні почесті. Скривджений бог може наслати додому прокляття, а ось добре прийнятий - щедро нагородити. У Індії існує принцип Atithidevo Bhava, який так і переводиться з санскриту : «гість – Бог». Він розкривається в історіях і древніх трактатах. Наприклад, «Тирукурал», твір по етиці, написаний на тамільському, говорить про гостинність як про велику доброчесність.

Культурний сенс гостинності в тому, що людина впускає у свій особистий простір «іншого – чужака», прибульця - і поводить з ним так, немов той «свій». Здається, це розуміли упродовж усієї історії культури - принаймні, відколи наші предки оцінили переваги міжплемінних ритуальних обмінів в порівнянні з війною «усіх проти усіх».

УДК 338.482:1

Хупавка П.О.¹

Повзло О.М.²

¹ студ. гр. МТЕ-219 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ МАНДРІВНИКА КРІЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФІЮ ЛЮДИНИ

Філософія мандрівника - є дуже глибокою та неоднозначною за своєю сутністю. Неоднозначність та глибина даного поняття, обумовлюються перш за все - суб'єктивним складом. Тобто, коло тих осіб, яких можна назвати «мандрівниками» - буде вміщати в себе не тільки ту частину населення, яка має змогу подорожувати та власне - подорожує, а всіх людей, які проживають на планеті Земля. Аналізуючи поняття «мандрівник» з філософської точки зору, можна зробити висновок : життя кожної людини являє собою мандрівку. Кожна мандрівка починає обчислюватися від відправної точки - народження людини, і припиняється з досягненням кінцевої точки – смерті. Життєві мандри символізують непостійність та швидкоплинність нашого життя. Кожна людина знаходиться у стані “мандрівки” протягом усього життя. Із моменту народження, кожна людина набуває статусу «мандрівника» у цьому світі. Цей специфічний статус кожної людини, обумовлений тим, що людина не може відмовитися від того елемента, що становить її сутність, сутність людини у філософському контексті. Як ми вже зазначили вище, кожна людина постійно мандрує протягом свого життєвого шляху. У процесі розвитку особистості, на кожному новому етапі життя, у людини виникає все більше і більше питань, стосовно регулювання, виникнення, функціонування, багатьох сфер життєдіяльності людини, тобто, чим більше стає розумнішою людина, тим більше питань в неї виникає, на

котрі з них людина знаходить відповіді в процесі своєї життєвої мандрівки, а задля того, аби знайти відповіді на питання суто філософського характеру, людині потрібно мандрувати до самого кінця своєї життєвої подорожі, бо неможливо при житті, зрозуміти те, що після смерті, чи є взагалі щось? Можна висунути припущення з цього приводу, але припущення ніколи не може бути обґрунтованим доказом і навіть коли людина познає, до прикладу, чи є щось після смерті? Вона не матиме змоги, поділитися цим знанням з іншими людьми, які є наразі є живими та замислюються над подібними питаннями. Саме тому, досягнення подібної істини, шляхом життєвої мандрівки, пізнається індивідуально кожною людиною, за умови повного проходження свого життєвого шляху, який власне і має назву – «життєва мандрівка» кожної людини.

Коли ми шукали матеріали для даної теми, ми натрапили на один цікавий вислів. «Якщо ви думаєте, що пригоди небезпечні, спробуйте рутину. Вона смертельна», – писав Пауло Коельйо. Нас дійсно вразила ця фраза саме тому, що вона проста. Дуже проста, над ній не треба багато розмишляти та міркувати, але люди її не розуміють. Вони звикли виживати в цій рутині, тому їх серце покрите злобою та гнівом. Отже, аналізуючи все вищевикладене нами, можна зазначити про те, що поняття «філософії мандрівника» - є дуже неоднозначним та складним, особливо у контексті розуміння філософії людини. Кожна людина від народження - є мандрівником, яка розпочинає свою єдину велику мандрівку довжиною у життя. Кожна людина по закінченню власної мандрівки - життєвого шляху, хоче побачити те, до чого вона йшла все життя. Люди, які відносять себе до певних конфесій, по закінченню свого життєвого шляху, розраховують на зустріч їхньої душі з Богом, люди, які не відносять себе до жодної з конфесій, вважають, що по закінченню мандрівки, людина і душа просто перестануть існувати. Ніхто не знає, що саме чекає нас, по закінченню нашої життєвої мандрівки, але всі ми - є мандрівниками на цій Землі, і це - беззаперечний факт.

УДК 338.488.2:640.42/.43:1

Шкуринська Г.С.¹

Повзло О.М.²

¹ студ.гр.МТЕ-119 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ ЇЖІ

Їжа – це не просто засіб втамувати голод, отримати енергію та поживні речовини. Це також і момент відпочинку та радості спілкування!

Споживаючи чашечку ароматної кави із шматочком свіжого пирога, ми можемо отримати справжнє задоволення! Смачна їжа у правильний час у гарній компанії здатна відчутно покращити наш настрій. Скільки ми їмо, так само важливо, як і те, що ми їмо. Їжа має бути достатньою за кількістю, поживною і смачною. Кожен із нас любить їсти смачну їжу. Таку їжу уминаєш з апетитом. Вона приносить задоволення. Задоволення - це феномен людського існування. Намагаючись щоденно включати у раціон різноманітні продукти – цим ми не лише забезпечимо організм найрізноманітнішими поживними речовинами, необхідними для нормальної роботи організму, але й отримаємо задоволення від широкої палітри смаків. Тому, в останні роки вчені говорять про вплив їжі на наш настрій. Наприклад, дефіцит ніацину в харчуванні викликає депресивний стан, те ж саме відбувається при харчових алергіях, низькому вмісті цукру в крові. Дослідження показали, що споживання улюбленої їжі може стимулювати викид ендорфінів, які здатні покращити наш настрій. Від якості харчування багато в чому залежить наша фізична активність або пасивність, життєрадісність або пригніченість. Більш того, з наукової точки зору, щастя та задоволення приносять дуже прості речі, наприклад, любов, свобода і їжа. За почуття задоволення відповідає дофамін. З ним не може змагатися ні надмірне багатство, ні влада, ні сила. Вся справа в тому, що щастя - це особисте переживання, і соціальні симулякри не в змозі його замінити. Щастя та задоволення переживається безпосередньо, їм можна поділитися з іншими; його можна розділити, але купити його або змусити відчувати, коли це хоче хтось інший, неможливо. Їжа здатна доставляти нам чимало переживань такого рівня. Аромат першого побачення, смак поцілунку, радість материнства - все це і багато інших щасливих моментів, які, здавалося, канули в минуле, повертаються. Секретне «щастя» кожної людини – смачна їжа. Ці нехитрі ласощі завжди були символом домашнього вогнища і до сих пір їм залишається. Стаючи символом щастя та задоволення, їжа іноді його підміняє, але фальсифікацію щастя легко виявити. У їжі і задоволення багато спільного. Важливо пам'ятати, що справжнє щастя та задоволення не в їжі, зате їжа здатна спровокувати його несподіваний приплив. Наприклад, більшість ритуалів гостинності зав'язана на спільній їді. Вже згадуване класичне поєднання хліба і солі - альфа і омега історичної гостинності. Не даремно хороший хазяїн називається хлібосольним. Це пригошення рекомендує для примирення з ворогом "Домострой", воно ж було обов'язковим атрибутом російських весіль. Традиція характерна не лише для слов'ян, але практично для усіх європейських і близькосхідних культур. У Албанії в хід йде хліб погача, в Скандинавських країнах - житній хліб, в єврейській культурі - хала. Всюди вважалося, що відмовитися розділити з хазяїном трапезу - цю зневагу або визнання недобрих намірів.

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС МАНДРІВНИЦТВА ТА ПОДОРОЖЕЙ

Філософський погляд і аналіз екзистенційних характеристик таких важливих соціальних явищ якими є «мандрівництво» та «подорож» (які мають саме безпосередньо відношення до сфери активного відпочинку та творчого дозвілля) полягає в тому, щоб насамперед визначити його сутність у понятійний спосіб, представити їх як «категоріальні концепти» в системі філософської теорії пізнання, тобто концептуально. Жодна соціо-гуманітарна наука не здатна вичерпно (системно, усебічно) охарактеризувати-антропологічну сутність цих понять та явищ як це може здійснити філософська наука і методологія. В основі всіх подорожувань лежить, крім інших, бажання людини одержати незвичні враження, потяг до задоволення, насолоди, тобто гедоністичні мотиви. Особливо слід підкреслити, що в процесі задіяння та втілювання тих чи інших атрибутів мандрівництва та подорожей можуть бути розташована благодатні услуги та переваг суспільної сфери життя людства. Наприклад, особливо таких привілеїв, якими є в суспільстві гостинність, туристичний сервіс, які виразно демонструють їх «людиноприймальний», людиновимірний характер. Тому ця форма соціального дозвілля, активного проведення відпустки, як найдемократичніший спосіб людських взаємин, може бути здатною сприяти моральному оздоровленню сучасного суспільства, яке гостро потерпає від набутого соціального імунodefіциту - браку щирості та теплоти людського спілкування. Для того, щоб краще передати сутність подорожей мандрівників можна скористатися цитатою великого берберського мандрівника та купця Ібн Баттута: «Подорожі позбавляють тебе дару мови, а потім перетворюють в кращого оповідача». Найчастіше мандрівники відправлялися у подорожі для того, щоб отримати натхнення. Коли вони відчували, що в них немає сил на нові, ще кращі роботи, коли не бачили сенсу творити щось нове, вони відправлялися у подорожі. Спостерігаючи за природою, спілкуючись з різними людьми, виходячи з зони свого комфорту, мандрівники знаходили натхнення, знаходили себе та сили для нових шедеврів. Люди, що мандрують, не воюють, не вбивають собі подібних, не розбивають наметових містечок протесту. Вони хочуть іншого - відпочити, оздоровитися, пізнати нове і цікаве, духовно розвиватися і вдосконалитися, потоваришувати з іншими людьми. В цьому - життєва філософська істина філософії мандрівництва та подорожей. Сприяти здійсненню цих бажань, реалізувати

можливість безпосередньо і особисто відкривати для себе визначні місця України, Європи, нашої планети взагалі - найважливіше завдання відповідального, стійкого, усталеного і загально доступного туризму в межах реалізації прав, які належать всім людям. Цій соціально-філософський аналіз мандрівництва та подорожей буде достатнім, щоб охарактеризувати ці поняття як складні багатоаспектні соціальні явища.

СЕКЦІЯ «ПОЛІТОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ ТА ПРАВО»

УДК 342.5 (477)

Кириченко В. М.¹

¹канд. істор. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ

Критерієм функціональної діяльності будь-якої політичної партії повинні бути досягнуті політичні, економічні, соціальні результати відповідно до цілей, які вона ставила, а також задоволення інтересів тих соціальних верств і груп населення, які вона представляє. Але на жаль, результати діяльності політичних партій в Україні свідчать про те, що більшість із них безвідповідально ставляться до визначення цілей та завдань партії і, особливо, шляхів їх досягнення з огляду на інтереси соціальних верств, прошарків, груп. Не поодинокі випадки, коли політичні партії та їх кандидати на виборах Президента України та народних депутатів України, після їх обрання не виконують своїх програмних цілей та завдань, а також інших обіцянок, які були надані ними виборцям. Тобто, зазначені суб'єкти за неналежну реалізацію тих владних повноважень, які народ їм передав, та через відсутність відповідної нормативно-правової основи, залишаються без відповідного реагування.

У зв'язку з тим, що невід'ємною ознакою конституційного ладу є наявність у органів державної влади та їх посадових осіб юридичних обов'язків перед окремими громадянами і суспільством в цілому та відповідальність за їх виконання, ми вважаємо, що настав час застосувати проти осіб, які обрані на посаду Президента України чи народним депутатом України не лише політичну відповідальність у вигляді недовіри на наступних виборах (тим паче, що вона не має об'єктивних та універсальних підстав застосування, а також відсутність конкретної інстанції, через яку здійснюється притягнення до політичної відповідальності), а й пряму чи опосередковану (бланкетну) юридичну відповідальність шляхом дострокового припинення їх повноважень. І це є природно, тому що народ, який згідно ч. 2 ст. 5 Конституції України є «...єдиним джерелом влади в Україні...», і є тим самим основним суб'єктом, перед яким згадані особи мають нести юридичну відповідальність. Необхідно, щоб виборці пов'язуючи реалізацію своїх інтересів з певною політичною партією, мали законні підстави для того, щоб порушувати питання про юридичну відповідальність політичної партії та її членів, обраних на посаду Президента України, народним депутатом України, в разі невиконання ними своїх функцій та обов'язків, використання депутатського мандату в особистих чи корисних

цілях, систематичного порушення норм депутатської етики, як це відбувається в деяких країнах світу.

Незважаючи на те, що в демократичних державах інститут відкликання зазвичай відсутній, але на нашу думку, закріплення на законодавчому рівні цього інституту надасть можливість виборцям безпосередньо позбавляти некомпетентних, безвідповідальних, а іноді й нечесних осіб займаних виборних посад. Так, О. Ф. Фрицький пропонує притягати до юридичної відповідальності за бездіяльність, недосягнення поставлених цілей і завдань, які випливають з передвиборчої програми Президента України та народних депутатів України, на підставі проведення всеукраїнського референдуму. Тобто, будь-який обранець повинен бути відповідальним перед суспільством і перед своїми виборцями за виконання обов'язків, які випливають із його функцій, не лише політично, а й юридично.

Отже, існуючі в Україні реалії вимагають вирішення на законодавчому рівні питань не лише політичної, а й юридичної відповідальності осіб, які обрані на посаду Президента України чи народним депутатом України, за невідповідність їх практичної діяльності положенням політичних програм і передвиборних платформ, а також за неналежну реалізацію тих владних повноважень, які народ як єдине джерело влади їм передав.

УДК 342.7

Кириченко Ю. В.¹

¹д-р. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

Право інтелектуальної власності охоплює різні галузі культури, включаючи мистецтво, літературу, творчу діяльність у сфері науки і техніки та об'єкти авторського права. Виходячи із змісту зазначеної статті слід наголосити, що досліджуване право має такі складові, а саме: право вільно займатися різними видами інтелектуальної, творчої діяльності; право на інтелектуальну власність; право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Право інтелектуальної власності покликане застерегти державу щодо неприпустимості втручання в процес творчої діяльності громадян та їх об'єднань, а також покладає на державу обов'язок сприяти розвитку їх творчої ініціативи. При цьому слід враховувати, що творчість, як розумовий процес людини не підлягає регулюванню правовими нормами, а є її вільним виразом. Проте право покликане впливати на організацію літературної,

художньої, наукової, технічної та інших видів творчої діяльності, визначення умов охорони її результатів. У цих аспектах і реалізуються конституційні гарантії свободи зазначених видів творчості.

Право інтелектуальної власності є об'єктом правового регулювання міжнародного законодавства, зокрема, Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, Всесвітньої декларації про інтелектуальну власність та інших міжнародно-правових документів у сфері прав людини. У цих правових документах норми щодо інтелектуальної власності побудовані з дотриманням певної логічної схеми: спочатку проголошується свобода інтелектуальної, творчої діяльності, а потім йдеться мова про право на її результати, захист інтересів авторів і завдання держави в цьому напрямку. Саме за такою схемою викладено більшість норм основних законів європейських країн, в яких закріплено право інтелектуальної власності.

Інтелектуальну, творчу та інші види свобод закріпили на конституційному рівні переважна більшість держав континентальної Європи, а саме: Австрія, Азербайджан, Албанія, Білорусь, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Естонія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Македонія, Молдова, Німеччина, Польща, Португалія, Росія, Сан-Марино, Сербія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швейцарія, Швеція. В інших європейських державах це право регулюється на рівні галузевого законодавства.

Таким чином, враховуючи викладене слід констатувати, що закріплення права на інтелектуальну власність в конституціях держав континентальної Європи свідчить про пріоритетне значення інтелектуальної власності, що перетворилася на стратегічний ресурс багатьох європейських держав.

УДК 316.422

Резанова Н. О.¹

¹канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Сьогодні інновації все частіше виконують роль основного інструменту для вирішення проблем, що виникають в суспільстві. Інновації, поєднуючи досягнення науки з можливостями виробництва, задовольняють зростаючі потреби соціуму за допомогою створюваних нововведень, виступають необхідною умовою його розвитку та оновлення.

Глобалізація світової спільноти, посилення конкуренції призвели до того, що потік інновацій стає все більш цілеспрямованим і відтвореним на

постійній основі, а рівень розвитку країн починає оцінюватися за їх інноваційною спроможністю. У зв'язку з цим вчені заговорили про перехід найбільш передових країн світу до нового типу цивілізаційного розвитку, який знаменує собою черговий крок у поступальному розвитку західного суспільства, а в перспективі стає орієнтиром для всього світу. Відмінна риса сучасного світу - масштабні, що трітко розгортаються інноваційні перетворення. Сьогодні світова спільнота цілеспрямовано прагне до безперервного оновлення в різних сферах його життєдіяльності.

При зверненні до історичних коренів, з'ясовується, що спочатку інноваціями називали явища культури, яких не було на попередніх стадіях розвитку суспільства, але які з'явилися на даній стадії, закріпилися в ній як у знаковій формі, так і у змінах способів і результатів людської діяльності. Потім проблематику інновацій досліджувала економічна наука, що вважала інновації основним джерелом розвитку економіки на її певній стадії. Саме в лоні економічної науки дане поняття, починаючи з 20-х років минулого століття, проіснувало довгий час. У контексті економічної науки під інноваціями розумівся їх окремий вид - техніко-технологічні інновації. Економічною теорією поняття інновацій було звужено до їх окремого виду. Цим пояснюється той факт, що в зарубіжній і вітчизняній науковій літературі найчастіше ми стикаємося поки з вузьким трактуванням інновацій, коли у розумінні інновації домінує науково-технічний аспект, що стосується створення та виробництва нової продукції, нововведень у технології, що сприяють стрімкому досягненню комерційного ефекту.

Інновації супроводжували людство протягом усієї його історії, однак вони довгий час залишалися за бортом наукових досліджень і стали об'єктом вивчення порівняно недавно, на межі XIX-XX століть. Саме до цього часу відноситься поява категорії «інновація» і його подальша розробка та семантичне збагачення. Інновація (від пізньолатинського *innovatio* - новація, нововведення) в широкому сенсі слова означає новий спосіб що-небудь робити. Поняття інновації включає в себе відкриття - приріст знання і винахід - новий спосіб використання існуючих знань. Вперше термін "інновація" почав використовуватися в антропології та етнології в XIX ст.. і спочатку означав процес введення елементів однієї культури в іншу. Інновації, що відбуваються в одній сфері життя соціуму можуть викликати зовсім несподівані зміни і в інших сферах. Значний вплив на суспільство можуть здійснювати нововведення у сфері культури і особливо ідеології. Вважається, що віра в неминучість прогресу сприяла розвитку Європи в XVII-XIX століттях. Нововведення, як необхідні умови змін, відіграють все більшу роль у нашому житті. З'явився навіть новий науковий напрям "інноватика", найбільш важлива проблема якої - вивчення процесів поширення нововведень. Сам процес поширення інновацій всередині соціальної

системи, а також їх рух між підсистемами називається дифузія. Якщо в минулі часи процес поширення будь-якого нововведення займав кілька століть, то в кінці XX століття розвиток засобів комунікацій, зняття інформаційних бар'єрів посприяли різкому прискоренню процесів дифузії. Так, "великий дифузійний стрибок" кінця XX століття пов'язаний з розвитком комп'ютерних мереж зв'язку.

Інновації - неоднозначний і вельми невизначений соціальний процес. Копіювання невизначеності шляхом збирання додаткової інформації та знань можна розглядати як невід'ємну характеристику інноваційних процесів. Тому інновації не можна розуміти як раціональний процес з ясною послідовністю етапів. Навпаки, слід враховувати складний механізм зворотного зв'язку. У таких нелінійних процесах окремі інноваційні діяльності можуть стати як причиною, так і результатом, наслідком і передумовою.

Таким чином, в рамках соціального дискурсу інновація - це сучасна форма об'єктивації нового за якою закріплюється статус основоположного чинника соціального розвитку. Інновації виступають необхідною умовою розвитку соціуму, з'єднуючи досягнення науки і можливості виробництва, вони задовольняють соціальні потреб за допомогою створюваних нововведень. Питання про природу інновацій, специфіку інноваційної діяльності та методів управління ними набувають сьогодні важливого характеру, тому що є підґрунтям для розуміння механізмів соціального розвитку, оновлення суспільства.

УДК 329 (477), УДК 342.5 (477)

Соколенко Ю. М.¹

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку України постає питання щодо формування сприятливих умов, необхідних для створення повноцінного демократичного суспільства, де особливе місце належить політичним партіям. Відповідно до чинного національного законодавства України під політичною партією слід розуміти зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян-прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Враховуючи важливість політичних партій слід зазначити, що вони виконують ряд життєво необхідних функцій, в яких відображається їх реальна роль у політичній системі суспільства та їх соціальне призначення.

Тобто, функції політичних партій – це основні напрямки та види їх діяльності, що випливають із їхніх цілей та завдань, визначають сутність і соціальне призначення цього політичного інституту та реалізуються в закріплених чинним законодавством формах і методах.

Варто наголосити, що переважна більшість вітчизняних і зарубіжних дослідників політичних партій визнають, що на сьогодні не існує досконалої конституційно-правової регламентації функцій політичних партій.

Тому, на підставі аналізу нормативно-правових актів і наукових праць, можна констатувати, що сучасні політичні партії виконують різноманітні функції, основними з яких є:

1) функція соціального представництва й узгодження суспільних інтересів, тобто політична партія виявляє, обґрунтовує та формулює інтереси конкретних соціальних груп і верств населення країни, яких вона представляє на державному рівні;

2) політична функція, тобто політична партія бере участь у боротьбі за владу в державі (що є головною метою будь-якої політичної партії) шляхом участі у виборах до представницьких структур з метою реалізації своїх партійних програм і передвиборних платформ;

3) функція розробки політичного курсу, тобто політична партія бере пряму або опосередковану участь у розробленні, формуванні та здійсненні внутрішньо- і зовнішньополітичного курсу держави;

4) ідеологічна функція, тобто політична партія розробляє певну ідейно-політичну доктрину або ідейно-теоретичну концепцію та з метою збільшення числа своїх прихильників і створення в державі соціально-психологічної атмосфери, сприятливої для діяльності цієї партії, формування громадської думки та політичної свідомості громадян пропагує свій соціальний світогляд і ціннісні орієнтації не тільки з поміж своїх членів, а й в суспільстві в цілому;

5) інтеграційна функція, тобто проведення політичною партією заходів щодо об'єднання всіх прогресивних сил у суспільстві для здійснення і захисту прав і свобод людини і громадянина та задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів;

6) функція рекрутування (поповнення) політичної партії новими членами, тобто партія здійснює заходи щодо залучення до свого складу нових членів і тим самим прагне створити могутню політичну силу;

7) комунікативна функція, тобто встановлення і підтримка ефективного постійного зворотнього зв'язку між керівництвом політичної партії і громадянським суспільством загалом для встановлення контролю за розвитком політичної ситуації в державі та своєчасного реагування на її зміни.

Підсумовуючи викладене варто відзначити, що зазначений перелік функцій політичних партій не є вичерпним, оскільки його обсяг і зміст значною мірою визначається типом політичного режиму, нормами законодавства та характером сформованої в суспільстві партійної системи.

УДК 316

Давлєтова Г. В.¹

¹асист. НУ «Запорізька політехніка»

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ОСНОВА ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Проблема взаємовідносин людини й політичної влади викликала найбільший інтерес наприкінці ХХ ст. і з'явилась з появою держави і поділу суспільства на державну і недержавну сферу життєдіяльності. З тих часів питання взаємодії влади та суспільства було в центрі уваги всього людства, воно часто приводить до конфліктів, політичних переворотів та революцій. І зараз ця проблема знаходиться в основі глобальних суспільних змін, які відбуваються в багатьох країнах світу і будуть визначати перспективи розвитку світового суспільства.

Взаємовідносини держави і громадянського суспільства – важливим фактором розвитку “організму” в цілому. Саме Україна як молода держава переживає перехідний період, коли і формування нової державності, і становлення повноцінного державного суспільства найбільш залежать від вдалого функціонування і взаємодії цих основних суб'єктів соціального і політичного процесів.

Поняття “громадянське суспільство” є фіктивним, будь-яке суспільство складається з громадян і без них не може існувати. Тільки нецивілізоване суспільство, котре не мало державності, не можна назвати громадянським. По-перше наголошуємо на його незрілості та примітивності; а по-друге, це суспільство не пізнало такого поняття, як “громадянин”.

Історично ідея “громадянського суспільства” мало багато тлумачень, що формувались філософами та вченими різних країн.

Громадянське суспільство – це система позадержавних суспільних відносин і інститутів, що дає можливість людині реалізувати його громадянські права і виражає різноманітні потреби, інтереси і цінності членів суспільства.

Громадянське суспільство не являє собою деяке ізольоване від держави соціальний простір, що протистоїть йому в будь-яких формах. Навпаки, громадянське суспільство і держава з'єднані один з одним цілим поруч структурних зв'язків, оскільки держава, здійснюючи управлінсько-

опосередковані функції в суспільному житті, не може не стикатися з громадянськими цінностями й інститутами, тому що останні через систему горизонтальних зв'язків як би охоплюють усі суспільні відносини. Крім того, ряд суспільних елементів і інститутів займає маргінальне положення, частково переплітається з державними структурами, а частково з громадянським суспільством. Прикладом тут може служити, скажемо, що править у даний момент політична партія, що вийшла з надр громадянського суспільства, але в той же час тісно зв'язана у своїй діяльності з державним апаратом. Разом держава і громадянське суспільство як би занурені в обволікаюче їх “глобальне людське суспільство” у самому широкому змісті цього слова.

Відтак, головними ознаками громадянського суспільства є:

- динамічна соціальна структура суспільства, яка перебуває в постійному розвитку і є відокремленою від держави;
- ринкові економічні відносини (ринкові відносини – це відносини і зв'язки, які складаються між продавцями (державою) і покупцями (суспільством) в процесі купівлі продажу товарів), які формують демократичну політичну систему, де правова, демократична держава стає породженням громадянського суспільства;
- забезпечення вільного виявлення, реалізації численних та різнобічних інтересів громадян;
- забезпечення сфери особистого, повсякденного життя людей на відміну від держави як втілення умовного, формального життя. Право індивіда на приватне життя, а держава має слідувати певним нормам та законам, бо саме її політика впливає на громадянське суспільство, а не навпаки;
- пріоритет громадянських прав особистості та її повага до державних законів.

Паралельно з формуванням правової держави в Україні відбувається становлення громадянського суспільства. Цей процес проходить у всіх сферах суспільного життя, оскільки за соціалізму сталося всеосяжне одержавлення суспільного і приватного життя, громадянське суспільство існувало лише в зародковому стані.

В умовах низького рівня цивільної культури і відсутності тривалий час у росіян можливості відігравати вирішальну роль у суспільно-політичному житті різкий перехід від тоталітарно-авторитарного суспільства до демократичного неминує привів би до охлократії, розвалу держави і паралізував би діяльність громадянського суспільства, що формується, (багато в чому ми маємо можливість це спостерігати і сьогодні).

Процес формування громадянського суспільства має свої особливості і складності. У країні, особливо в її центральних районах, в останні

десятиліття зруйновані органічні вікові зв'язки громадського життя, багато в чому втрачені народні традиції. У той же час горизонтальні зв'язки іншого типу громадянського суспільства тільки починають складатися. Державні структури, що пронизують усе суспільство від верху до низу, виявилися в цій ситуації єдиним з'єднуючим його підставою. У таких умовах форсована перебудова економіки на ринковій основі, ослаблення вертикальної регулюючої ролі державних структур, демократизація, федералізація і децентралізація суспільного керування можуть створити (і вже створюють) соціальний вакуум, що неминуче веде до серйозних економічних і соціально-політичних потрясінь. Тому необхідний обережний підхід до руйнування вертикальних структур державного регулювання і вибір правильної стратегії поетапного згортання вертикальних структур і рівнобіжного розвитку горизонтальних взаємозв'язків. Їхній генезис (горизонтальних ринкових, політичних і правових взаємин) і буде процесом формування громадянського суспільства.

УДК 316.776.3

Резанова Н. О.¹

Маслова Г.М.²

¹канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр.ФЕУ-520 НУ «Запорізька політехніка»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МАСОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Ми живемо в сучасному світі, де люди – споживачі всього, власне все, що ми споживаємо знаходиться в серійному виробництві. З цього, ми знаємо, що серійне виробництво з'являється тільки тоді, коли в цьому є потреба, тобто коли товари, стають доступними для переважної більшості населення. Відповідно все масове суспільство, часто диктує свої правила.

Для початку хотілося б зрозуміти що таке «маса», «масове суспільство» і коли воно з'явилося. З давніх - давніх, так склалося, що людей об'єднували в групи, з груп створювалися маси, які були з різними потребами, різними соціальними статусами та інше. Кожна з цих мас виконувала свою, особливу роль. Поява перших мас прийшло на ХХ ст. Як сказав відомий соціолог, що маса - це особливе об'єднання людей не за формально-суспільною, соціально-класовою, а за функціональною, політико-психологічною ознакою; у неї об'єднуються різні люди з різних верств і класів, охоплені в той чи інший момент дією загальних політико-психологічних факторів. За фактом, маса утворює завжди масове суспільство, в якому домінують всі види масових робіт, культури, споживання і т.д. Люди, які відчувають і розуміють схожість

з іншими людьми, створюють маси, а ті, в свою чергу, створюють масове суспільство, яке має різні концепції.

Як говорилося раніше, з'являється щось, тільки тоді, коли є потреба. У самій природі спочатку людей об'єднували якісь схожості, після цих об'єднань з'явилися товпи, переклавши на соціологічний термін, з'явилися «маси». Маса - завжди має мету, схожі інтереси. Масі звичніше жити в тих ілюзіях, які вони побудували, за тими правилами, які вони створили. І якщо знаходиться хтось, хто не хоче підкорюватися цим правилам, той, в народі, стає «ізгоем». І ти такий, не тому, що відрізняєшся зовні(хоча в сучасному світі, це також важливий аспект), а тому, що просто не хочеш прогинатися під масове суспільство і стандарти, які вони нав'язують всім. Людина - індивідуальна особистість, людям простіше піти з натовпом, ніж проти нього, і неважливо, згоден ти з ними, чи ні. Ми боїмося проявити себе, свою думку та інше, те, що не відповідає стандартам, встановленим масою. Ми перестасмо існувати як індивідуальна особистість, і на мою думку, саме такі люди - ізгої. Ти можеш не знати цю людину, не контактувати з нею, але під впливом масового суспільства, ти будеш вважати, що ця людина погана, і він не гідний твоєї уваги, не гідний якоїсь допомоги та інше. І ти зробиш все, що б не бути таким же "ізгоем", як он та людина і інстинктивно ти будеш під тиском того самого масового, стадного суспільства. На жаль, з цим зробити нічого не можна. Іноді трапляються феноменальні випадки, коли людина йде проти правил, але це буває дуже рідко. Люди не мають поваги один до одного, їм простіше дати когось, щоб його "розірвали", ніж тебе. Ще з тих часів вже було ясно, що маси намагаються проникнути всюди і встановити свої правила — жорстокі правила. Коли людина потрапляє в масове суспільство, він цілком відчуває себе комфортно, адже він розуміє, що обмежень немає і з його думкою схожі. "Ідеальність у всьому" - ті перші думки, які відвідують людину при потраплянні в таке суспільство. Досконалість - та перша якість, яку людина відчуває в собі. Але як тільки, така людина, занурюється в масове суспільство, можна сміливо говорити про те, що він став частиною такого явища, як стадо. Тут немає на увазі, що людина стає розумово відсталою і діє одними інстинктами, безумовно неможна. Він може бути талановитим і досить розумним з великою різноманітністю здібностей, але питання в тому, наскільки вміло він може скористатися тим, що має. Але в чому ж головна проблема? Та все в тому, що людина, поодинокі, на жаль, ні на що не здатна, і тільки потрапляючи в маси, він зміг би щось зробити. На превеликий жаль, у маси є величезний вплив і тиск. За рахунок чого? Та все просто, за рахунок того ж великої кількості. Недарма "масу" завжди називають нерозвиненим суспільством, а "натовпом" або "стадом". Все тому що, коли з'являється фактор, який суперечить умовам масового суспільства, саме це ж суспільство починає за допомогою

насилюства позбавлятися від цього фактора. Адже одна людина, не здатна на це. Такі люди не мають культури в суспільстві і їх, простомовно, називають «варварами». Ці люди не мають будь-яких цінностей і діють не за поняттями, вороже. І якщо хтось піде проти маси, він буде «задавлений» нею, адже маса, ні з ким не зможе ужитися, крім себе, або тих, хто схожий на неї.

Зараз ми маємо головне завдання, зрозуміти, що таке масове суспільство. Це та тема, про яку говорити можна довго і нудно. Безумовно масове суспільство не відбулося просто так і не закінчиться просто так. Таке суспільство буде існувати завжди. Інше питання, як воно буде змінюватися. Таке суспільство має як плюси так і мінуси, але, тоді чому плюсів так мало? Кожне суспільство, можна назвати масою, але зовсім інша справа, коли ми знаємо, яка це маса. Більш розумні люди, переходять в інший клас, з іншою назвою. Адже з вище зазначеного, в сучасному світі, масу прирівнюють до натовпу. І недарма. Маса не діє інстинктивно, а діє за правилами, які вона вважає правильним. Знаходитися в такій масі-вважай, пустити своє життя на самоплив, аби, як то кажуть, не привертати увагу. Але чи так це? Справа кожного. Не варто засуджувати людину за ті чи інші думки, головне не забувати про те, що ти особистість, *homo sapiens* – людина розумна. Ми часто будемо зустрічатися з масами, адже ми йдемо з ними пліч-о-пліч. Суб'єктивно моя думка - не стикатися в конфлікті з такими масами і не бути їх частиною. Адже сьогодні ти можеш бути з ними, а завтра, ти сам за себе.

УДК 316.334.3

Резанова Н. О.¹

Христенко Н. О.²

¹канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр.ФЕУ-310 НУ «Запорізька політехніка»

РОЗВИТОК ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Суспільство складається з багатьох груп, які у свою чергу складають масу, а самі групи складаються з індивідів і в кожній групі є головний, той хто переймається бажаннями групи, той хто визначає ціль об'єднання людей і керує цією групою, саме найвидатніші визначають у якому напрямку підуть маси і саме вони рухають суспільство вперед, ті хто не бояться впроваджувати щось нове, ті хто завжди рухаються вперед і тягнуть за собою усіх інших, але й суспільство має мати бажання рухатися вперед аби такі люди могли самореалізуватися, тому розглянемо як впливає на розвиток суспільства індивід та як суспільство впливає на розвиток індивіда і чим це зумовлено. Фундамент закладають батьки, виховання та сім'я відіграють важливу роль у житті кожної людини а також це перші соціальні

відносини, батьки закладають ґрунт для подальшого розвитку і від цього залежить як буде розвиватися дитина, а також у суспільстві існує певний стандарт сім'ї і за допомогою цього можна визначити рівень розвитку суспільства, в залежності від того як прийнято виховувати дітей та будувати стосунки у сім'ї адже у майбутньому діти будуть будувати стосунки на прикладі власної сім'ї та ділитися цим з іншими.

Наступним етапом є освіта, в цей період відбувається соціалізація людини, він потрапляє у нову соціальну групу, пізнає новий світ, отримує нові обов'язки, нові можливості відбувається побудова нових стосунків, і в саме цей утворюється особистість, з'являються нові інтереси, бажання стати дорослим, як батьки, в саме цей час обирається шлях, яким буде йти людина, ким стане у майбутньому, і від того чи зможе знайти себе, своє місце у суспільстві, залежить те, як себе буде почувати у суспільстві індивід, яке суспільство ці самі індивіди будуть складати, чи зможе знайти друзів, які допоможуть зрозуміти себе та світ, людина істота соціальна і тому для розвитку необхідно спілкуватися з цікавими людьми, які допомагають стати краще, саме у період навчання здобуваються навички спілкування та перший свідомий погляд на життя, навчання відіграє значну роль у житті як людини, так і суспільства в цілому, тому саме цей період є дуже важливим і тому більш старше покоління має створювати умови і виховувати дітей так аби була можливість у наступного покоління самовдосконалюватися, ставати кращим, було бажання стати краще.

Розглянемо чинники, які в першу чергу допомагають людині розвиватися, і так як людині необхідно вступати у соціальні відносини то в першу чергу на розвиток людини впливає її найближче оточення, сім'я, друзі, кохана людина, ті люди, які роблять значний внесок у життя людини і допомагають йому на шляху самореалізації, від цього залежить чи буде вона як усі, чи буде повноцінною особистістю, зі своїми поглядами, для якої важливіше духовне за матеріальне, яка розвивається. Сучасне суспільство є занадто розбещеним через що втрачається жага до розвитку, більшого значення набули розваги, сама соціальна культура стала спрямована на задоволенні власних бажань, інстинктивних, бажання у задоволенні, забагато речей не мають навіть необхідності, але мають цінність, змінилися моральні цінності через що йде занепад моральний, і той самий безмежний інтернет, який мав призначення покращити життя людей, полегшити доступ до інформації і зробити здобуття інформації більш швидким та доступним став розвагою, ресурсом з розвагами і допомагає здебільшого деградувати ніж розвиватися, але це не провина ресурсу інтернет, це лише інструмент, проблема у людях, у їх потребах, зараз люди живуть за культурою споживання, вони лише споживають але не створюють, бездумно споживають, навіть якщо немає необхідності, суспільство не розвивається не

тому що це складно, або хтось заважає цьому процесу, а тому що самі люди цього не бажають, вони бажають задовольнити свої потреби: купити одне, друге, третє і так забуває взагалі про себе і для чого живе, ця проблема лише у мізках людей, маючи можливість розвиватися у всіх напрямках вона обирає лише один, маючи безліч можливостей до різної інформації не використовує майже нічого. Не бажання розвиватися зумовлено сучасною культурою споживання, тим що люди погано розуміють необхідні для них самих науки, з цього випливають багато проблем: не достатня освіченість серед усіх поколінь, не розуміння того, що держава це не хтось там а ми всі тут, зростання популярності розважальних програм над пізнавальними, масової деградації і того що масами стало занадто легко маніпулювати через їх не бажання знати більше, падає моральність, знецінюються моральні цінності, занепад людства як людей, адже технічний прогрес відбувається швидше ніж прогрес у головах людей, тому розуміння всього цього прийде пізніше.

Суспільство не бажає розвиватися і ця тенденція зростає але все ще існують люди які бажають розвиватися і приваблюють до себе людей, здобувають популярності не менше за розваги і виконують свою важку роботу, вони намагаються рухати суспільство уперед, відкрити очі людям, такі люди є і будуть завжди і тому прогрес, розвиток не можливо зупинити.

УДК 321.64

Давлетова Г. В.¹

Юрченко П. Ю.²

¹ асист. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. РТ-419 НУ «Запорізька політехніка»

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ

На сьогодні Україна потребує реформ і перш за все вони мають бути здійснені в системі адміністративно-територіального устрою задля підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. Ці процеси вимагають не лише оновлення або поліпшення елементів системи управління, що неналежно функціонують, а й радикального перетворення механізмів держави, зокрема правового й організаційно-функціонального, забезпечення процесів регулювання децентралізації, що є важливим чинником досягнення ефективності державного управління.

Міське самоврядування — це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста — самотійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого

самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст. Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад.

Органи місцевого самоврядування є юридичними особами і наділяються цим та іншими законами власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність відповідно до закону. Органам місцевого самоврядування законом можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади, у здійсненні яких вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Делеговані повноваження — повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад.

Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Органи місцевого самоврядування з урахуванням місцевих умов і особливостей можуть перерозподіляти між собою на підставі договорів окремі повноваження та власні бюджетні кошти.

Сільська, селищна, міська, районна в місті (у разі її створення) рада може наділяти частиною своїх повноважень органи самоорганізації населення, передавати їм відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для здійснення цих повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, і не повинен призводити до втручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм власних повноважень.

Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування згідно з Конституцією та законами України може бути застосоване лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

У містах із районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради відповідно до цього Закону можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста. Територіальні громади сусідніх сіл можуть об'єднуватися в одну територіальну громаду, створювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати єдиного сільського голову.

Сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування. Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади — також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади. У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово.

УДК 321.64

Давлетова Г. В.¹

Григоренко М. С.²

¹ асист. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ІФ-419 НУ «Запорізька політехніка»

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ТОТАЛІТАРНОМУ І ДЕМОКРАТИЧНОМУ РЕЖИМАХ

Засоби масової інформації (далі - ЗМІ) являють собою сукупність органів публічної передачі інформації за допомогою технічних засобів; позначення засобів повсякденної практики збору, обробки і поширення повідомлень масовим аудиторіям. До цього поняття входять: преса, радіо,

телебачення, інтернет, кінематограф, звукозаписи та відеозаписи, відеотекст, телетекст, рекламні щити та панелі, домашні відеоцентри, що поєднують телевізійні, телефонні, комп'ютерні та інші лінії зв'язку. Всім цим засобам притаманні якості, що їх об'єднують – звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям, корпоративний зміст виробництва і розповсюдження інформації.

Чому ця тема зараз є актуальною для розгляду? З точки зору соціології, ЗМІ – це соціальні інститути, зайняті збором, обробкою, аналізом і поширенням інформації в масовому масштабі. З точки зору політології, засоби масової інформації - це ще і спосіб політичної пропаганди, агітації і політичної маніпуляції населення. Без преси, телебачення, радіомовлення жодний громадянин не може правильно зорієнтуватися в політичних процесах, визначити свою політичну орієнтацію та приймати відповідальні рішення.

Але спочатку треба розглянути різницю між ЗМІ в країнах з демократичним та тоталітарним режимами. В тоталітарному режимі ЗМІ фактично знаходиться під контролем держави, інформація піддається цензурі, ідеологічній окрасці та популяризації правлячої партії. Мета демократії – досягнення граничної різноманітності (плюралізму), залученні найвищої кількості людей до соціального життя і розподілу суспільного продукту. А тому ЗМІ є незалежним від впливу держави і інформація подається до народу у її первинному і правдивому вигляді.

Функції ЗМІ: 1) Інформаційна функція – отримання й поширення відомостей про найбільш важливі для громадян та органів влади події. На основі цієї інформації формується громадська думка щодо діяльності органів влади, об'єднань громадян, політичних лідерів тощо. 2) Освітня функція – донесення до громадян певних знань дозволяє адекватно оцінювати, упорядковувати відомості, отримані з різних джерел, правильно орієнтуватися в суперечливому потоці інформації. 3) Функція соціалізації – засвоєння людиною політичних норм, цінностей, зразків поведінки дозволяє їй адаптуватися до соціальної дійсності. 4) Функція критики й контролю. Критика ЗМІ характеризується необмеженістю свого об'єкта. Їх контрольна функція ґрунтується на авторитеті громадської думки. ЗМІ не можуть застосовувати санкцій до правопорушників, але вони дають юридичну й моральну оцінку подій та осіб. У демократичному суспільстві у здійсненні контрольних функцій ЗМІ спираються як на громадську думку, так і на закон; 5) Мобілізаційна функція виявляється у спонуканні людей до певних політичних дій чи соціальної бездіяльності. 6) Оперативна функція – обслуговування ЗМІ політики певних об'єднань громадян.

Щодо плюсів, ЗМІ забезпечують представникам різних суспільних груп можливість:

- публічно висловлювати власні думки;
- знаходити та об'єднувати однодумців;
- чітко формулювати та представляти в громадській думці свої інтереси.

Зараз в Україні дуже актуальна політична пропаганда і тотальна маніпуляція населенням через ЗМІ. Люди у нашому столітті віддають перевагу вірити і сприймати за правду те, що бачать на екрані, у газеті, тощо. І це є проблемою, бо в Україні хоч ЗМІ і незалежне від впливу держави це не означає, що воно не може бути залежним взагалі. На відміну від тоталітарних режимів, у демократичному ЗМІ можуть бути куплені в приватну власність. Як приклад цього, всі українські канали знаходяться у приватній власності. Через це інформація, яка поступає від таких ЗМІ може бути перекрученою та деякими місцями неправдивою. І хоч завдяки закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 1, ст. 1), статті 3 забороняється агітація до насильства, жорстокості, розпалювання війни та інше, це не стає завадою агітувати якогось депутата та виставляти його в кращому світі з метою його популяризування. З цим можна сказати, що основні ЗМІ в Україні залежні, а незалежних майже немає і внаслідок чого розкривається проблема маніпулюванням людьми.

Наукове електронне видання
Можна використовувати в локальному
та мережному режимах

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2021

Гуманітарний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів
19– 23 квітня 2021 року

Один електронний оптичний диск (DVD-ROM);
супровідна документація.
Тираж 100 прим. Зам. № 294

Видавець і виготовлювач
Національний університет «Запорізька політехніка»
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64
Тел.: (061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6952 від 22.10.2019.